

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

Π.Μ.Σ. ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

**ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΓΛΩΣΣΑΣ**

Διπλωματική εργασία

**Το κασιώτικο ιδίωμα στα λαογραφικά κείμενα, τα χαρακτηριστικά
του και η διδακτική αξιοποίηση σε μαθητές της Ε΄ Δημοτικού του
Δ.Σ. Κάσου**

Της Γκαβανόζη Βασιλικής

Επιβλέπων καθηγητής: Ντίνας Κωνσταντίνος, Π.Τ.Ν/ Π.Δ.Μ

Μέλη τριμελούς επιτροπής: Νάκας Αθανάσιος, Ομότιμος καθηγητής
ΕΚΠΑ

Καλογήρου Γεωργία, Καθηγήτρια
ΠΤΔΕ/ΕΚΠΑ

Φλώρινα 2018

Περιεχόμενα

Αντικείμενο εργασίας - Περίληψη	σελ. 5
1. Εισαγωγή	σελ. 6
1.1. Γλωσσική ποικιλία	σελ. 7
1.2. Γλώσσα, διάλεκτος, ιδίωμα	σελ. 8
1.3. Στάσεις απέναντι στη γλωσσική ποικιλία	σελ. 10
<u>Πρώτο μέρος</u>	σελ. 13
2. Η Γλωσσολογική περιγραφή του ιδιώματος	σελ. 13
2.1. Σύντομη ιστορία της ελληνικής γλώσσας	σελ. 13
2.1.1. Δημιουργία νεοελληνικών διαλέκτων	σελ. 14
2.1.2. Ταξινόμηση των νεοελληνικών διαλέκτων	σελ. 16
2.2. Δωδεκανησιακά ιδιώματα	σελ. 17
2.3. Το γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου	σελ. 19
2.3.1. Γεωγραφικά και ιστορικά στοιχεία της Κάσου	σελ. 19
2.3.2. Γενικά για το γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου και ετυμολογία ονόματος του νησιού	σελ. 20
2.4. Μεθοδολογικά	σελ. 21
2.5. Γλωσσολογική περιγραφή του ιδιώματος της Κάσου	σελ. 22
2.5.1. Φωνητική	σελ. 22
2.5.1.1. Σύμφωνα	σελ. 22
2.5.1.1.1. Τσιτακισμός	σελ. 22
2.5.1.1.1.1. Αφομοίωση- Ανομοίωση	σελ. 22
2.5.1.1.1.1.1. Αφομοίωση	σελ. 23
2.5.1.1.1.1.2. Ανομοίωση	σελ. 23
2.5.1.1.2. Μετάθεση	σελ. 24
2.5.1.1.3. Ανάπτυξη συμφώνων	σελ. 24
2.5.1.1.4. Αποβολή συμφώνων	σελ. 25
2.5.1.1.5. Αλλαγή συμφώνων	σελ. 26
2.5.1.1.6. Διπλά σύμφωνα	σελ. 29
2.5.1.1.7. Σύμφωνο με – [ι]α, – [ι]ο και -ι	σελ. 29
2.5.1.2. Φωνήεντα	σελ. 30

2.5.1.2.1.	Αφαίρεση φωνηέντων στην αρχή των λέξεων	σελ. 30
2.5.1.2.2.	Αφαίρεση στο εσωτερικό των λέξεων	σελ. 30
2.5.1.2.3.	Ανάπτυξη φωνηέντων στην αρχή της λέξης	σελ. 30
2.5.1.2.4.	Ανάπτυξη φωνηέντων στο εσωτερικό της λέξης	σελ. 31
2.5.1.2.5.	Ανάπτυξη φωνηέντων στο τέλος της λέξης	σελ. 31
2.5.1.2.6.	Αλλαγή φωνηέντων	σελ. 31
2.5.1.2.7.	Αφομοίωση	σελ. 32
2.5.1.2.8.	Ανομοίωση	σελ. 33
2.5.1.2.9.	Συγχώνευση όμοιων φωνηέντων	σελ. 34
2.5.2.	Μορφολογία	σελ. 34
2.5.2.1.	Το άρθρο	σελ. 35
2.5.2.2.	Αντωνυμίες	σελ. 35
2.5.2.3.	Ουσιαστικά	σελ. 39
2.5.2.4.	Επίθετα	σελ. 48
2.5.2.5.	Ρήμα	σελ. 51
2.5.2.5.1.	Γενικές παρατηρήσεις	σελ. 52
2.5.2.5.2.	Κλίση των ρημάτων	σελ. 54
2.5.2.5.3.	Παραδείγματα κλίσης	σελ. 63
2.5.2.6.	Μετοχές	σελ. 72
2.5.2.7.	Επιρρήματα	σελ. 72
2.5.2.8.	Προθέσεις	σελ. 75
2.5.2.9.	Σύνδεσμοι	σελ. 75
2.5.2.10.	Επιφωνήματα	σελ. 76
2.5.2.11.	Συντακτικές παρατηρήσεις	σελ. 76
2.5.2.12.	Αξιοσημείωτες εκφράσεις	σελ. 76
2.5.2.13.	Λεξιλόγιο	σελ. 79
	<u>Δεύτερο μέρος</u>	σελ. 119
3.	Διδακτική αξιοποίηση του ιδιώματος	σελ. 119
3.1.	Νεοελληνικές διάλεκτοι ως διδακτικό υλικό και ένταξη στα προγράμματα σπουδών	σελ. 119
3.2.	Χρησιμότητα μελέτης ενός ιδιώματος	σελ. 121

3.3. Πρόταση διδακτικής αξιοποίησης	σελ. 123
3.3.1. Μεθοδολογία	σελ. 123
3.3.2. Παρουσίαση εφαρμογής διδακτικής πρότασης και αποτελέσματα	σελ. 124
Παράρτημα	σελ. 165
Βιβλιογραφία	σελ. 184

Αντικείμενο εργασίας- Περίληψη

Η μελέτη των νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων έχει μεγάλη σημασία όχι είναι μόνο γλωσσική, αλλά ιστορική και κοινωνική και η αναγνώριση της γλωσσικής ποικιλίας της ελληνικής είναι θεμελιώδης για την εκπαιδευτική διαδικασία.

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία αφορά τη μελέτη του νεοελληνικού ιδιώματος της Κάσου και τη διδακτική αξιοποίησή του. Αντικείμενο της εργασίας είναι η περιγραφή του γλωσσικού ιδιώματος της Κάσου με έμφαση στη φωνητική, στα μορφολογικά χαρακτηριστικά του ιδιώματος και η εφαρμογή διδακτικής αξιοποίησής του σε μαθητές της Ε' του ΔΣ Κάσου με στόχο την άρση των στερεοτύπων κατά των νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων σε σχέση με την πρότυπη ελληνική γλώσσα.

Πιο συγκεκριμένα, η εργασία έχει ως στόχο να δώσει μια ικανοποιητική γλωσσολογική περιγραφή του γλωσσικού ιδιώματος της Κάσου αναφέροντας σημαντικά γλωσσικά φαινόμενα, τη φωνητική και μορφολογική περιγραφή του, λεξιλογικές και συντακτικές επισημάνσεις, και τέλος, γλωσσικό υλικό με ιδιοματικές λέξεις. Η παραπάνω περιγραφή αποτέλεσε προϋπόθεση για την εφαρμογή ενός προγράμματος διδακτικής αξιοποίησης του τοπικού ιδιώματος βασισμένο στις παιδαγωγικές αντιλήψεις του γραμματισμού και των πολυγραμματισμών, που προωθούν την γλωσσική και πολιτισμική πολυμορφία, και στους στόχους που θέτουν τα νεότερα Προγράμματα Σπουδών για το Δημοτικό Σχολείο, όπου πέρα από τους γλωσσικούς στόχους ενσωματώνουν τη μελέτη και τη διδακτική αξιοποίηση των γλωσσικών τοπικών διαφοροποιήσεων, των διαλέκτων και των ιδιωμάτων.

Λέξεις- κλειδιά: διδακτική αξιοποίηση, γλωσσική ποικιλία, ιδίωμα Κάσου, γλωσσολογική περιγραφή

Abstract

The study of Modern Greek dialects and idioms is important, not only linguistic, but historically and socially, and the recognition of the linguistic diversity of the Greek language is fundamental to the educational process.

The aim of this thesis is the study of the Modern Greek idiom of Kassos Island and its utilization in teaching. The subject of the thesis is the description of the

linguistic idiom of Kassos with emphasis on vocal, morphological characteristics of the idiom and its application in teaching to students of the 5th Grade of Kassos Primary School with the aim of removing stereotypes against Modern Greek dialects and the standard Greek language.

Specifically, the study aims to provide a satisfactory linguistic description of the linguistic idiom of Kassos Island by referring to important linguistic phenomena, its vocal and morphological description, vocabulary and syntactic inscriptions, and finally, linguistic material with idiomatic words. The above description was a prerequisite for the implementation of a curriculum for teaching the local idiom based on the pedagogical perceptions of literacy and multilingualism that promote linguistic and cultural diversity and the goals set by the newer curricula regarding Primary School, which incorporate the study and teaching of language local differentiations, dialects and idioms.

Λέξεις- κλειδιά: teaching use, language variation, Kassos's idiom, linguistic presentation

1. Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε 2 ενότητες. Η πρώτη αφορά την καταγραφή των φωνητικών, μορφολογικών και συντακτικών φαινομένων του τοπικού ιδιώματος και η δεύτερη αφορά την παρουσίαση της διδακτικής πρότασης σε μαθητές Δημοτικού.

Η πρώτη ενότητα χωρίζεται σε 5 κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο καταγράφεται μια σύντομη ιστορία της ελληνικής γλώσσας και η ταξινόμηση των νεοελληνικών διαλέκτων, όπως πρότεινε αρχικά ο Χατζιδάκις (1892) και στην συνέχεια ο Τριανταφυλλίδης (1981), ο Κοντοσόπουλος (1983) και ο Τζιτζιλής (2001).

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται η επισκόπηση της κατάταξης των νοτιοανατολικών ιδιωμάτων, στα οποία ανήκει το γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου, και η καταγραφή των γλωσσικών χαρακτηριστικών αυτών.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται μια προσπάθεια οριοθέτησης του γεωγραφικού και ιστορικού πλαισίου μέσα στο οποίο διαμορφώθηκε το γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου και εξετάζεται η προέλευση της λέξης «Κάσος».

Στο τέταρτο κεφάλαιο καταγράφεται η μεθοδολογία της εργασίας και στο επόμενο γίνεται η γλωσσική περιγραφή του ιδιώματος της Κάσου. Εξετάζεται η φωνητική του κασιακού ιδιώματος, γίνεται παρουσίαση των φαινομένων που παρατηρήθηκαν σε αυτό και στη συνέχεια καταγράφεται η μορφολογία, κλιτική και παραγωγική του ιδιώματος. Σημειώνονται τα μέρη του λόγου, δίνονται αντίστοιχα κλιτικά παραδείγματα και καταγράφονται τα κυριότερα παραγωγικά επιθήματα που σχηματίζουν παραγωγικά παραδείγματα. Επίσης, παρουσιάζονται κύρια συντακτικά φαινόμενα με αντίστοιχα παραδείγματα και αξιοσημείωτες εκφράσεις. Στο τέλος παρατίθεται λεξιλόγιο του ιδιώματος χωρισμένο σε θεματολογίες.

Η δεύτερη ενότητα χωρίζεται σε 2 κεφάλαια. Στο πρώτο γίνεται παρουσίαση των απόψεων μελετητών για την αξία διδασκαλίας των νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων και πώς αυτό καταγράφεται στα προγράμματα σπουδών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται μια πρόταση διδακτικής αξιοποίησης του ιδιώματος σε σχέση με την ΝΕ και τα άλλα ιδιώματα ή διαλέκτους της ελληνικής και η εφαρμογή του σε μαθητές της Ε΄ στο ΔΣ Κάσου.

1.1 Γλωσσική ποικιλία

Η γλώσσα είναι ένα εργαλείο επικοινωνίας των ανθρώπων και με τη χρήση των κατάλληλων γλωσσικών κωδίκων μπορούν να ανταλλάσσουν μηνύματα, να συνομιλούν, να συνδιαλέγονται ή να εκφράζουν τη σκέψη τους με λόγο διαμορφώνοντας τη δική τους πραγματικότητα. Η γλώσσα είναι ένα σύστημα που αποτελείται από συγκεκριμένα στοιχεία (φωνήματα, μορφήματα, λεξήματα), τα οποία αναγνωρίζονται αυτόματα από τους χρήστες της συγκεκριμένης γλώσσας ως στοιχεία του δικού τους γλωσσικού συστήματος.

Η γλώσσα ως κοινωνικό προϊόν εξελίσσεται διαρκώς και εμφανίζει συνεχώς παραλλαγές, καθώς εξυπηρετεί τις εκάστοτε επικοινωνιακές ανάγκες των ομιλητών της. Ο κάθε ομιλητής έχει τον δικό του γλωσσικό κώδικα επικοινωνίας και διαφοροποιείται από τους άλλους ομιλητές, ενώ κάποιες άλλες ομάδων ομιλητών σε μια κοινωνία μπορούν να αναπτύξουν ένα υπο-κώδικα του γλωσσικού συστήματος που χρησιμοποιούν. Η γλώσσα παρουσιάζει ετερογένεια σχετικά με το ύφος, τις κοινωνικές τάξεις, την ηλικία, το φύλο των ομιλητών. Ο κάθε ομιλητής διαθέτει ένα

και μοναδικό ύφος, δεν χρησιμοποιεί μια και μόνη διάλεκτο και παράγει ανάλογα με την κοινωνικό-πολιτιστική του περίσταση ομιλίες που ανήκουν σε διάφορα γλωσσικά συστήματα (Σεργίδου, Θ. 2006, p. 648).

Η σύγχρονη γλωσσολογία υποστηρίζει τη διαφοροποίηση στη δομή της γλώσσας, την πολυμορφία της και την ετερογένεια που την χαρακτηρίζει. Η διαφορά στο λόγο δύο ομιλητών ή και περισσότερων επηρεάζεται από γεωγραφικούς, κοινωνικούς ή λειτουργικούς παράγοντες και μπορεί να αφορά παραλλαγές στη φωνητική, τη μορφολογία το λεξιλόγιο ή σε συντακτικά χαρακτηριστικά και στα οποία αντικατοπτρίζεται το κοινωνικό υπόβαθρο και τη γεωγραφική προέλευση των ομιλητών. Κάθε γλωσσική κοινότητα αποτελείται από πλήθος ομιλητών και, επομένως, από πλήθος γλωσσικών ποικιλιών που διακρίνονται σε γεωγραφικές (διάλεκτοι και ιδιώματα) και κοινωνικές ποικιλίες (κοινωνιολέκτους, όπως γλώσσα των νέων, καλιαρντά) συνθέτοντας και τροφοδοτώντας την εθνική γλώσσα.

Σε μια γλωσσική κοινότητα δεν υπάρχουν δύο άτομα που να χρησιμοποιούν την γλώσσα με τον ίδιο τρόπο ή να κατανοούν το ίδιο ακριβώς λεξιλόγιο. Καμιά κοινότητα δεν είναι γλωσσικά ομοιογενής. Αντίθετα, αυτό που χαρακτηρίζει μια γλωσσική κοινότητα δεν είναι η ομοιογένεια, αλλά η ετερογένεια (Χαραλαμπίδης & Χατζησαββίδης 1997, pp. 38-9; Ντίνας & Ζαρκογιάννη 2009, pp. 12).

1.2 Γλώσσα, διάλεκτος, ιδίωμα

Διάλεκτος και ιδίωμα είναι δύο όροι που συναντώνται στη Διαλεκτολογία και αφορούν τη μελέτη των γλωσσικών ποικιλιών με βάση γεωγραφικούς παράγοντες. Οι δύο όροι χρησιμοποιούνται συχνά με το ίδιο περίπου περιεχόμενο, για να δηλώσουν τη γλωσσική μορφή (Sapir [1931] 1949. Τριανταφυλλίδης 1981, pp. 62- 68; Δελβερούδη 2001, p. 50; Ντίνας & Ζαρκογιάννη 2009, p. 12). Σύμφωνα με τη Δελβερούδη (2001), ο όρος διάλεκτος, για τον ελλαδικό χώρο, έχει σχεδόν πάντα γεωγραφική συνυποδήλωση. Επομένως, ως διάλεκτοι συνήθως χαρακτηρίζονται γλωσσικές ποικιλίες που μιλιούνται σε μεγαλύτερη γεωγραφική έκταση ή έχουν έντονη διαφοροποίηση από τη ΝΕ, όπως τα ποντιακά ή τα κυπριακά, ενώ ιδιώματα ονομάζονται μικρότερης έκτασης τοπικές ποικιλίες χωρίς μεγάλες διαφορές από την κοινή ή από κάποια άλλη διάλεκτο, της οποίας πολλές φορές θεωρούνται

υποδιαιρέσεις, όπως το ιδίωμα της Μάνης, τα δωδεκανησιακά ιδιώματα (Κακριδή, Κατή, Νικηφορίδου 1999, pp. 103-105).

Ο Τριανταφυλλίδης (1981, p. 62) αναφέρει ότι ιδίωμα και διάλεκτο ονομάζομε συνήθως το ίδιο πράγμα, υποδιαιρέσεις της ίδιας γλώσσας. Η Καμπάκη – Βουγιουκλή (2009, pp. 28-9) αναφέρει ότι η γλώσσα καθιερώνεται διατοπικά, χαρακτηρίζεται ως επίσημη, κοινή, καθιερωμένη και διέπεται από αυστηρούς νόμους, σταθερότητα, ομοιογένεια, διαθέτει κοινό λεξιλόγιο, λεξικά και γι' αυτό είναι όργανο κατάλληλο να χρησιμοποιηθεί στον γραπτό λόγο, αλλά και στον προφορικό για τη διατοπική επικοινωνία ενός έθνους. Έχοντας γεωγραφική συνυποδήλωση, η διάλεκτος καθιερώνεται τοπικά, σε αντίθεση με την επίσημη γλώσσα, και χρησιμοποιείται συνήθως στον προφορικό λόγο. Βέβαια, λογοτεχνικά έργα του 18^{ου} αι., όπως ο Ερωτόκριτος του Βιτσέντζου Κορνάρου, γράφτηκαν σε γλωσσικό σύστημα διαλέκτων. Η διάλεκτος είναι μια τοπική μορφή μιας γλώσσας με μια απόκλιση από την κοινή διατηρώντας έναν αριθμό στοιχείων της παρά τα δικά της διαφορετικά γλωσσικά χαρακτηριστικά. Το ιδίωμα αποτελεί μια διαφορετική μορφή γλώσσας στα όρια ενός στενού κοινωνικού περιβάλλοντος. Η διαφορά σε σχέση με τη γλώσσα ή τη διάλεκτο έγκειται σε φωνολογικές, μορφολογικές και άλλες παραλλαγές του γλωσσικού συστήματος. Το ιδίωμα είναι μια μορφή γλώσσας με λιγότερες αποκλίσεις και παραλλαγές από την κοινή ή από τις διαλέκτους. Αν οι όροι γλώσσα και διάλεκτος οριστούν ως τα δύο άκρα, τότε τα ιδιώματα θα βρίσκονται κάπου ανάμεσα ανάλογα με το βαθμό απόκλισης.

Δύο κριτήρια που μπορούν να ορίσουν τη σχέση των όρων γλώσσα – διάλεκτος – ιδίωμα είναι το μέγεθος και το κοινωνικό κύρος. Σύμφωνα με το πρώτο η γλώσσα είναι ευρύτερη από τη διάλεκτο έχοντας περισσότερα γλωσσικά χαρακτηριστικά από αυτή ή εμπεριέχοντας όλα τα στοιχεία των διαλέκτων. Το κριτήριο αυτό έχει την έννοια της παράλληλης παρουσίας ενός ομοειδούς γλωσσικού συνόλου, όπως μεταξύ ΝΕ και νεοελληνικών διαλέκτων. Σύμφωνα με το δεύτερο κριτήριο, η γλώσσα έχει μεγαλύτερο κοινωνικό κύρος από τις διαλέκτους ή τα ιδιώματα. Λόγω πολιτικών, ιστορικών και κοινωνικών παραγόντων μια γλωσσική μορφή έγινε πρότυπη και καθιερώθηκε ως επίσημη, κοινή και τυποποιημένη λαμβάνοντας και το απαιτούμενο κύρος. Από γλωσσολογική άποψη οι διάλεκτοι δεν διαφέρουν σε τίποτε από οποιαδήποτε νόρμα – standard γλώσσα, η οποία δεν

πλεονεκτεί έναντι αυτών παρά μόνο ως προς το κύρος και την κοινωνική της υπεροχή (Ντίνας & Ζαρκογιάννη 2009, p. 34).

1.3. Στάσεις απέναντι στη γλωσσική ποικιλία

Οι γλωσσικές στάσεις διαμορφώνονται από αξιολογικές αντιδράσεις και απόψεις που σχετίζονται με στερεότυπα και προκαταλήψεις που επικρατούν σε μια κοινωνία και αφορούν τον τρόπο συγκέντρωσης διαφόρων γλωσσικών στοιχείων στο γλωσσικό σύστημα μιας συγκεκριμένης γλωσσικής κοινότητας. Σύμφωνα με τους Τσάμη, Παπαζαχαρίου, Φτερνιάτη, & Αρχάκη (2016, p. 665), οι απόψεις αυτές αντανakλούν την υποκειμενική πρόσληψη της δομής και της χρήσης της γλώσσας και διαμορφώνουν τις γλωσσικές στάσεις των ομιλητών. Οι ομιλητές βασισμένοι στα στερεότυπα που ισχύουν σε κάθε κοινότητα διαμορφώνουν στάσεις και εκφέρουν αξιολογικές κρίσεις για το πώς λειτουργούν κάθε φορά συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές, εκφράζουν την άποψή τους για διάφορα γλωσσικά στοιχεία συνδέοντάς τα πολύ συχνά με συγκεκριμένα κοινωνικά χαρακτηριστικά, με το κοινωνικό υπόβαθρο ή με επικοινωνιακές περιστάσεις. Ως παράδειγμα, οι Halliday & Hasan (1985, p. 42) αναφέρουν ότι οι ομιλητές συνδέουν τη χρήση γεωγραφικών ποικιλιών κατεξοχήν με άτομα που εξασκούν χειρωνακτικού τύπου εργασίες.

Βέβαια, οι γλωσσικές στάσεις φανερώνουν αξιολογήσεις όχι μόνο απέναντι στις ίδιες τις γλωσσικές ποικιλίες, αλλά και στους ομιλητές των ποικιλιών αυτών και των κοινωνικών ομάδων που ανήκουν. Σύμφωνα με την Κωστούλα-Μακράκη (2001, p. 111), οι γλωσσικές στάσεις περιλαμβάνουν απόψεις σχετικά με τους ομιλητές μιας ορισμένης γλώσσας ή μιας διαλέκτου που αφορούν κοινωνικά χαρακτηριστικά ή χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των ομιλητών της συγκεκριμένης γλώσσας ή ποικιλίας. Ο Weinreich (1974) αναφέρει ότι μέλη κοινοτήτων που μιλούν μια γλώσσα, λόγω του ηγεμονικού ρόλου του σχολείου και άλλων κρατικών μηχανισμών, ωθούνται στο να ντρέπονται για τη γλώσσα τους και υιοθετούν την άποψη της υποτιθέμενης υπεροχής της τυποποιημένης (standard) ποικιλίας που συνυπάρχει σε σχέση κυριαρχίας με την τοπική γλώσσα ή διάλεκτο (Ντίνας & Ζαρκογιάννη 2009, pp. 14-15).

Το ενδιαφέρον της σύγχρονης κοινωνιογλωσσολογικής έρευνας επικεντρώνεται όχι στο ποια είναι τα γεωγραφικά ή κοινωνικά όρια μιας ποικιλίας, αλλά στο ποιες είναι οι πεποιθήσεις των ίδιων των ομιλητών για τη λειτουργία και το γεωγραφικό ή κοινωνικό πλαίσιο μιας ποικιλίας. Δίνεται λοιπόν έμφαση στη μελέτη των γλωσσικών στάσεων των ομιλητών/τριών (Baker 1992, pp. 10–11 στο Κακριδή-Φερράρι 2007). Οι πρώτες έρευνες της κοινωνιογλωσσολογίας σχετικά με τις στάσεις των ομιλητών απέναντι στη γεωγραφική ποικιλία που χρησιμοποιούν ή απέναντι σε γεωγραφικές ποικιλίες άλλων κοινοτήτων αναφέρουν ότι οι πληροφορητές συνδέουν τη χρήση των γεωγραφικών ποικιλιών με το επαρχιακό περιβάλλον και με ανεπίσημες επικοινωνιακές περιστάσεις (Inoue 1999, pp. 154–56; Diercks 2002, p. 63).

Παραπλήσια είναι τα αποτελέσματα ερευνών σχετικά με τις γλωσσικές στάσεις και τη σχέση διαλέκτων και κοινής πρότυπης γλώσσας που επικρατούν στην ελληνική κοινότητα. Οι ομιλητές συνδυάζουν τις γεωγραφικές ποικιλίες με επαρχιακά και ανεπίσημα περιβάλλοντα, ενώ την ποικιλία που χρησιμοποιείται σε επίσημες επικοινωνιακές περιστάσεις και σε αστικές περιοχές με την κοινή νέα ελληνική (Παύλου 1997, pp. 617–27; Papapanliou 1998, pp. 15–28; Πλαδή 2001, pp. 618–29; Παπάς 2008, pp. 303–13). Οι Έλληνες ομιλητές φαίνεται να εμφανίζουν αρνητική στάση προς τη χρήση των γεωγραφικών ποικιλιών σε επίσημα επικοινωνιακά περιβάλλοντα, είτε χαρακτηρίζοντας τον συγκεκριμένο τρόπο ομιλίας ως ‘μη σωστό’ είτε δείχνοντας προτίμηση προς την πρότυπη γλώσσα (Πλαδή 2001, pp. 618–29; Παπάς 2008, pp. 303–13). Μάλιστα, η χρήση των γεωγραφικών ποικιλιών σε επίσημες επαγγελματικές επικοινωνιακές περιστάσεις μπορεί να αποτελέσει μειονέκτημα για τη σταδιοδρομία και την κοινωνική ανέλιξη του διαλεκτόφωνου, καθώς αξιολογείται ως έλλειψη μόρφωσης (Κουρδής 2007, pp. 88–89).

Οι γλωσσικές απόψεις των ομιλητών διαμορφώνονται κάτω από την επίδραση των γλωσσικών ιδεολογιών που κυριάρχησαν στο παρελθόν και, ίσως, επικρατούν ακόμα στην κοινότητά τους. Στην Ελλάδα, κυρίαρχο στερεότυπο αποτελεί η προώθηση της γλωσσικής ομοιογένειας και η περιθωριοποίηση της γλωσσικής ποικιλότητας. Σύμφωνα με τους Ντίνα Κ. και Ζαρκογιάννη Ε. (2009, p. 18), η έντονη συμβολική φόρτιση γλωσσικής/ πολιτισμικής ομοιογένειας εκφράστηκε αρχικά μέσα από τη μακρόχρονη διεκδίκηση του ρόλου της εθνικής γλώσσας, από μια γλώσσα τεχνητή, την καθαρεύουσα, με λειτουργία κατεξοχήν και κατά κύριο λόγο συμβολική: την επιβεβαίωση της συνέχειας με την αρχαιότητα.

Σύμφωνα με τους Blommaert & Rampton (2011, pp. 1,4), η γλωσσική ομοιογένεια βασίζεται στην αντίληψη ότι οι γλώσσες και οι ποικιλίες θεωρούνται αυστηρά οριοθετημένα συστήματα, που χρησιμοποιούνται σε συγκεκριμένους και οριοθετημένους κοινωνικούς σχηματισμούς. Για την επίτευξη της γλωσσικής ομοιογένειας καθοριστικό ρόλο διαδραματίζουν συγκεκριμένοι θεσμοί εξουσίας, όπως τα ΜΜΕ και η εκπαίδευση. Ο λόγος των ΜΜΕ συχνά ορίζει ως προσδοκώμενη γλωσσική συμπεριφορά την ευθυγράμμιση των τηλεοπτικών χαρακτήρων με τη γλωσσική ομοιογένεια (Stuart-Smith 2006, pp. 141, 148). Μάλιστα, οι τηλεοπτικοί χαρακτήρες οι οποίοι αναπαρίστανται να μη συντονίζονται με την κυρίαρχη γλωσσική ιδεολογία συχνά στοχοποιούνται χιουμοριστικά (Παύλου 1997; Archakis κ.ά. 2014, pp. 46-55).

Πρώτο Μέρος

2. Η Γλωσσολογική περιγραφή του ιδιώματος

2.1. Σύντομη ιστορία της ελληνικής γλώσσας

Το συλλαβικό σύστημα γραφής του 16^{ου}/15^{ου} αι. π.Χ., γνωστό ως γραμμική Β, μαρτυρεί για πρώτη φορά την ύπαρξη ελληνικής γλώσσας και τα κείμενα των επιγραφών, όπου γίνεται χρήση του συγκεκριμένου συστήματος γραφής μέχρι τον 12^ο αι. π.Χ., είναι γραμμένα στη μυκηναϊκή διάλεκτο. Μέχρι τον 8^ο αι. π.Χ. υπάρχει κενό από γραπτές μαρτυρίες. Από τότε και στο εξής παρατηρείται η χρήση του ελληνικού αλφαβήτου για την καταγραφή της ελληνικής γλώσσας, που αποτελεί προσαρμογή του αλφαβήτου των Φοινίκων στα δεδομένα της ελληνικής γλώσσας. Οι γραπτές μαρτυρίες από την περίοδο εκείνη αποδεικνύουν της ύπαρξη διαλεκτικών γλωσσικών συστημάτων, όπως η αττική, η ιωνική, η αρκαδοκυπριακή διάλεκτος και άλλες. Η διαίρεση της ελληνικής γλώσσας σε διαλέκτους πραγματοποιείται κατά τα Αρχαϊκά Χρόνια, έπειτα από την μετακίνηση των πληθυσμών, εξαιτίας της οποίας ήρθαν σε επαφή με άλλους λαούς (Tonnet 2009, pp. 34-35). Επομένως, η ελληνική γλώσσα παρατηρείται διασπασμένη σε διαλέκτους, από τις πρώτες γραπτές μαρτυρίες με χρήση του ελληνικού αλφαβήτου, μέχρι την εποχή του Μ. Αλεξάνδρου. Η μετέπειτα ελληνιστική περίοδος χρησιμοποιεί ως όργανο επικοινωνίας την ελληνιστική κοινή, η οποία είχε ως βάση της την αττική διάλεκτο, καθώς οι Μακεδόνες κατά τον 5^ο αι. με 4^ο αι. είχαν επιλέξει τη συγκεκριμένη διάλεκτο έναντι των άλλων λόγω κύρους.

Στους επόμενους αιώνες την ελληνιστική κοινή διαδέχεται η μεσαιωνική κοινή όντας εξέλιξη της, η οποία είναι το όργανο επικοινωνίας που χρησιμοποιείται από την Ανατολική ρωμαϊκή αυτοκρατορία και μετέπειτα βυζαντινή αυτοκρατορία. Τον 11^ο αι., όμως, λόγω των πολιτικών και διοικητικών μεταβολών που επικρατούσαν στην περιοχή του Βυζαντίου η αυτοκρατορία διασπάται κατά τόπους χάνοντας εδάφη, όπως την Κάτω Ιταλία, τον Πόντο, την ενδοχώρα της Μικράς Ασίας και την Κύπρο. Αποτέλεσμα της χωροταξικής διάσπασης της αυτοκρατορίας ήταν και η διαλεκτική διάσπαση της μεσαιωνικής, η οποία οδηγεί στη δημιουργία των Νεοελληνικών διαλέκτων. Τον 10^ο με 11^ο αι. παρατηρείται η χρήση της καθομιλουμένης, της δημώδους γλώσσας, σε λογοτεχνικά κείμενα, όπως σε ακριτικά

κείμενα. Με το πέρασμα των χρόνων, η μορφή αυτή χρησιμοποιήθηκε στον προφορικό λόγο αρχικά και για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα χρησιμοποιούσαν ταυτόχρονα και τις δύο γλωσσικές μορφές (Μπαμπινιώτης 1986, p. 17).

Ο 19^{ος} αι. βρίσκει τον ελληνόφωνο κόσμο γλωσσικά χωρισμένο λόγω της αναζήτησης της αρχαίας καθαρότητας, η οποία έβαλε τη βάση της ελληνικής διγλωσσίας. Από τη μία η χρήση της ομιλούμενης γλώσσας του λαού, η οποία εξελισσόταν φωνητικά και μορφοσυντακτικά, εμπλουτιζόταν από την εισαγωγή δάνειων λέξεων, ιδιωτισμών και τη δημιουργία νέων διαλέκτων μέχρι τον 15^ο αι. και από την άλλη η γραφόμενη, που αποτελούσε σύμβολο της ελίτ (Ανδριώτης 1974, p. 267). Η ομιλούμενη γλώσσα υποτιμήθηκε ως προϊόν φθοράς και κακής ποιότητας, ενώ στον γραπτό λόγο κυριάρχησε μέχρι τον 20^ο αι. μ.Χ. η καθαρεύουσα, μια αρχαϊζουσα μορφή, χωρίς αλλοιώσεις και φθορές, απαλλαγμένη από δάνεια και προσμείξεις άλλων γλωσσών - σε αντίθεση με την ομιλούμενη - και μιμούμενη το κύρος και την καλαισθησία των προηγούμενων αιώνων (Χριστίδης 2002). Η καθαρεύουσα επικράτησε έναντι της δημοτικής τον 19^ο αι. μ.Χ. ως επίσημη ενιαία γλώσσα του νεοσύστατου ελληνικού κράτους μετά, όταν τέθηκε το ζήτημα της καθιέρωσης μιας εθνικής γλώσσας, η οποία θα διδάσκεται στα σχολεία, θα διαμορφώσει την εθνική ταυτότητα και θα επιβεβαιώσει τους Ευρωπαίους ότι οι Νεοέλληνες είναι άξιοι κληρονόμοι και συνεχιστές του ένδοξου ελληνικού πολιτισμού.

Τον 20^ο αι. οι εναλλασσόμενες πολιτικές και ιδεολογικές συνθήκες και οι συγκρούσεις δημοτικιστών και καθαρευουσιάνων οδήγησαν στην σταδιακή επικράτηση της δημοτικής και στη τυπική λύση του Γλωσσικού Ζητήματος το 1976.

2.1.1 Δημιουργία Νεοελληνικών Διαλέκτων

Σύμφωνα με το Κέντρον Ερεύνης των Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων - Ι.Α.Ν.Ε., ΝΕ διάλεκτοι θεωρούνται η Τσακωνική, η Κατωιταλική, η Ποντιακή, η Καπαδοκική και κατά παραχώρηση η Κυπριακή και η Κρητική. Ο Browning (1972) θεωρεί ότι η εμφάνιση των ΝΕ συνδέεται με την πολιτική και δημογραφική πορεία των Ελλήνων, αλλά ο χρόνος διαμόρφωσης δεν μπορεί να οριστεί με ακρίβεια. Ο Κοντοσόπουλος (2001, pp. 1-2) αναφέρει ότι οι ΝΕ διάλεκτοι πρέπει να σχηματίστηκαν κατά την Βυζαντινή περίοδο περίπου τον 12^ο αι., καθώς στα γραπτά

κείμενα της Αναγέννησης χρησιμοποιούνται ντόπιες ποικιλίες και ιδιώματα, όπως η κρητική, η κυπριακή και η ροδίτικη διάλεκτος. Ο Heisenberg θεωρεί ότι σχηματίστηκαν μετά το 1204, ο Χατζιδάκις ότι ανάγονται σε “ικανώς αρχαίους χρόνους” με οριστική διαμόρφωση σχεδόν μέχρι 14ο αι., ο Meillet ανάμεσα στον 8ο και 15ο αι., ο Thumb τον 15ο αι. και ο Αναγνωστόπουλος (1924) αναφέρει ότι οι ΝΕ ανάγονται στην Πρώιμη Μεσαιωνική περίοδο, αλλά με οριστική διαμόρφωση μετά το 1204 (Τζιτζιλής 2000 στο Χριστίδης et al, p. 2).

Από μελέτες του Χατζιδάκι (1892) οι ΝΕ διάλεκτοι ανάγονται στη μεσαιωνική Ελληνική αποτελώντας τη συνέχεια της ελληνιστικής κοινής με μεγάλες γλωσσικές διαφοροποιήσεις στον ελληνόφωνο κόσμο. Πλην της Τσακωνικής, που κατάγεται απευθείας από τη δωρική διάλεκτο, οι ΝΕ διάλεκτοι δεν έχουν μεγάλη σχέση με τις ΑΕ διαλέκτους. Στοιχεία, βέβαια, των αρχαίων ελληνικών διαλέκτων επιβιώνουν στις νεοελληνικές διαλέκτους μέχρι σήμερα. Η Κατωϊταλιωτική, η εμφάνιση της οποίας βάσει θεωριών των Fanciullo (1985), Browning (1991), Oztasciyan-Bernadini (1994) και Lambropoulou (1997) χρονολογείται από τις μετακινήσεις ελληνικών πληθυσμών είτε στην αρχαιότητα είτε στη βυζαντινή περίοδο, διατηρεί, επίσης, χαρακτηριστικά έντονου δωρισμού. Για την Ποντιακή ο Browning (1991, pp. 170-71) αναφέρει ότι χρονολογείται από τον 7^ο ή 8^ο αι., επηρεάστηκε από τις γλώσσες με τις οποίες ήρθε σε επαφή, αλλά η μη καταγραφή διαλεκτικών κειμένων μέχρι τον 19^ο αι. έχει ως αποτέλεσμα τη μη ανίχνευση με ακρίβεια των σταδίων εξέλιξής της. Σε αντίθεση με τις άλλες, η Καππαδοκική έχει σχεδόν εξαφανιστεί και υπάρχει μόνο στις καταγραφές που έγιναν κατά τον 19^ο και αρχές 20^{ου} αι. Αποτελεί ιδιαίτερη περίπτωση, καθώς δέχτηκε τόσο έντονες επιρροές από την τουρκική γλώσσα, ώστε ο Κοντοσόπουλος (1994, p. 7) να αναφέρει ότι όποιος διαβάζει την Καππαδοκική, δεν ξέρει αν έχει να κάνει με τουρκικά σε ελληνικό στόμα ή με ελληνικά σε στόμα τούρκικο.

Επίσης υπάρχουν διάλεκτοι με μικρότερη απόκλιση από την κοινή δημοτική, τα ιδιώματα, τα οποία περιγράφονται σε ομάδες ανά γεωγραφική περιοχή και ξεχωρίζονται με βάση κάποια ισόγλωσσα σύμφωνα με την ταξινόμηση των νεοελληνικών διαλέκτων (Χατζιδάκις 1892, p. 342) με πιο γνωστό το ισόγλωσσο βόρειων και νότιων ιδιωμάτων (Τζιτζιλής 2000).

2.1.2 Ταξινόμηση των νεοελληνικών διαλέκτων

Η πιο γνωστή και αποδεκτή άποψη για την ταξινόμηση των νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων είναι αυτή που πρότεινε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα ο Γ. Χατζιδάκις (1892, p. 342), που χωρίζει τα παραπάνω σε βόρεια και νότια ιδιώματα της ελληνικής.

Πρώτο κριτήριο διαχωρισμού είναι η εξέλιξη των ατόνων μεσαίων και κλειστών φωνηέντων, όπου τα άτονα [ο] και [ε] τρέπονται σε [ου] και [ι] και τα άτονα [ι] και [ου] κατά κανόνα αποβάλλονται, και σε νότια, όπου τα φωνήεντα μένουν ανέπαφα, π.χ. *έμαθε* > *έμαθι*, *ο κόπος* > *ου κόπους*, *το σκυλί* > *του σκλι*, *το χέρι* > *του χερ*, *το πουλί* > *του πλι*. Δεύτερο κριτήριο διαχωρισμού αποτελεί η αποβολή ή μη του τελικού -ν των ονομάτων, όπου τα νεοελληνικά ιδιώματα χωρίζονται σε ανατολικά που διατηρούν το -ν, π.χ. *το παιδίν* ή και *το επεκτείνουν*, π.χ. *το πράγμαν* και σε δυτικά που το αποβάλλουν.

Ο Τριανταφυλλίδης ([1938] 1993, pp. 66-7) υποστήριζε ότι, επειδή δεν έχει προηγηθεί συστηματική γλωσσογεωγραφική έρευνα και λείπει ο γλωσσογεωγραφικός άτλαντας, δεν είναι δυνατό να γίνει οριστική κατάταξη των ελληνικών ιδιωμάτων. Πέρα από τα κριτήρια που έθεσε ο Χατζιδάκις (1892) συμπληρώνει τα παρακάτω φωνητικά, μορφολογικά και συντακτικά φαινόμενα ως επιπλέον κριτήρια για την ταξινόμηση των ιδιωμάτων, όπως:

- Η άρρινη προφορά των ρινικών συμπλεγμάτων *μπ*, *γκ*, *ντ*.
- Η τροπή του *χ* σε παχύ *σ*.
- Η διατήρηση της λεγόμενης χρονικής αύξησης: *τραγουδώ*- *ετραγουδούσατε*.
- Η χρήση της αιτιατικής ενικού των προσωπικών αντωνυμιών μετά από τα ρήματα *δίνω*, *λέω*: *σε δίνω*, *σε λέω*.
- Η επίταξη των ατόνων τύπων της προσωπικής αντωνυμίας: *ακολουθείς με*.

Σύμφωνα με το Κέντρον Ερεύνης των Νεοελληνικών Διαλέκτων και Ιδιωμάτων - Ι.Α.Ν.Ε. η στένωση των ατόνων [ε] και [ο] ως [ι] και [ου], η αποβολή των ατόνων [ι] και [ου] και το αρσενικό άρθρο [ι] αντί *ο*, π.χ. *ο Νίκος* > *ι Νίκους* παρατηρούνται κυρίως στη Βόρεια Ελλάδα. Η προφορά του *κ* ως *τσ* κατά τον τσιτακισμός, π.χ. *Κυριακή* > *Τσυριατσή* παρατηρείται στα νησιά του Αιγαίου, τη Μάνη, την Κρήτη, κ.α. Η προφορά των διπλών συμφώνων, η διατήρηση του τελικού -ν, η κατάληξη του

γ' πληθυντικού προσώπου ενεργητικού Ενεστώτα σε *-ουσι* αντί *-ουν* και η αύξηση η- αντί ε- στους παρελθοντικούς χρόνους αποτελούν φαινόμενα των ιδιωμάτων στα Δωδεκάνησα, την Κρήτη και την Κύπρο. Η απουσία συνιζήσεως, π.χ. *τα παιδιά, η μηλέα* επιχωριάζει κυρίως στον Πόντο, στην Κάτω Ιταλία, στα Επτάνησα και τη Μάνη. Τέλος, η εκφορά του έμμεσου αντικειμένου με αιτιατική αντί γενικής που έθεσε ως κριτήριο ο Τριανταφυλλίδης (1938) παρατηρείται στη Βόρεια Ελλάδα, τον Πόντο και τη Μικρά Ασία, ενώ η επίταξη των προσωπικών αντωνυμιών εμφανίζεται κυρίως στα νησιά του Αιγαίου και τη Μικρά Ασία.

Τέλος, ο Κοντοσόπουλος (1983-1984) διατυπώνει ακόμα ένα κριτήριο για τη διαίρεση των νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων σύμφωνα με τον τύπο της ερωτηματικής αντωνυμίας και παρουσιάζει μια Ελλάδα του *τι* (ηπειρωτική Ελλάδα και Ιόνια νησιά) και Ελλάδα του *είντα*. Το παραπάνω κριτήριο δεν στηρίζεται σε ένα μόνο γνώρισμα, αλλά σε μια ομάδα φωνητικών, λεξιλογικών ακόμη και πολιτισμικών ισογλώσσων και είναι τα εξής: αποβολή των ψηλών φωνηέντων, η τροπή του [ι] σε [ου], η ουράνωση των υπερωικών, ο τσιτακισμός, τα διπλά σύμφωνα και η διατήρηση του τελικού *-ν*. Σύμφωνα με αυτά τα χαρακτηριστικά τα ιδιώματα κατατάσσονται γεωγραφικά σε 14 περιοχές. Η Κάσος και το γλωσσικό ιδίωμα αυτού του τόπου, που μελετάται στην παρούσα εργασία, σύμφωνα με τη κατά περιοχές διαίρεση κατατάσσεται στην Ελλάδα του *είντα τι* και ιδιαίτερα στα νοτιοανατολικά ιδιώματα, καθώς τα νησιά αυτής της περιοχής εμφανίζουν ουράνωση των υπερωικών και διπλά σύμφωνα και διατήρηση του τελικού *-ν* και εντάσσονται ευρύτερα στα δωδεκανησιακές ιδιώματα.

2.2 Δωδεκανησιακά ιδιώματα

Δωδεκανησιακά ιδιώματα αποτελούν αυτά που μιλιούνται στα νησιά του νομού Δωδεκανήσου και συγκεκριμένα στη Ρόδο, την Κάρπαθο, την Κάσο, το Καστελλόριζο, τη Χάλκη, την Σύμη, την Τήλο, τη Νίσυρο, την Αστυπάλαια, την Κω, την Κάλυμνο, την Λέρο και την Πάτμο.

Στα δωδεκανησιακά ιδιώματα παρατηρούνται διαφοροποιήσεις από νησί σε νησί ή από περιοχή σε περιοχή στο ίδιο νησί, αλλά ταυτόχρονα σημειώνονται αρκετές ομοιότητες με τις γειτονικές διαλέκτους της Κρήτης και της Κύπρου και τα ιδιώματα

άλλων κοντινών νησιών του ανατολικού Αιγαίου. Οι ομοιότητες και οι διαφοροποιήσεις που παρουσιάζονται σε αυτά τα ιδιώματα, καθώς και η συνολική διαφοροποίηση των νεοελληνικών διαλέκτων στον γεωγραφικό χώρο της Ελλάδας οδήγησε τον Trudgill (2003) να χωρίσει τα δωδεκανησιακά ιδιώματα σε νοτιοανατολικά και σε ανατολικά, όπου στην πρώτη κατηγορία κατατάσσονται τα ιδιώματα που μιλιούνται στη Ρόδο, Κάρπαθο, Κάσο, Κω, Καστελλόριζο, Λέρο και Πάτμο εντάσσοντας και την κυπριακή διάλεκτο, ενώ στην δεύτερη κατηγορία κατατάσσονται αυτά που μιλιούνται στη Σύμη, Τήλο, Νίσηρο, Αστυπάλαια και Κάλυμνο εντάσσοντας και τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου Ικαρία και Χίο, καθώς και των κοντινών περιοχών της Μικράς Ασίας.

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά των δωδεκανησιακών ιδιωμάτων κατά τον Κοντοσόπουλο (2001, pp. 43-48) είναι:

- Σιώπηση των *β, δ, γ* μεταξύ φωνηέντων, π.χ. *πρόβατο > πρόατο, λάδι > λάι, λιγοστοί > λιοστοί*
- Τα συμπλέγματα *ρθ, ργ, βγ* τρέπονται σε *ρτ, ρκ, βκ*, π.χ. *θα έρθω > θα έρτω*
- Διατηρείται το τελικό *-ν* των ονομάτων και συχνά αφομοιώνεται από το διπλανό σύμφωνο και παρατηρείται η παρουσία διπλών συμφώνων, π.χ. *το παιδίν, το τυρίν, μιαν βολά (= μια φορά), τον λαό > τολ λαό.*
- Τα διπλά σύμφωνα προφέρονται ως τέτοια και άλλοτε τα διπλά *κκ, ππ, ττ* προφέρονται ως *κχ, πφ, τθ*, π.χ. *λάκχος, πάπφου (=πάππος).*
- Σε ορισμένες περιοχές παρατηρείται δασύς τσιτακισμός, όταν το *κ* βρίσκεται μπροστά από [*ι*] και [*ε*], π.χ. *και > τσαι*
- Το *-ια* μετατρέπεται σε *σ* ή *παχύ σ*, όταν βρίσκεται μετά από άηχα σύμφωνο και σε *παχύ ζ* μετά από ηχηρά, π.χ. *πσ'άνω (=πιάνω), σέρζ'α (=χέρια) στην Κάλυμνο.*
- Χρησιμοποιούνται οι καταλήξεις *-ουσι* και *-ασι* στο γ' πληθυντικό πρόσωπο του Ενεστώτα και του Αορίστου αντίστοιχα, π.χ. *χορεύγουσι, χορεύγασι στην Κάσο.*
- Υπάρχουν οι ρηματικές καταλήξεις *-εύκω* και *εύγκω* αντί *-εύω*, π.χ. *παντρεύγκω* στη Ρόδο.
- Διατηρείται η συλλαβική αύξηση στα ρήματα, κυρίως σε *η-* και *σπάνια* σε *ε-*, π.χ. *ήκουσα.*

2.3. Το γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου

2.3.1. Γεωγραφικά και ιστορικά στοιχεία της Κάσου

Η Κάσος είναι ένα νησί του νομού Δωδεκανήσου που βρίσκεται στη νοτιοδυτική πλευρά του. Γεωγραφικά βρίσκεται νοτιοδυτικά της Καρπάθου και βορειοανατολικά της Κρήτης. Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2011 ο μόνιμος πληθυσμός του νησιού ανέρχεται στους 1.485 κατοίκους (ΦΕΚ 698/Β'/20.03.2014) και ο de facto πληθυσμός ανέρχεται στους 1070 (ΦΕΚ 699/Β'/20.03.2014).

Σύμφωνα με τα λιγοστά αρχαιολογικά ευρήματα, η Κάσος θεωρείται ότι πρωτοκατοικήθηκε κατά την εποχή του Χαλκού (4^η και 3^η χιλιετία π.Χ.). Κατά την ύστερη εποχή του Χαλκού ως το 1450 π.Χ. παρατηρείται μόνιμη εγκατάσταση Μινωιτών αποίκων στο νοτιοδυτικό μέρος του νησιού στην περιοχή *Χέλατρος* λόγω της γεωγραφικής θέσης της Κρήτης σε σχέση με την Κάσο (Σκουλιός 1998, p.29). Η εγκατάσταση των Κρητών οδήγησε στη σταδιακή ανάπτυξη της ναυσιπλοΐας κατά τη Μυκηναϊκή περίοδο. Το νησί πριν τον Τρωικό πόλεμο (1193-1184 π. Χ.) κατοικήθηκε από τους Δωριείς, όπως και άλλα νησιά της περιοχής, κατά την α' μετακίνηση των ελληνικών φύλων προς τα παράλια της Μικράς Ασίας. Επίσης, η Κάσος και οι κάτοικοί της αναφέρονται στο έπος του Ομήρου *Ιλιάδα* λόγω της συμμετοχής του νησιού με τη ναυτική δύναμή του στον μετέπειτα Τρωικό πόλεμο (Μιχαηλίδου-Νουάρου και Ευαγγελίδου 1935, p. 20). Κατά τον 5^ο αι. π.Χ., το 437, η Κάσος απαντάται στους φορολογικούς καταλόγους της Αθηναϊκής Συμμαχίας (Μιχαηλίδου-Νουάρου και Ευαγγελίδου 1935, pp. 22-3). Μαρτυρίες κατοίκησης του νησιού αποτελούν επιγραφές που βρέθηκαν σε διάφορες περιοχές το 1843 από τον Ross και χρονολογούνται κατά το 4^ο με 3^ο αι. π.Χ. (Μιχαηλίδου-Νουάρου και Ευαγγελίδου 1935, p. 15; Σκουλιός 1998, p. 31).

Οι αναφορές για το νησί της Κάσου τους μετέπειτα αιώνες και κατά την μεσαιωνική περίοδο είναι ελάχιστες. Οι Μ. Μιχαηλίδης Νουάρου και Τ. Ε. Ευαγγελίδης (1935, p. 35) αναφέρουν ότι η Κάσος το 1207 μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους το 1204 καταλαμβάνεται από τους Βενετούς και παραμένει στην κατοχή τους μέχρι το 1537, οπότε καταλήφθηκε από τους Οθωμανούς Τούρκους. Ο 19^{ος} αι. βρίσκει τους Κασιώτες να ασχολούνται με την

ναυτιλία και την ανάπτυξη του θαλάσσιου εμπορίου σύμφωνα με τους Πούκεβιλ και Savary (Σκουλιός 1998, pp. 30-1). Η μεγάλη ναυτική εμπειρία και δραστηριότητα των κατοίκων του νησιού θα συνεισφέρει στον αγώνα της Μεγάλης Ελληνικής επανάστασης του 1821 έχοντας γίνει ήδη μέλος της Φιλικής Εταιρείας το 1818. Τον Ιούνιο του 1824 η Κάσος θα υποστεί ολοκαύτωμα από τον αιγυπτιακό στόλο και ερημώνεται. Λίγα χρόνια αργότερα όσοι Κασιώτες επέζησαν από το ολοκαύτωμα επιστρέφουν στη γενέτειρά τους, που στηρίζει την οικονομία της στα λιγιστά πλοία που απέμειναν. Το τέλος του 19^{ου} αι. βρίσκει τους Κασιώτες οικονομικούς μετανάστες σε πόλεις της Αιγύπτου για τη διάνοιξη της διώρυγας του Σουέζ παρά την ακμάζουσα για ακόμη μια φορά εμπορική ναυτιλία της Κάσου (Φραγκούλης, Ν. Κ. 1921).

Μέχρι το 1912 οι Κασιώτες διαπρέπουν στη ναυτιλία και στο εξωτερικό ιδρύοντας ναυτιλιακές εταιρείες (Σκουλιός 1998, p.33). Το 1912 η Ιταλία κηρύσσει πόλεμο στην Οθωμανική αυτοκρατορία και η Δωδεκάνησος, μαζί και η Κάσος, καταλαμβάνεται από τους Ιταλούς το 1943. Σε όλα τα χρόνια της παραμονής των Ιταλών στην Κάσο, οι πολυπληθείς κοινότητες Κασιωτών σε Αμερική, Αγγλία και Αίγυπτο συμμετέχουν στον Δωδεκανησιακό αγώνα για την απελευθέρωση των νησιών (Σκουλιός 1998, p.33).

2.3.2. Γενικά για το γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου και ετυμολογία του ονόματος του νησιού

Από γλωσσολογική πλευρά το ιδίωμα της Κάσου, σύμφωνα με τον διαχωρισμό του Κοντοσόπουλου (1983-1984) και του Trudgill (2003), ανήκει στα νοτιοανατολικά ιδιώματα. Βέβαια, το γλωσσικό σύστημα της Κάσου έχει επηρεαστεί από άλλες γλώσσες λόγω των επιδρομών των Φράγκων, Σαρακηνών και άλλων, της κατάληψης του νησιού από τους Βενετούς το 1207, τους Οθωμανούς επί Τουρκοκρατίας από το 1537 (Μιχαηλίδου- Νουάρου και Ευαγγελίδου 1935, pp. 35-36) και τέλος, από τους Ιταλούς στην αρχή του 20^{ου} αι. μέχρι το 1943, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Στο γλωσσικό ιδίωμα εισήλθαν, επίσης, νέες λέξεις λόγω της μετανάστευσης των κατοίκων και της έντονης ναυτικής δραστηριότητας των κατοίκων σε άλλους τόπους κατά τον 19^ο και 20^ο αιώνα.

Αξιοσημείωτο είναι ότι την περίοδο της ιταλικής παραμονής στα Δωδεκάνησα το μάθημα της ιταλικής γλώσσας ορίστηκε ως υποχρεωτικό στα σχολεία (Γιαννόπουλος 1997, p.57).

Στη βιβλιογραφία αναφέρονται διαφορετικές ονομασίες για το νησί με επικρατέστερη αυτή της *Κάσου*. Σύμφωνα με τους Μ. Μιχαηλίδου Νουάρου και Τρύφωνος Ε. Ευαγγελίδου (1935, pp. 19-20) επί Στέφανου του Βυζαντίου δόθηκε στο νησί η ονομασία *Άμφη* από το πρόθημα *αμφί*. Κατά την ερμηνεία του όρου αναφέρουν ότι, αν κάποιος παρατηρήσει το νησί από μακριά, λόγω της διεύθυνσης των βουνών του θα θεωρήσει ότι είναι κομμένο στα δύο. Επιπλέον, αναφέρουν ότι κατά την παραμονή των Φοινίκων στην αρχαιότητα δόθηκε η ονομασία *Κας* ή αλλιώς *Άχνη*, που παραπέμπει στον αφρό των κυμάτων του Καρπαθίου πελάγους που σκάνε στα απότομα βράχια του νησιού. Τη θεωρία αυτή ασπάζεται ο Victor Berard (1903) στο έργο του. Το νησί ονομάστηκε ακόμη *Αστράβη*, λόγω του σχήματος του νησιού που παραπέμπει σε σαμάρι που τοποθετείται στην πλάτη του ζώου.

2.4. Μεθοδολογικά

Το υλικό που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα εργασία προέκυψε από τη συλλογή λαογραφικών κειμένων και λεξικών γραμμένων στο τοπικό γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου, που υπάρχουν στη Βιβλιοθήκη του Δημοτικού σχολείου της Κάσου και στη Δημοτική Βιβλιοθήκη του νησιού. Επίσης, ερευνήθηκαν και αποδελτιώθηκαν κείμενα που έχουν γραφτεί στο τοπικό ιδίωμα και έχουν δημοσιευτεί στον τοπικό τύπο ή στο διαδίκτυο. Αξιοποιήθηκε υλικό που προέκυψε μετά από συνομιλίες με τους κατοίκους του νησιού συμβάλλοντας στο έπακρον στην κατανόηση και στη δομή του γλωσσικού ιδιώματος της Κάσου.

Για τη φωνητική απόδοση του ιδιώματος δεν χρησιμοποιήθηκε το Διεθνές Φωνητικό Αλφάβητο (IPA), αλλά το ελληνικό αλφάβητο. Βέβαια, το ελληνικό αλφάβητο δεν επαρκεί για την ακριβή απόδοση της προφοράς των λέξεων και για το λόγο αυτό κατά την παρουσίαση αυτών των ιδιαιτεροτήτων υπάρχουν αντίστοιχες επεξηγήσεις.

2.5. Γλωσσολογική περιγραφή του ιδιώματος της Κάσου

Το γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου ανήκει στα νοτιοανατολικά ιδιώματα της Δωδεκανήσου. Παρακάτω περιγράφονται τα βασικά χαρακτηριστικά του ιδιώματος της Κάσου, τα οποία προέκυψαν μέσω της μελέτης του υλικού που προήλθε από τα λαογραφικά κείμενα που υπάρχουν στη Δημοτική Βιβλιοθήκη του νησιού και στη Βιβλιοθήκη του Δημοτικού Σχολείου. Τα χαρακτηριστικά αφορούν τη φωνητική, τη μορφολογία, τη σύνταξη και το βασικό λεξιλόγιο χωρισμένο σε θεματικές κατηγορίες. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι αρκετά από αυτά χαρακτηριστικά συναντιόνται και σε άλλα ιδιώματα της Νεοελληνικής Γλώσσας και κάποια από αυτά είναι χαρακτηριστικά και της Κοινής Ελληνικής.

2.5.1 Φωνητική

2.5.1.1 Σύμφωνα

2.5.1.1.1 Τσιτακισμός

Στα νοτιοανατολικά ιδιώματα το φαινόμενο του τσιτακισμού είναι πολύ συχνό (Κοντοσόπουλος 2001). Σύμφωνα με το φαινόμενο του τσιτακισμού, τα σύμφωνα *κ*, *χ*, *γ* μετατρέπονται σε παχιά συριστικά μπροστά από τα φωνήεντα [ε] και [ι]. Στη μελέτη των λαογραφικών κειμένων του ιδιώματος της Κάσου παρατηρήθηκε η συχνή καταγραφή του τσιτακισμού του *κ* και του διφθόγγου *γγ* ή *γκ* μπροστά από τα φωνήεντα [ε] και [ι]. Ορισμένα παραδείγματα είναι τα παρακάτω:

κ > *τσ* → *εκείνος* > *ετσείνος*, *και* > *τσαι*, *παιδάκια* > *παιάτσια* (ο τσιτακισμός *τσ* ακούγεται ελαφρότερος από αυτόν της Κρήτης)

γγ/γκ > *ντζ* → *άγγελος* > *άντζελος*, *φέγγει* > *φέντζει*, *αγγίζω* > *ντζίσω*, *μη εγκαινιασμένος* > *αντζίνιος/αντζινιάστος*, *αγγεία* > *αντζά*, *στριγκλιά* > *στριντζά*

2.5.1.1.1.1 Αφομοίωση – Ανομοίωση

Ο συνδυασμός συμφώνων μπορεί να οδηγήσει είτε στην αφομοίωση είτε στην ανομοίωση.

2.5.1.1.1.1 Αφομοίωση

Σύμφωνα με τους David Holton και Peter Mackridge (1999), κατά την αφομοίωση ένα γλωσσικό τεμάχιο αλλάζει τα χαρακτηριστικά του, ώστε να γίνει πιο όμοιο με κάποιο διπλανό τεμάχιο.

Στο γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου παρατηρείται:

α) η αφομοίωση του *ν* προς τα άλλα σύμφωνα που συναντά με αποτέλεσμα να δημιουργείται διπλό σύμφωνο. Έτσι σημειώθηκαν:

αμφιβολία → αθθιβολή, αμφιβάλω → αθθιβάλω, συγχωρώ → συχχωρώ, έλεγχος → έλεχος, βρογχικά → βροχικά, άνθος → αθθός, ξανθός → ξαθθός, ξανθαίνω → ξαθθαίνω, νύμφη → νύφφη, άνθρωπος → άθθρωπος, γρόνθος → γλόθθος, συμφωνία → συφφωνία, συμβούλιο → συββούλιο, συμπέθερος → συπέθερος, ανθούν → αθθού

Αφομοίωση του *ν* με το σύμφωνο *τ* παρατηρείται στην κατάληξη ρημάτων παθητικής φωνής σε Ενεστώτα και Παρατατικό –ούτται, π.χ. κάουτται < κάθονται, έρκουτται < έρχονται. Επίσης, το σύμφωνο *ν* ως τελικό αφομοιώνεται στην συνεκφορά με λέξεις που αρχίζουν με τα σύμφωνα *β, γ, δ, θ, κ, λ, μ, ν, π, σ, τα, φ, χ*, π.χ. τολ λάό (=τον λαγό), ετ τα φόρει (=δεν τα φορούσε), τοφ φοούμαι.

β) άλλα παραδείγματα αφομοίωσης:

$\delta - \nu\tau > \nu\tau - \nu\tau \rightarrow$ δαντέλα > νταντέλα

$\beta - \pi > \pi - \pi \rightarrow$ βαπόρι > παπόρι

$\lambda - \rho > \rho - \rho \rightarrow$ άλμπουρο > άρμπουρο, αλμυρό > αρμυερό, ντολμάς > ντουρμάς

$\lambda - \nu > \nu - \nu \rightarrow$ ταλαντεύομαι > ταντανιούμαι

2.5.1.1.1.2 Ανομοίωση

Κατά το φαινόμενο της ανομοίωσης ο ένας από δύο ίδιους ή παρόμοιους φθόγγους διαφοροποιείται ως προς ορισμένα χαρακτηριστικά του. Στο κασιώτικο ιδίωμα παρατηρήθηκαν:

$\rho - \rho > \lambda - \rho \rightarrow$ γρήγορος > γλήγορος

$\lambda - \lambda > \lambda - \rho \rightarrow$ απολωλός > παλλαρός,

$\nu - \nu > \mu - \nu \rightarrow$ πνεύμονας > φλέμονας
 $\tau - \tau > \delta - \tau \rightarrow$ στρατιώτης > στραδιώτης
 $\mu - \mu > \gamma - \mu \rightarrow$ μνημονεύω > γλημονεύω
 $\mu - \nu > \mu - \lambda \rightarrow$ μήνιγγας > μήλιγγας
 $\nu - \mu > \lambda - \mu \rightarrow$ μνημονεύω > γλημονεύω
 $\lambda - \lambda > \nu - \lambda \rightarrow$ χαλαλίζω > χαναλίζω
 $\rho - \nu > \lambda - \nu \rightarrow$ γρόνθος > γλόθθος

Άλλα παραδείγματα ανομοίωσης:

$\sigma\chi > \sigma\kappa \rightarrow$ μόσχος > μόσκος, πάσχω > πάσκω, μασχάλη > αμασκάλη,
 άσχημος > άσκημος
 $\chi\tau > \tau\tau \rightarrow$ αδράχτι > αγράττι
 $\kappa\tau > \chi\tau \rightarrow$ ακτή > αχτή, ανεκτίμητος > αχτίμητος, εκτιμητής > εχτιμητής,
 Οκτώβρης > Οχτώβρης

2.5.1.1.2 Μετάθεση

Κατά τη μετάθεση δύο ή περισσότεροι φθόγγοι αλλάζουν θέση μεταξύ τους. Σύμφωνα με το παραπάνω, στο τοπικό ιδίωμα της Κάσου σημειώθηκαν :

γνωρίζω > γρωνίζω, γέλια > έγλια, γρατζουνώ > σαγουρνώ, φασκελώνω > σφαγκελλώνω, τουρλώνω > τρουλλώνω, ζώα > οζά, όνειρο > όρεινο, πενιχρός > περιχρός, τουρβάς > τουβράς, φάντασμα > σφάντασμα, βούρλες > βρουλλιές, καβουρμάς > καβρουμάς, ροφός > ορφός, πικρός > πρικός/ πρικοτός, πρωινό > πωρνό, αλμύρα > αρμύλλα, ημερωμα > αρνεμό, μαραζιασμένος > μαζαριασμένος, αρμόζω > αρμάσσω, χουφτώνω > φουχτίζω, πούλια > οπλιά, φρεγάτα > φεργάτα (ή φεργάδα), γκάρισμα > γκράνισμα, πρώιμος > πρώμιος, σκορδαλιά > αλιάδα

2.5.1.1.3 Ανάπτυξη συμφώνων

Κατά την ανάπτυξη συμφώνων εμφανίζεται ένας φθόγγος μεταξύ δύο άλλων. Στο κασιώτικο ιδίωμα παρατηρείται η ανάπτυξη του γ στο παραγωγικό ρηματικό επίθημα –εύω και στην ρηματική κατάληξη –βω, όπως:

μαγειρεύω > μα(γ)ερεύω, κόβω > κόβγω, θάβω > θάβγω, νίβω > νίβγω, κρύβω > κρύβγω, τρίβω > τρίβγω, μου λείπει κάτι > λείβγομαι

2.5.1.1.4 Αποβολή συμφώνων

Τα σύμφωνα β, γ, δ αποβάλλονται τελείως μεταξύ δύο φωνηέντων μέσα στη λέξη, σε συνεκφορά με άλλες λέξεις ή στην αρχή, π.χ., φοούμαι, συλλοϊζομαι, αερφή, ο οσκός < ο βοσκός, του έρου < του γέρου, που ίνουτται < που γίνονται, αστώ < βαστώ, έμωσε < γέμισε, ακκώ < δαγκώνω. Κατ' εξαίρεση τα σύμφωνα β, γ, δ παραμένουν στην ξένες λέξεις, όπως αγαντάρω, καδένα, σε λέξεις λόγιας προέλευσης, όπως δικαστής, μεταλαβαίνω και στην συνεκφορά με το οριστικό άρθρο σε αιτιατική πτώση, π.χ. ο βουός (=βουβός) > τοβ βουό.

β → βαβούρα > βαουρασιά, κάβουρας > κάουρας, φοβάμαι > φοούμαι, πρόβαλε > πρόαλε, έβαλαν > εάλα(ν), βουτώ > ουττώ, βόσκισε > εξεόσκικε/εξεόστισσε, βουβός > βουός, ανεβαίνω > νεένω, αβλαβής > αβλαός, караβίσιος > караϊσσοs, βόδι > βούι

γ → τραγουδώ > τραουβώ, τραγούδι > τραούβι, αλογάριστος > αλουάριστος, διαλογισμός > διαλόιση, πήγα > πήγες, ραγίζω > ραϊζώ, γύρισε > εϋρισε, έφυγαν > φύα(ν), έγινε > εϊνη, σαγόι > σαούνα/σάουνας/σάουνο, αγελάδα > αελά, ανώγι > ανώι, ευλογία > βλόα, γυρίσματα > υρίσματα, λιγοστοί > λιοστοί, μαγαρίζω > μααρίζω

Στο κασιώτικο ιδίωμα παρατηρείται αρκετές φορές η αποβολή του συμφώνου γ από την κατάληξη παθητικής φωνής του Ενεστώτα -εϋ(γ)ομαι, π.χ. εξαγορεύομαι (=εξομολογούμαι) > εξαορεύομαι

δ → δάχτυλο > άχτυλαs/αχτυλί/αχτύλι, κλαδί > κλαϊ/γλάεμα/γλαεύω, καλτσοδέτης > καρσοδέτης, ποδόγυρος > πογυρας, λάδι > λάι, αγελάδα > αελά, τσουκνίδα > ασσουκνία, διχάλα > ιχάλι, μαδώ > μαώ

Περιορισμένη είναι η αποβολή των συμφώνων θ, τ, μ και π σε λίγες λέξεις.

θ → θα > 'α, κάθομαι > κάομαι, πουθενά > πούετα

τ → μήτε... μήτε → μήε .... μήε, κράτησε > κράηζε

$\mu \rightarrow$ κάμωμα > κάωμα, καωματού

$\pi \rightarrow$ από έξω > αο πόζω, από πάνω > αοπάνω > από μπροστά > αομπρός

Το τελικό ν ακούγεται μόνο σε συνεκφορά με άλλες λέξεις, όπως το παλληκάριν ήρτε, το αχτυλίν ήσπασε, το ρόον απού σου 'ωκα, ήρτεν ο διατρός. Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις το τελικό ν παραλείπεται, π.χ. το παλληκάρι, ήρτε, εζύμωσε. Το σύμφωνο ν παραλείπεται, επίσης, στην αρχή της λέξης και στη μέση, όπως φαίνεται παρακάτω:

$\nu \rightarrow$ να > 'α, κανέννας > καέννας

2.5.1.1.5 Αλλαγή συμφώνων

$\beta > \mu\pi \rightarrow$ βάλσαμο > μπάρσαμο, βραβείο > μπραβείο

$\beta > \delta \rightarrow$ βιολί > διολί, βιάζομαι > διάζομαι

$\gamma > \beta \rightarrow$ γόνατο > βόνατο, γούρνα > βούρνα

$\gamma > \delta \rightarrow$ γιατρός > διατρός/ διατρεύω/ διατρικό/ διατροσόφι

$\gamma > \kappa \rightarrow$ γάτος > κάττης

$\delta > \beta \rightarrow$ δάχτυλο > βάχτυλας/ βαχτυλί/ βαχτυλήθρα, δίνω > βίω, δόλωμα > βόλωμα, δόντι > βόντι, δοξάρι > βοξάρι/ βοξαρές, δουλειά > βουλειά, δούλεψη > βούλεψη

$\delta > \gamma \rightarrow$ αδράχτι > αγράττι, δείχνω > γείχνω, δευτέρα > γευτέρα, διαμάντι > γιαμάντι, διπλό > γιπλό, διχάλα > γιχάλα, δίψα > γίψα, διώχνω > γιώχνω, δυναμίτης > γυναμίτης

$\delta > \tau \rightarrow$ ένδυση > έντυση, κινδυνεύω > κιντυνεύω

$\delta > \kappa \rightarrow$ δάκρυ > κάκρι

$\theta > \delta \rightarrow$ βάζω θειάφι > δειαφίζω

$\theta > \tau \rightarrow$ ελευθερία > ελευτερία, μπαλοθιά > μπαλοττά, μυζήθρα > μυζήτρα, κολυμβήθρα > κολυμβήτρα, καθρέφτης > κατρέφτης, θρεφτάρι > τρεφτάρι, όρθιος > ορτός/ ολόρτος, ορθάνοιχτος > ορτάνοιχτος, θα έρθω > θα έρτω

$\theta > \varphi \rightarrow$ θηκάρι > φηκάρι, μάθε > μάφε

$\kappa > \chi \rightarrow$ κλαδί > χλαΐ

$\kappa > \pi \rightarrow$ αρτοκλασία > αρτοπλασία

$\kappa > \gamma \rightarrow$ πανούκλα > πανούγλα, καρέκλα > καρέγλα

$\lambda > \rho \rightarrow$ μπλοκάρω > μπροκαίρω

$\nu > \tau \rightarrow$ πουθενά > πούετα

$\xi > \sigma \rightarrow$ λόξυγκας > λούσσακας

$\rho > \lambda \rightarrow$ φορά > βολά

Το σύμφωνο τ ενίοτε τρέπεται σε διπλό σ (σσ), όπως παρακάτω:

$\tau > \sigma\sigma \rightarrow$ αλάτι > αλάσσι, αλασσερός

$\tau > \delta \rightarrow$ τραμουντάνα > δραμουντάνα, μάτια > μάδια, νοδιά > νοτιά, ξενιτιά > ξενιδιά, σπίτι > σπίδι, φωτιά > φωδιά, γητεία > γηδειά, μερτικό > μερδικό, γραβάτα > γρεβάδα, συκώτι > συκώδι, Βενετία > Βενεδιά, τέτοιος > τέδοιος

$\tau > \theta \rightarrow$ έχθρα > έχτρητα, εχθρός > οχτρός, τροφή > θροφή, όχθη > όχτος, τρομπάρω > θρουμπέρω

$\varphi > \beta \rightarrow$ φορά > βολά, καφές > καβές, πιάφι > πιάβι, σκαρφαλώνω > σκαρβελώνω

$\varphi > \theta \rightarrow$ φυτεύω > θυτεύγω, φύτεμα > θύτεμα

$\chi > \kappa \rightarrow$ ευχέλαιο > ευκέλαιο, ευχή > ευκή, καυχιέμαι > καυκιούμαι, χορδή > κόρδα, αρχή > άρκεψη, αρχικός > αρκινός, έρχομαι > έρκομαι/ερκομός, αρχοντιά > αρκοντιά

$\chi > \theta \rightarrow$ αχνίζω > θνίζω

Άλλες περιπτώσεις αλλαγής συμφώνων

α) Στο γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου παρατηρήθηκε η μετατροπή του λ σε ρ δίπλα σε σύμφωνα φ, β, κ, σ, τ, π, όπως παρακάτω:

$\lambda\phi > \rho\phi \rightarrow$ άλφα > άρφα, αδελφός > αερφός

$\lambda\beta > \rho\beta \rightarrow$ σαλβάρι > σαρβάρι, Αλβανιτοχώρι > Αρβανιτοχώρι

$\lambda\kappa > \rho\kappa \rightarrow$ χαλκιάς > χαρκιάς, μπαλκόνι > μπαρκόνι, Χαλκίτης, -ισσα > Χαρκίτης, -ισσα

$\lambda\theta > \rho\theta \rightarrow$ ήλθε > ήρτε

$\lambda\sigma > \rho\sigma \rightarrow$ βάλσαμο > βάρσαμο

$\lambda\tau > \rho\tau \rightarrow$ βόλτα > βόρτα, μελτέμι > μερτέμι, ρεσάλτο > ρεσάρτο, σουλτάνα > σουρτάνα, Μάλτα > Μάρτα

$\lambda\tau\sigma > \rho\sigma \rightarrow$ καλτσοδέτης > καρσοδέτης, κάλτσα > κάρσα

$\lambda\pi > \rho\pi \rightarrow$ ελπίδα > ερπία ή ορπία, κάλπικος > κάρπικος

$\lambda\mu > \rho\mu \rightarrow$ αλμυρός > αρμυρός

β)

$\sigma\kappa > \sigma\sigma \rightarrow$ κοσκινίζω > κοσσινίζω

$\gamma\kappa > \kappa \rightarrow$ γκρεμός > εκκρεμός, δαγκώνω > δακάννω, λόξυγκας > λόυσσακας

$\tau\zeta > \zeta \rightarrow$ τζάμι > ζάμι, τζάκι > ζάκι, τζιέρι > ζιέρι, τζίφος > ζίφος, τζίρος > ζίρος, τζούφιος > ζούφιος, καβάντζα > καβάζα, καβατζάρω > καβαζάρω, μαντζουράνα > μαζουράνα, μούντζα > μούζα, νταμιτζάνα > ταμεζάνα

$\tau\sigma > \zeta \rightarrow$ τσέπη > ζέπη, τσαλαπατώ > ζαλαπατώ, τσάντα > ζάντα

$\tau\sigma > \sigma\sigma \rightarrow$ κοτσύφι > κόσσυφι, κούτσουρο > κούσσουρας, άτσαλος > άσσαλλος, τσαντήρι > σσαντήρι, τσαούσης, -αινα > σσαούσσης, -αινα, τσοπάνης > σσοπάνης, τσαγκάρης > σσαγκάρης, παπουτσής > παπουσσής

$\pi\tau > \phi\tau \rightarrow$ Πέμπτη > Πέφτη

2.5.1.1.6 Διπλά σύμφωνα

Σύμφωνα με τον Κοντοσόπουλο (2001), η διατήρηση προφοράς των διπλών συμφώνων είναι ένα χαρακτηριστικό των νοτιοανατολικών ιδιωμάτων.

α) Στο γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου εμφανίστηκε εκτεταμένη χρήση των διπλών συμφώνων *κκ*, *ππ*, *ττ*, κατά την προφορά των οποίων ακολουθεί δασύ πνεύμα, όπως

κκ → *σακκάζω*, *ζελακκίζω*, *μπούκκα*

ππ → *καππάκι*

ττ → *πιττί*

β) Επίσης, παρατηρήθηκαν τα διπλά σύμφωνα:

- *νν* στο παραγωγικό ρηματικό επίθημα *-ώνω* και στη ρηματική κατάληξη *-νω*, όπως *(δ)ακκάννω*
- *μμ*, όπως *μάτια* > *μμάδια*, *εμμαδιώ(ν)*, *κρεμμύδι* > *κρομμί*, *άμμος* > *Αμμούα*, *αμμέ* (=αλλά)
- *φφ*, όπως *συμφωνώ* > *συφφωνώ*
- *θθ*, όπως *αμφιβάλω* > *αθθιάλω*, *αθθιβολή*, *άνθρωπος* > *άθθρωπος*, *άνθος* > *αθθός*, *γρόνθος* > *γλόθθος*
- *λλ*, όπως *απολωλός* > *παλλαρός*, *όλος* > *ούλλος*, *καβαστέλλα*
- *σσ*, όπως *κουδούνι* > *σσαμπάλι*, *έτσι* > *έσσι*, *κασίκα* > *κασσίκα*, *καλαμούσσι*, *κασσουνάς*, *κατασκευή από κέρατο* > *κερασσένα*
- *ζζ*, στο τοπικό ιδίωμα το *ζ* προφέρεται ως διπλό, π.χ. *το ριζζικό*, *μαζζί*, *να ζζήσου*. Στην παρούσα εργασία τα παραδείγματα του τοπικού ιδιώματος της Κάσου θα γράφονται με ένα *ζ*, αλλά θα προφέρονται ως δύο *ζζ*.

2.5.1.1.7 Σύμφωνο με *-[ι]α*, *-[ι]ο* και *-ι*

Στο τοπικό ιδίωμα της Κάσου:

α) το σύμφωνο *π* δίπλα σε *-ια* και *-ιο* προφέρεται ως *-μπτζα-* και *-μπτζο-* αντίστοιχα, π.χ. *ποιος* > *μπτζός*, *ποια* > *μπτζα*, *πιάνω* > *μπτζάνω*, *αραπιά* > *αραμπτζά*.

β) το σύμφωνο *σ* δίπλα σε *-ια* και *-ιο* προφέρεται ως παχύ *σσα* και *σσο* αντίστοιχα, π.χ. δροσιά > *δροσσά*

γ) το σύμφωνο *δ* δίπλα σε *-ι* παρατηρήθηκε να μετατρέπεται σε *ζ*, όπως διώχνω > *ζώχνω*

δ) το σύμφωνο *τ* δίπλα σε *-ια* και *-ιο* τρέπεται σε *-δια* και *-διο*, π.χ. σπίτια > *σπίδια* > μάτι > *μάδια*, νοτιά > *νοδιά*.

2.5.1.2 Φωνήεντα

2.5.1.2.1 Αφαίρεση φωνηέντων στην αρχή των λέξεων

- Αφαίρεση αρχικού [α], όπως ακολουθώ > *κλουθώ*, αφτί > *φτι*, ανθίζω > *θιώ*
Στο ιδίωμα της Κάσου παρατηρείται η αφαίρεση του αρχικού *α* των σύνθετων ρημάτων που παράγονται με τα προθήματα *από-* και *ανα-* και μετατρέπονται σε *νε-*, π.χ. αναμασώ > *νεμασιώ*, ανεβαίνω > *νεαίνω*, νεουλιάζω
- Αφαίρεση [ε] στην αρχή της λέξης, όπως εμπιστοσύνη > *μπίστη*, εμφάνιση > *φανιά*, έπαινος > *αίνος*, εγκαινιάζω > *γκινιάζω*, Εμποργειός > *Μποριαννούλα* (ναός στην περιοχή Εμποργειός)
- Αφαίρεση [ι] στην αρχή λέξης, όπως εικόνισμα > *κόνισμα*, οικονόμος > *κονόμος*
- Αφαίρεση [ο] στην αρχή της λέξης, όπως ονειροκρίτης > *νεροκρίτης*

2.5.1.2.2 Αφαίρεση στο εσωτερικό των λέξεων

- Στο ιδίωμα σημειώθηκε αρκετές φορές ο τύπος *πα* από το ρήμα *πάω*, όπου αφαιρέθηκε η κατάληξη *-ω* του *α'* εν. προσώπου. Βέβαια, ο τύπος *πα* απαντά και σε άλλα πρόσωπα ενικού και πληθυντικού αριθμού.
- Αφαίρεση [εφ] και [ου], όπως ακούρευτος > *άκουρος*, λειτουργία > *λειτριά*

2.5.1.2.3 Ανάπτυξη φωνηέντων στην αρχή της λέξης

- Ανάπτυξη [α] στην αρχή της λέξης, όπως ο βραχνάς > *ο βραχνάς*, η μασχάλη > *η αμασκάλη*, η σπίθθα > *η ασπίθθα*, το ρολόι > *το αρολόι*, κουλουράκι του

Λαζάρου > αλαζάρικο, το ροσμαρί > η αροσμαριά, η τσουκνίδα > η ασσουκνίδα. Σύμφωνα με τον Μηνά (2002, p. 43), η ανάπτυξη του α στα ουσιαστικά προέρχεται από την συμμορφορά τους είτε με το αόριστο άρθρο *μια* είτε με το οριστικό άρθρο *το*.

- Ανάπτυξη [ε] στην αρχή ουσιαστικών και ρημάτων, όπως γκρεμός > εκρεμμός, μισός > εμισός, μυαλό > εμυαλό, μπόρα > επόρα, δικός, -ή, -ό > εδικός, -ή, -ό, κόνιδα > εκονιδιά
- Ανάπτυξη [ο] στην αρχή της λέξης, όπως γρήγορα > ογλή(γ)ορα, σκιά > οσκιά

2.5.1.2.4 Ανάπτυξη φωνηέντων στο εσωτερικό της λέξης

- Ανάπτυξη [ε] στο εσωτερικό της λέξης, όπως υπόλοιπα > αποέλοιπα
- Ανάπτυξη [ου] στο εσωτερικό της λέξης, όπως αποφάγια > αποφαούδια

2.5.1.2.5 Ανάπτυξη φωνηέντων στο τέλος της λέξης

Ανάπτυξη [ε] στους αδύνατους τύπους της προσωπικής αντωνυμίας γ' προσώπου στην αιτιατική ενικού *τον, την* σε *τονε, τηνε*, π.χ. *α τονε (γ)υρίσω εγώ*.

2.5.1.2.6 Αλλαγή φωνηέντων

[ο] > [ου] →

α) ακοή > ακουή, αλουάριστος > αλογάριστος, γύρω – γύρω > γύρου – γύρου, κοπάδι > κουπάι, ροχαλίζω > ρουχαλίζω, μπογιά > μπουγιά, σκώληξ > σκούλουκας, σκοτάδι > σκουτούι, κολυμπώ > κουλουμπώ, όλοι > ούλοι, τρομπάρω > θρουμπέρω, ενός > ενούς

β) στην ρηματική κατάληξη παθητικής φωνής –όμαι σε χρόνο Ενεστώτα.

[ο] > [ε] → ομιλία > εμιλία, ομοιότητα > έμοιασμα, οσμίζομαι > εσμίζομαι, καθόλου > καθέλου, ποντικός > πεντικός

[ο] > [α] → ορμήνια > αρμήνια, ποδόγυρος > ποδόγυρας, ομίχλη > αμούχλα, εξώπορτα > οξαπορτιά

[ου] > [ο] → βούτυρο > βότυρος, ουγγιά > ογγιά, ουρά > ορά, λόξυγκας > λούσσακας

[ou] > [i] → γουρλώνω > γρυλλώνω, πίτουρο > πίτυρο, φουρτούνα > φουρτίνα

[i] > [ou] → κρυφά > κρουφά, χρυσός > χρουσός, προικιά > προικιά, τύμπανα > τούμπανα, φρύδι > φρούι, ομίχλη > αμούχλα, βρυχηθμός > βρουχητό, σκώληξ > σκούλουκας, άγκυρα > άγκουρα, κολυμπώ > κουλουμπώ, κυβέρνηση > κουβέρνο, λάθυρος > λαθούρι

[i] > [o] → γέμιση > γέμωση

[i] > [ε] → άκληρος > άκλερος, εξιστορώ > ανεστορώ, απλήρωτος > απλέρωτος, αρχή > άρκεψη, άχυρο > άχερο, αχυρώνας > αχερώνας, διάστημα > διάστημα, οικουμένη > εκουμένη, θηλιά > θελλά, περιφρόνηση > περιφρόνεση, κληρονόμος > κλερονόμος, μαξιλάρα > μαξελάρα, τιμόνι > τεμόνι, ανδρόγυνο > ανδρόγενο, κυρά > κερά/τσερά, μάγειρας > μά(γ)ερας, νταμιτζάνα > ταμεζάνα, πιρούνια > περόνια, αληθινός > απαλεθινός, στηλιάρι > στελιάρι, φωτεινός > φωτερός, ηλικία > ελικιά/ελιτσιά, φτηνός > φτενός, χειρότερα > χερότερα, Κυριακή > Κεργιακή, μυρτιά > μερτό, πυροφάνι > περιφάνι

[i] > [α] → βροντή > βροντά, υποταγή > αποταή, λόξυγκας > λούσσακας, υπόλοιπα > αποέλοιπα

[ε] > [o] → Εβραίος > Οβραίος/ Οβριός, έξω > όζω, εύκαιρος > όφκαιρος, εχθρός > οχτρός, εψές > οψές, περπατώ > πορπατώ, κρεμμύδια > κρομμύδια, ψέματα > ψόματα, απελπισία > απορπισιά, ενός > ονούς, ελπίδα > ορπία, οχιά (έχιδνα) > όχεντρα

[ε] > [ou] → βαριέμαι > βαριούμαι, λεχώνα > λουχού

[ε] > [α] → εργατιά > αργαδειά

[α] > [ε] → δηνάριο > δηνέρι, αρνιέμαι > ερνιούμαι

[α] > [ou] → σκοτάδι > σκουτούι, φοβάμαι > φο(β)ούμαι

2.5.1.2.7 Αφομοίωση

[ε] – [α] > [α] – [α] → θεραπεία > θαραπεία, mentalité > μανταλιτέ, ελαφρόπετρα >

αλαφρόπετρα

$[α] - [ε] > [α] - [α] \rightarrow$ παντελόνια > πανταλόνια, ανασκουμπώνομαι >

ανεσκουμπώνομαι

$[α] - [ε] > [ε] - [ε] \rightarrow$ ψάρεμα > ψέρεμα

$[α] - [ο] > [α] - [α] \rightarrow$ δαγκώνω > (δ)ακκάνω, θάνατος > θανατάς

$[α] - [ι] > [α] - [α] \rightarrow$ αλατισμένος > αλασσάτος

$[ε] - [ο] > [ο] - [ο] \rightarrow$ έξω > όζω, εχθρός > οχτρός

$[ι] - [ο] > [ο] - [ο] \rightarrow$ υγρός > ογρός

$[ο] - [ε] > [ε] - [ε] \rightarrow$ ανώφελος > ανέφελος

2.5.1.2.8 Ανομοίωση

$[α] - [α] > [ε] - [α] \rightarrow$ γραβάτα > γρεβάδα

$[α] - [α] > [α] - [ε] \rightarrow$ ανακοπή > ανεκοπή, Ανάληψη > Ανέληψη, αναλόγειο >

ανελόγειο, καθαρίζω > καθερίζω, καταλύω > κατελύω,

κατάλυμα > κατέλυμα

$[α] - [α] > [ου] - [α] \rightarrow$ μάσκα > ,μούσκαρης/ μουσκάρα

$[ε] - [ε] > [α] - [ε] \rightarrow$ ενέχυρο > ανέχυρο

$[ο] - [ο] > [ε] - [ο] \rightarrow$ θολός > θελός

$[ο] - [ο] > [ο] - [α] \rightarrow$ έμπορος > έμπορας

$[ο] - [ο] > [ο] - [ι] \rightarrow$ μονομιάς > μονημιάς

$[ι] - [ι] > [ε] - [ι] \rightarrow$ θηλυκό > θελυκό

2.5.1.2.9 Συγχώνευση όμοιων φωνηέντων

Στο ιδίωμα της Κάσου, όταν συναντώνται δύο όμοια φωνήεντα μετά την αποβολή των συμφώνων κυρίως των β, γ, δ, τότε συγχωνεύονται.

π.χ. αγελάδα > α(γ)ελά(δ)α > αελάα > αελά, γάιδαρος > γα(ιδ)αρος > γάαρος > γάρος, δαχτυλίδι > (δ)αχτυλί(δ)ι > αχτυλί > αχτυλί, αγαπώ > α(γ)απώ > ααπώ > απώ, Άγια > Ά(γι)α Μαρίνα > Ά Μαρίνα, μαντινάδα > μαντινά(δ)α > μαντινάα > μαντινά, σκαφίδι > σκαφί(δ)ι > σκαφί > σκαφί, χαραμάδα > χαραμά(δ)α > χαραμάα > χαραμά, λαμπάδα > λαμπά(δ)α > λαμπάα > λαμπά, ξύδι > ζύι > οζύ (μετά από ανάπτυξη ο στην αρχή της λέξης), φάβα > φά(β)α > φάα > φα, εγγονός > εγγο(ν)ός > εγγοός > έγγος, κλειδί > κλει(δ)ί > λειί > κλει, Ρόδος > Ρό(δ)ος > Ρόος > Ρο.

2.5.2. Μορφολογία

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζεται ο σχηματισμός των λέξεων στο κασιώτικο ιδίωμα με την προσθήκη ενός επιθήματος σε ένα λεξικό θέμα σύμφωνα με τους πίνακες των παραγωγικών επιθημάτων που έχουν παρατεθεί από την Ράλλη (2001), τον Ξυδόπουλο (2007), τους Κλαίρη και Μπαμπινιώτη (2005) και του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη (1996).

Η έρευνα αυτή έγινε με βάση τα παρακάτω επιθήματα και πιο συγκεκριμένα περιλαμβάνει α) τα ρηματικά επιθήματα σε -εύω, -ίζω, -άζω, -ώνω, -αίνω, -άρω, -έρω, -ιάζω, β) τα ονοματικά επιθήματα σε -της/-τής -τήρας, -ση, -μ ος, -μα, -ειά -ειό, -ούρα, -ιστής-ίστρια, -ιά, -ία, -ιλίκι, -ί, -ώνας, -αινα, -ότητα, -ίνα, -άδα, -οσύνη, καθώς και τα υποκοριστικά σε -άκι, γ) τα επιθετικά επιθήματα σε -τος/-τός, -τήριος, -τέος, -ατος, -ιμος, -ώδης, -ερός, -ένιος, -ιάτικος, -ίσιος, -ίστικος, -ικος, -ινος, -ινός, -ιος, -ωπός, -ούλης-ούλα-ούλι, -ούτσικος, -ουλός και δ) τα επιρρηματικά επιθήματα σε -α και -ως. Και στη συνέχεια συμπεριλήφθηκαν επιθήματα που χρησιμοποιούνται στο κασιώτικο ιδίωμα. Επίσης, όσον αφορά τα ρηματικά επιθήματα η έρευνα έγινε για όλα τα πρόσωπα και στις δύο φωνές και στις τρεις εγκλίσεις περιλαμβάνοντας και απαρέμφατα και μετοχές, ενώ για τα ονοματικά επιθήματα η έρευνα έγινε για τις τέσσερις πτώσεις και στον ενικό και στον πληθυντικό αριθμό, όπως και στα επιθετικά συμπεριλαμβάνοντας ακόμη και τα τρία γένη τους.

2.5.2.1 Το άρθρο

Τα άρθρα στο γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου απαντάνε και στα τρία γένη, αρσενικό, θηλυκό και ουδέτερο, όπως ακριβώς συμβαίνει και στη ΝΕ. Η κλίση του οριστικού άρθρου δεν παρεκκλίνει από αυτή της ΝΕ και ακολουθεί τα γλωσσικά χαρακτηριστικά της. Σημειώθηκε, βέβαια, η αποβολή του ν -τις περισσότερες φορές στη γενική πληθυντικού σε όλα τα γένη, όπως *τω εμμαδιώ*.

Το αόριστο άρθρο έχει και αυτό τρία γένη ακολουθώντας, επίσης, τα γλωσσικά χαρακτηριστικά της κλίσης της ΝΕ. Αξιοσημείωτη είναι η χρήση του αόριστου άρθρου γενικής ενικού στο αρσενικό και στο ουδέτερο γένους *ενούς* αντί *ενός* ή *ονούς* και η χρήση της αόριστης αντωνυμίας θηλυκού γένους *μνια(ν)* αντί *μια*, τα οποία παρατηρούνται και στην αόριστη αντωνυμία.

Η κλίση του οριστικού άρθρου και της αόριστης αντωνυμίας στο κασιώτικο ιδίωμα φαίνεται στους παρακάτω πίνακες.

Οριστικό Άρθρο				Αόριστο Άρθρο		
Ενικός Αριθμός						
Γένος/ Πτώση	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο	Αρσενικό	Θηλυκό	Ουδέτερο
Ονομαστική	ο	η	το	ένας	μνια(ν)	ένα
Γενική	του	της	του	ενούς/ ονούς	μνιας	ενούς/ ονούς
Αιτιατική	τον	την	το	έναν	μνια(ν)	ένα
Πληθυντικός Αριθμός						
Ονομαστική	οι	οι	τα	-	-	-
Γενική	τω(ν)	τω(ν)	τω(ν)	-	-	-
Αιτιατική	τους	τις/ τες	τα	-	-	-

2.5.2.2. Αντωνυμίες

Στο κεφάλαιο αυτό καταγράφονται τα χαρακτηριστικά των αντωνυμιών στο τοπικό ιδίωμα που παρουσιάζουν διαφορές σε σχέση με την ΝΕ.

Γενικές παρατηρήσεις

Στο σχηματισμό των αντωνυμιών του κασιακού ιδιώματος σημειώνονται τα παρακάτω:

- Προσθήκη του *-ε* στο τέλος των αδύναμων τύπων της προσωπικής αντωνυμίας, όταν βρίσκονται μπροστά από ρήμα, π.χ. *τονέ, τηνέ* → *α τονε υρίσω εγώ!*.
- Χρήση της αντωνυμίας *τως ή των* αντί της αντωνυμίας στην αιτιατική πληθυντικού *τους* για τη δήλωση της κτήσης, π.χ. *των ματιών τους > εβίασι τω εμμαδιώ τως ή τω εμμαδιώ των, εξασφάλιζαν τις μαγιριές της οικογένειάς των, το κρέας των παίρνει μια μυρουδιά, βράσουν τα σωθικά τως, γλύφα τ' αχτυλά τως, μοναχά τως θα ρτούσι,*
πιάνουσι τα καράβια πάλι τοδ δρόμο τως,
στ' αρμάθια παν ν' αράζουν που 'ναι ο τόπος των.
- Χρήση τις περισσότερες φορές του αδύναμου τύπου της προσωπικής αντωνυμίας *των* αντί *τους* πριν το ρήμα, π.χ. *θα των χρωστά την χάρη, στέφανο των φορεί.*

Προσωπική αντωνυμία

Ενικός Αριθμός			
πρόσωπο/ πτώση	α' πρόσωπο	β' πρόσωπο	γ' πρόσωπο
Ονομαστική	εγώ/ εγιά/ γιω	εσύ/ συ	α(υ)τός-ή-ό
Γενική	εμού/ μου	εσού/ σου	α(υ)τού-α(υ)τής-α(υ)τού/ του-της-του
Αιτιατική	εσέ/ σε	εσέ/ σε	α(υ)τόν-α(υ)τήν-α(υ)το/ τον-την-το
Πληθυντικός Αριθμός			
πρόσωπο/ πτώση	α' πρόσωπο	β' πρόσωπο	γ' πρόσωπο
Ονομαστική	εμείς	εσείς/σεις	α(υ)τοί-ές-ά
Γενική	-	-	α(υ)των/ των-τως
Αιτιατική	μας	Σας	α(υ)τούς-ές-ά/ τως-τες/τις-τα

Σημειώθηκε η αντωνυμία *ελλόου μου/σου/του* ως προσωπική.

Δεικτικές αντωνυμίες

Πέρα από την αντωνυμία *αυτός-ή-ό, ατός-ή-ό* (ορισμένες φορές η αντωνυμία σημειώθηκε ως *αύτος, -η, ο*) που χρησιμοποιείται και ως προσωπική αντωνυμία στο γ' πρόσωπο, ως δεικτικές αντωνυμίες χρησιμοποιούνται οι: *εκείνος/ ετσείνος, εκείνη/ ετσεινή, εκείνο/ ετσεινο, ετούτος/ ετούτη/ ετούτο* και *τέδοιος/ τέδοια/ τέδοιο*.

π.χ. *Τουτσεά* (=τούτος ε(δ)ά < αυτός εδώ) 'ναι ο σκοπός που τραουβούσι πάντα, άμα λαλλούν τα πρόατα τσαι βάλλον τα στη μάντρα.

Τία είναι αυτοά που 'ναι ίσσο σσα τσερί;

Τία είν' ετσεινοα που μπορεί να τρέχει, αμμ' εν ημπορεί να πορπατήξει;

Κτητικές αντωνυμίες

Ως κτητικές αντωνυμίες χρησιμεύουν οι αδύνατοι τύποι της προσωπικής αντωνυμίας *μου, σου, του, της, τως/των*. Επίσης, η κτήση δηλώνεται με την περίφραση *ε(δ)ικός* και την κτητική αντωνυμία.

➤ Η αντωνυμία *εδικός-ή-ό μου / εϊκός-ή-ό μου / ικός-ή-ό*

Ενικός Αριθμός				
πρόσωπο/	α' πρόσωπο		β' πρόσωπο	
πτώση	Ένας κτήτορας	Πολλοί κτήτορες	Ένας κτήτορας	Πολλοί κτήτορες
Ονομαστική	ε(δ)ικός-ή-ό μου	ε(δ)ικός-ή-ό μας	ε(δ)ικός-ή-ό σου	ε(δ)ικός-ή-ο σας
Γενική	ε(δ)ικού-ής-ού μου	ε(δ)ικού-ής-ού μας	ε(δ)ικού-ής-ή σου	ε(δ)ικού-ής-ού σας
Αιτιατική	ε(δ)ικό-ή-ό μου	ε(δ)ικό-ή-ό μας	ε(δ)ικό-ή-ό σου	ε(δ)ικό-ή-ό σας
Πληθυντικός Αριθμός				
πρόσωπο/	α' πρόσωπο		β' πρόσωπο	
πτώση	Ένας κτήτορας	Πολλοί κτήτορες	Ένας κτήτορας	Πολλοί κτήτορες
Ονομαστική	ε(δ)ικοί-ές-ά μου	ε(δ)ικοί-ές-ά μας	ε(δ)ικοί-ές-ά σου	ε(δ)ικοί-ές-ά σας
Γενική	ε(δ)ικώ(ν) μου	ε(δ)ικώ(ν) μας	ε(δ)ικώ(ν) σου	ε(δ)ικώ(ν) σας
Αιτιατική	ε(δ)ικούς-ές-ά μου	ε(δ)ικούς-ές-ά μας	ε(δ)ικούς-ές-ά σου	ε(δ)ικούς-ές-ά σας

Ενικός Αριθμός		
πρόσωπο/ πτώση	γ' πρόσωπο	
	Ένας κτήτορας	Πολλοί κτήτορες
Ονομαστική	ε(δ)ικός-ή-ό του/της/του	ε(δ)ικός-ή-ό τως
Γενική	ε(δ)ικού-ής-ού του/της/του	ε(δ)ικού-ής-ού τως
Αιτιατική	ε(δ)ικό-ή-ό του/της/του	ε(δ)ικό-ή-ό τως
Πληθυντικός Αριθμός		
πρόσωπο/ πτώση	γ' πρόσωπο	
	Ένας κτήτορας	Πολλοί κτήτορες
Ονομαστική	ε(δ)ικοί-ές-ά του/της/του	ε(δ)ικοί-ές-ά τως
Γενική	ε(δ)ικό(ν) του/της/του	ε(δ)ικό(ν) τως
Αιτιατική	ε(δ)ικούς-ές-ά του/της/του	ε(δ)ικούς-ές-ά τως

*Οι κτητικές αντωνυμίες *ε(δ)ικοί, ε(δ)ική, ε(δ)ικής, ε(δ)ικές* σημειώθηκαν και ως *ε(δ)ιτοί, ε(δ)ιτοή, ε(δ)ιτοής, ε(δ)ιτοές* σύμφωνα με το φαινόμενο του τσιτακισμού, που παρατηρείται στο τοπικό ιδίωμα και αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο της Φωνητικής.

Οριστική αντωνυμία

του μού μου/ σου/ του (= μόνος μου)

Ερωτηματικές αντωνυμίες

μπιζός/ μπιζα/ μπιζο,

μπιζανού/ μπιζανής/ μπιζανού,

γιατία < γιατί δα,

τι, τία < τι δα

πώς, σα (=πώς)

Αόριστες αντωνυμίες

ένας/ μια- μινιάν, ένα. Η γενική ενικού στο αρσενικό γίνεται *του ενούς*.

κα(ν)ένας/ καμινιά /κα(ν)ένα. Η γενική ενικού στο αρσενικό γίνεται *του κα(ν)ενού*.

άλλος/άλλη/άλλο. Η γενική ενικού στο αρσενικό γίνεται *του αλλονού*.

μερικοί/ μεριτσοί, μερικές/μεριτσές, μερικά

ούλος/ ούλη/ ούλο

Αναφορικές αντωνυμίες

Η πιο συχνή αναφορική αντωνυμία στο τοπικό γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου είναι η *απού*, πχ. *απούτο, πούτο(ν)*= που ήταν. Εμφανίζονται αρκετές φορές και οι: *ο όμπτζος/ η όμπτζα, το όμπτζο, ότινος*.

Π.χ. *‘γαπό σε εγιώ, πουλάτσι μου, τσι απού ζηλεύγει ας σκάσει*.

Αυτοπαθής αντωνυμία

απατός μου/ σου/ του, ο εαυτός μου / σου/ του

2.5.2.3. Ουσιαστικά

Τα ουσιαστικά στο ιδίωμα της Κάσου συναντώνται και στα τρία γένη, όπως και στα άλλα ιδιώματα της ΝΕ. Στο ιδίωμα σημειώθηκαν ουσιαστικά που μεταπλάστηκαν σε σχέση με την ΝΕ. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρούνται ουσιαστικά που κατά την μετάπλασή τους άλλαξαν γένος, ενώ κάποια άλλα άλλαξαν κλίση και κατάληξη, παραγωγική ή μη.

Αλλαγή κλίσης

- Στα αρσενικά: ο όφης > ο όφιας, ο ποδόγυρος > ο ποδόγυρας, ο εγγονός > ο έγγος, ο μάστορας > ο μάστορης, ο καλόγερος > ο καλόγερας
- Στα θηλυκά: η αναπνοή > η αναπνιά, η εμφάνιση > η φανιά

- Στα ουδέτερα: το άνθος > το αθθί, το μέρος > το μερί, το νέφος > το νέφελο

Αλλαγή κατάληξης

- Στα αρσενικά: ο Εβραίος > ο Οβριός, ο παππούς > ο πάππος
- Στα θηλυκά: η εξορία > η εξοριά, η επιθυμία > η πεθυμιά, η πλατεία > η πλατεά, η ζωή > η ζήση, η αρχή > η άρχεψη, η κλάψα > η κλαούρα, η ανορεξία > η ανορεξιά, η απελπισία > η απορπισιά, η ορμήνια > η αρμηνιά, η λειτουργία > η λειτριά, η μεριά > η μερά, η μυρτιά > η μερτά, η παρέα > η παρία, η βαβούρα > η βαβουρανιά, η ηλικία > η ελικιά, η οκνηρία > η οκνία, η ένωση > η ενωσύνη
- Στα ουδέτερα: το νεφρό > το νεφρί, το πλύσιμο > το πλύμα, το σαγόνι > το σάουνο, το σκοτάδι > το σκοτούι, το κάρβουνο > το καρβούνι

Αλλαγή γένους

- Αρσενικά που μεταπλάστηκαν σε θηλυκά → οι αφροί > οι αφρίες, ο σκούφος > η σκουφία, ο τέντζερης > η τέζερης
- Αρσενικά που μεταπλάστηκαν σε ουδέτερα → ο θρόνος > το θρονί, ο πέλεκυς > το πελέκι, ο σύντροφος > το συντρόφι, ο βρυχηθμός > το βρουχητό
- Θηλυκά που μεταπλάστηκαν σε αρσενικά → η όχθη > ό όχτος, η βουτιά > ο βούττος, η άμμος > ο άμμος, η ξενιτιά > ο ξενιτεμός, η αγριελιά > ο αγριλλός
- Θηλυκά που μεταπλάστηκαν σε ουδέτερα → η ναύλωση > το ναύλωμα, η νεφέλη (το νέφος) > το νέφελο, η πάλη > το πάλεμα, οι βάρκες > τα βαρκιά, η θύρα > το θύρι, η μουσούδα > το μούσουνο, η δροσιά > το δροσσό, η απόχη > το απόχι, η ομοιότητα > το έμοιασμα, η καούρα > το καούρι, η κυβέρνηση > το κυβέρνο, η ψάθα > το ψαθί (ή η ψάθη)
- Ουδέτερα που μεταπλάστηκαν σε αρσενικά → το πάτημα > ο πατημός, το πλήγμα > ο πληγγμός, το ρουθούνι > ο ρουθουνάς, το δίχτυ > ο ρίχτης, το κλάμα > ο κλαμός, το βογκητό > ο βογκητός, το σαγόνι > ο σάουνας (ή το σάουνο), το κούτσουρο > ο κούσσουρας, το κελάηδισμα > ο κελαηδισμός, το πήδημα > ο πήδος, το σακούλι > ο σάκουλας, το κουνούπι > ο κούνουπας, το μανιτάρι > ο αμανίτης, το μυαλό > ο εμυαλός, το κρέας > ο κριάς, το πάθημα > ο παθός, το σκουλήκι > ο σκούλουκας (από ο σκόληξ), το καντούνι > ο

κάντουνας, το κατράμι > ο κατράς, το κοτσύφι > ο κοσσυφός, το μαγαζί > ο μαγαζέας

- Ουδέτερα που μεταπλάστηκαν σε θηλυκά → το παράπονο > η παραπόνεση, το πέρασμα > η περασιά, το κούτελο > η κούτλα, το μαχαίρι > η μαχαίρα, το σαγόνι > η σαγούνα, το πυρ > η πυριά, το λιβάνι > η λιβανιά, το περπάτημα > η περπατημασιά, το χέρι > η χέρα, το γονάτισμα > η γονατά, το σφίξιμο > η σφίξη, το στόλισμα > η στόλιση, τα χτυπήματα > οι χτυπιές, το μαμούνι > η μαμουρία, το κεφάλι > η κεφαλή

Σχηματισμός ουσιαστικών

Τα ουσιαστικά του ιδιώματος της Κάσου σχηματίζονται με τις καταλήξεις που συναντώνται και στη ΝΕ. Τα παράγωγα ουσιαστικά σχηματίζονται με την προσθήκη παραγωγικών επιθημάτων, έτσι όπως παρουσιάζονται στους παρακάτω πίνακες.

α. Αρσενικά

Τα αρσενικά ουσιαστικά λήγουν σε :

-ος, π.χ. ο βότυρος, ο γά(δα)ρος

-ός, π.χ. ο αρμεγός

-ας, π.χ. ο λούσσακας

-άς, π.χ. ο κριάς, ο σουφάς, ο τουβράς

-ης, π.χ. ο αμανίτης, ο κάττης/γάττης

-ής, π.χ. ο γερλής

-ές, π.χ. ο μαγαζέας, ο κοζέας, ο χαϊπέας

- Τα παραγωγικά επιθήματα των αρσενικών ουσιαστικών στο ιδίωμα της Κάσου είναι:

-μός, π.χ. ο πατημός, ο βοντζητός, ο κλαμός, ο μισεμός, ο μετανιωμός, ο φταρμός

-ιστής, π.χ. ο γλεντιστής

-τζής/-ζης, π.χ. ο γεμιτζής, ο κανταριτζής, ο ματραπάζης

-λης/-λής, π.χ. ο αμιράλης, ο ταράλης, ο φουντουκλής

-(ι)άρης, π.χ. ο αζαοράρης, ο μετοχιάρης, ο ψητάρης, ο ανελυωτάρης, ο μουλλατσάρης

-άρος, π.χ. ο κοπελλιάρος

-της/-τής, π.χ. ο αρμεχτής, ο ξελαλητής, ο αλγήτης, ο τρυπαλίτης

-άτορας, π.χ. ο μπροστελλάτορας

-άς, π.χ. ο καϊκάς, ο χαρτσάς

-τήρας, π.χ. φουσκωτήρας

β. Θηλυκά

Τα θηλυκά ουσιαστικά λήγουν σε :

-α, π.χ. η δρίλλα

-ά, π.χ. η αλευρά

-η, π.χ. η χάψη

-ή, π.χ. η ελαϊκή

-ού, π.χ. η λουχού

➤ Τα παραγωγικά επιθήματα των θηλυκών ουσιαστικών αναγράφονται παρακάτω:

-ση(-ξη, -ψη), π.χ. η παραπόνεση, η καταπόνεση, η στάξη, η άρχεψη

-(ε)ια, π.χ. η αργαδειά

-ούρα, π.χ. κλαούρα, η γλωσσοουρά

-ια, π.χ. η κουμπάνια

-ιά, π.χ. η λειτριά, η μαζιριά, η αποκοτιά, η πορπατηζιά, η παρανεστιά

-αινα, π.χ. η σσαούσαινα

-οσύνη, π.χ. ενωσύνη, η φιαροσύνη

-ίνα, π.χ. η κωλίνα

-άδα, π.χ. η σπασμάδα

-ιέρα, π.χ. η παντιέρα

γ. Ουδέτερα

Τα ουδέτερα λήγουν σε:

-ο(ν), π.χ. το κούμιλο

-ό(ν), π.χ. το οφτό

-ι(ν), π.χ. σσαμπάλλι, το γλημόρι, το μανούλι (= είδος τυριού)

-ί(ν), π.χ. το κανί, το τουμπί, το μουζουβί, το πιττί

-α, π.χ. το θάμα, το όμπα, το φάβα

➤ Τα παραγωγικά επιθήματα των ουδέτερων ουσιαστικών στο ιδίωμα είναι τα παρακάτω

-ιο, π.χ. το κυβέρνιο

-άι, π.χ. το απλάι, το αθυμάι

-ειό, π.χ. το χαρκαδειό, χασαμπτζό

-μα, π.χ. το φούμισμα, το φτάρμισμα, το κάισμα

-το, π.χ. το σφουγγάτο, το σφαχτό

-άρι, π.χ. το ζωντάρι, το μερωτάρι, το μετράρι, το ζωπατάρι, το ανελιτάρι, το μουνουχάρι, το ανεκρουστάρι

-ούρι, π.χ. το στηθούρι

➤ **Παραγωγικά επιθήματα υποκοριστικών ονομάτων**

-άκι/ -άτσι, π.χ. το παι(δ)άτσι

-άρι, π.χ. το βοσκάρι

-ί/-ι, π.χ. το σικλί, το θύρι, το βοσκαρί

-ίκι, π.χ. βρεθίκι, ζυλίκι

-ούτσι, π.χ. το αργαζούτσι

-όλι/ούλι, π.χ. το πασσούλι, το πλαούλλι, το παντιερόλι

-όπουλο, π.χ. το σσομπανόπουλο

➤ **Παραγωγικά μεγεθυντικά επιθήματα ονομάτων**

-α/-ά, π.χ. η κανονά, η χάβλα, η σσαμπάλα, η κουδουνά

-άνα, π.χ. η καλαφουντάνα

-άρα, π.χ. η λωλλάρα, η παλλάγρα

-ουρά, π.χ. λατσιουρά (=μεγάλη λασσία)

-αράς, π.χ. ο βοσκαράς

-άς, π.χ. ο κανονάς

Κλίση ουσιαστικών

Το ονομαστικό κλιτικό σύστημα του ιδιώματος της Κάσου δεν διαφέρει από το αντίστοιχο της ΝΕ. Παρακάτω η κατάταξη των ουσιαστικών γίνεται σύμφωνα με το γένος και τα επιθήματα στην ονομαστική πτώση.

α. Αρσενικά

Τα αρσενικά ουσιαστικά σε *-ης, -ής, -ές, -άς, -ας* κλίνονται όπως τα ουσιαστικά της ΝΕ και η ονομαστική πληθυντικού σχηματίζεται με τις καταλήξεις *-ηες, -ήες, -έες, -άδες, -άδες* αντίστοιχα με την σιώπηση του *δ*, όπως σημειώθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Ορισμένα αρσενικά ουσιαστικά σε *-ας* στον πληθυντικό αλλάζουν κλίση, όπως για παράδειγμα *ο γείτονας > οι γειτόνοι, ο κούσσουρας > τους κουσσούρους*, ενώ άλλα παροξύτονα αρσενικά ουσιαστικά σε *-ας* ανεβάζουν τον τόνο στην προπαραλήγουσα, π.χ. *ο αγκώνας > ο άγκωνας*. Τα προπαροξύτονα αρσενικά ουσιαστικά σε *-ος* ακολουθούν τους κανόνες κλίσης της ΝΕ και ορισμένα από αυτά στην ονομαστική πληθυντικού κατεβάζουν τον τόνο στην παραλήγουσα, π.χ. *ο άθθρωπος > οι αθθρώποι, ο άντζελος > οι αντζέλοι, ο βότυρος > οι βοτύροι*.

Αριθμός/ Πτώση	Ενικός	Πληθυντικός	Ενικός	Πληθυντικός
Ονομαστική	ο αμανιζής	οι αμανιζήες	ο ρεσπέρης	οι ρεσπέρι(δ)ες
Γενική	του αμανιζή	τω(ν) αμανιζήω(ν)	του ρεσπέρη	τω(ν) ρεσπέρι(δ)ω(ν)
Αιτιατική	τον αμανιζή	τους αμανιζήες	τον ρεσπέρη	τους ρεσπέρι(δ)ες

Αριθμός/ Πτώση	Ενικός	Πληθυντικός	Ενικός	Πληθυντικός
Ονομαστική	ο καλλάς	οι καλλά(δ)ες	ο μά(γ)ερας	οι μα(γ)έροι
Γενική	του καλλά	τω(ν) καλλά(δ)ω(ν)	του μά(γ)ερα	τω(ν) μα(γ)έρω(ν)
Αιτιατική	τον καλλά	τους καλλά(δ)ες	τον μά(γ)ερα	τους μα(γ)έρους

Αριθμός/ Πτώση	Ενικός	Πληθυντικός	Ενικός	Πληθυντικός
Ονομαστική	ο κοζές	οι κοζέ(δ)ες	ο αρμε(γ)ός	οι αρμε(γ)οί
Γενική	του κοζέ	τω(ν) κοζέ(δ)ω(ν)	του αρμε(γ)ού	τω(ν) αρμε(γ)ώ(ν)
Αιτιατική	τον κοζέ	τους κοζέ(δ)ες	τον αρμε(γ)ό	τους αρμε(γ)οί

β. Θηλυκά

Γενικότερα, η κλίση των θηλυκών ουσιαστικών δε διαφέρει από αυτή της ΝΕ και ακολουθεί τους κανόνες κλίσης της.

Σε αρκετά θηλυκά ουσιαστικά της ΝΕ που λήγουν σε *-ία/-ια* στο ιδίωμα της Κάσου ο τόνος κατεβαίνει στη λήγουσα και σχηματίζονται με την κατάληξη *-ά* και παράλληλα άλλα θηλυκά ουσιαστικά σε *ιά* στο ιδίωμα λήγουν σε *ά*, ίσως λόγω της φωνητικής ιδιαιτερότητας του ιδιώματος, που σημειώθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο. Για παράδειγμα η *εξορία* > η *εξοριά*, η *επιθυμία* > η *πεθυμιά*, η *ανορεξία* > η *ανορεξιά*, η *απελπισία* > η *απορπισιά*, η *προδοσία* > η *προδοσιά*, η *ορμήνια* > η *αρμηνιά*, η *λειτουργία* > η *λειτριά*, η *ηλικία* > η *ελικιά*, η *μεριά* > η *μερά*, η *μυρτιά* > η *μερτά*, η *ροδακινιά* > η *ροδακινά*.

*Τα ουσιαστικά που λήγουν σε *-σιά* προφέρονται ως παχύ *-σσα*.

Τα θηλυκά ουσιαστικά σε *-ού* σχηματίζουν το πληθυντικό αριθμό με την κατάληξη *-ού(δ)ες*, π.χ. η *αγριμού* > οι *αγριμούες*.

Επίσης, παρατηρήθηκε η αλλαγή στο κλιτικό σύστημα κάποιων θηλυκών τοπωνυμίων σε *-ος*, π.χ. η *Κάσος* > της *Κάσος*, η *Σύρος* > της *Σύρος*, η *Χίος* > της *Χίος*.

Αριθμός/ Πτώση	Ενικός	Πληθυντικός	Ενικός	Πληθυντικός
Ονομαστική	η μαζιριά	οι μαζιριές	η λασσία	οι λασσίες
Γενική	της μαζιριάς	τω(ν) μαζιριώ(ν)	της λασσίας	τω(ν) λασσιώ(ν)
Αιτιατική	τη μαζιριά	τις μαζιριές	την λασσία	τις λασσίες

Αριθμός/ Πτώση	Ενικός	Πληθυντικός	Ενικός	Πληθυντικός
Ονομαστική	η χαραή	οι χαραές	η χάψη	οι χάψες
Γενική	της χαραής	τω(ν) χαραώ(ν)	της χάψης	τω(ν) χαψώ(ν)
Αιτιατική	τη χαραή	τις χαραές	την χάψη	τις χάψες

Αριθμός/ Πτώση	Ενικός	Πληθυντικός
Ονομαστική	η αλεφαντού	οι αλεφαντούες
Γενική	της αλεφαντούς	τω(ν) αλεφαντουώ(ν)
Αιτιατική	την αλεφαντού	τις αλεφαντούες

γ. Ουδέτερα

Τα ουδέτερα ουσιαστικά ακολουθούν το κλιτικό σύστημα της ΝΕ. Ωστόσο, σε ορισμένα ουδέτερα ουσιαστικά που λήγουν με το παραγωγικό επίθημα *-μα* παρατηρήθηκε στη γενική ενικού μεταφορά του τόνου και αλλαγή κατάληξης από *-ατος* της ΝΕ σε *-άτου*, όπως το *κύμα/ τσόμα > του κυμάτου/ τσומάτου*. Επίσης, τα ουδέτερα ουσιαστικά που λήγουν σε *-άι* σχηματίζουν τον πληθυντικό αριθμό σε *-άδια*, π.χ. το *κουπάι > τα κουπάδια*.

Αριθμός/ Πτώση	Ενικός	Πληθυντικός	Ενικός	Πληθυντικός
Ονομαστική	το αθυμάι	τα αθυμάδια	το κούμιλο	τα κούμιλα
Γενική	του αθυμαδιού	τω(ν) αθυμαδιώ(ν)	του κούμιλου	τω(ν) κούμιλω(ν)
Αιτιατική	το αθυμάι	τα αθυμάδια	το κούμιλο	τα κούμιλα

Αριθμός/ Πτώση	Ενικός	Πληθυντικός	Ενικός	Πληθυντικός
Ονομαστική	το μάδι	τα μάδια	το θάμα	τα θάματα
Γενική	του μαδιού	τω(ν) εμμαδιώ(ν)	του θάματος	τω(ν) θαμάτω(ν)
Αιτιατική	το μάδι	τα μάδια	το θάμα	τα θάματα
Αριθμός/ Πτώση	Ενικός	Πληθυντικός	Ενικός	Πληθυντικός
Ονομαστική	το οφτό	τα οφτά	το πιττί	τα πιττιά
Γενική	του οφτού	τω(ν) οφτώ(ν)	του πιττιού	τω(ν) πιττιώ(ν)
Αιτιατική	το οφτό	τα οφτά	το πιττί	τα πιττιά

2.5.2.4.Επίθετα

Τα επίθετα στο τοπικό ιδίωμα της Κάσου είναι τριγενή και ακολουθούν, επίσης, το κλιτικό σύστημα της ΝΕ και κλίνονται ανάλογα με το κλιτικό επίθημα των αντίστοιχων ουσιαστικών. Ο σχηματισμός τους γίνεται με τα παραγωγικά επιθήματα, όπως αυτά δηλώθηκαν στην αρχή του κεφαλαίου.

Τα επίθετα του γλωσσικού ιδιώματος της Κάσου λήγουν σε:

-ος, -η, -ο, π.χ. ο έφταρμος, -η, -ο, ο άκλερος, -η, -ο, ο ακνάτος, -η, -ο ο ανάκωλος, -η, -ο, ο ανάλεστος, -η, -ο, ο ανάντιος, -η, -ο, ο ανέγλυκος, -η, -ο, ο ανέγνωρος, -η, -ο, ο ανήμελος, -η, -ο, ο ανήσπορος, -η, -ο, ο ανήσφαος, -η, -ο, ο άνοπος, -η, -ο, ο απόκοττος, -η, -ο, ο αχάραος, -η, -ο, ο έγγαλος, -η, -ο, ο εγκάθοικος, -η-ο, ο θεόκυλλος, -η, -ο, ο μαϊζέβελλος, -η, -ο, ο νέμπελλος, -η, -ο, ο πίζουλλος, -η, -ο, ο πίουλλος, η, -ο, ο ρέζιγος, -η, -ο, ο σβέρτος, -η, -ο, ο σύζουππος, -η, -ο, ο σσύκορμος, -η, -ο, ο χουρδούαλλος, -η, -ο. ο σσύκκαος, -η, -ο

-ός, -ή, -ό, π.χ. ο στετός, -ή, -ό, ο γδυμνός, ή, -ό, ο ακριός, -ή, -ό, ο αχαμνός, -ή, -ό, ο γερανός, -ή, -ό, ο γλαρός, -ή, -ό, ο κυλλός, -ή, -ό, ο λουός, -ή, -ό, ο μουλλός, -ή, -ό, ο πρικός, -ή, -ό, ο στετός, -ή, -ό, ο φτενός, -ή, -ό, ο χωλός, -ή, -ό

-ος, -α, -ο, π.χ. ο αντζίνιος, -α, -ο, ο αλέγρος, -α, -ο, ο γουλόζος, -α, -ο, ο νέττος, -α, -ο, ο πιέξιος, -α, -ο, ο ρήγγλιος, -α, -ο, ο ρούσσο, -α, -ο, ο σύππλιος, -ια, -ο, ο υπέντζυος, -ια, -ο

-άς, -ού, π.χ. ο (δ)ιπλονοματάς, -ού

-ος, -ού, π.χ. ο μύτος, η μυτού

-ης, -α, -ο, π.χ. ο κλαούρης, -α, -ο, ο ναμικιόρης, -α, -ικο, ο ζυλοπόης, -α, ο μούσκλης, -α, ο, ο νάξης, -α, -ο

-ύς/-ής, -(ι)ά/εία, -ύ/-ι, π.χ. ο βαρύς, -ά (η βαρά), -ύ, ο αφύς, -ιά, -ύ, ο μελής, -ιά, -ί, ο πρικός, -εία, -ύ

➤ Τα παραγωγικά επιθήματα των επιθέτων που σημειώθηκαν στο κασιώτικο γλωσσικό ιδίωμα καταγράφονται παρακάτω:

-ιος, -ια, -ο, π.χ. ο αντζίνιος, -α, -ο, ο καθέριος, -α, -ο, ο πανώριος, -ια, -ο

-ικός, -ή, -ό, π.χ. ο θεοτικός, -ή, -ό, ο μπιστικός, -ή, -ό, ο ξενικός, -ιά, -ό, ο φτισικός, -ή, -ό

-ικος, -η, -ο, π.χ. ο γιαβάσικος, -η, -ο, ο κάρπικος, -η, -ο, ο ντερβίσικος, -η, -ο, παιίστικος, -η, -ο, ο πρωτοφανίστικος, -η, -ο, ο σσ(ι)ομάλλικος, -η, -ο, ο ταουσσάνικος, -η, -ο, ο χάσικος, -η, -ο

-(ι)ακός, -ιά/-ή, -ό, π.χ. ο γκαρδιακός, -ιά, -ό, ο μεσσακός, ή, ό

-ινος, η, -ο, π.χ. ο ράσινος, -η, -ο, ο προύζινος, -η, -ο

-ινός, -ή, -ό, π.χ. ο αρκινός, ή, ό, ο μαγλινός, -ή, -ό, ο οψεσινός, -ή, -ό, ο αργατινός, -ή, -ό

-ερος, -η, -ο, π.χ. ο καλοπύχερος, -η, -ο, ο μίντζερος, -η, -ο

-ερός, -ή, -ό, π.χ. ο αγαντερός, -ή, -ό, ο βραστερός, -ή, -ό, ο πληθερός, -ή, ό, ο ζεστερός, -ή, -ό, φωτερός, -ή, -ό, ο στουφουντζερός, -ή, -ό

-ένος, -η/α, -ο, π.χ. ο μελαζένος, -η, -ο, ο βελουένος, -η, -ο, αζαμπλακένος, -η, -ο, ο ασημένιος, -η, -ο, ο μελαζένος, -η, -ο, ο μεταζένος, -η, -ο, ο πουπουλένος, -η, -ο, ο πριναρένος, -η, -ο, ο σιταρένος, -η, -ο, ο φιρφιρένος, -η, -ο, ο χασένος, -η, -ο, ο μαλαματένος, -α, -ο, ο τομαρένος, -η, -ο, κερασσένος, -η, -ο, ανενουτζένος, -η, -ο

-ενος, -η, -ο, π.χ. ο μονάζενος, -η, -ο

-ένιος, -η/-ια, -ο, π.χ. ο καρυένιος, -η, -ο

-ιστός, -ή, -ό, π.χ. ο αγιαράτιστος, -η, -ο, ο αθνιστός-ή, -ό, ο ακυμάτιστος, -η, -ο, ο ανεντρανιστός, -ή, -ό, (δ)ιπλαριστός, -ή, -ό, ο καμπανιστός, -ή, -ο, ο κορδιστός, -ή, -ό

-ιστος, -η, -ο, π.χ. ο αθνιστός, -ή, -ό, ο ανομάτιστος, -η, -ο, ο αχρόνιστος, ο αγιαράτιστος, -η, -ο, ο αδιαλόιστος, -η, -ο, ο αλουάριστος, -η, -ο, ο απαλάμιστος, -η, -ο

-(ι)αστός, -ή, -ό, π.χ. ο αντιάδιαστος, -η, -ο, ο κουθιαστός, -ή, -ό, ο αφίχαστος, -η, -ο, ο κουθθιαστός, -ή, -ό

-(ι)αστος, -η, -ο, π.χ. ο αντζινιάστος, -η, -ο, ο αθθύμιαστος, -η, -ο, ο αντιάδιαστος, -η, -ο

-ωπός, -ή, -ό, π.χ. ο μεγαλωπός, -ή, -ό

-ωτος, -η, -ο, π.χ. ο αζάωτος, -η, -ο, ο αστάρωτος, -η, -ο, ο ακαλίκωτος, -η, -ο

-ωτός, -ή, -ό, π.χ. ο ανεσκυλλωτός, -ή, -ό, ο κουφωτός, -ή, -ό, ο πιλωτός, -ή, -ό,

-τός, -ή, -ό, π.χ. ο κουλουμπιτός, -ή, -ό, ο θαφτός, -ή, -ό, ο αφητός, -ή, -ό, ο θαρρετός, -ή, -ό, ο μα(γ)ερευτός, -ή, -ό, ο ξαμολαρυτός, -ή, -ό, ο πρικοτός, -ή, -ό, ο σμιχτός, -ή, -ό

-τος, -η, -ο, π.χ. ο αδιάερτος, -η, -ο, ο ακουλούμπιτος, -η, -ο, ο ακύμαντος, -η, -ο, ο ανάλεστος, -η, -ο, ο ανόπλυτος, -η, -ο, ο ανόψητος, -η, -ο, ο αζαόρευτος, -η, -ο, ο αχτίμητος, -η, -ο, ο μωράνοιχτος, -ή, -ο, ο ξέγνοιατος, -η, -ο, ο σσιόσπαστος, -η, -ο, ο ανήλουστος, η, -ο

-ετος, -η, -ο, π.χ. ο ακριοθώρετος, η, ο

-ετός, -ή, -ό, π.χ. ο θαρρετός, -ή, -ό, ο μισετός, ή, ό

-ητος, -η, -ο, π.χ. ο αλειτρήτος, -η, -ο

-ητός, -ή, -ό, π.χ. ο κουφητός, -ή, -ό

-άτος, -η, -ο, π.χ. ο αλασσάτος, -η, -ο, ο ανοιχτοκουτάλατος, -η, -ο, ο κνικάτος, -η, -ο, ο κουδάτος, -η, -ο, ο κολοράτος, -η, -ο, ο φακελλάτος, -η, -ο

-ατός, -ή, -ό, π.χ. ο μισάτος, -η, -ο, ο νυχατός-ή, -ό

-ανός, -ή, -ό, π.χ. ο κοντατσανός, -ή, -ο, ο σκολιανός, -ή, -ό

-ιαρός, -ή/άρα, -ό, π.χ. ο ανεμαλλιαρός, -ή/-άρα, -ο

-ιάρης, -ιάρα, -ιάρικο, π.χ. ο αδικιάρης, -α, -ικο, ο λειξιάρης-α, ο ταμαγκιάρης, -α, -ικο, ο φτσαλιάρης, -α, -ικο, ο χαλαζιάρης, -α, -ικο

Παραθετικά επιθέτων

Ο σχηματισμός των παραθετικών των επιθέτων δε διαφέρει από αυτόν της ΝΕ. Ο συγκριτικός βαθμός σχηματίζεται μονολεκτικά με τη χρήση του επιθέματος *-τερος, η, -ο* ή περιφραστικά με την λέξη *πλιο* και τον θετικό βαθμό του επιθέτου. Αρκετές φορές σημειώθηκε η χρήση του *πλιο* με τον μονολεκτικό τύπο του συγκριτικού βαθμού. Η σύγκριση μεταξύ δύο πραγμάτων γίνεται με τη χρήση της πρόθεσης *απού* (=από), πχ. *πλιο μικρότερη απού τον*.

Ο σχετικός υπερθετικός σχηματίζεται με το οριστικό άρθρο *ο, η, το* και τον συγκριτικό βαθμό του επιθέτου, είτε μονολεκτικά είτε περιφραστικά.

Ο απόλυτος υπερθετικός βαθμός σχηματίζεται μονολεκτικά με τη χρήση του επιθέματος *-τατος* ή περιφραστικά με το επίρρημα *πολύ* (ή *πάρα πολύ*) και τον θετικό βαθμό του επιθέτου. Ο παραπάνω σχηματισμός του υπερθετικού βαθμού παρατηρήθηκε σπάνια στα λαογραφικά κείμενα.

2.5.2.5. Ρήμα

Στο κασιώτικο ιδίωμα τα ρήματα χωρίζονται σε δύο συζυγίες, όπως στην ΝΕ Γλώσσα. Στην *α'* συζυγία ανήκουν τα παροξύτονα ρήματα που τελειώνουν σε *-ω* στην ενεργητική φωνή του ενεστώτα και σε *-ομαι/-ομαι* στην παθητική, ενώ στη *β'* συζυγία ανήκουν τα οξύτονα ρήματα που τελειώνουν σε *-ώ* στην ενεργητική φωνή του ενεστώτα και σε *-ούμαι* και *-όμαι* στην παθητική. Στην συνέχεια του κεφαλαίου

γίνεται παράθεση των ρηματικών επιθημάτων, κλιτικών παραδειγμάτων και σχόλια διαφοροποίησης μεταξύ του κασιώτικου ιδιώματος και της ΝΕ Γλώσσας.

Η παραγωγή ρημάτων στο κασιώτικο ιδίωμα γίνεται με τη χρήση των παραγωγικών ρηματικών επιθημάτων της ΝΕ, όπως φαίνεται παρακάτω:

Παραγωγικά ρηματικά επιθήματα

-έω, π.χ. μα(γ)ερεύω

-ίζω, π.χ. σφουγγίζω

-ώνω, π.χ. γεμώνω

-άζω, π.χ. σακάζω

-ιάζω, π.χ. ανευλιάζω

-άρω, π.χ. μαϊνάρω

-έρω, π.χ. δια(γ)έρω

-ύνω, π.χ. μεγαλύνω

*Η Παθητική Φωνή σχηματίζεται με την κατάληξη *-ομαι/-ομαι*.

2.5.2.5.1. Γενικές παρατηρήσεις

Τα ρήματα της ΝΕ που λήγουν σε *-έω* σχηματίζονται στο κασιώτικο ιδίωμα με την προσθήκη ενός *γ*, π.χ. μαγειρεύω > μα(γ)ειρεύω – μαειρεύω, χορεύω > χορεύω, παρακολουθώ > παρακασεύω

- Παρατηρείται εσωτερική αύξηση στην οριστική ενεστώτα των παράγωγων ρημάτων με το πρόθεμα *ανα-* > *ανε-* αναλογικά με τους παρελθοντικούς χρόνους, π.χ. αναγουλιάζω > ανε(γ)ουλιάζω > νεουλιάζω. Σε ορισμένα ρήματα που σχηματίζονται με το πρόθημα *ανα-* παρατηρείται η απουσία του αρχικού *α* του προθήματος, π.χ. αναμασώ > ανεμασιώ > νεμασιώ

- Στο β' ενικό πρόσωπο της Οριστικής Ενεστώτα, Υποτακτικής Ενεστώτα και Αορίστου των ρημάτων που κατά την κλίση της ΝΕ το ασθενές φωνήεν του επιθήματος αποβάλλεται ακούω > ακούς, στο ιδίωμα της Κάσου καταγράφονται τύποι, όπως ακούεις, πάεις, λέεις, φάεις, τρώεις, πονάεις χωρίς να αποβάλλεται η ρηματική κατάληξη -εις, -ει του β' και γ' ενικού προσώπου αντίστοιχα.
- Πολλά ρήματα της ΝΕ που λήγουν σε -ζω στο κασιώτικο ιδίωμα αποτελούν ρήματα της β' συζυγίας και λήγουν σε -ώ, π.χ. αρπάζω > αρπώ, ακονίζω > ακονιώ, αφρίζω > αφριώ, βουλιάζω > βουλιώ, ανθίζω > αθθώ, θιώ, ασπρίζω > ξασπριώ, δειλιάζω > δειλιώ, ξεσκάζω > ξεσκώ, βουλιάζω > βουλώ, (β)ουλώ-ουλώ, πλαντάζω > πλαντώ, σκάζω > σκω, χρίζω > χριώ.
- Σημειώθηκε σε ορισμένα ρήματα αλλαγή του ρηματικού επιθήματος σε σχέση με αυτό που χρησιμοποιείται στην ΝΕ, π.χ. ομαλύνω > αμαλίζω, αφουγκράζομαι > αφκρούμαι, αφκράζομαι - αφκράζω (απαντά και στην ενεργητική φωνή), αρρωσταίνω > αρρωσιώ, γεμίζω > γεμώνω, διακονώ > γιακονεύγω, διπλαρώνω > γιλιπλέρω ή (δ)ιπλέρω -ιπλέρω, δαγκώνω > δακάννω - (δ)ακάννω - ακκώ, δροσίζω > δροσερεύγω, δροσίζομαι > δροσολοούμαι, ζουλάω-ώ > ζουλίζω, ζυγίζω > ζυ(γ)άζω - ζυάζω, θαμπώνω > θαμπαίνω, θολώνω > θελαινώ, θυμιατίζω > θυμιάζω, κερδίζω > κερδεύω, κρυώνω > κρυαίνω, λαχταρώ > λαχταρίζω, μεγαλώνω > μεγαλαίνω/μεγαλύνω, μουσκεύω > μουσγώνω, μπουσουλάω > μπουσουλίζω, ανανεώνω > νεάζω, τσιμπλιάω > τσιμπλώνω, αστράφτω > αστραφταλλίζω, συναχόνομαι > συνοχιάζομαι, τειχίζω > τειχιάζω, τελειώνω > τελεύγω, χουφτώνω > φουχτίζω, φρυγανίζω > φρύω, χειρίζομαι > χειρίζω, ψοφάω > ψοφίζω.
- Ορισμένα συνηρημένα ρήματα σε -άω-ώ σχηματίζονται με την κατάληξη (ι)ώ, π.χ. γαργαλάω-ώ > γαργαλιώ, καλάω-ώ > καλιώ, κοπανάω-ώ > κοπανιώ, κουνάω-ώ > κουνιώ, μασάω-ώ > μασιώ, μεθάω-ώ > μεθιώ. Τα ρήματα αυτά κλίνονται σύμφωνα με τις καταλήξεις της β' συζυγίας και λήγουν είτε σε -(ι)ώ, -(ι)είς, -(ι)εί είτε σε -(ι)ώ, -άς, -ά, π.χ. μεθιώ- μεθυείς, μεθειί.
- Παρατηρείται αποβολή του ν στα ρηματικά θέματα ορισμένων ρημάτων. Π.χ. γδέρνω > γδέρω, δέρνω > (δ)έρω - έρω, δέρνομαι > (δ)έρομαι - έρομαι, παραδέρνω > παραδέρω, παίρνω > παίρω, σπέρνω > σπέρω.

- Ορισμένα ρήματα που στη ΝΕ έχουν χαρακτήρα β, φ, πτ στο κασιώτικο ιδίωμα αναπτύσσουν ένα γ, π.χ. κόβω > κόβγω, κρύβω > κρούβγω, τρίβω > ανετρίβγω, θάβω > θάβγω, σκύβω > σκύβγω, νίβω – νίπτω > νίβγω, αλείφω > αλείβγω. Αντίθετα με τα παραπάνω παρατηρήθηκε ο σχηματισμός των ρημάτων ανάβω > άφτω, ράβω – ράπτω > ράφω, όπου ο χειλικός χαρακτήρας β μετατράπηκε σε φτ.
- Στο ιδίωμα σημειώνεται ο σχηματισμός του Αορίστου κάποιων ρημάτων σε –ζα αντί –σα, π.χ. παντώ ή παντίζω (=συναντώ) > πάντηζα, ρωτώ > ρώτηζα, ακλουθώ (=ακολουθώ) > ακλούθηζε, πορπατώ (=περπατώ) > επορπάτηζα, προφταίνω > επρόφταζε, κρατώ > εκράτηζε.
- Εντοπίζεται η συλλαβική αύξηση ε- π.χ. κουλουμπούν > εκουλουμπήσασι και χρονική αύξηση η- και ε- στα ρήματα που αρχίζουν με φωνήεν στους παρελθοντικούς χρόνους, π.χ. αλλάζω > ήλλαζα. Επιπλέον, διατηρείται στις περισσότερες περιπτώσεις η συλλαβική αύξηση στο α', β' και γ' πληθυντικό πρόσωπο του Αορίστου και Παρατατικού, π.χ. εκουλουμπήσαμε, εκουλουμπήσατε, εκουλουμπήσα(ν)/ εκουλουμπήσασι(ν).
- Παρατηρήθηκαν οι εξής διαφορές σε σχέση με τη ΝΕ στη ρηματική κατάληξη: εξοφλώ > ζοφλιώ, κυριαρχώ > κυργώ, λούζω > λόννω, λυσσαώ > λυσσιάζω ή λυσσάζω, λειτουργώ > λειτριώ, ξίνω > ξιώ, πετάω > πετάσσω, φτύνω > φτυώ.
- Τα ρήματα που προέρχονται από την ιταλική γλώσσα λήγουν σε –άρω ή –έρω, ίσως επειδή προέρχονται από τις συζυγίες των ρημάτων της ιταλικής, όπου τα αντίστοιχα απαρέμφατα λήγουν σε –are και –ere.

2.5.2.5.2 Κλίση των ρημάτων

Αξίζει να σημειωθούν τα εξής χαρακτηριστικά κλίσης ρημάτων του κασιώτικου ιδιώματος:

- Γίνεται χρήση του αρχαίου επιθήματος –ουσι και –ούσι(ν) στο γ' πληθυντικό πρόσωπο του ενεστώτα, του Στιγμιαίου Μέλλοντα και Εξακολουθητικού Μέλλοντα Ενεργητικής Φωνής. Αντίστοιχα στο γ' πληθυντικό πρόσωπο του Αορίστου και Παρατατικού Ενεργητικής χρησιμοποιείται το αρχαίο ρηματικό επίθημα –ασι(ν). Ταυτόχρονα με τα αρχαία επιθήματα χρησιμοποιούνται και

τα νεότερα σε –ου(ν) για τους παροντικούς χρόνους και σε –α(ν) για τους παρελθοντικούς.

- Παρατηρείται η χρήση του ρηματικού επιθήματος σε –ουτται και –ούτται στο γ' πληθυντικό πρόσωπο του Ενεστώτα της Παθητικής Φωνής σε αντίθεση με –ούνται που χρησιμοποιείται στη ΝΕ. Αντίστοιχα το γ' πληθυντικό πρόσωπο του Παρατατικού Παθητικής φωνής χρησιμοποιείται το ρηματικό επίθημα –ούττο.
- Παρατηρείται χρήση δύο τύπων στο σχηματισμό του Παθητικού Αορίστου στο β' και γ' ενικό πρόσωπο. Η χρήση των ρηματικών καταλήξεων –ηκες (-ητσε) και –ηκε (-ητσε) γίνεται παράλληλα με τις καταλήξεις –ης και –η στο β' και γ' ενικό πρόσωπο αντίστοιχα του Παθητικού Αορίστου. Π.χ. εφάνη – εφάνηκε, εχώστη – εχώστηκε, ευρέθη – βρέθηκε, παρατάχτη – παρατάχτηκε, εκρύφτη – εκρύφτηκε, εχάθη – εχάθηκε, εντύθη – εντύθηκε, ελιγώθη – ελιγώθηκε, εξεφυτρώθη – εξεφυτρώθηκε, εκρίθη – εκρίθηκε, επατήθη – επατήθηκε, εποσβλώθη – εποσβλώθηκε, εκουλλομαΐστη > εκουλλομαΐστηκε, εξεσηκώθη – εξεσηκώθηκε, ελυπήθη – ελυπήθηκε, εμπιζάστη – εμπιζάστηκε, υπεσχέθης – υπεσχέθηκες, ε(γ)ίνη – ε(γ)ίνηκε, εσκαρμίστη > εσκαρμίστηκε, εστάθη – εστάθηκε, διάστη – διάστηκε, εγκαστρώθη – εγκαστρώθηκε, εντυπώθη – εντυπώθηκε, ελούστη – ελούστηκε, εχτενίστη – εχτενίστηκε, εποστάθη – εποστάθηκε, ετοιμάστη – ετοιμάστηκε, εφέρτη – εφέρτηκε, εσυλλοΐστη – εσυλλοΐστηκε, εκατέβη – εκατέβηκε, αρνήστη – αρνήστηκε, εσυνετίστη – εσυνετίστηκε, εντράπη – εντράπηκε, εμφανερώθη – εμφανερώθηκε, εδέχθης – εδέχθηκες. Στο γ' πληθυντικό πρόσωπο του Παθητικού Αορίστου παρατηρείται η χρήση της ρηματικής κατάληξης -ησα(ν) της αντίστοιχης του γ'ενικού προσώπου του Παθητικού Αορίστου -ης. π.χ. πνίγονται > πνίχτησαν, ανεμουρίζομαι > ενεμουρίστησαν, κρεμμίζομαι > εκκρεμμίστησαν, ξεσκίζομαι > ξεσκίστησαν, σηκώνομαι > εσηκώθησαν, βρίσκομαι > ευρέθησαν, χάνομαι > εχάθησαν, τρέφομαι > ετράφησαν, παραξενεύομαι > παραξενεύτησαν.
- Στο γ' ενικό πρόσωπο του Παρατατικού Παθητικής Φωνής γίνεται χρήση της ρηματικής κατάληξης των βαρύτονων φωνηεντόληκτων Μέσης Φωνής– ετο και –ατο.
- Στο α' πληθυντικό πρόσωπο του Ενεστώτα Ενεργητικής Φωνής χρησιμοποιούνται παράλληλα οι ρηματικές καταλήξεις –ομε και –ουμε.

- Το γ' ενικό πρόσωπο του Παρατατικού του βοηθητικού ρήματος *είμαι* σχηματίζεται ως *ήτο(ν)*.
- Τα ρήματα, με ή/και χωρίς χρονική ή συλλαβική αύξηση, στο γ' πληθυντικό πρόσωπο του Αορίστου και του Παρατατικού τονίζονται στην παραλήγουσα, όταν παίρνουν τη κατάληξη *-α(ν)*. Π.χ. *ποσώνω > επόσωσα (α' εν. προσ.) > εποσώσα(ν)/ ποσώσα(ν)* (γ' πληθ. προσ.)

Α' Συζυγία

Ενεργητική Φωνή

Οριστική

Ενεστώτας

Ενικός Αριθμός	
α' προσ.	-ω
β' προσ.	-εις
γ' προσ.	-ει
Πληθυντικός Αριθμός	
α' προσ.	-ομε/-ουμε
β' προσ.	-ετε
γ' προσ.	-ουσι(ν)/- ου(ν)

Παρατατικός

Ενικός Αριθμός	
α' προσ.	-α
β' προσ.	-εξ
γ' προσ.	-ε
Πληθυντικός Αριθμός	
α' προσ.	-αμε
β' προσ.	-ατε
γ' προσ.	-ασι(ν)/- α(ν)

Αόριστος

Ενικός Αριθμός	
α' προσ.	-α
β' προσ.	-εσ
γ' προσ.	-ε
Πληθυντικός Αριθμός	
α' προσ.	-αμε
β' προσ.	-ατε
γ' προσ.	-ασι(ν)/- α(ν)

Μέλλοντας Στιγμαίος/ Μέλλοντας Εξακολουθητικός

Ο Μέλλοντας σχηματίζεται, όπως στην ΝΕ, με το μόριο *θα*, το οποίο στο κασιώτικο ιδίωμα εμφανίζεται και σε *(θ)α / α*.

Παρακείμενος/ Υπερσυντέλικος/Συντελεσμένος Μέλλοντας

Ο Παρακείμενος και ο Υπερσυντέλικος σχηματίζονται άλλοτε με το βοηθητικό ρήμα *έχω* και *είχα* αντίστοιχα + αιτιατική της παθητικής μετοχής και άλλοτε με το *έχω/ είχα* + απαρέμφατο σε *-ει*.

Υποτακτική

Η Υποτακτική σχηματίζεται κανονικά, όπως στη ΝΕ, με τη χρήση του *να*.

Προστακτική

Η Προστακτική σχηματίζεται κανονικά, όπως στη ΝΕ με τις καταλήξεις *-ε* για το β' ενικό και *-ετε* για το β' πληθυντικό στην εξακολουθητική προστακτική και *-(σ-ψ-ξ)ε* και *-(σ-ψ-ξ)(ε)τε* στο β' ενικό και β' πληθυντικό αντίστοιχα της συνοπτικής προστακτικής.

*Η άρνηση στις εγκλίσεις δηλώνεται, όπως και στη ΝΕ. Στην Οριστική η άρνηση δηλώνεται με το αρνητικό μόριο *δεν > (δ)ε(ν) > 'εν > 'ε'* και στις άλλες δύο εγκλίσεις με το μόριο *μη(ν)*.

Παθητική Φωνή

Οριστική

Ενεστώτας

Ενικός Αριθμός	
α' προσ.	-ομαι/-ομαι
β' προσ.	-εσαι
γ' προσ.	-εται
Πληθυντικός Αριθμός	
α' προσ.	-όμαστε/-ούμαστε
β' προσ.	-εστε
γ' προσ.	-ουτται

Παρατατικός

Ενικός Αριθμός	
α' προσ.	-ομου(ν)/-ομου(ν)
β' προσ.	-οσου(ν)/-οσου(ν)
γ' προσ.	-ετο/-ατο
Πληθυντικός Αριθμός	
α' προσ.	-όμασταν
β' προσ.	-όσασταν
γ' προσ.	-ουττο

Αόριστος

Ενικός Αριθμός	
α' προσ.	-ηκα
β' προσ.	-ηκες/-ης
γ' προσ.	-εκε/-η
Πληθυντικός Αριθμός	
α' προσ.	-ηκαμε
β' προσ.	-ηκατε
γ' προσ.	-ηκασι(ν)/-ησα(ν)

Μέλλοντας Στιγμαίος/ Μέλλοντας Εξακολουθητικός

Ο Μέλλοντας σχηματίζεται, όπως στην ΝΕ, με το μόριο *θα*, το οποίο στο κασιώτικο ιδίωμα εμφανίζεται και σε *‘α*.

Παρακείμενος/ Υπερσυντελικός/Συντελεσμένος Μέλλοντας

Ο Παρακείμενος και ο Υπερσυντέλικός σχηματίζονται άλλοτε με το βοηθητικό ρήμα *είμαι* και *ήμουν* αντίστοιχα + ονομαστική της παθητικής μετοχής και άλλοτε με το *έχω / είχα* + απαρέμφατο παθητικής φωνής σε *-ει*.

Υποτακτική

Η Υποτακτική σχηματίζεται κανονικά, όπως στη ΝΕ με την πρόταση του *να*.

Προστακτική

Η Προστακτική σχηματίζεται κανονικά, όπως στη ΝΕ. Το β' ενικό πρόσωπο σχηματίζεται με την κατάληξη *-ου* και το β' πληθυντικό πρόσωπο με την κατάληξη *-είτε*. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν παρατηρήθηκαν στα λαογραφικά κείμενα αρκετά ρήματα σε έγκλιση Εξακολουθητικής Προστακτικής.

*Η άρνηση στις εγκλίσεις δηλώνεται όπως και στη ΝΕ. Στην Οριστική η άρνηση δηλώνεται με το αρνητικό μόριο *δεν > (δ)ε(ν) > ‘εν > ‘ε’* και στις άλλες δύο εγκλίσεις με το μόριο *μη(ν)*.

Β' Συζυγία

Ενεργητική Φωνή

Οριστική

Ενεστώτας

Ενικός Αριθμός	
α' προσ.	-ώ
β' προσ.	-είς/-άς
γ' προσ.	-εί/-ά

Πληθυντικός Αριθμός	
α' προσ.	-όμε/-ούμε/-άμε
β' προσ.	-είτε/-άτε
γ' προσ.	-ούσι(ν)/- ού(ν)

Παρατατικός

Ενικός Αριθμός	
α' προσ.	-ούσα
β' προσ.	-ούσες
γ' προσ.	-ούσε/ -α(γε)
Πληθυντικός Αριθμός	
α' προσ.	-ούσαμε
β' προσ.	-ούσατε
γ' προσ.	-ούσασι(ν)/ -ούσα(ν)

Αόριστος

Ενικός Αριθμός	
α' προσ.	-α
β' προσ.	-ες
γ' προσ.	-ε
Πληθυντικός Αριθμός	
α' προσ.	-αμε
β' προσ.	-ατε
γ' προσ.	-ασι(ν)/- α(ν)

Μέλλοντας Στιγμαίος/ Μέλλοντας Εξακολουθητικός

Ο Μέλλοντας σχηματίζεται, όπως στην ΝΕ, με το μόριο *θα*, το οποίο στο κασιώτικο ιδίωμα εμφανίζεται και σε 'α.

Παρακείμενος/ Υπερσυντελικός/Συντελεσμένος Μέλλοντας

Ο Παρακείμενος και ο Υπερσυντέλικός σχηματίζονται άλλοτε με το βοηθητικό ρήμα *έχω* και *είχα* αντίστοιχα + αιτιατική της παθητικής μετοχής και άλλοτε με το *έχω/είχα* + απαρέμφατο σε *-ει*.

Υποτακτική

Η Υποτακτική σχηματίζεται κανονικά, όπως στη ΝΕ, με την πρόταξη του *να* πριν το ρήμα.

Προστακτική

Η Προστακτική σχηματίζεται κανονικά, όπως στη ΝΕ, με την κατάληξη *-α* στο β' ενικό πρόσωπο και την κατάληξη *-άτε* στο β' πληθυντικό πρόσωπο της Εξακολουθητικής Προστακτικής, ενώ η συνοπτική προστακτική σχηματίζεται με τις καταλήξεις *-ήσε* στο β' ενικό πρόσωπο και *-ήστε* στο β' πληθυντικό πρόσωπο.

Παθητική Φωνή

Οριστική

Ενεστώτας

Ενικός Αριθμός	
α' προσ.	-όμαι/-ούμαι
β' προσ.	-άσαι
γ' προσ.	-άται
Πληθυντικός Αριθμός	
α' προσ.	-όμαστε/-ούμαστε
β' προσ.	-άστε
γ' προσ.	-ούτται

Παρατατικός

Ενικός Αριθμός	
α' προσ.	-όμου(ν)/-ούμου(ν)
β' προσ.	-όσου(ν)/-ούσου(ν)
γ' προσ.	-άτο
Πληθυντικός Αριθμός	
α' προσ.	-όμαστα(ν)/ούμαστα(ν)
β' προσ.	-όσαστα(ν)/ούσαστα(ν)
γ' προσ.	-ούττο

Αόριστος

Ενικός Αριθμός	
α' προσ.	-ηκα
β' προσ.	-ηκες/-ης
γ' προσ.	-ηκε/-η
Πληθυντικός Αριθμός	
α' προσ.	-ήκαμε
β' προσ.	-ήκατε
γ' προσ.	-ηκασι(ν)/-ησα(ν)

Μέλλοντας Στιγμαίος/ Μέλλοντας Εξακολουθητικός

Ο Μέλλοντας σχηματίζεται, όπως στην ΝΕ, με το μόριο *θα*, το οποίο στο κασιώτικο ιδίωμα εμφανίζεται και σε 'α.

Παρακείμενος/ Υπερσυντελικός/Συντελεσμένος Μέλλοντας

Ο Παρακείμενος και ο Υπερσυντέλικος σχηματίζονται άλλοτε με το βοηθητικό ρήμα *είμαι* και *ήμουν* αντίστοιχα + ονομαστική της παθητικής μετοχής και άλλοτε με το *έχω* / *είχα* + απαρέμφατο παθητικής φωνής σε *-ει*.

Υποτακτική

Η Υποτακτική σχηματίζεται κανονικά, όπως στη ΝΕ, με τη χρήση του *να* πριν από το ρήμα.

Προστακτική

Η Προστακτική σχηματίζεται κανονικά, όπως στη ΝΕ. Το β' ενικό πρόσωπο σχηματίζεται με την κατάληξη *-ου* και το β' πληθυντικό πρόσωπο με την κατάληξη *-είτε*. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν παρατηρήθηκαν στα λαογραφικά κείμενα αρκετά ρήματα σε έγκλιση Εξακολουθητικής Προστακτικής.

*Η άρνηση στις εγκλίσεις δηλώνεται όπως και στη ΝΕ. Στην Οριστική η άρνηση δηλώνεται με το αρνητικό μόριο *δεν* > *(δ)ε(ν)* > *'εν* > *'ε* και στις άλλες δύο εγκλίσεις με το μόριο *μη(ν)*.

2.5.2.5.3. Παραδείγματα κλίσης

Α' συζυγία

Ενεργητική Φωνή

Οριστική

Χρόνος/ Πρόσωπο	Ενεστώτας	Αόριστος	Παρατατικός
α' ενικό	μπιζάνω	έμπιζασα	έμπιζανα
β' ενικό	μπιζάνεις	έμπιζασες	έμπιζανες
γ' ενικό	μπιζάνει	έμπιζασε	έμπιζανε
α' πληθ.	μπιζάνομε	εμπιζάσαμε	εμπιζάναμε
β' πληθ.	μπιζάνετε	εμπιζάσατε	εμπιζάνατε
γ' πληθ.	μπιζάνου(ν)/ μπιζάνουσι(ν)	εμπιζάσα(ν)/ εμπιζάσασι(ν)	εμπιζάνα(ν)/ εμπιζάνασι(ν)

Χρόνος/ Πρόσωπο	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος	Συντελεσμένος Μέλλοντας
α' ενικό	έχω μπτζάσει/ μπτζασμένο	είχα μπτζάσει/ μπτζασμένο	θα έχω μπτζάσει/ μπτζασμένο
β' ενικό	έχεις μπτζάσει/ μπτζασμένο	είχες μπτζάσει/ μπτζασμένο	θα έχεις μπτζάσει/ μπτζασμένο
γ' ενικό	έχει μπτζάσει/ μπτζασμένο	είχε μπτζάσει/ μπτζασμένο	θα έχει μπτζάσει/ μπτζασμένο
α' πληθ.	έχομε μπτζάσει/ μπτζασμένο	είχαμε μπτζάσει/ μπτζασμένο	θα έχομε μπτζάσει/ μπτζασμένο
β' πληθ.	έχετε μπτζάσει/ μπτζασμένο	είχατε μπτζάσει/ μπτζασμένο	θα έχετε μπτζάσει/ μπτζασμένο
γ' πληθ.	έχου(ν)/έχουσι(ν) μπτζάσει/ μπτζασμένο	είχα(ν)/είχασι(ν) μπτζάσει/ μπτζασμένο	θα έχου(ν)/έχουσι(ν) μπτζάσει/ μπτζασμένο

Χρόνος/ Πρόσωπο	Εξακολουθητικός Μέλλοντας	Στιγμιαίος Μέλλοντας
α' ενικό	θα /α μπτζάνω	θα /α μπτζάσω
β' ενικό	θα /α μπτζάνεις	θα /α μπτζάσεις
γ' ενικό	θα /α μπτζάνει	θα /α μπτζάσει
α' πληθ.	θα /α μπτζάνομε	θα /α μπτζάσομε
β' πληθ.	θα /α μπτζάνετε	θα /α μπτζάσετε
γ' πληθ.	θα /α μπτζάνου(ν)/ μπτζάνουσι(ν)	θα /α μπτζάσου(ν)/ μπτζάσουσι(ν)

Υποτακτική

Πρόσωπο	Εξακολουθητική Υποτακτική	Συνοπτική Υποτακτική
α' ενικό	να /α μπτζάνω	να /α μπτζάσω
β' ενικό	να /α μπτζάνεις	να /α μπτζάσεις
γ' ενικό	να /α μπτζάνει	να /α μπτζάσει
α' πληθ.	να /α μπτζάνομε	να /α μπτζάσομε
β' πληθ.	να /α μπτζάνετε	να /α μπτζάσετε
γ' πληθ.	να /α μπτζάνου(ν)/ μπτζάνουσι(ν)	να /α μπτζάσου(ν)/ μπτζάσουσι(ν)

Προστακτική

Πρόσωπο	Εξακολουθητική Προστακτική	Συνοπτική Προστακτική
α' ενικό	-	-
β' ενικό	μπτζάνε	μπτζάσε
γ' ενικό	-	-
α' πληθ.	-	-
β' πληθ.	μπτζάνετε	μπτζάστε
γ' πληθ.	-	-

Στο κασιώτικο ιδίωμα χρησιμοποιείται περισσότερο η συνοπτική προστακτική.

Α' συζυγία

Παθητική Φωνή

Οριστική

Χρόνος/ Πρόσωπο	Ενεστώτας	Αόριστος	Παρατατικός
α' ενικό	μπιζάνομαι	εμπιζάστηκα	εμπιζανόμουν
β' ενικό	μπιζάνεσαι	εμπιζάστηκες/ εμπιζάστης	εμπιζανόσουν
γ' ενικό	μπιζάνεται	εμπιζάστηκε/εμπιζάστη	εμπιζάνετο
α' πληθ.	μπιζάνομαστε	εμπιζαστήκαμε	εμπιζανόμασταν
β' πληθ.	μπιζάνεστε	εμπιζαστήκατε	εμπιζανόσασταν
γ' πληθ.	μπιζάνονται	εμπιζαστήσα(ν)	εμπιζάνοντο

Χρόνος/ Πρόσωπο	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος	Συντελεσμένος Μέλλοντας
α' ενικό	είμαι μπιζασμένος/ έχω μπιζαστεί	ήμουν μπιζασμένος/ είχα μπιζαστεί	θα είμαι μπιζασμένος/ θα έχω μπιζαστεί
β' ενικό	είσαι μπιζασμένος/ έχεις μπιζαστεί	ήσουν μπιζασμένος/ είχες μπιζαστεί	θα είσαι μπιζασμένος/ θα έχεις μπιζαστεί
γ' ενικό	είναι μπιζασμένος/ έχει μπιζαστεί	ήτο μπιζασμένος/ είχε μπιζαστεί	θα είναι μπιζασμένος/ θα έχει μπιζαστεί
α' πληθ.	είμαστε μπιζασμένος/ έχομε μπιζαστεί	ήμασταν μπιζασμένοι/ είχαμε μπιζαστεί	θα είμαστε μπιζασμένοι/ θα έχομε μπιζαστεί
β' πληθ.	είσατε μπιζασμένος/ έχετε μπιζαστεί	ήσασταν μπιζασμένοι/ είχατε μπιζαστεί	θα είσατε μπιζασμένοι/ θα έχετε μπιζαστεί
γ' πληθ.	είναι μπιζασμένος/ έχου(ν)/έχουσι(ν) μπιζαστεί	ήτο μπιζασμένοι/ είχα(ν)/είχασι(ν) μπιζαστεί	θα είναι μπιζασμένοι/ θα έχου(ν)/έχουσι(ν) μπιζαστεί

Χρόνος/ Πρόσωπο	Εξακολουθητικός Μέλλοντας	Στιγμιαίος Μέλλοντας
α' ενικό	θα / α μπιζάνομαι	θα / α μπιζαστώ
β' ενικό	θα / α μπιζάνεσαι	θα / α μπιζαστείς
γ' ενικό	θα / α μπιζάνεται	θα / α μπιζαστεί
α' πληθ.	θα / α μπιζάνομαστε	θα / α μπιζαστούμε
β' πληθ.	θα / α μπιζάνεστε	θα / α μπιζαστείτε
γ' πληθ.	θα / α μπιζάνονται	θα / α μπιζαστού(ν)/ μπιζαστούσι(ν)

Υποτακτική

Πρόσωπο	Εξακολουθητική Υποτακτική	Συνοπτική Υποτακτική
α' ενικό	να / α μπιζάνομαι	να / α μπιζαστώ
β' ενικό	να / α μπιζάνεσαι	να / α μπιζαστείς
γ' ενικό	να / α μπιζάνεται	να / α μπιζαστεί
α' πληθ.	να / α μπιζάνομαστε	να / α μπιζαστούμε
β' πληθ.	να / α μπιζάνεστε	να / α μπιζαστείτε
γ' πληθ.	να / α μπιζάνονται	να / α μπιζαστού(ν)/ μπιζαστούσι(ν)

Προστακτική

Πρόσωπο	Εξακολουθητική Προστακτική	Συνοπτική Προστακτική
α' ενικό	-	-
β' ενικό	-	μπιζάσου
γ' ενικό	-	-
α' πληθ.	-	-
β' πληθ.	-	μπιζαστείτε
γ' πληθ.	-	-

Στο κασιώτικο ιδίωμα χρησιμοποιείται η συνοπτική προστακτική στα ρήματα παθητικής φωνής.

Β' συζυγία

Ενεργητική Φωνή

Οριστική

Χρόνος/ Πρόσωπο	Ενεστώτας	Αόριστος	Παρατατικός
α' ενικό	κουλουμπώ	εκουλούμψησα	εκουλουμπούσα
β' ενικό	κουλουμπάς	εκουλούμψησες	εκουλουμπούσες
γ' ενικό	κουλουμπά	εκουλούμψησε	εκουλουμπούσε/ -α(γε)
α' πληθ.	κουλουμπάμε	εκουλουμπήσαμε	εκουλουμπούσαμε
β' πληθ.	κουλουμπάτε	εκουλουμπήσατε	εκουλουμπούσατε
γ' πληθ.	κουλουμπού(ν)/ κουλουμπούσι(ν)	εκουλουμπήσα(ν)/ εκουλουμπήσασι(ν)	εκουλουμπούσα(ν)/ εκουλουμπούσασι(ν)

Χρόνος/ Πρόσωπο	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος	Συντελεσμένος Μέλλοντας
α' ενικό	έχω κουλουμπήσει	είχα κουλουμπήσει	θα έχω κουλουμπήσει
β' ενικό	έχεις κουλουμπήσει	είχες κουλουμπήσει	θα έχεις κουλουμπήσει
γ' ενικό	έχει κουλουμπήσει	είχε κουλουμπήσει	θα έχει κουλουμπήσει
α' πληθ.	έχομε κουλουμπήσει	είχαμε κουλουμπήσει	θα έχομε κουλουμπήσει
β' πληθ.	έχετε κουλουμπήσει	είχατε κουλουμπήσει	θα έχετε κουλουμπήσει
γ' πληθ.	έχου(ν)/ έχουσι(ν) κουλουμπήσει	είχα(ν)/ είχασι(ν) κουλουμπήσει	θα έχου(ν)/ έχουσι(ν) κουλουμπήσει

Χρόνος/ Πρόσωπο	Εξακολουθητικός Μέλλοντας	Στιγμιαίος Μέλλοντας
α' ενικό	θα κουλουμπώ	θα κουλουμπήσω
β' ενικό	θα κουλουμπάς	θα κουλουμπήσεις
γ' ενικό	θα κουλουμπά	θα κουλουμπήσει
α' πληθ.	θα κουλουμπάμε	θα κουλουμπήσομε
β' πληθ.	θα κουλουμπάτε	θα κουλουμπήσετε
γ' πληθ.	θα κουλουμπού(ν)/ κουλουμπούσι(ν)	θα κουλουμπήσου(ν)/ κουλουμπήσουσι(ν)

Υποτακτική

Πρόσωπο	Εξακολουθητική Υποτακτική	Συνοπτική Υποτακτική
α' ενικό	να κουλουμπώ	να κουλουμπήσω
β' ενικό	να κουλουμπάς	να κουλουμπήσεις
γ' ενικό	να κουλουμπά	να κουλουμπήσει
α' πληθ.	να κουλουμπάμε	να κουλουμπήσομε
β' πληθ.	να κουλουμπάτε	να κουλουμπήσετε
γ' πληθ.	να κουλουμπού(ν)/ -ούσι	να κουλουμπήσου(ν)/-ήσουσι(ν)

Προστακτική

Πρόσωπο	Εξακολουθητική Προστακτική	Συνοπτική Προστακτική
α' ενικό	-	-
β' ενικό	κουλούμπα	κουλούμπησε
γ' ενικό	-	-
α' πληθ.	-	-
β' πληθ.	κουλουμπάτε	κουλουμπήστε
γ' πληθ.	-	-

Στο κασιώτικο ιδίωμα χρησιμοποιείται περισσότερο η συνοπτική προστακτική.

Β' συζυγία

Παθητική Φωνή

Οριστική

Χρόνος/ Πρόσωπο	Ενεστώτας	Αόριστος	Παρατατικός
α' ενικό	φο(β)ούμαι	εφο(β)ήθηκα/ εφο(β)ήθη	εφο(β)ούμουν
β' ενικό	φο(β)άσαι	εφο(β)ήθηκες/ εφο(β)ήθης	εφο(β)ούσουν
γ' ενικό	φο(β)άται	εφο(β)ήθηκε/ εφο(β)ήθη	εφο(β)άτο
α' πληθ.	φο(β)ούμαστε	εφο(β)ηθήκαμε	εφο(β)ούμασταν
β' πληθ.	φο(β)ούσαστε	εφο(β)ηθήκατε	εφο(β)ούσασταν
γ' πληθ.	φο(β)ούτται	εφο(β)ηθήκαν/ εφο(β)ηθήσαν	εφο(β)ούττο

Χρόνος/ Πρόσωπο	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος	Συντελεσμένος Μέλλοντας
α' ενικό	είμαι φο(β)ισμένος/ έχω φο(β)ηθεί	ήμουν φο(β)ισμένος/ είχα φο(β)ηθεί	θα έχω φο(β)ηθεί
β' ενικό	είσαι φο(β)ισμένος έχεις φο(β)ηθεί	ήσουν φο(β)ισμένος/ είχες φο(β)ηθεί	θα έχεις φο(β)ηθεί
γ' ενικό	είναι φο(β)ισμένος / έχει φο(β)ηθεί	ήτο φο(β)ισμένος/ είχε φο(β)ηθεί	θα έχει φο(β)ηθεί

α' πληθ.	είμαστε φο(β)ισμένοι έχομε φο(β)ηθεί	ήμασταν φο(β)ισμένοι/ είχαμε φο(β)ηθεί	θα έχομε φο(β)ηθεί ί
β' πληθ.	είσαστε φο(β)ισμένοι/ έχετε φο(β)ηθεί	ήσασταν φο(β)ισμένοι/ είχατε φο(β)ηθεί	θα έχετε φο(β)ηθεί
γ' πληθ.	είναι φο(β)ισμένοι/ έχου(ν)/έχουσι(ν) φο(β)ηθεί	ήτο φο(β)ισμένοι/ είχα(ν)/είχασι(ν) φο(β)ηθεί	θα έχου(ν)/έχουσι(ν) φο(β)ηθεί

Χρόνος/ Πρόσωπο	Εξακολουθητικός Μέλλοντας	Στιγμιαίος Μέλλοντας
α' ενικό	θα/ 'α φο(β)ούμαι	θα/ 'α φο(β)ηθώ
β' ενικό	θα/ 'α φο(β)άσαι	θα/ 'α φο(β)ηθείς
γ' ενικό	θα/ 'α φο(β)άται	θα/ 'α φο(β)ηθεί
α' πληθ.	θα/ 'α φο(β)ούμαστε	θα/ 'α φο(β)ηθόμαι
β' πληθ.	θα/ 'α φο(β)ούσαστε	θα/ 'α φο(β)ηθείτε
γ' πληθ.	θα/ 'α φο(β)ούτται	θα/ 'α φο(β)ηθού(ν)/ φο(β)ηθούσι(ν)

Υποτακτική

Πρόσωπο	Εξακολουθητική Υποτακτική	Συνοπτική Υποτακτική
α' ενικό	να/ 'α φο(β)ούμαι	να/ 'α φο(β)ηθώ
β' ενικό	να/ 'α φο(β)άσαι	να/ 'α φο(β)ηθείς
γ' ενικό	να/ 'α φο(β)άται	να/ 'α φο(β)ηθεί
α' πληθ.	να/ 'α φο(β)ούμαστε	να/ 'α φο(β)ηθόμαι
β' πληθ.	να/ 'α φο(β)ούσαστε	να/ 'α φο(β)ηθείτε
γ' πληθ.	να/ 'α φο(β)ούτται	να/ 'α φο(β)ηθού(ν)/ φο(β)ηθούσι(ν)

Προστακτική

πρόσωπο	Εξακολουθητική Προστακτική	Συνοπτική Προστακτική
α' ενικό	-	-
β' ενικό	-	(φο(β)ήσου)
γ' ενικό	-	-
α' πληθ.	-	-
β' πληθ.	-	φο(β)ηθείτε
γ' πληθ.	-	-

2.5.2.6 Μετοχές

Στη μελέτη του γλωσσικού συστήματος του ιδιώματος της Κάσου μέσω των λαογραφικών κειμένων του τόπου σημειώθηκαν μετοχές, ενεργητικές και παθητικές, ακολουθώντας τους κανόνες σχηματισμού της ΝΕ. Η ενεργητική μετοχή λήγει σε *-οντας* ή *-ώντας*, ενώ η παθητική μετοχή σε *-μένος*, *-η*, *-ο*. Η παθητική κλίνεται, όπως τα ουσιαστικά με την αντίστοιχη κατάληξη *-ος*, *-η*, *-ο*. Αυξημένη συχνότητα εμφάνισης έναντι της άλλης στα λαογραφικά κείμενα κατέχει η παθητική μετοχή, η οποία χρησιμοποιείται στο σχηματισμό του Παρακειμένου ή Υπερσυντέλικου, αλλά και ως επίθετο.

2.5.2.7 Επιρρήματα

Στο κασιώτικο ιδίωμα χρησιμοποιούνται επιρρήματα κοινά με αυτά της ΝΕ με ορισμένες φωνητικές και μορφολογικές διαφορές, αλλά και άλλα χαρακτηριστικά του λεξιλογίου του τόπου. Γενικά, στο ιδίωμα της Κάσου τα περισσότερα επιρρήματα σχηματίζονται με το παραγωγικό επιρρηματικό επίθημα *-ά* της ΝΕ και σπανιότερα με το αρχαιοπρεπές επίθημα *-ως*. Επιρρηματική χρήση, βέβαια, παρατηρείται και σε συγκεκριμένες επιρρηματικές εκφράσεις στο τοπικό ιδίωμα. Πιο συγκεκριμένα, ο σχηματισμός των κασιώτικων επιρρημάτων καταγράφεται παρακάτω.

- Με το παραγωγικό επιρρηματικό επίθημα σε *-α* και *-ά*, όπως *ανεκούρκουα* (=ανάσκελα), *απακουστά*.
- Σπανιότερα σχηματίζονται με τα επιθήματα σε *-ις*, π.χ. *ολημερίς* και *-ως*, π.χ. *προσαλλιώς*, *σποέρωσ* (=σπαραχτικά).
- Υπάρχουν επιρρήματα της ΝΕ που στο κασιώτικο ιδίωμα έχει προστεθεί στην κατάληξή τους το τελικό σίγμα *-ς*, π.χ. *(ε)τότες*, *άλλοτες*, *αποζαρχής/ζαναπαρχής*.
- Σημειώθηκαν επιρρήματα με τις καταλήξεις *-ου* και *-ού*, όπως *αλάργου*, *γύρου-γύρου*, *βούρου* (=συνεχώς), *καθέλου*, *ζάφνου*, *ζεπιτούτου*, *ζεστήθου*, *καταψόφου*, *τουλόγγου* (=αμέσως) και *αζαργητού/εζαργητού* (=επίτηδες), *σουρδού-μπουρού* (=ανάκατα), *αποσπερού* (=το βράδυ), *ατού*, *επιταυτού-επιταχτικού* (=επίτηδες).
- Άλλα επιρρήματα τελειώνουν σε *-ε* και *-έ*, όπως *αμόντε* (=άδικα, ανώφελα), *άσε-ντούε*, *όμποτε*, *οψέ*, *μπιλέ* (=τελείως).
- Καταγράφηκαν, επίσης, κάποια επιρρήματα που λήγουν σε *-ι* και *-ί*, όπως *γιανίσι* (=κατά λάθος), *έμμετι* (=λίγο), *εφέτι*, *ζάπαλλι*, *ζάπι*, *ιπλοπούζι* (=με σταυρωμένα πόδια), *καρσί*, *μπέρτσι*, *μπελλί*, *σσουρί*.
- Ορισμένα επιρρήματα σχηματίζονται με την κατάληξη *-ο*, όπως *σσόττο*, *μεταϋστερο*, *ζανάκακο*, *σήμερο*, *σσύπωρνο*.
- Επιρρηματική χρήση έχουν λέξεις και εκφράσεις που προέρχονται από την ιταλική ή την τουρκική γλώσσα, όπως *αλά-κάπα* (=κόντρα στον άνεμο), *άρμα-μανίκι* (=με βγαλμένο μανίκι), *κόντρα*, *κόντρα μέντζα*, *ζώφερσα*, *πρίμα*, *τίγκα* και *γιαβάς-γιαβάς*, *ζάπαλλι/ζάπι*, *ζόρλα* (=πρόωρα, με το ζόρι), *καρσί*, *κάργα*, *βερεσέ*, *μπιλέ*.
- Τα παραθετικά των επιρρημάτων σχηματίζονται, όπως και στην ΝΕ, με την κατάληξη *-τερα* στον συγκριτικό, π.χ. *χερότερα* και *-τατα* στον απόλυτο υπερθετικό βαθμό, π.χ. *ωραιότατα*. Ο συγκριτικός βαθμός σχηματίζεται, επίσης, περιφραστικά με την προσθήκη *πλιο* πριν το επίρρημα, χωρίς να αποβάλλεται πάντα η κατάληξη της σύγκρισης *-τερα*, όπως για παράδειγμα *πλιο καλύτερα*. Υπάρχουν και τα αντίστοιχα ανώμαλα επιρρήματα, όπως τα *κάλλιο/κάλλια/καλλιιά* < καλύτερα.

Τροπικά επιρρήματα και εκφράσεις που δηλώνουν τον τρόπο

ακουστά, αλάργα, αλέστα (=γρήγορα), αλλά χαβαρά (=ακατάστατα, π.χ. ήβρε το σπίδι τως αλλά χαβαρά!), αμόντε (=αμέσως), ανά/ανάα (=πολύ σιγά, μετα δυσκολίας, θολά), ανάπλωρα/ ανάπρωρα, ανάπρυμα/ κατάπρυμα, ανάτριχα (=αντίθετα), ανέχουρδα (=ανακατεμένα), ανεκουρκουα, ανήμερα, αντάμα, απακουστά, απόκοτα (=θαρραλέα), άρμα-μανίκι, άσσε-ντούε (=μεσηκωμένα μανίκια), αφτούμενα (=με αναμμένο φως), γλήορα/εγλήορα/αγλήορα, εντω-άμα/εντουάμα (=εντωμεταξύ), εξαργητού, επιταυτού, θεόψυχα (=με φόβο Θεού), ιπλοπούζι, καϊστά, καουριστά (=σαν το καβούρι), αλά κάπα, καταψόφου (=βαριά άρρωστος), κόντρα, κόντρα μέντζα (=πιο μέσα), κρουφά, λόγγου του (=αμέσως), μάξους (=επίτηδες), μεταϋρισμένα (=κάνε γρήγορα), μιλητά, μούγια (=θαμπά, αμυδρά), μουλλά (=σιφανά), ντρίττα/ντρέττα (=κατευθείαν), μπρούμουττα, ζάγκωνα, ξεστήθου, ζώφερσα, παράβαντα (=λοζά), πορπατηχτά, πρίμα, προσαλλιώς, σσάχναρα (=άχρηστα), σβέρα (=γρήγορα), σότροπα (=με αισιοδοξία), σσουρί (=γρήγορα, π.χ. άμετε τώρα στη μάνα σας μη σας υρεύγει... σσουρί!), σποερώς, στραά, τερλαμπούκκα (=έξω από τα δόντια), τουλόγγου, περιχνά, ψηλαφητά

Χρονικά επιρρήματα και εκφράσεις που δηλώνουν τον χρόνο

*άλλοτες, αποζαρχής, απόστερα τσι αποκεί, αρά τσαι που (= κάπου –κάπου), αποστάν, αραντά (=σπάνια), άργητα, ετότες, ετώρα, εφετί, καλοθέτα (=στα καλά καθούμενα), κοντολοις, μεταϋστερο, μονημερίς, μονηωρίς, μονηχρονίς, ζαναπαρχής, ζάφνου, οχτές, οψέ(ς), παράκαιρα (=πρώρα), παραμπροστινά (=προγενέστερα), υστερωπά, σσύπωρνο, σσύνναυγα (=με το ξημέρωμα), όμπανες (= εντός ολίγου)
π.χ. Τότεσεα τσι ύστερα η μάντρα του Γιακουμή επήρε τηκ κάτω βόρτα τσι εν είε πλιο χαϊρι.*

Τοπικά επιρρήματα

*απουτά, απόκει/απότσει, ατού/ατουά, για, γύρου-γύρου, εά/ε(δ)ά, εγιά, είμητα, επά, εσιιά/ετσιιά, καρσί, κατάραχα, ομπρός, όζω, πίσου κώλου, πούετα, σσόττο (=κάτω χαμηλά), σύππλια (=δίπλα, γειτονικά), τζίρκα (=πάνω κάτω)
π.χ. πηαίνουσι από εγιά, πηαίνουσι απότσει, πούετα ετ της ήρεσε!*

Ποσοτικά επιρρήματα

έμμετι, καθέλον, κάργα, περίσσα, σκιάς(=τουλάχιστον), τίγκα

2.5.2.8 Προθέσεις

Στο ιδίωμα της Κάσου παρατηρήθηκαν όλες οι προθέσεις της ΝΕ *με, σε, για, ως, προς, από, αντίς, παρά, κατά, μετά, (δ)ίχως*. Συγκεκριμένα, η πρόθεση *από* στο κασιώτικο ιδίωμα τις περισσότερες φορές συναντάται και ως *απού, που*. Αρκετές φορές σημειώθηκε η χρήση της πρόθεσης *εις*.

2.5.2.9 Σύνδεσμοι

Οι σύνδεσμοι που παρατηρήθηκαν στο κασιώτικο ιδίωμα δεν έχουν μεγάλες διαφορές από αυτούς της ΝΕ. Παρακάτω καταγράφονται οι κατηγορίες συνδέσμων που παρατηρήθηκαν.

Συμπλεκτικοί: *και/ τσαι, κι/τσι, μήε....μήε* (π.χ. *μήε τρώει πλιο μήε πίνει!*)

Συμπερασματικοί: *ταλοιπονής, λοιπόν, λοιπονίς, το λοιπονίς* (π.χ. *..εκόρδισε το λοιπονίς τηλ λύρα του τσαι τους ήπαιζε τσαι χορεύεγασι.*)

Διαζευκτικοί: *ή, για* (π.χ. *μπιζο θα μου ώτσεις εμού; Το μεάλο για το μικρό;*), *ήμητα* (= ή μήπως)

Αντιθετικοί: *άμμε, ειδεμή, ειτεμή, ειμή, παρόλο, όμως, μα*

Π.χ. *μα πρόκαμε ο Γιαχουντής τσι ήμπε και λιμενάστη*

ειδεμή α τον επρόκανε, ήτο να ίνει στάχτη.

Αιτιολογικοί: *γιατί, επειδή, αφού, γιάντα* (κρητική διάλεκτος)

Χρονικοί: *όταν, πριχού, ώστα(ν), αποστά(ν), ωτσάν, ώσποτε, απού, σσα, όντες, απής*

Ενδοιαστικοί: *σσάματι(ς), μήπως, πας τσαι*

Υποθετικοί: *άμα, άμμε, άν, αν/α* (π.χ. *α εν μπει, έλα στο μάγγανο*), *άμποτες*

Τελικοί: *για να*

2.5.2.10 Επιφωνήματα

Ω!, Ωχου!, Ωχουτα!, Ουφ!, Αι, Αμέ!, Ινναί!, Πούρι!(=βέβαια), Άιντε/ άτε!, Γιούχα!, Ι-έρο!(= αλίμονο), Μάσσαλα!, Μαάρι!, Μαγάρι!, Μύχι!(όταν κάτι μυρίζει)

Π.χ. *Ι-έρρο, χρουσή τύχη! Ζάπαλι! Μαγάρι το κακόμοιρον απόυ 'τον ορφανή να σπιτωθεί πλιο τσι αυτή, απόυ 'το τσαι μεαλούτσικη μαθές.*

2.5.2.11. Συντακτικές παρατηρήσεις

Στο γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου παρατηρείται η χρήση της αιτιατικής του 'κατά τι' (Μηνάς 2002:185), που δηλώνει μέρος του σώματος που υποφέρει, π.χ. *πονάω τηκ κεφαλή μου, πονάω το πόι μου.*

Παρατηρείται συχνή επίταξη των αδύναμων τύπων της προσωπικής αντωνυμίας μετά το ρήμα, π.χ. *λέει τως, φέρα της, καλώς τες, πήρατ τον, πε του πως τοχ χαιρετώ, θάρρου πως μιλούσα μου τα χείλη τα δικά σου, ήπαθέ την σσατ το Γιόκκο, ά(να)ψετέ του το τσερί.* Όμως, η επίταξη αυτή δεν παρατηρείται, όταν το ρήμα βρίσκεται σε χρόνο Μέλλοντα, σε έγκλιση Υποτακτική και όταν εκφράζεται η άρνηση ή η υπόθεση.

Το απρόσωπο ρήμα *πρέπει* συντάσσεται με γενική, π.χ. *πρέπει σου, εσού σου πρέπει αφέντη μου.*

Η γενική χρησιμοποιείται ως έμμεσο αντικείμενο, π.χ. *στέλνω σου*

Παρατηρήθηκαν τα ρήματα *κλουθώ, ασειεύγω* να συντάσσονται με γενική, π.χ. *ακλούθα μου* (=ακολούθησέ με), *ο νους μου βάρκα γίνεται, φρεγάδα και κλουθά σου* (=σε ακολουθεί), *αστειεύγω σου.*

2.5.2.12. Αξιοσημείωτες εκφράσεις

παραπονιέσαι αδή σου= παραπονιέσαι άδικα

ε χλαεύγου μάτι= δεν κλείνουν μάτι, δεν κοιμούνται

να δώσου τηκ καλή χέρα= να δώσουν το πρωτοχρονιάτικο δώρο

στη σχίζα του μεσημεριού= το καταμεσήμερο

να πάρει άζαμο= να πάρει τα μέτρα

να δώτσει τω εμματιώτ της= να εξαφανιστεί

να την πρεπίσουν = να την αξιώσουν, όπως της αξίζει

ήρτε κοφτάτος= έφτασε τρέχοντας

κάμω ζάφτι= παίρνω τον έλεγχο της κατάστασης

να ' χει το μάτι μου νερό= μέχρι την τελευταία μου πνοή

θα μαερευτώ= (μεταφορικά) θα τυραννιστώ

ε κοττούν να πάσι = δεν αποφασίζουν να πάνε

να δω τη φέδα σου= να δω αν έχεις φιλότιμο

να κυματίσω = (μεταφορικά) να δοκιμάσω κάτι

αυτό σου 'ρτε αμπανόζι= σου ήρθε εκεί που δεν το περίμενες

στάσσου τ' άστρα= έχει αστροφεγγιά

ανάβω φαναράκι= πηγαίνω να προτείνω συνοικέσιο

ακούεται η μπαλλοτά= διαδίδεται η είδηση

αθθρώπου παιδί= παιδί από 'καλή οικογένεια'

εν είμαστε της υροκυκλάς των= δεν έχουμε τις ίδιες συνήθειες

ο γάμος είναι ουρανία= ο γάμος γίνεται στην ύπαιθρο

ε του βιε γλυκό φτιαλιό= δεν έλεγε γλυκό λόγο

τον εχτύπησεν η κάμα= έπαθε ηλίαση

να σ' εύρω!= στην υγεία σου!

να σου κάμω την ιστορία μου= να σου διηγηθώ την ιστορία μου

κατσή αγκάθα= λέγεται, όταν κάποιος είναι πειραχτήρι ή γίνεται αιτία φιλονικίας

εκ κάνει ο κώλος του στάχτη= λέγεται για τον αεικίνητο, για αυτόν που δε σταματά σε ένα μέρος

(ο *καλάθρωπος*= είδος φυτού) *τα κωλονιάζει τα πρόατα*= όταν το πρόβατο έχει διάρροια και πέσει πάνω σε καλάθρους τα μαλλιά μπερδεύονται, μυρίζουν άσχημα και η νοικοκυρά δεν μπορεί να τα ξάνει και να τα κλώσει.

βγάλλουν οι δρόμοι λάππαθα, βγάλλουν και πιτταρίδια= να ξεφεύγει κανείς από τα ίδια και τα ίδια και να ψάχνει στη ζωή του κάτι διαφορετικό

σκολούν οι πούλλες το αυγό= (πρόληψη) όταν κάποιος κόψει σκολάι (=ανεμώνη), σταματάει η κότα την ωοτοκία

βίω ακατσά= δίνω πρόσκληση, αφορμή

χαρχαλίνα (= φυτό που προκαλεί φαγούρα) *σου βάλασι*;= λέγεται περιπαικτικά γι' αυτόν που περπατάει γρήγορα

εν υπάεις να βρουλλίζεις;= να κάνεις κάτι ευτελές και ασήμαντο

αυτή είναι Βρουλλού= λέγεται για κάποια που ασχολείται με μηδαμινά πράγματα

ήταν τα σσοινιά βρούλλές τσαι βραχήκαν τσιόλας= όταν κάποιος είναι ανίκανος χωρίς να προνοεί για κάτι, γίνεται χειρότερος

μερτοτούλουό μου/ μερτοτουλλουίζει= λέγεται σε κάποιον που είναι υγιής και ωραίος στην εμφάνιση (μερτοτούλουο/μαρτοτούλουο= είδος φυτού)

ήβαλες τα καλά του νου σου παλλαρέ;= σκέφτηκες σωστά, τρελέ;

για τις βρούβες είσαι= λέγεται για κάποιον που δεν έχει καμία αξία

καλά 'ναι και τα λάππαθα μέχρι να βγούνε τα πράσσα= αρκούμε σε ό,τι έχω μέχρι να βρεθεί κάτι καλύτερο

είσαι για τα λάππαθα= λέγεται σε κάποιον που δεν αξίζει

ε ζάνοιζε τον εαυτό της = δεν φρόντισε για την υγεία της

ούλοι σύρα το μονόφωνο= όλοι είπαν με μια φωνή

κάισε ζάπι= κάθισε καλέ, κάθισε καλύτερα

χωρίς να δου την αποκάφτρουσά των= χωρίς να προλάβουν να γνωρίσουν κάποιον που στρίβει σε ένα σοκάκι

να βγει νάμι= να βγει φήμη

μη πιστή= χωρίς να θέλει να υπακούσει, με κανέναν τρόπο

τον λό(γ)ον εις τη χρεία του= εκεί που αξίζει, όλα με τη σειρά τους

μαγιοσσούλλι έχει= λέγεται για κάποιον που μιλάει πολύ και δε σταματά

α τονε κάμω σαχόφτερο= θα τον κάνω να τρέχει

μύρισε τσι έπαρε= δεξ και διάλεξε

μη μου το λέγεις αυτό, γιατί θε να ψηλώσει ο νους μου= θα τρελαθώ

μου βαστά αμάχη= μου κρατά κακία

έλα σου α!= ποιος να το 'λεγε!

2.5.2.13. Λεξιλόγιο

Ανθρώπινο σώμα

<i>ο εμναλός</i>	μυαλό, εγκέφαλος
<i>η καρίνα</i>	σπονδυλική στήλη
<i>η καρκάνα</i>	μεγάλη κεφαλή
<i>η κουτάλα</i>	πλάτη
<i>η κούτλα</i>	μέτωπο
<i>το κυττάρι</i>	πλακούντας
<i>το μάδι</i>	μάτι
<i>το μερί</i>	μηρός
<i>το μούσουνο</i>	μουσούδα
<i>το νεφρί</i>	νεφρό
<i>η πατούχα</i>	πέλμα
<i>ο ρουθουνάς</i>	ρουθούνι

το σά(γ)ουνο
ο σάρουχας
το σσουλλί
το στηθούρι/ μπέτης
το ύστερο/ η γαστέρα
ο φάλης
ο φλέμονας
το φρούι

σαγόι
λάρυγγας
μαλλί του κεφαλιού, τσουλούφι
στήθος
μήτρα
ομφαλός
πνεύμονας
φρύδι

Ασθένειες - Αρρώστιες

ο αγριοπελαϊτής
ο αδιάφθονας
το ανακώλι

η ανεβασιά
ανεουλιώ
αρνέφω
η βλάττα
η γιαρά
το γλυκί
καταρικό
λιουργιώ
ο λουός
ο λούσσακας
το μαγιοσουλλί
ο μαγουλάς
οι μακιάδες
ο μάττακας
οι μέλες
ξεκορνιάζω
ξεπουζούνωμα
ο παθιασμένος
το πάθος
η σσιλά

νευρική κατάσταση
μεγάλο σπυρί
τοπικής κατασκευής έμπλαστρο από
μαλλί προβάτου
πνευμονικό νόσημα, βρογχικά
έχω τάση για εμετό
καταπραΰνω
ασθένεια με εξανθήματα, ιλαρά
πληγή
επιληψία
καταρροή
αισθάνομαι τάση προς λιποθυμία
αυτός που είναι γεμάτος σπυριά
λόξυγκας
πληγή που αιμορραγεί
παρωτίτιδα, μαγουλάδες
κόκκινα στίγματα, εξανθήματα
ασθένεια ζώων
χιονίστρες
σταματώ το μούδιασμα
κήλη
αρρωστίαρης
ασθένεια
ευκοίλια

<i>το σσιλονέρι</i>	ευκοιλιότητα
<i>φαρμακουλλίζομαι</i>	παίρνω φάρμακα
<i>το φώκιο/ ανεμοπύρωμα</i>	ερυσίπελας
<i>ο χαμαρρωστημένος</i>	αυτός που δείχνει συμπτώματα ασθένειας
<i>η χελώνια</i>	ασθένεια του δέρματος
<i>η χρουσαφί(δ)α</i>	ίκτηρος
<i>το ψιακί</i>	φάρμακο

Γεωργία - Αγροτικές εργασίες

<i>το άλετρο</i>	άροτρο
<i>το απλάι</i>	πεδιάδα
<i>η αποθερά</i>	ολοκλήρωση θερισμού
<i>η αργαδειά</i>	ομαδική εργασία στα χωράφια
<i>ο αργαδιάρης</i>	εργάτης που παίρνει μέρος στην αργαδειά
<i>το αχεροβούι</i>	αποθήκη για το άχυρο
<i>η βεντέμα</i>	μεγάλη ευφορία στην κατάλληλη περιοχή, η περίοδος που έχουν ωριμάσει οι καρποί των καρποφόρων δέντρων
<i>ο βολόσυρος</i>	βαρύ μεγάλο όργανο που σύρεται πάνω στα στάχυα και τρίβει τους σπόρους
<i>(β)ωλοκοπώ/ λοκοπώ</i>	καθαρίζω τους αγρούς από τους θάμνους
<i>τα γλυκίδια</i>	σπόροι της φάβας
<i>το εματικό</i>	μικρό σχοινί για το δέσιμο των κλαδιών σε δεμάτι
<i>η εμπασσά</i>	είσοδος στο χωράφι ή αλώνι
<i>οι ζαερές</i>	γενικά όλα τα δημητριακά
<i>ζευγαρίζω</i>	καλλιεργώ τα κτήματά μου
<i>ζέφω</i>	βάζω τα ζώα στο ζυγό για να αλωνίσω ή να

	καλλιεργήσω
το θημισό	χωράφι που νοικιαζόταν με αυτόν τον τρόπο
η θημισσά	καθορισμένο ενοίκιο που δινόταν στον ιδιοκτήτη του χωραφιού ανάλογα με την έκταση και την ποιότητά του
το καλλούργισμα	όργωμα
η κουμπάνια	η σοδειά
το κουνάρι	σωρός από στάχια
η λάκκα	χωράφι σε λακκώδη περιοχή
το λουρί/ κασσόλουρα	άγονες λωρίδες γης σε ορεινές περιοχές
ο μάκελλος	φράχτης ξύλινος στα ζώα που βρίσκονται έξω από την περιοχή της μάντρας
το μόδι	μέτρο χωρητικότητας σιτηρών
το μουρέλλο	μικρά δέντρα που μόλις φυτεύτηκαν στο χωράφι, μικρή ελιά
να ταρδιστεί το χωράφι	να σκαφτεί βαθιά
νεμώ	φυτρώνω
το ντζέλι	αγκάθι
ξενεσπώ	ξεριζώνω τα χόρτα και τους θάμνους
οι οροί	τα όρια του χωραφιού
η όχερη	μοχλός του αρότρου
η πατηματά	ίχνος από πάτημα, (μεταφ.) μικρή έκταση γης
πλασταρίζω	καθαρίζω τα δημητριακά και άλλα φαγητά από τα ζιζάνια
το ραμόνισμα	το κοσκίνισμα
ο ρεσπέρης	γεωργός
το ρομάνι	έκταση γης χωρίς δέντρα

<i>η σάππα</i>	αξίνη, τσάπα
<i>το σμηνάρι</i>	η κυψέλη
<i>η χερισσά</i>	ακαλλιέργητη γη
<i>το χέρισσο</i>	χερσαία γη
<i>οι χοχλακούες</i>	περιοχή με μικρούς λόφους από χαλίκι
<i>ο χοχλατσερός</i>	χώμα με χαλίκια
<i>το ψιμούθι</i>	αγρός χωρίς πέτρες και χαλίκια, το καλοκαθαρισμένο χωράφι

Γιορτές – Τελετές - Μυστήρια

<i>ακρι(β)ές ημέρες</i>	περίοδος γιορτών
<i>το αναόλι</i>	σάβανο
<i>η αποσπερία</i>	συγκέντρωση τη νύχτα σε σπίτι για διασκέδαση
<i>η βλόα</i>	ευλογία, στεφάνωμα, γάμος
<i>το γλημόρι</i>	τάφος, μνήμα
<i>οι επαζές</i>	ετοιμασίες στα σπίτια κατά την περίοδο των γιορτών
<i>το ζιαφέττι</i>	διασκέδαση, γλέντι
<i>η καλαθούλα</i>	καλάθι με μπουκάλια και ποτά
<i>οι καλεστάδες</i>	επισκέπτες
<i>τα κονομασσίματα</i>	το κλέψιμο της νύφης
<i>η λειτριά</i>	λειτουργία
<i>οι μαρτυριές</i>	τα μαρτυρικά στα βαφτίσια
<i>η μερεί(δ)α</i>	ό,τι ρίχνει κανείς στον δίσκο της εκκλησίας
<i>τα μπάσματα</i>	η πρώτη μέρα που επισκέπτεται ο

<i>ο μπασμένος</i>	γαμπρός το σπίτι της νύφης αρραβωνιαμένος
<i>τα μπατίκια</i>	δώρο κτηματικό ή άλλο που δίνεται στον γαμπρό κατά την πρώτη του επίσκεψη στο σπίτι της νύφης
<i>το ζόδι</i>	κηδεία
<i>ζοδιάζω</i>	κηδεύω
<i>το ζόι</i>	θρήνος
<i>η ουρανία</i>	τελετή γάμου στην ύπαιθρο
<i>τα παστολό(γ)ισμα</i>	έπαινοι προς τη νύφη με μαντινάδες
<i>το πρωτοχάρτι</i>	προικοσύμφωνο
<i>τα σκουτέλλια</i>	κόλλυβα
<i>τα στρώματα</i>	τελετή που γίνεται την παραμονή του γάμου στο σπίτι της νύφης
<i>φουμίζω</i>	επαινώ με τραγούδια και χορό
<i>φούμισμα</i>	χορός, όπου συμμετέχουν όλοι οι προσκεκλημένοι του γάμου
<i>φούντα</i>	ανθοδέσμη
<i>χαβάς</i>	σκοπός κασιώτικος (αλέντι, πάθος, διαγκούσικος, βοσκίτικο)
<i>τα χαριστικά</i>	δώρο που δίνει ο χορευτής στους οργανοπαίκτες

Διάφορα

<i>αγαντάρω</i>	αντέχω
<i>η αγλούπα</i>	φαλάκρα
<i>αλιμένω</i>	περιμένω
<i>η αμάχη</i>	ενέχυρο, έχθρα

<i>η αμουζά</i>	καπνιά από την καύση του ξύλου
<i>ανεκουμπώνομαι</i>	ετοιμάζομαι
<i>ανεμαλλιαρίζομαι</i>	τραβώ τα μαλλιά μου
<i>ανεμουρίζομαι</i>	εξαφανίζομαι, σκορπίζω στον άνεμο
<i>ανεουλιάζω</i>	ανεβαίνω
<i>ανεστορούμαι</i>	αναπολώ, εξιστορώ
<i>ανετρανίζω</i>	ρίχνω μια ματιά
<i>ανεχιδιάζω</i>	αηδιάζω
<i>αντιάρω/ αντιέρω</i>	πηδώ
<i>το αποέλοιπο</i>	υπόλοιπο
<i>αποκορδίζομαι</i>	τεντώνομαι
<i>η αποκοτιά</i>	επικίνδυνη περιοχή
<i>απολαργέρω</i>	απομακρύνομαι
<i>η αποφορά</i>	δυσάρεστη οσμή
<i>αρμαστουλλίζομαι</i>	ερωτοτροπώ
<i>αρμηνεύγω</i>	συμβουλεύω
<i>βάζει</i>	γαυγίζει ο σκύλος
<i>βαϊλίζω</i>	περιποιούμαι
<i>γιαρατίζω</i>	αρμόζω
<i>γκουίζει το μωρό</i>	κλαίει
<i>γκουίζω</i>	φονάζω
<i>ο γλόθθος</i>	γρόνθος
<i>η γνώρα</i>	γνωριμία

<i>διαέρω</i>	επιστρέφω
<i>διαρμίζω</i>	τακτοποιώ
<i>διάφορο</i>	κέρδος
<i>έμμετι</i>	λίγο
<i>ζορλατίζω</i>	πιέζω
<i>ζούππα</i>	μούσκεμα
<i>ζώχνω</i>	διώχνω
<i>η θωσούρα</i>	πλάγιασμα
<i>θώχτω</i>	πέφτω για ύπνο
<i>η καβαστέλλα</i>	ζημιά
<i>η καζακέλλα/ το καζούκι</i>	πειράγματα, πλάκα
<i>η καμάρα</i>	σπηλιά
<i>κανακίζω</i>	νανουρίζω
<i>κασσιρδίζω</i>	δραπετεύω
<i>κατεουλιάζω</i>	κατεβαίνω
<i>κερασώνω</i>	απατώ
<i>κλαμουργιούμαι</i>	ψευτοκλαίω, παραπονιέμαι
<i>ο κονζές</i>	αδειούχος με κασιώτικη καταγωγή που έρχεται από το Πορτ Σάιντ, Σουέζ
<i>κονομασσίζω</i>	δραπετεύω
<i>κουκκίζω</i>	φονάζω
<i>κουλλομαδιούμαι/ κουλλομαϊζομαι</i>	τραβώ τα μαλλιά μου μετά από μεγάλη θλίψη
<i>τα κούρταλα</i>	χειροκροτήματα

<i>κόφτω</i>	τρέχω, απαγάγω, ξεφεύγω
<i>λαφάζω</i>	λαχανιάζω
<i>η λαχιά</i>	το τυχερό
<i>ο λουλλάς</i>	πίπα
<i>λώννω</i>	πιάνομαι από κάπου
<i>ο μισεμός</i>	αναχώρηση
<i>μισεύγω</i>	αναχωρώ
<i>μουλλώνω</i>	κουλουριάζομαι
<i>μουσκλιάζω</i>	κατσουφιάζω
<i>μπλάζω</i>	χύνω
<i>ο μπουρδουκελλάς</i>	κωλοτούμπα
<i>η νάκα</i>	δερμάτινη κούνια βρεφών
<i>η νάκαρα</i>	διάθεση
<i>το νανέ</i>	η άνεση, η ευκολία
<i>τα ναξιλίκια</i>	ιδιοτροπίες
<i>νεαλιάζω</i>	ανακουφίζομαι
<i>νεουλιάζω/ ανευλιάζω</i>	ανεβαίνω
<i>νεουστό</i>	υποβαστάζω
<i>το νεπέτι</i>	σειρά
<i>νεσκίλλω</i>	ανακατεύω
<i>νεσύρνω</i>	ανασύρω το νερό από τη στέρνα
<i>νεχιτώνω</i>	ανατριχιάζω
<i>νταργανιάζω</i>	ξεραίνομαι

<i>ντιονιεί</i>	αντηχεί
<i>ντιριούμαι</i>	διστάζω
<i>ζανοίγω</i>	κοιτάζω, προσέχω, περιποιούμαι, φροντίζω, αναθρέφω
<i>ζεβγαίνω</i>	επαληθεύομαι
<i>ζεκάμω</i>	ξεκουράζομαι
<i>ζεπιτέρω</i>	ξεσπιτώνω, καταστρέφω (μεταφορικά)
<i>ζεπουργάρω</i>	ξελαφρώνω, (μεταφ.) όταν λέω όσα κρατούσα μυστικό μέσα μου
<i>ξεροχαμνίζομαι</i>	χασμουριέμαι
<i>ξερτώνω</i>	τελειώνω, κατορθώνω
<i>ξεσπούμαι</i>	ξαφνιάζομαι, τρομάζω
<i>ζετελεύγω</i>	τελειώνω
<i>ζεχαμπακιάζω</i>	απλώνω τα ρούχα να αεριστούν και να φύγει η υγρασία
<i>η ορπία</i>	ελπίδα
<i>παντέρω</i>	γυρίζω από την άλλη πλευρά
<i>παντήσσω</i>	συναντώ
<i>η παντιέρα</i>	σημαία
<i>το παντιερόλι</i>	μικρή σημαία
<i>παντώ</i>	δίνω, εμποδίζω
<i>παρακασσεύγω</i>	παρακολουθώ
<i>τα πασσούλια ή η σάχναρα</i>	μικρά λεπτά ξυλάκια ή κομμάτια από κλαδιά

<i>παστουρώνω</i>	σπάζω στο ξύλο
<i>Πέφθη</i>	Πέμπτη
<i>πιτέρω</i>	κατοικώ
<i>ποζίρω/ ποζάρω</i>	παραμερίζω
<i>ποκάβγω</i>	στρίβω στον δρόμο και χάνομαι, δεν με βλέπει
	κανέννας
<i>ποκάνω</i>	τελειώνω, εξαντλούμαι, πεθαίνω
<i>πολυτσοκνίζω</i>	μουρμουρίζω
<i>ποσώνω</i>	φθάνω, καταφεύγω
<i>πουζου(γ)ελώ</i>	κοροϊδεύω
<i>ο Πρωτόλης</i>	Ιούνιος
<i>πυτίζω</i>	φτύνω, ρίχνω, πιτσιλάω
<i>ριζιγέρω</i>	ριψοκινδυνεύω
<i>τα ρόα</i>	αναμμένα κάρβουνα
<i>ροσφάι</i>	θρύψαλα
<i>σαγκουρνώ</i>	γρατζουνώ
<i>σαλουβάρω</i>	έρχομαι σε σημείο παραφροσύνης
<i>σαρτέρω</i>	υπερπηδώ, πηγαίνω γρήγορα
<i>το σελλί</i>	κάθισμα για τον τοκετό
<i>σκαρβελλώνω</i>	σκαρφαλώνω
<i>σκουτουφλώματα/ το σκοτούι</i>	σκοτάδι
<i>σουσουμιάζω</i>	αναγνωρίζω κάποιον από τα χαρακτηριστικά του προσώπου του που μοιάζουν με αυτά ενός

	γνωστού μου
<i>σφουγγώνω</i>	βουτάω το ψωμί
<i>η σχίζα</i>	λεπτό κομμάτι ξύλου κατάλληλο για καύση
<i>ο τσιεμός</i>	ησυχία, όταν κάτι δεν αρκεί σε κάποιον
<i>τσιεύομαι</i>	ησυχάζω, αρκούμαι
<i>η φέδα</i>	φιλότιμο
<i>οι φελλακούες</i>	λεπτές λωρίδες ξύλου
<i>φιαρεύομαι</i>	εμπιστεύομαι
<i>η φιαροσύνη</i>	εμπιστοσύνη
<i>το φοέριστρο</i>	φόβητρο
<i>η χάψη</i>	φυλακή
<i>χλαεύγω</i>	κοιμάμαι, κλείνω τα μάτια μου
<i>χολιώ</i>	στενοχωρούμαι
<i>η χούελη</i>	νερό βροχής ανακατεμένο με χώμα
<i>χουρδουαλίζω</i>	μπερδεύω τα λόγια μου

Ήθη- Έθιμα- Μύθοι

<i>οι αγορασιές</i>	κτήματα τα οποία αγόρασαν οι γονείς και δεν αποτελούν κληρονομιά του και μπορούν να τα δώσουν σε όλα τα παιδιά και όχι μόνο του πρωτότοκου γιου
<i>η ανεράγδα</i>	νεράιδα
<i>το αζαμάρι</i>	το μέτρημα του μεγέθους της εικόνας
<i>ο αρανάς</i>	αρσενική νεράιδα

<i>η Ελλού/ ο Ελλουάς</i>	κατάρρα
<i>η έφταρμη (Παναγία)</i>	θαυματοουργός
<i>τα κανακαρλίκια</i>	κληρονομιά του κανακάρη/-ας
<i>το καφέσι</i>	γυναικωνίτης
<i>η μολυβία</i>	φελλός που πλέει στο καντήλι
<i>το Ντζελλί</i>	υπερφυσικό ον που ενοχλεί τους ανθρώπους
<i>τα σφαντάματα</i>	τα φαντάσματα
<i>φταρμίζω</i>	βασκαίνω, ματιάζω
<i>ο φταρμός</i>	βασκανία
<i>τα χαριστικά</i>	έθιμο να δωρίζουν χρήματα ή κοσμήματα στον γάμο

Ελαιοτριβείο - Ανεμόμυλοι

<i>ο αγριλλός</i>	αγριελιά
<i>τα αλεστικά</i>	το δικαίωμα του μυλωνά από την άλεση
<i>ο αλεππουργάρης</i>	ιδιοκτήτης ελαιοτριβείου
<i>το αλεππουργειό</i>	ελαιοτριβείο
<i>ο αλεππουργός</i>	ιδιοκτήτης ελαιοτριβείου
<i>η αμούργα</i>	υπολείμματα από λάδι στα αγγεία
<i>το αζάι</i>	πληρωμή σε είδος στον ιδιοκτήτη του ελαιοτριβείου
<i>το γλινάλευρο</i>	πολύ ψιλό αλεύρι που δεν φτιάχνει ψωμί
<i>το γυρολόι</i>	μάζεμα της ελιάς
<i>η ελά</i>	ελιά
<i>τα ελίδια</i>	μικρές ελιές
<i>το θαγγό λάδι</i>	λάδι με μεγάλη οξύτητα
<i>η κουφουνία</i>	ξύλινο κιβώτιο σε σχήμα πυραμίδα όπου

<i>ο λαδάς</i>	μπαίνει ο σπόρος για να αλεστεί
<i>η λαδιά</i>	παραγωγός ή έμπορος λαδιού
<i>το λιοκούκουσσο</i>	χρονιά παραγωγική για λάδι
<i>η λιόκουννα</i>	κουκούτσι ελιάς
<i>η λιόριζα</i>	κουκούτσι ελιάς
<i>ο λιοτριβιάρης</i>	δέντρο ελιάς
<i>το λιόφυτο</i>	ιδιοκτήτης ελαιοτριβείου
<i>η μαγγανιά</i>	ελαιώνας
<i>ο μονοτσαίρης μύλος</i>	σακούλια με ελαιοπολτό
<i>το μουρέλλο</i>	ο μύλος που λειτουργεί μόνο όταν φυσάει
<i>ο μουστερής</i>	βοριάς
<i>το μυλλί</i>	μικρό δέντρο ελιάς
<i>ξαγιάζω</i>	πελάτης, αγοραστής
<i>η πυρήνα</i>	αλεύρι κακής ποιότητας
<i>το φύλλιασμα</i>	παίρνω αξάι, πληρώνομαι αυτό που δικαιούμαι
	από την άλεση
	τα αλεσμένα κουκούτσια της ελιάς που δεν
	βγάζουν άλλο λάδι
	μπόλιασμα

Επαγγέλματα

<i>τα αμανάτια</i>	αυτά που μεταφέρουν οι αμανιζήες
<i>ο αμανιζής</i>	ταχυδρόμος, ο οποίος μεταφέρει πράγματα,
	χρήματα ή επιστολές από τους Κασιώτες του
	εξωτερικού στην Κάσο
<i>ο αζαοράρης</i>	εξομολογητής
<i>η βαϊσσα</i>	υπηρέτρια μικρής ηλικίας

<i>ο δρα(γ)άτης</i>	αγροφύλακας
<i>ο καλαετζής</i>	κασσιτερωτής (καλάι= κασσίτερος)
<i>ο ματραπάζης</i>	έμπορος που αγόραζε και μεταπωλούσε τα σφαχτά
<i>ο μελισσάς</i>	μελισσοουργός
<i>ο μπαλουζής</i>	λεγόταν παλιά ο ψαράς
<i>η σπεσσαρία</i>	φαρμακείο
<i>ο σσαγκάρης</i>	τσαγκάρης
<i>ο σσαμπαλλάς</i>	αυτός που κατασκευάζει κουδούνια
<i>τα ταμάρια</i>	γυψωρυχεία
<i>οι τεποζιτάες</i>	επαγγελματίες σφουγγαράδες
<i>το χαρτσαδειό</i>	σιδηρουργείο
<i>ο χαρτσάς</i>	σιδηρουργός
<i>το χασαπουλειό</i>	κρεοπωλείο
<i>η χρίστρα</i>	γυναίκα που ασπρίζει τους τοίχους γύψο
<i>ο χρουσαφός</i>	ο χρυσοχόος, αυτός που φτιάχνει χρυσαφικά

Εργαλεία/σκεύη

<i>το άλειμμα</i>	ζωικό λίπος για την επάλειψη των γριναζιών
<i>ο αμουργός</i>	δοχείο όπου αρμέγουν το γάλα
<i>το ανεουνί</i>	μακρύ ξύλο από αγκιναρόφυλλα ή κόνυζες για το σκούπισμα του φούρνου
<i>το αζινούρι</i>	μικρή αξίνη
<i>ο αρλός</i>	κόσκινο
<i>το διχάλι</i>	γεωργικό εργαλείο με το οποίο χωρίζουν το άχυρο από το σπόρο
<i>η ζαβέττα</i>	μεγάλο καρφί

<i>το καζίτσι</i>	μικρός λοστός με μια μυτερή άκρη για να ανοίγουν τρύπες στο χώμα
<i>ο καλαμούσσης</i>	εργαλείο με το οποίο ανακατεύουν το γάλα
<i>ο κιασές</i>	πήλινο δοχείο
<i>η κνισάρα</i>	κόσκινο
<i>το μαννάρι</i>	πέλεκυς
<i>το μαρτέλλι</i>	σφυρί
<i>ο μασαλάς</i>	φωτίζει τη θάλασσα κατά το νυχτερινό ψάρεμα
<i>η μασσόλα</i>	ξύλινο σφυρί
<i>το μόδι</i>	μονάδα μέτρησης βάρους των καρπών (κιλά)
<i>ο ξυλοφάς</i>	εργαλείο για τη λείανση του ξύλου
<i>ο οφτιός</i>	με αυτό εισάγονται τα ψωμιά στον φούρνο
<i>η πανιέρες</i>	σκεύος ψάθινο και μεγάλο
<i>το πινάκι</i>	σκεύος μικρό, το οποίο χρησιμοποιούσαν για να μετρούν τα σιτηρά και τα δημητριακά
<i>το πλαστρούγγι</i>	εργαλείο που καθαρίζουν το άροτρο από τα χόρτα
<i>το πουργί</i>	καρφί αρότρου
<i>η σάουλα</i>	μακρύ σκοινί
<i>ο σάρακας</i>	πριόνι
<i>η σίκλα</i>	σκεύος με το οποίο μάζευαν το νερό από τα πηγάδι
<i>ο σκούλλος</i>	σιδερένιο σφυρί
<i>η σφυριά</i>	σκεύος ψάθινο και μεγάλο
<i>ο ταράλης</i>	εργαλείο με το οποίο ανακατεύουν το γάλα
<i>ο τραχάς</i>	μπαλτάς από τη μια πλευρά και αξίνη από την άλλη

<i>το υνί</i>	κοφτερό καλλιεργητικό όργανο από σίδηρο στην άκρη από το αλέτρι
<i>η φούχτα</i>	μακρύ ξύλο, όπου στην άκρη του έχει κομμάτι σιδήρου σε σχήμα χούφτας, για να κόβουν τα φραγκόσυκα
<i>ο χαϊσερός</i>	μαχαιράκι, σουγιάς
<i>το χλαευτήρι</i>	κλαδευτήρι, μικρό πριονάκι, ψαλίδι που χρησιμοποιείται στην αμπελουργία
<i>η χτενιά</i>	τσεκούρι διπλό

Ζώα/ ψάρια

<i>η αγροαλίνα</i>	αράχνη των αγρών
<i>η αελά</i>	αγελάδα
<i>το αεράτσι</i>	γεράκι
<i>ο αθθερινός</i>	αθερίνα
<i>η ακρία</i>	σπουργίτης
<i>ο ανεμου(γ)άμης</i>	μικρότερο γεράκι
<i>το άπλι</i>	γέρανος (πτηνό)
<i>το αρτούτσι</i>	ορτύκι
<i>ο αφορδιακός</i>	βάτραχος
<i>η βυσσίλα</i>	είδος γύπα
<i>ο γάρος</i>	γάιδαρος
<i>ο καλάορας</i>	χοχλιός, σαλιγκάρι
<i>η κασσίκα</i>	κατσίκα, αίγα
<i>η κάττα/ο κάττης</i>	γάτα

<i>ο κόσσυφας</i>	κοτσύφι
<i>ο κούβος</i>	γαλόπουλο
<i>ο κουκουβάς</i>	κουκουβάγια
<i>το κουλούτσι</i>	κουτάβι
<i>η μαμμουρία</i>	γενικά τα έντομα
<i>η μένουλλα</i>	είδος σαρδέλας
<i>ο ορφός</i>	ροφός
<i>ο όφις</i>	φίδι
<i>η όχεντρα</i>	οχιά
<i>ο πέτακας</i>	σκουλήκι στο τυρί
<i>η πούλλα</i>	κότα
<i>ο πούλλακας</i>	πετεινός
<i>οι ρένες</i>	ρέγγες
<i>τα σαμαράκια</i>	έντομα που ζουν στα σπίτια, είδος σκουληκιού
<i>η σαπομύτα</i>	σαύρα
<i>ο σβούρος</i>	έντομο που συνήθως πηγαίνει προς το έντονο φως της λάμπας
<i>η σισσιρία</i>	ο τζίτζικας
<i>ο σκούλουκας</i>	σκουλήκι
<i>ο σουσουλάς</i>	ζούφια των όσπριων, κάτι μεγαλύτερο από ψύλλο
<i>ο σίσσικας</i>	ακρίδα
<i>τα συρνάμενα</i>	ερπετά

ο χιλιαερφός

αετός

Θάλασσα- Ναυτιλία

το αντιμάμαλο

ταραχή της θάλασσας από δύο αντίθετες

κατευθύνσεις

το απόχι

η απόχη

τα γεμιζί(δ)ικα

ναυτικά

ο γεμιτζής

ναύτης

καβαζάρει ο καιρός

επιτρέπει να περάσει το πλοίο

ο καρναβάς

κασκέτο που φορούσαν οι ναυτικοί και οι

γεωργοί

το κατακαρα(β)ωμένο

τελείως φορτωμένο καράβι

η κουρκουνιά

ήχος κατά την προσάραξη του πλοίου

οι λασκιές

έντονες κινήσεις κατά την κολύμβηση

η μαλάγρα

μείγμα με έντονη οσμή που χρησιμοποιείται ως

δόλωμα στο ψάρεμα

οι μαρνερίσιες κασέλες

μπαούλα που είχαν οι ναυτικοί

η μολυβία

δόλωμα στο αγκίστρι

η μπαταρία

πλοία με πυροβόλα ή όταν το πλοίο ρίχνει

άγκυρα

οι μελλαμάνες

σακάκι που φορούσαν οι ναύτες

μποσσάρω

προσαρμόζω τη μικρή βάρκα στο καράβι

μπρουλιάρω

συμμαζεύω

<i>η ξωμονή</i>	ολονύχτιο ψάρεμα
<i>το παπόρι</i>	βαπόρι
<i>ποδίζω</i>	καταφεύγω λόγω κακοκαιρίας στο λιμάνι
<i>η ρίβα</i>	ακροθαλασσιά
<i>η ριπία</i>	μόρια/σταγόνες θάλασσας που διαλύονται χτυπώντας στους βράχους από τον αέρα
<i>σουβερτάρω</i>	ερχομαι πλαγίως
<i>σπασσάρει</i>	λέγεται, όταν συμπληρώνεται το φορτίο του πλοίου
<i>ο ταρσανάς</i>	ναυπηγείο
<i>η φουρτίνα</i>	φουρτούνα
<i>ο χαϊπές</i>	ταγάρι όπου έβαζαν οι ψαράδες τα εργαλεία ψαρέματος

Καιρός/ μετεωρολογικά

<i>η αμούχλα</i>	ομίχλη
<i>η αναβρεξιά</i>	ανομβρία
<i>η αντίρμα</i>	Δύση
<i>οι ασσερώνοι</i>	μελτέμι που φυσά στα νότια του νησιού
<i>ο άστρακας/ ο αμερινός</i>	αυγερινός
<i>θραψαόρι</i>	νότιος ζεστός άνεμος
<i>η καλοσύνη</i>	καλοκαιρία
<i>το κιαμέττι</i>	καιρός θυελλώδης, κακοκαιρία
<i>τα κρύατα</i>	συνεχής ψυχρός καιρός

<i>η μερτεμούρα</i>	μεγάλο μελτέμι
<i>η μπαχαρία</i>	νότιος άνεμος
<i>η Νοδιά</i>	νότιος άνεμος
<i>η σπλιά</i>	πούλια
<i>το πούζι</i>	χιόνι
<i>το πούσι</i>	ομίχλη
<i>το σύσιλο</i>	ανυπόφορη ζέστη
<i>υδροπαΐζει</i>	πέφτουν σταγόνες νερού

Κασιώτικο σπίτι

<i>η αλιτάνα</i>	κήπος στην αυλή
<i>η ανεκαπνά</i>	η καπνοδόχος
<i>το αντζό</i>	αγγείο, οποιοδήποτε δοχείο
<i>ο αξιώστης</i>	αυλάκι που συγκεντρώνεται το βρόχινο νερό, για να πέσει στη στέρνα
<i>το απόπλωμα</i>	πάπλωμα
<i>ο αρός</i>	κοίλωμα γης από όπου φεύγει το βρόχινο νερό
<i>το ατνούχι</i>	μέρος όπου μπαίνει το βρόχινο νερό στη στέρνα
<i>ο βασταός</i>	θεμέλιο που βαστάει τους τοίχους
<i>το γεροντομοίρι</i>	σπίτι ή κτήμα που κρατούν οι γονείς μέχρι να πεθάνουν
<i>η θυρία</i>	άνοιγμα στην πόρτα
<i>το κανί</i>	μικρό δοχείο

<i>το κελλί (τσελλί)</i>	εξοχικό σπίτι
<i>κόντε- μερί</i>	χοντρός σιδερένιος βραχίονας στην πόρτα για την ασφάλεια του σπιτιού
<i>τα κούμιλα</i>	δύο λίθινες πλάκες όπου πάνω βάζουν τα καζάνια για το ψήσιμο του φαγητού και από κάτω ανάβουν φωτιά, τζάκι
<i>η κουμούλα</i>	το περιθώριο του δωματίου
<i>η κρεασσούλα</i>	πεζούλα χτισμένη με πέτρες, κρεβάτι στις μάντρες
<i>τα κυβέρνια</i>	χρήσιμα σκεύη του σπιτιού
<i>λαντουρίζω</i>	ραντίζω την αυλή
<i>η λασσία</i>	στέρνα
<i>η λάτρα</i>	όλες οι δουλειές του σπιτιού
<i>ο μιντενές</i>	κατασκευή σε γωνία του σπιτιού όπου αποθηκεύονται διάφορα σκεύη
<i>η μουσάντρα</i>	δεύτερος όροφος στο για καθημερινή χρήση μικρό σπίτι (θεωρείται πολυτέλεια), παράρτημα σπιτιού
<i>η μπατανία</i>	μάλλινο σκέπασμα
<i>το ξεροτρόχαλο κελλί</i>	πρόχειρα φτιαγμένο σπίτι
<i>τα ζυλίκια</i>	οικιακό επίμηκες σκεύος όπου έβαζαν τη ζύμη, για να λεπτύνει
<i>το όμπα</i>	άνοιγμα

<i>ο ορτός</i>	μεσαίος στύλος στο κασιώτικο σπίτι
<i>το παγκάλι</i>	έπιπλο σπιτιού, όπου φυλάσσουν διάφορα
<i>τα πανώφλια</i>	το πάνω μέρος της πόρτας
<i>τα παραμακλίκια</i>	κιγκλιδώματα
<i>η παρανεστιά</i>	τζάκι
<i>οι παραστάτες</i>	τα πλάγια της πόρτας
<i>οι πορτιέρες</i>	παραπετάσματα εικόνων
<i>το σαγάνι</i>	μικρό τηγάνι
<i>το σσανάκι</i>	πιάτο
<i>η σάσκα</i>	φλιτζάνα
<i>ο σουφάς</i>	ύψωμα στο σπίτι όπου εκεί έβαζαν το στρώμα για τον ύπνο, κρεβατοκάμαρα, ξύλινο χώρισμα που δημιουρνούσε ένα υπερυψωμένο τμήμα το πανωσούφι, που χρησίμευε για να κοιμούνται, και το κατωσούφι, που χρησιμοποιούταν ως αποθήκη
<i>ο σουφράς</i>	τραπέζι χαμηλό και στρογγυλό
<i>η σσανακοθούκα</i>	πιατοθήκη
<i>το σφυρί</i>	πλεκτό καλάθι
<i>το ταγάρι</i>	θερμάστρα, μαγκάλι
<i>ο ταγάς</i>	τηγάνι
<i>η ταλιέρα</i>	οικιακό στρόγγυλο σκεύος όπου έβαζαν τη ζύμη
<i>το ταλιέρι</i>	στρογγυλό τραπέζι με χαμηλά πόδια που

	χρησιμεύει, για να πλάθουν τα ζυμαρικά
<i>το ταμπούκιο</i>	άνοιγμα στην κουβέρτα
<i>το τάσι</i>	χάλκινο πιάτο
<i>το φοκάλι</i>	σκούπα
<i>τα χαβάνια</i>	τα γουδιά
<i>η χαραμά</i>	η τρύπα στην πόρτα
<i>η χολέτρα</i>	υδρορροή
<i>τα χράμια</i>	χοντρά μάλλινα σεντόνια

Κλωστοϋφαντουργία- Ένδυση/Υπόδηση- Κοσμήματα

<i>οι αλαβερσάτες κάλτσες</i>	με σχέδια κάθετα στις πλευρές της κάλτσας
<i>η αλεφαντού</i>	υφάντρα
<i>οι αμπρακάμοι</i>	κόσμημα στο λαιμό
<i>η ανέμη</i>	σκεύος που κουβαριάζεται η κλωστή
<i>το αντιλίτρο</i>	εργαλείο που τυλίγουν την κλωστή στο αδράχτι
<i>το άζαμο</i>	μονάδα μέτρησης, το μέτρο
<i>τα αποφώρια</i>	παλιά ρούχα
<i>το αργασσούλι</i>	μικρό αδράχτι
<i>η αργάτα</i>	αδράχτι
<i>το αργάτι</i>	άτρακτος
<i>ο αργαττάς</i>	αδράχτι
<i>η αρμενοράφα</i>	μεγάλη βελόνα
<i>οι βάβες</i>	τα υποδήματα

<i>το βάρδουλο</i>	δέρμα που ράβεται στη σόλα των παπουτσιών
<i>η βέστα</i>	μονοκόμματο φόρεμα
<i>το γιορδαλίκι</i>	είδος περιδέριου
<i>το γκόρφι</i>	χρυσό γυναικείο κόσμημα
<i>οι ζιρμέδες</i>	μαλακό κομμάτι δέρματος στα στιβάνια
<i>τα ζόλια</i>	χάντρες περασμένες στην κλωστή
<i>η καζακέττα</i>	ζακέτα
<i>τα καλίτσια</i>	παπούτσια
<i>ο καμουχάς</i>	ύφασμα
<i>το καντουνάτο</i>	κόσμημα με γωνίες
<i>το καπόττο</i>	είδος παλτού με κουκούλα
<i>οι κάρσες</i>	κάλτσες
<i>ο καφάς</i>	γιακάς των ενδυμάτων
<i>ο κεσσελές</i>	δέρμα από το βυρσοδεψείο
<i>ο κεσσές</i>	ύφασμα
<i>η κλοτσία</i>	διπλοκλωσμένο μαλλί, για να φτιαχτεί η μπατανία
<i>η κολαίνα</i>	κόσμημα με ραμμένα πολύτιμα χρυσαφικά και νομίσματα
<i>οι κονιάτες κάλτσες</i>	κόκκινες με λευκά στίγματα ή το αντίστροφο
<i>η κούδα</i>	άκρη του φουστανιού
<i>η κούκλα</i>	κουβάρι κλωστής που μαζεύεται από την ανέμη
<i>το κουμάσι</i>	μεταξοϋφαντο
<i>οι κούτσες</i>	πανιά που χρησιμοποιούσαν τα παιδιά, για να τυλίγουν

	τις κούκλες τους
το λαχούρι	ζώνη της λεχώνας
το λεώνι	πολύτιμο ύφασμα που μοιάζει με δέρμα λιονταριού
ο μίζαρος	μάλλινο ζωνάρι
ο μποζάς	κεντημένο σεντόνι
τα μποττόνια	γυναικεία κοσμήματα
η μπούστα	το σύνολο των κοσμημάτων
το ντακίμι	ενδυμασία
οι ντακωτές κάλτσες	με πλατιές λωρίδες δύο ή τριών χρωμάτων
ξαμώνω	παίρνω τα μέτρα
ξελαντουρίζω	κόβω σε λωρίδες ένα παλιό ρούχο
τα ξεφτέρνια	παπούτσια με άνοιγμα στην φτέρνα
ο όργος	νήμα βαμβακερό
η οτρά	κλωστή
το παπάζι	μαύρη μαντίλα για τους πενθούντες, που φορούσαν κάτω από τον καρναβά (κασκέτο)
η πατατούκα	μάλλινο πανωφόρι
οι πατατούτσες	παπούτσια
η περέττα	είδος σκούφου
ο περίκος	γιλέκο χωρίς μανίκια
το περκάλι	λεπτό ύφασμα
τα πισσίλια	χάντρες πολύχρωμες
το ποτούρο	βράκα λίγο κάτω από το γόνατο

<i>το ρασάτσι</i>	μάλλινη κλωστή
<i>η σανταμάκρα</i>	κοντό παλτό
<i>τα σαρδίνια</i>	υπόδυμα με κεντήματα στα καλάμια
<i>η σκελλάτη</i>	ανδρικό παντελόνι
<i>η σκουφία</i>	σκούφος
<i>το σκουφο(γ)ύρι</i>	μαντίλι που τυλίγεται στο κεφάλι
<i>σουντέρω</i>	ενώνω τις κλωστές, τα υφάσματα
<i>το σσουνί</i>	ελικοειδής εγκοπή στην άκρη του αδραχτιού, για να μπει η κλωστή
<i>στριγγάρω</i>	στερεώνω τη βράκα στη μέση
<i>το συρρίχι</i>	κόλλα από τη ρίζα άγριων ζουμπουλιών
<i>το τακίμι</i>	κοστούμι
<i>τα τομαρένα</i>	παπούτσι από δέρμα ζώου
<i>το φάδι</i>	νήμα που περνιέται στη σαΐτα
<i>το φόντι</i>	φόδρα από τομάρι
<i>τα φουσκιά</i>	φουσκωτά σκουλαρίκια
<i>η χάβλα</i>	μεταξωτό χρωματιστό μαντήλι, τσεμπέρι
<i>το χαβλί</i>	μικρό μεταξωτό χρωματιστό μαντήλι, τσεμπέρι
<i>το χαμαελί</i>	γαλάζιο πανί που το χρησιμοποιούσαν στα γητέματα
<i>το χάρζι</i>	στάδιο βαφής
<i>το χνόκοπο</i>	το σχέδιο, πατρόν του παπουτσιού

Κτηνοτροφία

<i>η αγριμούα</i>	άγρια κατσίκα, αυτή που έφυγε από το κοπάδι της
<i>ο ακνάτος μόσχος</i>	ο καθαρός, γνήσιος
<i>αναχαράσσω</i>	αναμασσώ
<i>τα αποκάρια</i>	μαλλί προβάτου
<i>αποκόβγω</i>	απογαλακτίζω τα μικρά ζώα
<i>το αργαζούτσι</i>	πέτσικο σακκουλάκι που περιέχει τα εργαλεία του γεωργοκτηνοτρόφου, για να μπαλώσει τα τομαρένα, τα παπούτσια του
<i>η ασσουμά</i>	ενός έτους θηλυκό βόδι
<i>το βακέττο</i>	δέρμα βοδινό
<i>οι βερβελλίες</i>	περιττώματα κατσίκας
<i>ο βορβατάς</i>	αρσενικός χοίρος
<i>το βοσκαρί</i>	το παιδί του βοσκού
<i>οι βρακάτες</i>	άσπρες ή μαύρες κατσίκες, οι οποίες έχουν διαφορετικό χρώμα στα πίσω πόδια
<i>τα βυζαντάρικα</i>	τα μικρά που βυζαίνουν ακόμη
<i>η γαλασσού</i>	κατσίκα που κατεβάζει γάλα
<i>ο γαουράς</i>	αυτός που έχει γάιδαρους
<i>ο γερλής</i>	βοσκός
<i>η γομαριά</i>	το φορτίο πάνω στο ζώο
<i>η έγγαλη</i>	κατσίκα που γέννησε και κατεβάζει γάλα
<i>οι ζωνές</i>	μαύρες με λευκή λωρίδα στην κοιλιά
<i>το ζωντάρι</i>	το ζωντανό, το ζώο

<i>το θυλάκι</i>	ασκός από δέρμα ζώου όπου έβαζαν το γάλα ή το νερό
<i>το καλί</i>	σπηλιά, όπου έμεναν οι βοσκοί παλιότερα
<i>τα καντυλορά(δ)ικα</i>	μαύρα αρνιά με άσπρη ουρά
<i>κασσάρω</i>	απομακρύνω τα ζώα
<i>οι καύκες</i>	δίχως κέρατα κατσίκες
<i>τα κέρασσα</i>	κέρατα
<i>ο κορνακουλλάς</i>	αρσενικό ερίφιο δύο ετών με κέρατα
<i>το κοσσούλι</i>	οπλή γαιδάρου
<i>η κοσσυλλά</i>	λακκούβα που έχει σχηματιστεί από το κασσούλι
<i>ο κουμάς</i>	ορνιθώνας, κοτέτσι
<i>τα κουτλιά</i>	κατσίκες με κέρατα προς τα κάτω
<i>η κρέστρα</i>	λοφίο πουλερικών
<i>λαλώ/ ξελαλώ</i>	οδηγώ τα ζώα
<i>η μάντρα</i>	το σύνολο των ζώων ενός βοσκού, το ποίμνιο και τα αναγκαία κτήρια για τις δουλειές του κτηνοτρόφου
<i>ο μαντρακόρος</i>	μεγαλοβοσκός
<i>μαντρίζω</i>	μαζεύω τα ζώα στη μάντρα
<i>οι μαζελάτες</i>	μαύρες κατσίκες με καστανά μάγουλα και μάτια
<i>οι μαζελορό(γ)οπές</i>	μαύρες κατσίκες με καστανά μάγουλα και στόμα
<i>η μάρωπα</i>	θηλυκό αρνί ενός έτους
<i>οι μαυροσφέντιλλες</i>	άσπρες κατσίκες με μαύρο χρώμα στο κεφάλι, αντίστοιχα καστανοσφέντιλες, ρουσσιοσφέντιλες
<i>η μερτά</i>	άσπρο αρνί με ξανθά στίγματα στους πίσω μηρούς

<i>το μερωτάρι</i>	ευνουχισμένο αρσενικό του αρνιού που τρέφεται στο σπίτι του βοσκού
<i>τα μηλόματα</i>	άσπρα αρνιά με μαύρο τα γύρω των ματιών
<i>το μητάτο</i>	οίκημα βοσκών στην περιοχή όπου έβοσκαν τα ζώα
<i>η μοναρά</i>	περιοχή όπου ο βοσκός βόσκει τα κοπάδια του
<i>το μουνουχάρι</i>	το αρσενικό ευνουχισμένο της κατσίκας
<i>η μουράγια</i>	χαλινάρι
<i>νεκρούει (το ζώο)</i>	όταν το ορφανό ζώο βυζαίνει από άλλη μάνα
<i>ο ντανάς</i>	αρσενικό βόδι
<i>ο ζικάς</i>	βοσκός
<i>η παράτα</i>	συνοδεία, παράταξη των ζώων
<i>ο πάχτος</i>	ενοίκιο
<i>παχτώνω</i>	ενοικιάζω
<i>το ποκάρι</i>	τυλιγμένη μάζα μαλλιών
<i>ποκλειώ</i>	περιορίζω τα ζώα σε ένα χωράφι
<i>ποστειρώνει</i>	παύει να παράγει γάλα
<i>τα πουγκιά</i>	άλλο είδος κουδουνιών
<i>οι προασσουλλιές</i>	περιττώματα προβάτου
<i>οι ρο(γ)οπές</i>	μαύρες με λευκά στίγματα
<i>η ρουσσαρά/ ρούσσα</i>	κοκκινωπή κατσικά
<i>οι ρουσιόζωνες</i>	κόκκινες με ολόγυρα στην κοιλιά λευκή ζώνη
<i>οι ρουσιορό(γ)οπές</i>	κοκκινωπές κατσικές με άσπρα στίγματα
<i>οι ρουσιοφάκελλες</i>	κόκκινες κατσικές με άσπρο κούτελο

<i>ο ρούστσις</i>	αυτός που δεν έχει κτήματα ούτε μητάτα, απλά ένα μικρό στάβλο
<i>τα σακιασμένα</i>	χωρισμένα από τη μητέρα, για να ξεσυνηθίσουν να βυζαίνουν
<i>το σσαμπάλι</i>	κουδούνι που κρέμεται από το λαιμό των ζώων
<i>το σσινιάρικο</i>	το ζώο που κλωτσά
<i>το στειρόπουλλο</i>	δύο ετών κατσίκι που δεν έχει γεννήσει
<i>στρέφει το γάλα</i>	ελαττώνει το γάλα
<i>τα σφαχτά</i>	γενικά τα ζώα της μάντρας
<i>σολαϊζώ</i>	επιτρέπω τα απογαλακτισμένα ζώα να θηλάσουν
<i>ο τουβράς</i>	τορβάς
<i>τα τρα(γ)ούλια</i>	κατσίκες με κέρατα προς τα πάνω και ανοιχτά
<i>η τραουλλά</i>	μυρωδιά των τράγων
<i>τα φαζά</i>	άσπρα αρνιά με κόκκινα στίγματα
<i>οι φακελλάτες</i>	μαύρες με άσπρο κούτελο
<i>ο φορτωτήρας</i>	ραβδί πάνω στο οποίο στερέωναν τα πράγματα, για να τα κουβαλήσει το γαϊδούρι
<i>ο χαλαζιάρης</i>	άρρωστος χοίρος, που δεν τρώγεται το κρέας του
<i>η χαραή</i>	το σημάδι μετά από χάραγμα στα αυτιά των ζώων, για να διακρίνεται ο ιδιοκτήτης
<i>τα χειμαίρια</i>	ενός έτους θηλυκό κατσίκι
<i>οι χιλιές</i>	μαύρες κατσίκες με άσπρες κάθετες γραμμές από τα κέρατα μέχρι το στόμα

<i>οι χοιρλές</i>	περιττώματα χοίρου
<i>το χτήμα</i>	τα μεγάλα ζώα
<i>τα ωζά</i>	ζώα

Μέρη του Κόσμου

<i>Αγγλιτέρα</i>	Αγγλία
<i>Αλεξάντρα</i>	Αλεξάνδρεια Αιγύπτου
<i>Αλιζερία</i>	Αλγερία
<i>Βενεδιά</i>	Βενετία
<i>Κάβο Πουλιό</i>	Πορτ Σάιντ
<i>Λόντρα</i>	Λονδίνο
<i>Μπαρμπαριά</i>	Αφρική
<i>Μπέιρα</i>	πόλη της Μοζαμβίκης
<i>Μυσίρι</i>	Αίγυπτος
<i>Οντέσσα</i>	Οδησσός
<i>Τούνεζι</i>	Τυνησία

Συγγένειες

<i>τα γονικά</i>	οι γονείς, η κληρονομιά που δίνουν στον πρωτότοκο
<i>τα διμέλια</i>	δίδυμα
<i>ο διμελλάς</i>	δίδυμος
<i>ο έγγος</i>	εγγονός
<i>η κάλλα</i>	θεία
<i>ο καλλάς</i>	θείος
<i>το καμάλι</i>	νόθο παιδί
<i>η λαλλά</i>	γιαγιά

<i>η νανά</i>	νονά
<i>ο πάππος</i>	παππούς
<i>το πισωκούννι</i>	το τελευταίο παιδί
<i>το πρωτόνατο</i>	πρωτότοκος
<i>ο σύππλιος</i>	γείτονας
<i>ο ταττάς</i>	νονός

Τυροκομία

<i>ο αγλίτης</i>	σκεύος κωνοειδές όπου η μυζήθρα παίρνει το σχήμα της
<i>η αλευρά</i>	φαγητό από αλεύρι με γάλα και βούτυρο
<i>ο ανελωτάρης</i>	είδος βουτύρου
<i>το αποσύρι</i>	το υγρό που βγαίνει από τη μυζήθρα
<i>το αποφρί</i>	αφρός που σχηματίζεται στην επιφάνεια από το ψήσιμο του βουτύρου
<i>τα αποψήματα</i>	ό,τι απομένει από το ψημένο βούτυρο
<i>το αργατινό</i>	γάλα απογευματινής αρμεξιάς
<i>η δρίλλα</i>	το καϊμάκι του γάλακτος
<i>η ελαϊκή</i>	γαλακτοκομικό προϊόν
<i>το καλαμούτσι/ο καλαμούσσης</i>	κομμάτι ξύλου που χρησιμοποιείται στο ανακάτεμα του γάλακτος
<i>το καούλι</i>	μάζα βουτύρου μετά το σούρωμα του δριλλόγαλου
<i>ο κασσόχοιρας</i>	υπολείμματα τυριού στο καζάνι

<i>το καυκί</i>	σκεύος μάντρας επίμηκες και βαθύ, όπου μπαίνει το γάλα για να κρυώσει
<i>η μαζιριά</i>	κάθε προϊόν γαλακτερό, τα μη νηστίσιμα φαγητά
<i>το μανούλι</i>	νωπή μυζήθρα, τυρί
<i>το μαζούλλι</i>	το προϊόν
<i>η μεριαρά</i>	δρίλλα, καϊμάκι
<i>το μονάελο</i>	γάλα μιας αρμεξιάς
<i>μονάζω</i>	βάζω στα σκαφίδια το γάλα
<i>η μπουλαμάσσα</i>	πολτός από το ξινισμένο γάλα και τη δρίλλα
<i>το νυχατινό</i>	γάλα πρωινής αρμεξιάς
<i>ο πιθιακός</i>	μικρό πιθάρι
<i>η πρωτόαλη</i>	το πρώτο γάλα αρμέγματος
<i>το σινί</i>	μεγάλη ξύλινη λεκάνη όπου ζυμώνεται το αλεύρι
<i>η σιτάκα</i>	γαλακτοκομικό προϊόν
<i>η σφουγγαδιά</i>	είδος γιαουρτιού
<i>το ταλιέρι</i>	πλατειά σανίδα όπου πλάθεται η ζύμη
<i>ο ταράλης</i>	σκεύος μάντρας με το οποίο ανακατεύουν το γάλα
<i>το τουπί</i>	σκεύος μάντρας όπου μπαίνει η μυζήθρα για να σταθεροποιηθεί
<i>τυροκομώ</i>	μετατρέπω το γάλα σε τυρί

το χάσικο αλεύρι

το κάτασπρο

Φαγητά

οι αλάζαροι

νηστίσιμα ψωμάκια σε σχήμα ανθρώπου που

τρώγονται το Πάσχα

η αλευρό(γ)αλη

φαγητό που προσφερόταν στην μάντρα από αλεύρι,

γάλα, βούτυρο και μέλι

η αλιάδα

σκορδαλιά

ο αμανίτης

μανιτάρι

η ανοστιά

έλλειψη όρεξης

τα γλεούδια

ξηροί καρποί

το ζέστινο ψωμί

φρέσκο ψωμί

το κοκκάλι

παξιμάδι

κοκκαλιώ

τρώω κάτι πολύ σκληρό

ο κούκνουκας

κουλούρι με αυγό σε σχήμα ανθρώπου. Συνήθως

δίνεται το Πάσχα

τα μα(γ)ερέματα

γενικά όλα τα όσπρια

τα μαζιρικά

προϊόντα που δεν είναι νηστίσιμα

μαζιρώ

μαγειρεύω φαγητά που δεν είναι νηστίσιμα

οι μακαρούνες

παραδοσιακό ζυμαρικό

η μπουσιτιά

έντερο ζώου γεμισμένο με ρύζι και συκώτι

τα νετρίμματα

τρίψιμο της ζύμης πριν πλαστούν τα κουλούρια

ο ντερμπιγιές

μαγειρίτσα

ο ντουρμάς

ντολμαδάκι

οι ξυλικόπιττες

κασιώτικα γλυκίσματα

το οφτό

γεμιστό αρνί με πασπαρά που προσφέρουν το Πάσχα

ο πασπαράς

παρασκευάζεται από κιμά εντόσθιων, ρύζι, κρεμμύδι,

	σταφίδες και αμυγδαλόψιχες
<i>οι πλακόπιτες</i>	άζυμες πίτες
<i>ο πούζουνας</i>	άκρα του ψωμιού
<i>το προμπούκι (προμπούτσι)</i>	πρόγευμα
<i>το πρωτινό ψωμί</i>	μπαγιατικό ψωμί
<i>η σησαμόμελη</i>	σουσάμι με μέλι που προσφέρεται στους γάμους
<i>σκορδαλάζανα</i>	μακαρόνια παρασκευασμένα με σκόρδο
<i>σσίκνωμα</i>	τσιγαρισμένο κρεμμύδι
<i>σσουρίζω</i>	φρυγανίζω στα κάρβουνα, καίω στη φωτιά
<i>το σσουριστό</i>	ψητό στη σχάρα
<i>σύκκερο μέλι</i>	μέλι με την κερήθρα
<i>το σφουγγατό</i>	ομελέτα
<i>σφουγγώνω</i>	βουτώ το ψωμί
<i>τα ταραχτά αυγά</i>	ομελέτα
<i>το τουρτούι</i>	ζύμη από αλεύρι και νερό
<i>η τούρτα</i>	πίτα
<i>τσηκώνω</i>	αδειάζω το φαγητό στα πιάτα, σερβίρω το φαγητό
<i>ο φλόμος</i>	κόρα του ψωμιού

Φυτά- Φρούτα- Βότανα

<i>η αγροΐλλια</i>	καρπός περικοκλάδας
<i>το αθυμάι</i>	σπόρος θυμαριού
<i>ο αΐλαμος</i>	αγριοβρώμη
<i>ο αμάραγκος</i>	λάχανο, άγριο αυτοφυές χόρτο
<i>η αμπεριά</i>	γαζία, λουλούδι με μεθυστική μυρωδιά
<i>οι ανενούγκοι</i>	τα ξερά φύλλα της ξελαντουρίας
<i>το απίγανο</i>	φυτό μικρό με λεπτά φύλλα, το οποίο χρησιμοποιούν

να θεραπεύουν τις πληγές

η αροσμαριά/ ροσμαρί δεντρολίβανο

τα ασκελίνια

ακανθώδης θάμνος

ο ασκιθός

μικρός θάμνος

ο ασπάλαθθος

θάμνος με κλαράκια και βελόνες στις άκρες

οι ασπαχνοί

θάμνοι φυόμενοι στα βουνά

οι ασπρικουές

δροσερά βλαστάρια φυτού

ο ασσιθός

αγριοφασκόμηλο

η ασσουκνία

τσουκνίδα

η ασσυρία

μοιάζει με μαρούλι

η αστειά

θάμνος σαν το θυμάρι, το οποίο τρώνε τα ζώα

τα αστρα(β)ούρια

θάμνοι από όπου παίρνουν τα ξυλάκια για να τα
βάλουν στη φωτιά

ο αστράουρας

μοιάζει με θυμάρι

ο ασσέλινας

μοιάζει με κυπαρίσσι

η βαγιά

αγριοχουρμαδιά

οι βαζάνες

μελιτζάνες

το βληχούνι

φυτό που χρησιμοποιείται στην ιατρική

η γκιουργιαγια/τζουργιαϊ

η αρμπάροριζα

τα γλόθια

άγουρα σύκα

η εροή

ροδιά

το ζίνι

μεγάλη μαργαρίτα

το καλαέρφι

ορχιδέα

τα καούνια

πεπόνια

οι κασσουνάες

παπαρούνες

ο κασσουνάς

παπαρούνα ή αποξηραμένα κλαδιά δέντρου, όπου
κρεμούσαν τα κουλουράκια του Πάσχα

<i>ο κατιφές</i>	μοιάζει με μαργαρίτα
<i>το κατρουνάρι</i>	το άκρο του κλαδιού
<i>τα κολόνια</i>	ξερά σύκα τελευταίας ποιότητας
<i>η κόνυζα</i>	θάμνος με σκουροπράσινα και τριχωτά φύλλα
<i>τα κουνέλια</i>	ώριμα σύκα
<i>ο λουλλάς</i>	κυκλάμινο
<i>το μαρτολούλουο</i>	νάρκισσος
<i>το μαροπούλι</i>	μαργαρίτα
<i>το μασσί</i>	ματσάκι
<i>το μασσούκι</i>	στέλεχος του φυτού
<i>η μερτά</i>	μυρτιά
<i>το μοσκοκάρφι</i>	γαρύφαλλο
<i>το μουζούι</i>	μοσχολίβανο
<i>οι μουσαφιρίες</i>	σπόροι της γαραγκάθας του ποταμού
<i>η μπουρμπεραθυμά</i>	είδος θυμαριού
<i>ο μνλωνάς</i>	είδος γερανιού
<i>η ξελαντουρία/ ασπέτιλλας</i>	φυτό με επιμήκη και μεγάλα φύλλα
<i>η οικονομία</i>	αποξηραμένα άνθη φυτού που χρησιμοποιούνται, για να ανάψουν το καντήλι
<i>οι οξυνίες</i>	φυτό με όξινα φύλλα και κίτρινα άνθη
<i>η ροδαρά</i>	τριανταφυλλιά
<i>το ροΐτσο</i>	ραδίκι
<i>το σκολάι</i>	ανεμώνη
<i>το σποριάτο</i>	σταφύλι με πολλές ρόγες
<i>η σσνομαλά</i>	φασκομηλιά
<i>η στρουφούγγια</i>	χόρτο μικρό με φύλλα επιμήκη
<i>οι φαρμάκοι</i>	φυτά που προκαλούν ευκοΐλια, αν τα φας

<i>το φιόρι (φτσιόρι)</i>	το άνθος
<i>η φούλια</i>	γιασεμί
<i>η φούντα</i>	ανθοδέσμη

Χαρακτηρισμοί

<i>ο αγιαράτιστος</i>	αταίριαστος
<i>ο αδιάερτος</i>	αυτός που δεν έχει επιστροφή
<i>το αζαμπακένο</i>	επάργυρο
<i>ο αζάωτος</i>	αλύγιστος
<i>το αθθικόλι</i>	χαρακτηριστικό
<i>ο άκουρος</i>	ακούρευτος
<i>ο αναγκεμένος</i>	στενοχωρημένος
<i>ο ανέχριος</i>	χωρίς χρέος
<i>ο ανοιχτοκουταλάτος</i>	αυτούς που έχει μεγάλες πλάτες
<i>ο ανόψητος</i>	άψητος
<i>ο άνοψος</i>	αναξιόπιστος
<i>ο αντιάδιαστος</i>	αδιάβλητος
<i>ο απόκοττος</i>	θαρραλέος
<i>οι αρμαστοί</i>	οι αγαπητικοί, οι ερωμένοι
<i>ο αχρόνιστος</i>	συνήθης προσφώνηση, σαν βρισιά, να μη χρονίσει κάποιος
<i>το γλιμίδι</i>	ο πολύ λιγνός
<i>η γλωσσουρά</i>	αυτή που μιλά πολύ και δε σταματά
<i>ο γουλόζος</i>	λαίμαργος
<i>ο κακόμοιτος, η κακόμοιτσα</i>	κακόμοιρος, κακόμοιρη
<i>ο κακόσορτος</i>	άτυχος
<i>ο καλοπίχερος</i>	καλότυχος
<i>ο καλοπόταος</i>	καλόβολος
<i>η καρένια</i>	κατασκευασμένη από καρυδιά
<i>η καρκαούσα</i>	παλιογυναίκα
<i>το καψωμένο (παιδί)</i>	χαριτωμένο
<i>ο κοντογούργουλος</i>	κοντός και παχύς

<i>ο κοπελλiάρος</i>	έφηβος, νεαρός
<i>τα κουφούνια</i>	οι ζαλισμένοι από το ποτό, μεθύσι
<i>ο μαλουππάς</i>	χαζός
<i>ο μπιρισμένος</i>	περιφρονημένος
<i>ο μπιστικός</i>	άτομο εμπιστοσύνης
<i>ο μπροστελλάς</i>	αρχηγός
<i>η μωράνοιχτη</i>	μισάνοιχτη
<i>η νεπουλλισμένη</i>	σωματικά αρκετά αναπτυγμένη
<i>ο ξεμασμένος</i>	αχόρταγος
<i>οι ξερεμά(δ)ες</i>	οι ξερόλες, αυτοί που τα ξέρουν όλα
<i>η σκορπαλευρού</i>	αυτή που δεν είναι νοικοκυρά
<i>η σουλάντρα</i>	ακατάστατη, ζωηρή
<i>ο σσιομάληκος</i>	συνομήλικος
<i>ο σσόσπαστος</i>	δαρμένος
<i>ο στοματάς</i>	πολυλογάς
<i>ο στρουφουντζερός</i>	παχύς
<i>ο σύζουππος</i>	ο εντελώς βρεγμένος
<i>(να σε κάνω) ταμπούτσο</i>	φουσκωμένος, τουμπανισμένος
<i>ο τρικοίλης</i>	πολυφαγός
<i>ο τσέλης</i>	βρομiάρης
<i>ο χουρδούαλος</i>	αυτός που, όταν μιλά, μπερδεύεται η γλώσσα
<i>ο ψητάρης</i>	ψημένος

Δεύτερο μέρος

3. Διδακτική αξιοποίηση του ιδιώματος

3.1 Νεοελληνικές διάλεκτοι ως διδακτικό υλικό και ένταξη στα προγράμματα σπουδών

Μελετώντας τα προγράμματα σπουδών για το Δημοτικό σχολείο από την αρχή του 20^{ου} αι. δεν υπάρχει καμία αναφορά στις γλωσσικές ποικιλίες της Ελλάδας. Τις τελευταίες δεκαετίες εκείνου του αιώνα αναπτύχθηκε παγκοσμίως το κίνημα του γραμματισμού (literacy) και των πολυγραμματισμών (multiliteracies), με τη συμβολή των οποίων διαμορφώθηκε ένα πλαίσιο αρχών που ονομάζεται παιδαγωγική του γραμματισμού (literacy education), μια αντίληψη που επαναφέρει έντονα το θέμα της γλωσσικής πολυμορφίας (Kalantzis και Cope 1999).

Ο Χατζησαββίδης (2003) αναφέρει ότι σύμφωνα με τη παιδαγωγική του γραμματισμού στη διδασκαλία πρέπει να χρησιμοποιούνται κείμενα που να έχουν στενή σχέση με τη ζωή και τις εμπειρίες των μαθητών, να τους ενδιαφέρουν και να έχουν νόημα για αυτούς. Επιπλέον, το κίνημα των πολυγραμματισμών αναδεικνύει την αυξανόμενη σημασία της πολιτισμικής και γλωσσικής πολυμορφίας και την ανάδυση πολλαπλών αποκλιουσών ενδογλωσσικών παραλλαγών, όχι μόνο διαφορετικών εθνικών παραλλαγών των υπερεθνικών γλωσσών, αλλά ολοένα και περισσότερο αποκλινόντων «λειτουργικών» τρόπων ομιλίας και γραφής, όπως οι υποπολιτισμικά και εθνικά προσδιορισμένες προφορές, τα επίπεδα ύφους και οι διάλεκτοι, καθώς και οι δια-γλώσσες (Ντίνας & Ζαρκογιάννη 2009, p.102).

Οι νέες απόψεις του γραμματισμού και των πολυγραμματισμών προτείνουν ένα γλωσσικό πρότυπο, όπου οι μαθητές θα μπορούν να αποκτήσουν τη δυνατότητα χειρισμού διαλέκτων, ύφους, σημειολογικών διαφορών, αλλαγής κωδίκων και διαπολιτισμικών ειδών λόγου. Οι απόψεις των παραπάνω κινημάτων άρχισαν την τελευταία 20ετία να ενσωματώνονται στα προγράμματα σπουδών για το Δημοτικό σχολείο. Η μετάβαση αυτή αποτυπώθηκε, όχι βέβαια ξεκάθαρα, στο Πρόγραμμα Σπουδών γλωσσικής διδασκαλίας του 1999 και του 2001 (Υπ. Ε.Π.Θ. – Π.Ι. 2000 - Υπ. Ε.Π.Θ. – Π.Ι. 2001). Σύμφωνα με τους Ντίνας και Ζαρκογιάννη (2009, p. 103) τα προγράμματα αναφέρονται στις κοινωνιογλωσσικές διαστάσεις της διδασκαλίας και,

χωρίς πάντα να γίνεται ρητή αναφορά στις νεοελληνικές διαλέκτους και σε τρόπους διδακτικής αξιοποίησής τους, αφήνουν πολλά περιθώρια για κάτι τέτοιο.

Γενική αρχή του προγράμματος σπουδών του 2001 ορίζεται η ενίσχυση της πολιτισμικής και γλωσσικής ταυτότητας στο πλαίσιο της πολυπολιτισμικής κοινωνίας (Υπ. Ε.Π.Θ. – Π.Ι. 2001, p. 7) και ως στόχος του η αξιοποίηση του ετερογενούς χαρακτήρα της ελληνικής γλώσσας, με τις κοινωνικές, γεωγραφικές και υφολογικές παραλλαγές της (Υπ. Ε.Π.Θ. – Π.Ι. 2001, p. 21). Επιπλέον, τονίζεται ότι ο μαθητής θα πρέπει να συνειδητοποιήσει τη διαφοροποίηση της ελληνικής σε γεωγραφικά και κοινωνικά ιδιώματα. Ακόμη έναν σκοπό αποτελεί η διαχρονική διάσταση της γλώσσας, καθώς ο μαθητής πρέπει να εξοικειωθεί με αυτή και να αποκτήσει αίσθηση και γνώση της γλωσσικής του παράδοσης και να ενισχύσει το γλωσσικό του αυτοσυναίσθημα. Η εξοικείωση με τον ιδιοματικό λόγο (Υπ. Ε.Π.Θ. – Π.Ι. 2001, p. 26) ως στόχο νομιμοποιεί της εισαγωγή του στη γλωσσική διδασκαλία στο Δημοτικό Σχολείο.

Δέκα χρόνια αργότερα το Δ.Ε.Π.Π.Σ. και το Α.Π.Σ του 2011 προχωρούν παραπέρα στο ζήτημα της γλωσσικής πολυμορφίας που έθεσαν τα κινήματα του γραμματισμού και των πολυγραμματισμών και στην αξιοποίηση της γλωσσικής ποικιλίας της διδακτική διαδικασία στο Δημοτικό Σχολείο. Συγκεκριμένα, σκοπός του γλωσσικού μαθήματος είναι το Πρόγραμμα να αξιοποιεί τον ετερογενή χαρακτήρα της ελληνικής γλώσσας με τις γεωγραφικές, κοινωνικές και υφολογικές παραλλαγές της (Δ.Ε.Π.Π.Σ. - Α.Π.Σ 2011, p. 14). Στους ειδικούς σκοπούς του γλωσσικού μαθήματος γίνεται αναφορά για τη συνειδητοποίηση της γεωγραφικής και κοινωνικής ποικιλίας της ελληνικής γλώσσας (Δ.Ε.Π.Π.Σ. - Α.Π.Σ 2011, p. 18). Στις τάξεις Γ', Δ', Ε' και ΣΤ' τίθεται ως στόχος ο μαθητής να είναι σε θέση, ασκούμενος βαθμιαία, να εξοικειώνεται με τον ιδιοματικό λόγο και να επισημαίνει τις δομικές διαφορές από τον διδασκόμενο κανόνα της κοινής νεοελληνικής γλώσσας, μέσω της ανάγνωσης μικρών κειμένων (παροιμιών, ανεκδότων, τραγουδιών) γραμμένων σε διάφορες διαλέκτους και ιδιώματα και μέσω του εντοπισμού διαφορών στην προφορά, στη μορφή των λέξεων μέσα στην πρόταση, καθώς και στο λεξιλόγιο (Δ.Ε.Π.Π.Σ. - Α.Π.Σ 2011, p. 24). Ακόμη κατά την παρουσίαση του διδακτικού υλικού αναφέρεται ότι περιλαμβάνει... δείγματα ιδιοματικών κειμένων της ελληνικής γλώσσας (Δ.Ε.Π.Π.Σ. - Α.Π.Σ 2011, p. 46).

Μετά από την μικρή και επιλεκτική αναφορά των στόχων και των σκοπών των Προγραμμάτων Σπουδών του γλωσσικού μαθήματος, γίνεται αντιληπτή η αποστασιοποίηση των νέων προγραμμάτων από την παλαιά αντίληψη, η οποία παραγκώνιζε τη γλωσσική πολυμορφία από το γλωσσικό μάθημα και έθετε ως γλωσσικό πρότυπο την απόλυτα τυποποιημένη γλώσσα του σχολείου με το σταθερό και ομογενοποιημένο σύνολο κανόνων. Στο νέο αυτό περιβάλλον αξιοποίησης του ιδιωματικού λόγου κατά τη γλωσσική διαδικασία θα επιχειρηθεί η εφαρμογή της πρότασης διδακτικής αξιοποίησης του γλωσσικού ιδιώματος της Κάσου σε επόμενο κεφάλαιο.

Ο Ντίνας (2013) επισημαίνει ότι είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικό το γεγονός πως η πρόσφατη ελληνική εκπαιδευτική πολιτική ευθυγραμμίζεται με τις διεθνείς γλωσσοδιδασκτικές επιλογές. Έτσι, η γλωσσική ποικιλότητα κατέχει κεντρική θέση στα πρόσφατα προγράμματα σπουδών γλωσσικής διδασκαλίας της Ελλάδας (αλλά και της Κύπρου), όπου ανασκευάζεται η κυρίαρχη ιδεολογία της γλωσσικής ομοιογένειας, ενώ γίνεται ρητή αναφορά στην ανάγκη εξοικείωσης των μαθητών/τριών με όλο το εύρος της γλωσσικής ποικιλομορφίας.

3.2. Χρησιμότητα μελέτης ενός ιδιώματος

Η διδασκαλία της γλώσσας μέσω μιας πρότυπης ομοιογενούς ποικιλίας δημιουργεί την αίσθηση ύπαρξης μιας ταξικής ή ανώτερης γλώσσας με αποτέλεσμα την περιθωριοποίηση των άλλων γλωσσικών ποικιλιών είτε κοινωνικών είτε γεωγραφικών (Κακριδή 2000, Κακριδή και συν. 2000, Καραντζή-Ανδρειωμένου 2011, Κορρέ 2015, Χατζηδάκη 1999 στο Καψάσκη & Τζακώστα 2016, p. 161). Στο πλαίσιο του κινήματος των πολυγραμματισμών αναγνωρίζεται η αξία του διαφορετικού σε παγκοσμιοτοπικό επίπεδο και εγκαταλείπεται η ιδέα της καλλιέργειας του ενός και μοναδικού γλωσσικού πρότυπου στο σχολείο (Κασκαμανίδης & Ντίνας 2004 στο στο Καψάσκη & Τζακώστα 2016, p. 161). Οι γλωσσικές ποικιλίες και οι διάλεκτοι θεωρείται, άλλωστε, ότι συμβάλλουν θετικά στην ανάπτυξη και στην καλλιέργεια της μεταγλωσσικής ενημερότητας των μαθητών (Wolfram 1999, 2003, Drettas 2000, Καραντζή-Ανδρειωμένου 2011, Ντίνας &

Ζαρκογιάννη 2009, Τσιπλάκου & Χατζηγιώαννου, 2010 στο Καψάσκη & Τζακώστα 2016, pp. 161-2).

Η μελέτη των νεοελληνικών διαλέκτων και ιδιωμάτων έχει μεγάλη σημασία και χρησιμότητα και δεν είναι μόνο γλωσσική, αλλά ιστορική και κοινωνική. Από την μία διευρύνεται η γνώση της ελληνικής κοινότητας για τη δομή των ελληνικών παλαιότερων εποχών και από την άλλη συγκεντρώνονται πολλές πληροφορίες μέσω των διαλεκτικών γλωσσικών στοιχείων σχετικά με ιστορικά γεγονότα, όπως μετακινήσεις πληθυσμών και ξενικές ή μέσω της λαογραφίας σχετικά με τον τρόπο ζωής και σκέψης, την νοοτροπία, τα ήθη και έθιμα και τον πολιτισμό των κατοίκων των διαφόρων περιοχών του ελληνόφωνου χώρου.

Σύμφωνα με τους Ντίνα Κ. και Ζαρκογιάννη Ε. (2009, p. 34), η μελέτη ενός γλωσσικού ιδιώματος συμβάλλει αποφασιστικά στη μελέτη της ελληνικής γλώσσας στο σύνολό της και σε όλη την ιστορική και γεωγραφική της διάσταση, καθώς μπορούμε να κάνουμε τους απαραίτητους συσχετισμούς για τη δομή και εξέλιξη της στο πέρασμα των αιώνων. Προσθέτουν, επίσης, ότι τα ιδιώματα με τον συνήθως συντηρητικό τους χαρακτήρα μας δίνουν την ευκαιρία να δούμε πολλές πλευρές της κοινωνικής και πολιτισμικής δομής και διάρθρωσης των τοπικών κοινωνιών σε μια δεδομένη χρονική περίοδο.

Στα Νέα Προγράμματα Σπουδών της υποχρεωτικής εκπαίδευσης (2011) επιδιώκεται να κατανοήσουν οι μαθητές την αξία των διαλέκτων: “διαφορετικές γλώσσες και διάλεκτοι αποτελούν γλωσσικές μορφές που μεταφέρουν διαφορετικές κουλτούρες και συμπεριφορές από τη δική τους, ώστε να είναι σε θέση να τις βλέπουν ως ισότιμες με τη γλώσσα τους, αλλά διαφορετικές, και να αποδέχονται τα νοήματα και την προσωπικότητα των ατόμων που παράγουν αυτά τα νοήματα” (Δ.Ε.Π.Π.Σ. - Α.Π.Σ 2011, p. 11).

Από γλωσσολογική πλευρά ο Τριανταφυλλίδης (1938, pp. 76, 79-80) αναφέρει ότι τα ακαλλιέργητα ιδιώματα παραμένουν καθαρότερα και ζωντανά. Έπειτα η κοινή γραπτή γλώσσα έχει τον κίνδυνο να χάσει τη φρεσκάδα της και τη ζωντάνια των εικόνων της και να κοκαλιάσει, όσο δεν πλουτίζεται και δεν ξανανιώνει από καιρό σε καιρό με καινούργια λεξιλογικά στοιχεία από την αστείρευτη πηγή των λαϊκών ιδιωμάτων. Δεν είναι τυχαίο που αρκετοί νεοέλληνες λογοτέχνες, όπως ο Παπαδιαμάντης, επέλεξαν να εντάξουν διαλεκτικά στοιχεία στα έργα τους, ώστε να προσδώσουν ρεαλισμό, παραστατικότητα και ζωντάνια στο λόγο τους.

Ο πλούτος της ελληνικής γλώσσας εμπεριέχεται στα διαλεκτικά γλωσσικά στοιχεία που διασώζουν αισθητικά και εκφραστικά αριστουργήματα, όπως αρχαϊκά λεξιλογικά στοιχεία που δε διασώθηκαν στην κοινή μορφή γλώσσας, και συμβάλλουν στον εμπλουτισμό της νεοελληνικής κοινής.

3.3 Πρόταση διδακτικής αξιοποίησης

3.3.1. Μεθοδολογία

Στο παρακάτω κεφάλαιο περιγράφονται οι διδακτικές δραστηριότητες που εφαρμόστηκαν ανά διδακτικό δίωρο στα πλαίσια της διδακτικής αξιοποίησης του γλωσσικού ιδιώματος της Κάσου σε μαθητές της Ε' Δημοτικού, καθώς και τα εργαλεία με τα οποία αξιολογήθηκε το αποτέλεσμα της εφαρμογής της αξιοποίησης των νεοελληνικών διαλέκτων στο γλωσσικό μάθημα.

Το πρόγραμμα διδακτικής αξιοποίησης του γλωσσικού ιδιώματος της Κάσου στα πλαίσια του γλωσσικού μαθήματος και η γνωριμία με άλλα γεωγραφικά ιδιώματα ή διαλέκτους της ελληνικής γλώσσας πραγματοποιήθηκε στο Δημοτικό Σχολείο της Κάσου και συγκεκριμένα εφαρμόστηκε στην Ε' τάξη του Δημοτικού, όπου η ερευνήτρια ήταν η δασκάλα του τμήματος. Ο αριθμός των μαθητών του τμήματος ήταν 10 στο σύνολο, από τους οποίους 5 ήταν κορίτσια και 5 ήταν αγόρια.

Οι διδακτικές δραστηριότητες εφαρμόστηκαν, κυρίως, στα πλαίσια του γλωσσικού μαθήματος, αλλά είχαν διαθεματικές προεκτάσεις σε μαθήματα της Γεωγραφίας, Μουσικής και Θεατρικής Αγωγής. Η σύνθεση των δραστηριοτήτων προκύπτει από την μελέτη των σύγχρονων διδακτικών προσεγγίσεων και των στόχων που θέτουν τα νεότερα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για το Δημοτικό Σχολείο χωρίς να αποφεύγονται, όπου χρειάζεται, παλιότερες μέθοδοι, όπως γραμματικο-συντακτική και μεταφραστική.

Στις δραστηριότητες χρησιμοποιήθηκε αυθεντικό διαλεκτικό υλικό, όπου οι μαθητές εντοπίζουν τα ιδιαίτερα γλωσσικά χαρακτηριστικά του ιδιώματος και επιτυγχάνεται η διατήρηση της γλωσσικής και πολιτισμικής πολυμορφίας που τα περικλείει. Στόχος των πολυγραμματισμών, στα πλαίσια του οποίου προωθήθηκε το θέμα της γλωσσικής πολυμορφίας, ήταν η ανάπτυξη της κριτικής επικοινωνιακής

ικανότητας των μαθητών μέσω της επεξεργασίας πολυτροπικών κειμενικών ειδών (Τσιπλάκου 2007, p. 484). Σε αυτό το πλαίσιο χρησιμοποιήθηκαν πολυτροπικά κείμενα και κείμενα μαζικής κουλτούρας, όπως αποσπάσματα από ταινίες, τραγούδια και διαφημίσεις. Η μαζική κουλτούρα αποτελεί ένα κατεξοχήν πεδίο προβολής φαινομένων γλωσσικής ποικιλότητας (Stamou 2011, 2014 στο Στάμου, Πολίτης Περικλής & Αρχάκης 2016, p. 23), προσφέρεται για την κριτική μελέτη αυτών και συμβάλλουν στην αξιοποίηση της γλωσσικής ποικιλίας ως φορέα κοινωνικού νοήματος (Τσιπλάκου 2007), καθώς και στην ανάπτυξη της γλωσσικής επίγνωσης των στερεοτύπων που αναπαράγονται στα κείμενά της.

Εργαλείο της αξιολόγησης του προγράμματος και αυτοαξιολόγησης των μαθητών ήταν ο ατομικός γλωσσικός φάκελος (Portfolio), ο οποίος σχεδιάστηκε με τέτοιο τρόπο, που να ανταποκρίνεται στους στόχους που τέθηκαν σε κάθε διδακτική ενότητα για τη διδακτική αξιοποίηση του γλωσσικού ιδιώματος της Κάσου και με απώτερο στόχο την γνωριμία των μαθητών με την γεωγραφική γλωσσική ποικιλία της Ελλάδας. Το Portfolio που χρησιμοποιήθηκε παρατίθεται στο Παράρτημα της παρούσας εργασίας.

Μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος έγινε μια συζήτηση με τους μαθητές, ώστε να εξεταστούν οι γνώσεις που αποκόμισαν στο συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και γενικότερα οι στάσεις τους απέναντι στην οργάνωση και εξέλιξη της διδασκαλίας. Οι ερωτήσεις που τέθηκαν κινήθηκαν στους θεματικούς άξονες: α) Προτίμηση δραστηριοτήτων, β) Αποτίμηση και διεύρυνση γνώσεων, γ) Αξία διδασκαλίας των νεοελληνικών διαλέκτων και δ) Εκμάθηση ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του τοπικού γλωσσικού ιδιώματος.

3.3.2 Παρουσίαση εφαρμογής διδακτικής πρότασης και αποτελέσματα

1^η Διδακτική Ενότητα

Στόχοι:

- Διερεύνηση στάσεων των μαθητών απέναντι στο γλωσσικό ιδίωμα του τόπου τους.

- Διερεύνηση του επιπέδου γνώσης και της επιλογής χρήσης του τοπικού ιδιώματος από τους μαθητές και από το οικογενειακό ή φιλικό τους περιβάλλον.

Εφαρμογή

Δόθηκε στους μαθητές ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις διαβαθμισμένης κλίμακας επιλέγοντας μία από τις πέντε εναλλακτικές εκφράσεις «Καθόλου», «Λίγο», «Αρκετά», «Πολύ» και «Πολύ καλά» και με μια τελική ερώτηση ανοικτού τύπου. Οι ερωτήσεις αφορούσαν το επίπεδο γνώσης του γλωσσικού ιδιώματος του τόπου τους, τη συχνότητα επιλογής χρήσης του ιδιώματος από τους ίδιους και τα άτομα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος, το επίπεδο δυσκολίας εκμάθησής του από τους ίδιους, ποια η άποψή τους για το ιδιαίτερο γλωσσικό σύστημα της Κάσου και πώς το χαρακτηρίζουν. Το πλήθος των μαθητών που αποτελούσαν την Ε' Δημοτικού ήταν δέκα (10), πέντε (5) αγόρια και (5) κορίτσια.

Στην πρώτη ερώτηση, αν μιλούσε το γλωσσικό ιδίωμα του τόπου τους, πέντε (5) μαθητές απάντησαν *Καθόλου*, δύο (2) απάντησαν *Λίγο*, δύο (2) *Αρκετά* και ένας (1) *Πολύ*, ενώ στην δεύτερη ερώτηση σχετικά με το βαθμό χρήσης του ιδιώματος πέντε (5) μαθητές απάντησαν *Καθόλου*, τρεις (3) απάντησαν *Λίγο* και δύο (2) *Αρκετά*.

Στην τρίτη ερώτηση ρωτήθηκαν αν χρησιμοποιούν το τοπικό ιδίωμα στον προφορικό καθημερινό λόγο τους και πέντε (5) μαθητές απάντησαν *Καθόλου*, δύο (2) *Λίγο*, δύο (2) *Αρκετά* και ένας (1) *Πολύ*, ενώ στην ερώτηση αν χρησιμοποιούν το τοπικό ιδίωμα στον γραπτό λόγο έξι (6) απάντησαν *Καθόλου*, δύο (2) *Λίγο*, ένας (1) *Αρκετά* και ένας (1) *Πάρα πολύ*.

Στην πέμπτη ερώτηση σχετικά με το επίπεδο γνώσης του γλωσσικού ιδιώματος των γονιών τους, τρεις (3) μαθητές απάντησαν *Καθόλου*, ένας (1) *Λίγο*, τρεις (3) *Αρκετά*, ένας (1) *Πολύ* και δύο (2) *Πάρα πολύ*, ενώ στην έκτη ερώτηση σχετικά με το βαθμό χρήσης του ιδιώματος δύο (2) μαθητές απάντησαν *Καθόλου*, ένας (1) *Λίγο*, τρεις (3) *Αρκετά*, ένας (1) *Πολύ* και τρεις (3) *Πάρα πολύ*.

Στην έβδομη ερώτηση σχετικά με το επίπεδο γνώσης του γλωσσικού ιδιώματος των παππούδων τους δύο (2) απάντησαν *Καθόλου*, ένας (1) *Αρκετά*, ένας (1) *Πολύ* και έξι (6) απάντησαν *Πάρα πολύ*, ενώ στην επόμενη ερώτηση σχετικά με το

βαθμό χρήσης του στην καθημερινότητά τους απάντησαν ότι δύο (2) δεν το χρησιμοποιούν *Καθόλου*, δύο (2) *Αρκετά* και έξι (6) *Πάρα πολύ*.

Στην ένατη ερώτηση σχετικά με το επίπεδο γνώσης του γλωσσικού ιδιώματος ατόμων του ευρύτερου οικογενειακού περιβάλλοντος, δύο (2) μαθητές απάντησαν *Καθόλου*, ένας (1) *Λίγο*, τρεις (3) *Αρκετά*, ένας (1) *Πολύ* και τρεις (3) *Πάρα πολύ*, ενώ στην δέκατη ερώτηση σχετικά με το βαθμό χρήσης του ιδιώματος δύο (2) μαθητές απάντησαν *Καθόλου*, ένας (1) *Αρκετά*, τρεις (3) *Πολύ* και τέσσερις (4) *Πάρα πολύ*.

Στην επόμενη ερώτηση σχετικά με το αν θεωρούν ότι τα κασιώτικα είναι εύκολα στην εκμάθησή τους δύο (2) απάντησαν *Καθόλου*, πέντε (5) *Λίγο* και τρεις (3) *Αρκετά*.

Στην τελευταία ερώτηση, όπου ζητήθηκε να καταγράψουν την άποψή τους σχετικά με το γλωσσικό ιδίωμα του τόπου τους μαζί με έναν χαρακτηρισμό, δόθηκαν μεταξύ άλλων απαντήσεις, όπως «είναι ενδιαφέρουσα γλώσσα», «είναι τέλεια, αλλά δεν είναι γνωστή σε πολλούς», «είναι ενδιαφέρουσα, εύκολη και γνώριμη για μένα», «είναι μια ενδιαφέρουσα γλώσσα με περίεργες λέξεις και όχι εύκολη, αλλά ούτε δύσκολη», «εξαιρετική, υπέροχη και ενδιαφέρουσα», «είναι περίεργη, αλλά ενδιαφέρουσα και αξίζει να χρησιμοποιείται», «ενδιαφέρουσα, παράξενη και παραδοσιακή».

Συμπερασματικά, παρόλο που ο βαθμός δυσκολίας εκμάθησης του γλωσσικού ιδιώματος για τους μαθητές σύμφωνα με τους ίδιους είναι λίγο έως αρκετά εύκολος, μισοί από αυτούς (πέντε στον αριθμό) δεν μιλάνε ή δε γνωρίζουν την τοπική διάλεκτο και γι' αυτό δεν την χρησιμοποιούν καθόλου είτε στον καθημερινό, προφορικό λόγο είτε στον γραπτό. Αξιοσημείωτο είναι ότι στο στενό και στο ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον υπάρχουν άτομα που με βάση τις απαντήσεις των μαθητών γνωρίζουν και επιλέγουν το τοπικό ιδίωμα στην καθημερινή τους ομιλία. Επιπλέον, ένας μαθητής δήλωσε ότι μπορεί να μιλήσει στο τοπικό ιδίωμα δηλώνοντας την επιλογή *Πολύ* στο ερωτηματολόγιο, φαίνεται να μην το κάνει χρήση συχνά. Οι μισοί μαθητές χρησιμοποιούν το κασιώτικο ιδίωμα λίγο ή αρκετά στον προφορικό και στον γραπτό λόγο, εκτός από έναν που το επιλέγει πολύ και στις δύο μορφές τους λόγου.

2^η Διδακτική Ενότητα

Διδακτικοί στόχοι:

- Επαφή των μαθητών με τη γραπτή μορφή του ιδιώματος της Κάσου και τα βασικά χαρακτηριστικά του.
- Ανάπτυξη δεξιοτήτων μεταφοράς του ιδιώματος στην Κοινή Νέα Ελληνική.
- Σύγκριση των χαρακτηριστικών ανάμεσα στη ΝΕ και το κασιώτικο ιδίωμα.

Εφαρμογή

Δόθηκε στους μαθητές το παρακάτω κείμενο γραμμένο στο τοπικό ιδίωμα της Κάσου. Είναι ένα νανούρισμα γνωστό και οικείο στους μαθητές, τόσο στο γλωσσικό ιδίωμα του τόπου όσο και στην αντίστοιχη απόδοσή του στη ΝΕ. Το παρακάτω νανούρισμα και το κείμενο βασκανείας είναι ένας τρόπος έκφρασης της τοπικής κοινωνίας προβάλλοντας και μεταβιβάζοντας πολιτισμικά στοιχεία.

- Κείμενα ιδιωματικού λόγου

Νανούρισμα

Νάνι που σου παράντζειλα χρουσό μποζιά στη Μπόλη

να' χει στημ μέσην αετό στην άκρα το παγώνι

να τσηλαη(δ)ού να σε ζυπνού χιλιάκριή μου κόρη...

Τσοιμήσου δαφνοέννητο τσαι ροοπουλισμένο

το αχτυλί στη φάστσας σου εγιώ το 'χω εμένο.

Τσοιμήσου αστρί, τσοιμήσ' αυγή, τσοιμήσου νιοφ φεγγάρι,

χρουσές Μοίρες μοιράζουσι τσείνη που θα σε πάρει.

Τσοιμήσου τσαι παράντζειλα στη Μπόλη τα προτσά σου,

στη Βενεδιά τ' απόπλωμα τσαι τα χρουσαφικά σου.

Ύπνε που παίρεις τα παιδιά τσ' από τα 'ποτσημίζεις,

πάρε τσαι το παιάτσι μου τσαι πάλι φέρε μου το.

Μη μου το φέρεις να 'ν' χλωμό, του ύπνου μαραμμένο,

φέρε το να ' ναι κότσινο τσαι καλοκαρδισμένο.

*Τσοιμάτ' ο ήλιος στα ψηλά τσ' οι πέρδιτσες στ' αλώνια,
τσοιμάται το παιάτσιμ μου στα 'λόχρουσα σεντόνια.*

*Σαθ θα προάλλεις τσυρ Αυγή με ούλη τη δροσσιά σου,
πέρνα 'που την ακρογιαλιά τσαι άλε στη ποδιά σου,
δροσσιά τσαι αντίχιττο νερό να λούσεις το παιί μου
για την κλαούρα που 'λαχε για τύχην ειτσή μου.*

Ζητήθηκε από τους μαθητές να κάνουν αρχικά μια σιωπηρή ανάγνωση των κειμένων και στη συνέχεια να τα διαβάσουν μεγαλόφωνα με την απαιτούμενη προφορά του γλωσσικού ιδιώματος.

Ακολούθησε συζήτηση, η οποία επικεντρώθηκε στα κύρια γλωσσικά χαρακτηριστικά του ιδιώματος. Οι μαθητές παρατήρησαν:

- το φαινόμενο του τσιτακισμού στις λέξεις *τσηλαηδού, τσοιμήσου, τσείνη, προυσιά, τσαι, αποτσοιμίζεις, παιάτσι, κότσινο, πέρδιτσες, τσοιμάται, ειτσή* και κατέληξαν στον κανόνα, όπου το κ μπροστά από τα φωνήεντα [ι] και [ε] προφέρεται ως τσ.
- την μετατροπή των γγ και γκ σε ντζ, όταν βρίσκονται μπροστά από τα [ι] και [ε] διαβάζοντας τη λέξη *παράντζειλα, αντίχιττο*.
- τα σύμφωνα β, γ, δ αποβάλλονται σε ορισμένες λέξεις, όπως *τσελαηδού, χιλιάκριη, δαφνοέννητο, ροοπουλισμένο, αχτυλί, εμένο, παιάτσι, άλε*.
- την αλλαγή του [ο] σε [ου], στις λέξεις *χρουσά* και *χρουσαφικά*, καθώς και την αλλαγή του [ι] σε [ου] στη λέξη *προυσιά*, που αποτελεί επιβίωση της αρχαίας προφοράς υ σε [ου].
- το φαινόμενο της προχωρητικής ηχηροποίησης στη λέξη *Μπόλη (στη Μπόλη)*, όπου το δεύτερο σύμφωνο αφομοιώνεται από το πρώτο.

- ότι δεν αλλάζει η κλίση των λέξεων και ακολουθούν τους κανόνες της ΝΕ. Σημείωσαν, όμως, την εξαφάνιση του τελικού ν από την κατάληξη των ρημάτων *μοιράζουσι, ζυπνού, κελαη(δ)ού*.
- ότι όταν το σ είναι μπροστά από *-ια* και *-ιο*, τότε προφέρεται ως παχύ σ (*-σσα* και *-σσο*) στις λέξεις *δροσσά*.
- ότι η γραπτή μορφή του ιδιώματος δεν μοιάζει με την προφορική απόδοσή του. Συγκεκριμένα, το ουσιαστικό *δροσιά* της ΝΕ στο κασιώτικο ιδίωμα το σ προφέρεται ως παχύ μπροστά από το ημίφωνο *-ια*, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ενώ στην γραπτή απόδοσή του καταγράφεται ως *-σισιά (ῥα)*. Αξιοσημείωτο είναι ότι η γραπτή απόδοση του ιδιώματος δεν ακολουθεί σύμβολα που αντιστοιχούν στο διεθνές φωνητικό αλφάβητο και δεν αποτυπώνουν ακριβώς τη φωνητικά γνωρίσματα του ιδιώματος. Έτσι, διαπιστώθηκε ότι τα γραφήματα της ΝΕ δεν μπορούν να αποδώσουν ακριβώς όλους τους φθόγγους ενός ιδιώματος και χρειάζεται ένα διαφορετικό αλφάβητο αποτύπωσης αυτών. Προκειμένου να καταλάβουν το διαφορετικό αλφάβητο και τη λειτουργία του σχολιάστηκε και παρατηρήθηκε το διεθνές φωνητικό αλφάβητο που χρησιμοποιείται στο αγγλοελληνικό λεξικό, το οποίο χρησιμοποιούν για την εκμάθηση της ξένης γλώσσας και της προφοράς της.

Δυσκολεύτηκαν με τη σημασία της λέξης *μποξιάς* (=κεντημένο σεντόνι), αλλά και με τη λέξη *Βενεδιά* (= Βενετία), όπου παίξαμε με συνδυασμούς γραμμάτων και κατέληξαν ότι το δ ταιριάζει το τ. Έτσι, σημείωσαν ότι σε κάποιες λέξεις μπορεί το τ να μετατρέπεται σε δ. Μια δεύτερη δυσκολία ήταν η εξήγηση της γραφής των λέξεων ως *στημ μέση, νιοφ φεγγάρι*, όπου προσπάθησαν με συνδυασμούς γραμμάτων να αντικαταστήσουν το μ και το φ ή ακόμη και να τα αφαιρέσουν, ώστε να καταλήξουν ότι, ίσως, υπήρχε το ν αρχικά.

Οι κανόνες και τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν οι μαθητές τους οδήγησαν να σχηματίσουν μια εικόνα για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του γλωσσικού τους ιδιώματος σε σχέση με την κοινή νέα ελληνική και να είναι σε θέση να περιγράψουν τη βασική δομή του σε τρίτους.

3^η Διδακτική ενότητα

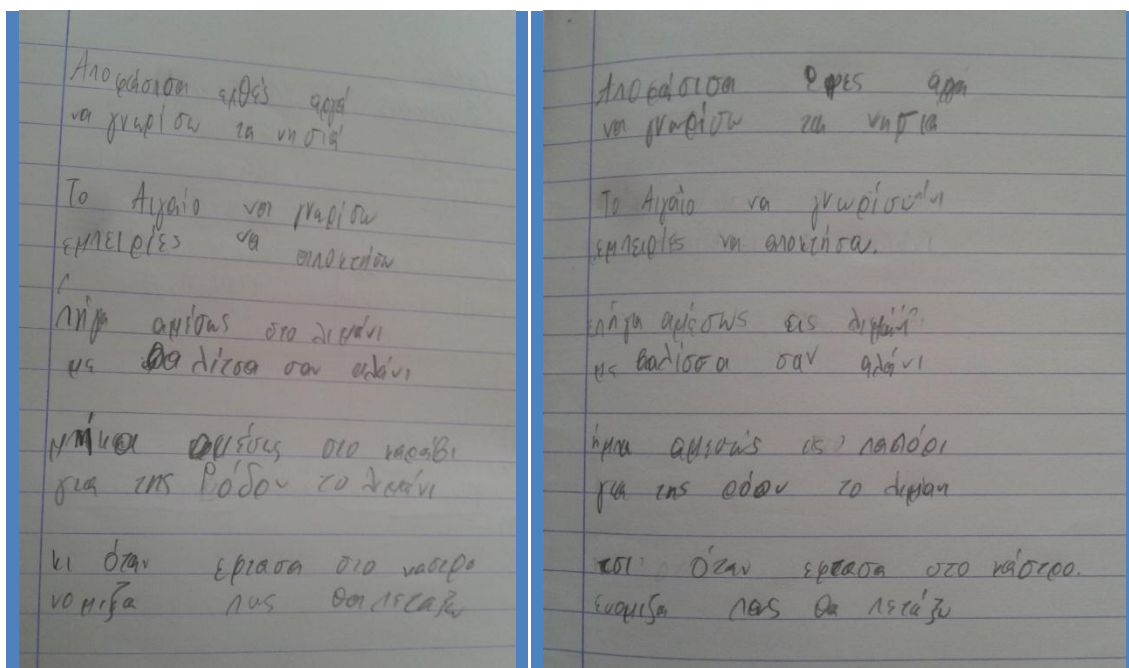
Διδακτικοί στόχοι:

- Παραγωγή γραπτού ιδιωματικού λόγου.
- Εφαρμογή των ήδη γνωστών κανόνων του τοπικού ιδιώματος.

Εφαρμογή

Η συγκεκριμένη διδακτική διαδικασία είναι η ακριβώς αντίθετη με την προηγούμενη. Εδώ οι μαθητές καλούνται να μεταφέρουν ένα κείμενο της ΝΕ στο τοπικό γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου. Τα κείμενα που χρησιμοποιήθηκαν ήταν στιχάκια και ποιήματα που είχαν συγγράψει οι μαθητές στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας με θέμα την προβολή του τόπου τους και των άλλων περιοχών της Ελλάδας. Κατά τη μεταφορά του κειμένου ζητήθηκε η χρήση των γλωσσικών ιδιαιτεροτήτων του ιδιώματος και του απαραίτητου λεξιλογίου. Δόθηκε, επίσης, και πίνακας- οδηγός με κανόνες σχετικούς με το βασικό γλωσσικό σύστημα του τόπου, οι οποίοι είχαν σημειωθεί από τους ίδιους στην προηγούμενη διδακτική διαδικασία

Δείγμα παραγωγής γραπτού ιδιωματικού λόγου των μαθητών παρατίθεται εδώ:

ΚΡΗΤΗ ΘΤΟΥ ΚΛΟΣΜΟ ΖΑΚΟΥΣΤΗ
 Η ΔΕΞΕΥΣΙΑ ΘΟΥ ΜΑ ΕΙ ΤΟ
 ΖΥΜΕΡΩΜΑ Η ΔΕΞΕΥΣΙΑ
 ΘΟΥ ΥΜΑΜΑΙ ΤΟΥΤΗ ΤΗ
 ΒΤΗ ΒΤΙΧΜΗ ΚΑΙ ΕΘΑ
 ΤΗ ΖΕΑΘΩ ΤΗ ΟΖΙΧΜΗ
 ΤΟΥ ΕΒΜΙΕ Η ΚΡΩΣΤΗ ΨΕΤΗ
 ΚΑΛΑΘΟ

Στο όμορφο νησί μένω στην
 Κάσο και σε όλα τα αξιοθέατα σου
 σου
 Σίνα, όλα τα χωριά σου
 και είναι σαν να κερδίζεις
 πάντα καλό σου

Το φρέσι είναι η πρωτότυπη
 που φέρει ιδιαιτερότητα στην
 καθαρότητα

Η Αγία Μαρίνα η πιο
 αγαπητή ανήκει σε όλους
 της τα καλή

Το Αρβανιτοχώρι βρίσκεται
 στη Μεση και είναι
 να κοιμηθεί σου και ο Μισοί

Στο πιο ψηλό σημείο είναι
 το Πεδίο σου και υπάρχουν
 σου καλό σου

Η Παράλια είναι παραθεριστική
 για όλους σου και
 πάντα στο μυαλό σου

Στο όμορφο νησί μένω στην
 Κάσο και σε όλα τα αξιοθέατα σου
 σου

Πότε είναι όλα τα χωριά σου
 να είναι σαν να κερδίζεις
 πάντα καλό σου

Το φρέσι είναι η πρωτότυπη
 που φέρει ιδιαιτερότητα στην
 καθαρότητα

Η Αγία Μαρίνα είναι η πιο
 αγαπητή ανήκει σε όλους
 της καλή

Το Αρβανιτοχώρι βρίσκεται
 στη Μεση και είναι
 να κοιμηθεί σου ο Μισοί

Στο πιο ψηλό σημείο είναι
 το Πεδίο σου και υπάρχουν
 σου καλό σου

Για τη Ρόδο

Ρόδος του ρόδου αρωμα
του διαφέμιου προτάει
τις σφαιροειδείς σου στρώσεις
σε ένα μικρό τραγούδι

Κασιώτικα

Ρόδος του ρόδου αρωμα
του διαφέμιου προτάει
τις σφαιροειδείς σου στρώσεις
σε ένα μικρό τραγούδι

ήμα στην Χάσο τέει εία του
Πικάσο

ήμα στην Ύδρα τσαι εία των
Λεργαία Ύδρα.

ήμα στις Σπέτσες τσαι ήμα
Νεσέτες.

ήμα στους Φούρνους τσαι εφάσα
Λούρους

ήμα στην Σαροβίτη τσαι εφάσα
ντι από των Θράτση

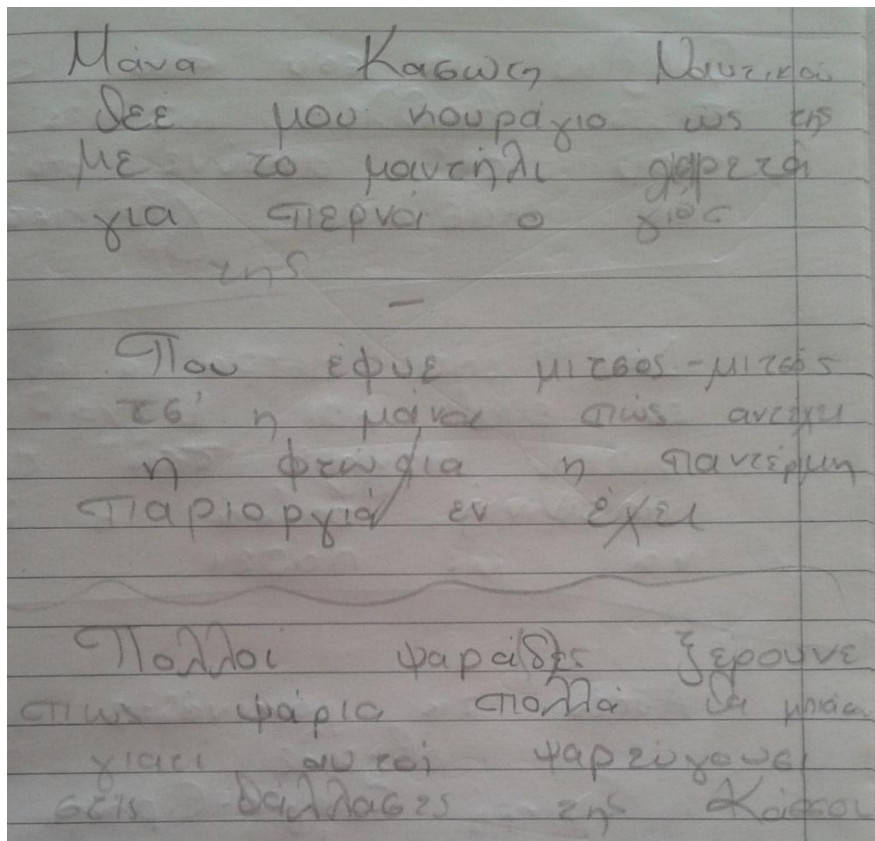
ήμα Αντιπέυθμα ανένατι από
το Τούθμα

ήμα στα Φαρά τσαι εφάσα
καθι φαρία

ήμα από των Μάλο τσαι
μου πέεσαν το ήμα

ήμα στην Σαροβίτη τσαι
πόθιμμεσα τη Θράτση

4^η Διδακτική ενότητα

(Διαθεματική προσέγγιση με το μάθημα της Γεωγραφίας παράλληλα με τα κεφάλαια 36 «Η αγροτική παραγωγή στην Ελλάδα» και 37 «Η κτηνοτροφική παραγωγή και η αλιεία στην Ελλάδα»)

Διδακτικοί στόχοι:

- Συζήτηση για την αγροτική και κτηνοτροφική παραγωγή του τόπου τους και την αλιεία.
- Εύρεση και καταγραφή λεξιλογίου, εκφράσεων και ιδιωματικού λόγου από λαογραφικά κείμενα ή από προσωπική γνώση και εμπειρία.

Εφαρμογή

Οι μαθητές είχαν πολλές πληροφορίες να παραθέσουν, καθώς αρκετά άτομα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος ασχολούνται με τη γεωργία, την κτηνοτροφία ή την αλιεία, και θεωρείται καθημερινό φαινόμενο για τους ίδιους. Ξεκίνησε συζήτηση αναφέροντας ο κάθε ένας την εμπειρία του από την ενασχόλησή του με το παραπάνω θέμα.

Για την εύρεση του απαραίτητου λεξιλογίου δόθηκαν στους μαθητές βιβλία με λαογραφικά κείμενα για τη ζητούμενη θεματολογία. Τα βιβλία που χρησιμοποιήθηκαν για την καταγραφή του λεξιλογίου είναι τα εξής: α) Σοφός, Α.Μ. 1986, *Τα Γεωργικά*. Τα Λαογραφικά της Κάσου, Τόμος Α', Αθήνα, β) Σοφός, Α.Μ. 1991, *Τα Ποιμενικά*. Τα Λαογραφικά της Κάσου, Τόμος Β', Αθήνα, γ) Σοφός, Α.Μ. 1996, *Σύμμεικτα*. Τα Λαογραφικά της Κάσου, Τόμος Δ', Αθήνα, δ) Χαλκιάδης, Ζ. Ε. 2013, *Άπαντα Κασιώτικα Λαογραφικά*, Τόμος Α, Έκδοση Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου- Τμήμα Πολιτισμού Δωδεκανήσου και Χαλκιάδης, ε) Ζ. Ε. 2013, *Άπαντα Κασιώτικα Λαογραφικά*, Τόμος Β, Έκδοση Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου- Τμήμα Πολιτισμού Δωδεκανήσου και στ) Περσελής, Η. Μ. 1993, *Τα αγριολούλουδα της Κάσου- Συνθέσεις και αρώματα από την άγρια φύση του ακριτικού νησιού*, Έκδοση Χημικές Βιομηχανίες Βορείου Ελλάδος σε συνεργασία με το Δήμο Κάσου.

Στη συνέχεια οι μαθητές κατέγραψαν ένα κατάλογο λέξεων κατηγοριοποιημένο σε 3 ομάδες (ζώα, φυτά και εργαλεία), όπως φαίνεται παρακάτω:

ζώα, πόρα	φυτά	εργαλεία
η αίσα / η κασώικα	η αέσκουκία	ο βολοευρος
η προατίνα	το ροσάρι	ο τσάλη
η σέλα	δικαροβλαχία / τζουγκάι = η	ο καλαμούβου
ο τράσος	αργπαρορίζα	καλαμούκι
ο σαρσ	η φουλιά = χιασέρι	το μετάρι
ο χαρσής / κάτεις	ο ασπαλάθθος	το αλλεμίνα
η πουλίλα / πουλίλας	η αμπεριά	ο σάρακα
ο πεντικός	ο ασπέρ / τζας / η χαρχαλίνα	το χλασούτρη
ο σθθερινός	η ψπαργπερσούγα	η τζαβέτα
ο σριφος	ο ακανός	ο χαιέρος
ο κούβος	η αγροίλλα	η ψάλα
η ακρία	επιφοκόλαο	η μαρούλα
το σήλι	ο λουλλά = κυκλάμινο	ο σκούλαος
ο κοουφός	ψυλωνός = είδος χερανιά	ο τράκα
ο χιλιά έρμος	ξέλαντουριά / ασπέρ / τζα	το ανεουνί
η σαπομύτα	6 κολάι = ανεμώνη	
η αρροαλίνα	το αθυγαί = είδος θυγαργιά	
ο βκούλουρος	αβέσθός = αγριασκόψηλο	
η μαμμαρία	καλαίρι = σφιδά	
ο εβουρος	γαροτάλο	
ο πέταος	γέρρα = ψυτριά	
η βυβίρια	αγοραχίος = χενάιθιγο	
ο καλάορος	ο κάβουκός = γαπαρούνα	
η βάικνα = τσίχλα	το φαροπούλι = φαροπούλι	

Στο τέλος αυτής της διδακτικής ενότητας πραγματοποιήθηκε επίσκεψη σε λαογραφικό μουσείο, όπου ως εκθέματα είχε τα εργαλεία και τα σκεύη που

χρησιμοποιούσαν οι κτηνοτρόφοι και οι γεωργοί στις μάντρες, τα μητάτα και τα χωράφια τους, καθώς και οικιακά σκεύη που υπήρχαν στο παραδοσιακό κασιώτικο σπίτι.

5^η Διδακτική ενότητα

Διδακτικοί στόχοι:

- Γνωριμία των μαθητών με τη γλωσσική ποικιλία της Ελλάδας και των διαλεκτόφωνων περιοχών.
- Διατύπωση εντυπώσεων και στάσης απέναντι σε άλλες διαλέκτους της ελληνικής γλώσσας.

Εφαρμογή

Προκειμένου να μετρηθεί η στάση των μαθητών Δημοτικού Σχολείου απέναντι σε δύο νεοελληνικές διαλέκτους (κρητική και ποντιακή διάλεκτος), δημιουργήθηκε ένα ερωτηματολόγιο διαβαθμισμένης κλίμακας και ως προς το σύστημα κατηγοριοποίησης των απαντήσεων υπήρχαν 5 εναλλακτικές εκφράσεις («Πάρα πολύ», «Πολύ», «Αρκετά», «Λίγο», «Καθόλου»), καθώς και ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου. Με το ερωτηματολόγιο διερεύνησης στάσεων που δόθηκε στους μαθητές για το σκοπό της παρούσας διδακτικής ενότητας επιχειρείται να διερευνηθεί:

- Ποια είναι η στάση των μαθητών ακούγοντας την κρητική και ποντιακή διάλεκτο
- Αν και κατά πόσο μέσα από τις απαντήσεις των μαθητών εντοπίζονται στερεότυπα.
- Ο τρόπος προσέγγισης και αντιμετώπισης των ιδιωμάτων/ διαλέκτων και γενικότερα των ομιλητών άλλων διαλεκτών ή ιδιωμάτων που αποκλίνουν από την επίσημη γλώσσα.
- Το τι γνωρίζουν οι ομιλητές για τα ελληνικά ιδιώματα (εάν έχουν έρθει σ' επαφή μαζί τους, πώς αντέδρασαν ακούγοντάς τα, κτλ.).

Ως ερέθισμα εκμείευσης των στάσεων των μαθητών, αξιοποιήθηκαν ολιγόλεπτα αποσπάσματα ηχητικών αρχείων των δύο γλωσσικών γεωγραφικών ποικιλιών που

αναφέρθηκαν προηγουμένως. Τα ηχητικά αποσπάσματα που ακούστηκαν περιείχαν έναν διάλογο δύο διαλεκτόφωνων ομιλητών για κάθε διάλεκτο αντίστοιχα.

Πριν την έναρξη της αναπαραγωγής των ηχητικών αποσπασμάτων, οι μαθητές ενημερώθηκαν ότι θα απαντήσουν σε μια σειρά ερωτήσεων, αφού ακούσουν έναν ολιγόλεπτο διάλογο δύο ομιλητών χωρίς να ενημερωθούν για τη συγκεκριμένη γλωσσική ποικιλία και τον τόπο προέλευσής της.

Σύμφωνα με τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, οι μαθητές καλούνταν να χαρακτηρίσουν τον διαλεκτικό τρόπο ομιλίας των διαλεκτόφωνων ομιλητών επιλέγοντας έναν ή και περισσότερους χαρακτηρισμούς ή συμπληρώνοντας εναλλακτικούς (π.χ. αστείος, γνώριμος, άγνωστος, περίεργος, χωριάτικος, ενδιαφέρων, συνηθισμένος, άλλο.....). Ουσιαστικά, οι αξιολογήσεις των μαθητών προς τον διαλεκτικό τρόπο ομιλίας υποδηλώνουν στοιχεία αξιολόγησης και για την ταυτότητα των ίδιων των διαλεκτόφωνων. Σε συνδυασμό με τους παραπάνω αξιολογικούς χαρακτηρισμούς ζητείται να αναφέρουν την κοινωνική τάξη στην οποία πιστεύουν ότι ανήκουν οι διαλεκτόφωνοι ομιλητές που ακούστηκαν στα ηχητικά αποσπάσματα. Επιχειρείται να διαπιστωθεί στη συνέχεια εάν οι μαθητές κατανοούν ή αναγνωρίζουν τα γλωσσικά συστήματα που μόλις άκουσαν, το κατά πόσο γνωρίζουν σε ποια μέρη της Ελλάδας μιλιέται το γλωσσικό σύστημα που μόλις άκουσαν και έπειτα να δηλώσουν τον τρόπο με τον οποίο έχουν έρθει σ' επαφή μαζί του. Στη συνέχεια τους ζητείται να δηλώσουν εάν γνωρίζουν άλλες διαλέκτους και ιδιώματα της Ελληνικής Γλώσσας και, τέλος, να καταγράψουν την άποψή τους για τους τρόπους ομιλίας που άκουσαν.

Ως ηχητικό αρχείο αναπαραγωγής της κρητικής διαλέκτου χρησιμοποιήθηκε μια κρητική διαφήμιση για τον Ημιμαραθόνιο της Κρήτης το 2016 <https://www.youtube.com/watch?v=gBfJcidGazs>, ενώ το ηχητικό ντοκουμέντο της ποντιακής διαλέκτου ήταν ένα απόσπασμα συνομιλίας δύο γυναικών ποντιακής καταγωγής στη σειρά *Εμείς και εμείς* (στο 24:30-25:20) <https://www.youtube.com/watch?v=kVpBeG8rhLQ>.

Στις ερωτήσεις που αφορούσαν την κρητική διάλεκτο, και συγκεκριμένα πώς θα χαρακτηρίζαν τον τρόπο ομιλίας στην ηχογράφιση, οι μαθητές απάντησαν: πέντε (5) *αστείος*, πέντε (5) *γνώριμος*, δύο (2) *περίεργος*, τέσσερις (4) *χωριάτικος*, πέντε (5) *ενδιαφέρων* και ένας (1) μαθητής συμπλήρωσε τον χαρακτηρισμό *πολύ νησιώτικος*. Σε ερώτηση σχετικά με το αν αναγνώριζαν τον τρόπο ομιλίας απάντησαν: ένας (1) *Καθόλου*, ένας (1) *Λίγο*, δύο (2) *Αρκετά* και έξι (6) *Πάρα πολύ* και στην ερώτηση αν

τον κατανοούν απάντησαν : ένας (1) *Καθόλου*, πέντε (5) *Λίγο*, δύο (2) *Αρκετά* και δύο (2) *Πάρα πολύ*. Σε επόμενη ερώτηση ρωτήθηκαν αν γνωρίζουν σε ποια μέρη μιλιέται ο συγκεκριμένος τρόπος ομιλίας, οι περισσότεροι το αναγνώρισαν και έδωσαν ως απάντηση την Κρήτη. Οι απαντήσεις που δόθηκαν είναι οι εξής: «*από την Κρήτη*», «*μόνο την πρώτη (ξέρω) που μιλιέται στην Κρήτη*», «*είναι στην Κρήτη*», «*την κατάλαβα είναι από την Κρήτη*». Τέλος, ζητήθηκε από τους μαθητές να συμπληρώσουν σε ποια κοινωνική ομάδα πιστεύουν ότι ανήκουν οι ομιλητές και οι απαντήσεις που δόθηκαν είναι οι εξής: ένας απάντησε «*δεν γνωρίζω*», «*σε χαμηλή τάξη λόγω του τόπου που κατάλαβα ότι μεγάλωσε*», «*είναι βοσκός, ευκατάστατος, αλλά δεν πήγε πανεπιστήμιο*», «*στους μορφωμένους*», «*νομίζω ότι είναι από την Κρήτη και είναι χορευτές*», «*στους μορφωμένους, γιατί μιλάνε πολύ καλά τη γλώσσα τους*», «*είναι αγρότες*».

Στις ερωτήσεις που αφορούσαν την ποντιακή διάλεκτο και συγκεκριμένα πώς θα χαρακτήριζαν τον τρόπο ομιλίας στην ηχογράφιση, οι μαθητές απάντησαν: τέσσερις (4) *αστείος*, δύο (2) *γνώριμος*, τέσσερις (4) *άγνωστος*, οκτώ (8) *περίεργος*, τρεις (3) *χωριάτικος*, τρεις (3) *ενδιαφέρων* και ένας (1) μαθητής συμπλήρωσε τον χαρακτηρισμό *ασυνήθιστος*. Σε ερώτηση σχετικά με το αν αναγνώριζαν τον τρόπο ομιλίας απάντησαν: πέντε (5) *Καθόλου*, πέντε (5) *Λίγο*. Σε επόμενη ερώτηση ρωτήθηκαν αν γνωρίζουν σε ποια μέρη μιλιέται ο συγκεκριμένος τρόπος ομιλίας και δύο απάντησαν «*στην Πάτρα*», ένας «*στο Κολοκοτρωνίσι (Τρίπολη)*» και οι υπόλοιποι ότι δεν γνώριζαν. Τέλος, ζητήθηκε από τους μαθητές να συμπληρώσουν σε ποια κοινωνική ομάδα πιστεύουν ότι ανήκουν οι ομιλητές και οι απαντήσεις που δόθηκαν είναι οι εξής: ένας απάντησε «*δεν γνωρίζω*», άλλος ότι ανήκει «*σε χαμηλή τάξη λόγω του τόπου που κατάλαβα ότι μεγάλωσε*», δύο πιστεύουν ότι «*κάνουν οικιακές δουλειές*», ενώ κάποιοι άλλοι «*στους μορφωμένους*», «*είναι απλές γυναίκες μορφωμένες και προφανώς από χωριό*», «*στους μορφωμένους, γιατί ξέρει τη γλώσσα όπου ζει*».

Στην ερώτηση, αν και εφόσον αναγνώρισαν κάποιον από τους τρόπους ομιλίας που ακούστηκαν, να καταγράψουν πότε τον άκουσαν για πρώτη φορά, οι μαθητές απάντησαν: «*τον πρώτο (κρητική διάλεκτο), όταν είδα ένα κρητικό έργο, για τον δεύτερο (ποντιακή διάλεκτο) δεν ξέρω*», «*αναγνώρισα μία από το Καφέ της Χαράς*», «*γνωρίζω την πρώτη, την άκουσα πρώτη φορά από τη γιαγιά μου*», «*την πρώτη την είχα ακούσει πέρσι που ήρθε ο ξάδερφός μου*», «*αναγνώρισα την πρώτη που*

την έχω ακούσει από τη θεία της μαμάς μου που είναι από εκεί», «σε διάφορα έργα έχω ακούσει και τις δύο ομιλίες».

Ακόμη, οι μαθητές ρωτήθηκαν αν γνωρίζουν κάποιον άλλο τρόπο ομιλίας πέρα από αυτούς που άκουσαν και απάντησαν: «κασιώτικα, ροδίτικα, πρωτευουσιάνικα», «τα κασιώτικα και τα κυπριακά», «κασιώτικα», «κασιώτικα και κυπραίικα», «τα κυπριακά».

Ρωτήθηκε η άποψη των μαθητών για τους τρόπους ομιλίας που άκουσαν και απάντησαν: «είναι απλά οι γλώσσες του τόπου τους, λίγο ακαταλαβίστικες για εμάς, αλλά είναι λογικό», «δεν ακούγονται συχνά», «αυτές οι γλώσσες είναι ενδιαφέρουσες και αξίζει να τις μάθεις», «η άποψή μου είναι ότι είναι πάρα πολύ ωραίες», «η άποψή μου είναι ότι και οι 2 γλώσσες είναι κάπως αστείες και προφανώς θα είναι από χωριό ή νησί», «είναι ότι μου φαίνονται ενδιαφέρουσες και θα ήθελα να τις γνωρίσω περισσότερο», «είναι διαφορετικές από τη γλώσσα που λέμε εμείς, αλλά δεν είναι ακαταλαβίστικες», «είναι περίεργες».

Συμπερασματικά, οι μαθητές είναι πιο εξοικειωμένοι με την κρητική διάλεκτο και αυτό δικαιολογείται από την γειννίαση του νησιού με τη Κρήτη γεωγραφικά και τους συγγενικούς δεσμούς που δένουν κάποιους με το νησί αυτό. Παρόλο που τους είναι γνώριμη και αναγνώρισαν τον τόπο, όπου μιλιέται η συγκεκριμένη διάλεκτος, χαρακτήρισαν τον τρόπο ομιλίας οι μισοί ως αστείο και χωριάτικο, αλλά ταυτόχρονα και ως ένας ενδιαφέρων τρόπος ομιλίας, καθώς, επίσης, χαρακτήρισαν κάποιοι τους ομιλητές μορφωμένους λόγω της καλής γνώσης της γλώσσας του τόπου τους, αλλά τους κατέταξαν στα πλαίσια της αγροτικής δραστηριότητας.

Από την άλλη η ποντιακή διάλεκτος δεν αναγνωρίστηκε από τους μισούς μαθητές, χαρακτηρίστηκε άγνωστη, αστεία και στους περισσότερους περίεργη, ενώ για λίγους χωριάτικη, αλλά και ενδιαφέρουσα. Δεν μπόρεσαν να προσδιορίσουν επιτυχώς οι περισσότεροι τον τόπο όπου μιλιέται η διάλεκτος, ενώ δύο όρισαν ως τόπο την Πάτρα και την Τρίπολη. Οι μαθητές μπέρδεψαν την ποντιακή διάλεκτο με το πελοποννησιακό ιδίωμα, αν ληφθούν υπ όψιν οι απαντήσεις «στο Κολοκοτρωνίτσι» και «την αναγνώρισα (ομιλία) από το Καφέ της Χαράς» (το Καφέ της Χαράς είναι μια τηλεοπτική σειρά, που διαδραματίζεται σε ένα χωριό της Πελοποννήσου, στο Κολοκοτρωνίτσι της Τρίπολης). Από αυτές τις απαντήσεις γίνεται φανερό ότι κάποιοι μαθητές έρχονται σε επαφή με διαφορετικές διαλέκτους και ιδιώματα μέσω

των κειμένων μαζικής κουλτούρας. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι επηρεάζονται από τα πρότυπα που αναπαράγουν για τους συγκεκριμένους ομιλητές, καθώς, σύμφωνα με τις απαντήσεις τους, οι ομιλήτριες είναι απλές γυναίκες του χωριού και κάνουν οικιακές δουλειές.

Είναι, βέβαια, αξιοσημείωτο ότι οι περισσότεροι μαθητές έδειξαν ενδιαφέρον για την περαιτέρω γνωριμία των διαλέκτων και έδωσε επιπλέον ώθηση για τις επόμενες διδακτικές δραστηριότητες.

6^η Διδακτική ενότητα

Διδακτικοί στόχοι:

- Γνωριμία και επαφή των μαθητών με νότια και βόρεια νεοελληνικά ιδιώματα (ποντιακή και κρητική διάλεκτο, θεσσαλικό ιδίωμα).
- Σύγκριση του κασιώτικου ιδιώματος με νότια νεοελληνικά ιδιώματα ή διαλέκτους (κρητικά).
- Σύγκριση του κασιώτικου ιδιώματος με βόρεια νεοελληνικά ιδιώματα ή διαλέκτους (θεσσαλικό ιδίωμα και ποντιακή διάλεκτος).
- Διαπίστωση ομοιοτήτων και διαφορών μεταξύ νότιων και βόρειων διαλέκτων.

Εφαρμογή

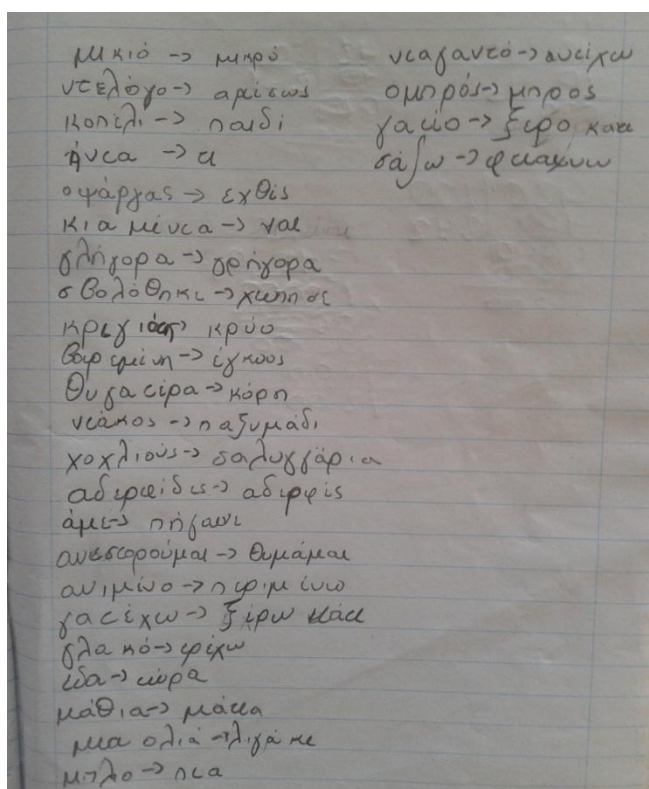
A) Κρητική διάλεκτος

Στην αρχική συζήτηση που έγινε οι μαθητές φάνηκαν εξοικειωμένοι με την κρητική διάλεκτο και ήταν σε θέση να την αναγνωρίσουν, αλλά όχι να την κατανοήσουν επακριβώς. Παρατήρησαν, βέβαια, ότι υπήρχε κοινό ή παρόμοιο λεξιλόγιο μεταξύ κρητικής διαλέκτου και κασιώτικου ιδιώματος, αλλά και διαφορές.

Στην ευκολότερη διερεύνηση και αναφορά των ιδιαίτερων γνωρισμάτων της κρητικής διαλέκτου συνέβαλε ένας συμμαθητής των μαθητών κρητικής καταγωγής. Ο συγκεκριμένος μαθητής μετέφερε τα βασικά γνωρίσματα της κρητικής προφοράς, όπως το φαινόμενο του τσιτακισμού και την προφορά του κ μπροστά από το ημίφωνο

-ιο (π.χ. μικιό) και ένα βασικό καθημερινό λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται από τους ομιλητές της κρητικής διαλέκτου, όπως φαίνεται στην παρακάτω εικόνα.

Στη συνέχεια όλοι οι μαθητές συγκεντρώθηκαν και κατέγραψαν το λεξιλόγιο που τους ανέφερε ο συμμαθητής τους και προσπάθησαν να βρουν τις αντίστοιχες λέξεις που χρησιμοποιούνται στο κασιώτικο ιδίωμα. Σημείωσαν τις ομοιότητες και τις διαφορές και στο τέλος επιχείρησαν να τις διαβάσουν μεγαλόφωνα με την απαραίτητη προφορά για κάθε ιδιοματική λέξη.

B) Ποντιακή διάλεκτος (η συγκεκριμένη διδακτική ώρα έγινε διαθεματικά με το μάθημα της Μουσικής)

Σε επόμενο μάθημα οι μαθητές ήρθαν σε επαφή με την ποντιακή διάλεκτο αυτή τη φορά με ένα ποντιακό τραγούδι, ύμνο στη μάνα και στην αγάπη που δίνει η κάθε μια στο παιδί της, με τίτλο Η μάνα εν κρύον νερόν. Το τραγούδι αυτό επιλέχτηκε για δύο λόγους. Πρώτον, η λέξη «μάνα» χρησιμοποιείται σε όλες τις διαλέκτους και ιδιώματα της νεοελληνικής, καθώς η μητέρα είναι αναπόσπαστο και σημαντικό κομμάτι της ζωής κάθε παιδιού. Για το λόγο αυτό ήταν σε θέση να κατανοήσουν το θέμα του τραγουδιού και αρκετά στοιχεία της ποντιακής διαλέκτου

από τους στίχους του. Δεύτερον, επιλέχτηκε το συγκεκριμένο τραγούδι, διότι η χρονική περίοδος κατά την οποία οι μαθητές ήρθαν σε επαφή με τη ποντιακή διάλεκτο συνέπεσε με την επικείμενη γιορτή της μητέρας.

Αρχικά, ζητήθηκε από τους μαθητές να ακούσουν το συγκεκριμένο ποντιακό τραγούδι. Οι μαθητές χωρίς να έχουν τη δυνατότητα ανάγνωσης των στίχων προσπάθησαν να εξηγήσουν το θέμα του τραγουδιού. Η λέξη μάνα τους οδήγησε αμέσως να κατανοήσουν το νόημα του τραγουδιού και έδιναν τις δικές τους ερμηνείες σχετικά με το τι περιγράφουν οι στίχοι του τραγουδιού. Στη συνέχεια δόθηκαν οι στίχοι και ξεκίνησε μια συζήτηση σχετικά με την κατανόηση και την επεξήγηση των στίχων. Στη συνέχεια, προσπάθησαν να βρουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ της ποντιακής διαλέκτου και του κασιώτικου ιδιώματος. Μεγάλη εντύπωση τους έκανε η έλλειψη των καταλήξεων στις λέξεις, αλλά περισσότερο η συνεκφορά *σο δύσκολον την ώρα*, όπου το επίθετο δεν βρίσκεται στο ίδιο γένος με το ουσιαστικό που συνοδεύει. Κατά τη σύγκριση οι μαθητές παρατήρησαν και σημείωσαν τις παρακάτω λέξεις:

Στίχοι τραγουδιού	Ομοιότητες
Όταν γερά η μάνα και άλλο κε μπορεί (2) α τότε θελ βοήθειαν α τότε θελ ζωήν ... α τότε θελ ζωήν κι όταν θα έρτε η ώρα και άλλο κι θα ζει	θα καίεται κρυον=κρύο νερόν=νερό να μη ίνεται να εξέρουμε θα έρτε= θα έρτει
	Διαφορές
Όταν γερά η μάνα και άλλο κε μπορεί (2) α τότε θελ βοήθειαν α τότε θελ ζωήν ... α τότε θελ ζωήν κι όταν θα έρτε η ώρα και άλλο κι θα ζει αμάν και φτας το χρέωσις θα καίεται η ψυς η μάνα εν κρύον νερόν και σο ποτήρ και μπαιν η μάνα να μη ίνεται η μάνα να μη εν η μάνα να μη εν	κε= (δ)ε θελ= θέλει φτας= κάνεις χρέωσις= χρέος σου ψυς= ψυχή μπαιν=μπαίνει σο= στο ση=στη

<p>η μάνα εν βράχος η μάνα εν ρασίν (2) σο δύσκολον την ώρα μανίτσα, μανίτσα, μανίτσαμ θα τσαείς η μάνα εν το στήριγμαν τη χαράς το κλαδίν τατινές η αγάπη κε βρίεται ση γην η μάνα εν κρύον νερόν... θα δέαβένε τα χρόνια θα έρουμε και μεις (2) ατά είναι με τη σειράν κι θα γλυτών κανείς... κι θα γλυτών κανείς και ολ πρεπ να εξέρουμε σ 'αούτο τη ζώνη Χωρίς τη μάνας την ευχήν κανείς κε λεπ χαΐρ</p>	<p>ποτήρ=ποτήρι εν=είναι ρασιν= (β)ουνό θα τσαείς= θα φωνάξεις το κλαδίν= το χλαϊ τατινές= αυτηνής βρίεται=βρίσεται θα δέαβαινε= θα περάσουσι θα έρουμε= θα εράσουμε ατά=αυτά αούτο=αυτή θα γλυτών=θα γλυτώνει ολ=ούλοι</p>
--	---

Οι μαθητές ζήτησαν να ακούσουν ακόμα μία φορά το τραγούδι, ώστε να παρατηρήσουν ομοιότητες και διαφορές στην προφορά των δύο ομιλιών και παρατήρησαν την παχιά προφορά του *σ, ψ* στην ποντιακή διάλεκτο στις λέξεις *ψυς, τσαείς, ρασίν*. Στη συνέχεια προσπάθησαν να διαβάσουν τους στίχους του τραγουδιού μεγαλόφωνα και έπειτα να το τραγουδήσουν και οι ίδιοι. Στη συνέχεια, προσπάθησαν να μεταφέρουν τους στίχους του συγκεκριμένου τραγουδιού στο κασιώτικο ιδίωμα σύμφωνα με αυτά που είχαν σημειώσει κατά την επεξεργασία του τραγουδιού.

Στο τέλος, οι μαθητές έκαναν αναζήτηση στο διαδίκτυο και σε βιβλία σημειώνοντας λέξεις από την ποντιακή διάλεκτο. Το μικρό λεξικό που δημιούργησαν όλοι μαζί παρατίθεται στο Παράρτημα της παρούσας εργασίας.

Η μεταφορά του τραγουδιού στο κασιώτικο ιδίωμα είναι η εξής:

Δεν είναι η μάνα σου άλλο ε μπορεί
 τότες δελεβον'δελα, τότες δελε ζωνί
 τότες δελε ζωνί
 Τόσοι δα πζει η ώρα σου άλλο
 ε δα ζει. Αμα ε κανεις
 το γρεος σου δα ζαίεται η φυλή σου
 Η μάνα είναι χρυο νερό σου ποτήρι ε
 μπανει, Η μάνα να μη ίνεσαι, η μάνα
 να μην είλα, η μάνα να μην είλα
 Η μάνα είναι βραχός, η μάνα είναι ουνο
 ζην ισκήτη την ώρα σου, μανούλα
 δα επεις, μανούλα δα επεις. Η μάνα
 είναι το βτηριδικα, της γαράς το χλάι
 τ'αυτηνής την αγάπη ε βριγγεται
 βτη ζη. Η μάνα είναι χρυο νερό
 Θα στερνού οι χρόνοι, δα εριούμε
 σου μεις. Αυτα είναι με τη βερα
 ε δα ζλυ τώσε κανεις, ε δα ζινω σε
 κανεις, τζ'ούλο, πρέπει να ζερα

σε σουη τη ζωνί, ίσως της
 μάνας την ευχήν καένας ε
 δωρει γαίρι
 Η μάνα είναι χρυο νερό

Γ) Θεσσαλικό ιδίωμα

Στο τελευταίο δίωρο αυτής της διδακτικής ενότητας οι μαθητές ήρθαν σε επαφή με το θεσσαλικό ιδίωμα μέσω ενός ομιλητή του συγκεκριμένου γλωσσικού συστήματος. Ως ομιλητής του συγκεκριμένου βόρειου ιδιώματος επιλέχθηκε ένας από τους δασκάλους του σχολείου, ο οποίος καταγόταν από την συγκεκριμένη περιοχή. Ο δάσκαλος κλήθηκε να διηγηθεί μια ιστορία κάνοντας χρήση του θεσσαλικού ιδιώματος, η οποία ηχογραφήθηκε, ώστε να χρησιμοποιηθεί ως ηχητικό υλικό κατά τη διδακτική διαδικασία.

Οι μαθητές χωρίς να γνωρίζουν το διαλεκτόφωνο άτομο που άκουγαν στο ηχητικό απόσπασμα, κλήθηκαν να μεταφέρουν τις εντυπώσεις τους. Όλοι συμφώνησαν ότι η ομιλία θύμιζε μία από τις διαλέκτους που ακούστηκαν στην προηγούμενη διδακτική διαδικασία. Κάποιοι την χαρακτήρισαν περίεργη, κάποιοι χωριάτικη και κάποιοι πρόσθεσαν ότι το άτομο που μιλούσε ήταν κατώτερου μορφωτικού επιπέδου.

Στο τέλος της συζήτησης οι μαθητές ενημερώθηκαν για την επικείμενη γνωριμία τους με τον διαλεκτόφωνο ομιλητή. Η έκπληξή τους ήταν μεγάλη, καθώς δεν περίμεναν να αντικρίσουν έναν δάσκαλο του σχολείου τους. Χαρακτηριστικά ένας μαθητής ανέφερε *«Δεν περίμενα ότι ένας δάσκαλος θα μιλούσε έτσι»*, ενώ κάποιος άλλος πρόσθεσε *«Νομίζαμε ότι θα βλέπαμε ένα εντελώς διαφορετικό πρόσωπο»*. Στη συνέχεια με ενθουσιασμό βομβάρδισαν με ερωτήσεις τον καλεσμένο τους ζητώντας από τον ίδιο να απαντά στο γλωσσικό ιδίωμα του τόπου του. Οι ερωτήσεις ήταν πολλές και διαφορετικές, για τη ζωή στο χωριό, την παράδοση της περιοχής ή για την κτηνοτροφία.

Ο τρόπος ομιλίας φάνηκε περίεργος σε μια μαθήτρια και είχε την απορία αν μπερδεύεται ο επισκέπτης τους στην ομιλία, γιατί παρατήρησε ότι αλλάζουν αρκετές λέξεις, όπως *ντιπ* (=τίποτα, καθόλου), *τι φτιάνς;* (= τι κάνεις;). Αρκετοί εστίασαν στην συγκοπή των λέξεων, π.χ. *αρκούδι > αρκούδ*, *πουλί > πλι*, *σκυλί > σκλι*, *κουνέλι > κνελ* στην αλλαγή της κατάληξης *-ος* των αρσενικών ουσιαστικών σε *-ους*, στην αποβολή της κατάληξης στα ρήματα, π.χ. *ξερ < ξέρει*, *μπαιν < μπαίνει*, την αλλαγή του *ο* σε *ου* και του *ε* σε *ι* σε αρκετές λέξεις, στη χρήση της αντωνυμίας *με*, π.χ. *δε μι λες.., με αρέσει το παγωτό*, στο λεξιλόγιο και τις καθημερινές εκφράσεις, π.χ. *φέγα σια πέρα* (=φύγε παραπέρα), *τι χαλεύς* (=τι κοιτάζεις, χαζεύεις;).

7^η Διδακτική Ενότητα

Διδακτικοί στόχοι:

- Γνωριμία των μαθητών με την κατάταξη των ελληνικών ιδιωμάτων.

Μετά την γνωριμία των μαθητών με τις τρεις γεωγραφικές ποικιλίες της ελληνικής γλώσσας και τη σημείωση των βασικών ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της κάθε μίας ξεχωριστά, τέθηκε η συζήτηση σχετικά με τις ομοιότητες και τις διαφορές που παρουσιάζουν τόσο μεταξύ τους όσο και σε σχέση με το γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου και προσπάθησαν να καταλάβουν και να εξηγήσουν το ότι κάποιες έχουν περισσότερα κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ τους, ενώ με κάποιες άλλες λιγότερα.

Όταν αναφέρθηκαν στη σχέση του κασιώτικου ιδιώματος με την κρητική διάλεκτο, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι έχουν αρκετά κοινά, καθώς είναι δύο γειτονικά νησιά και η ιστορία τους έχει καταδείξει την συνεχόμενη σχέση και αλληλεπίδραση της Κάσου με την Κρήτη.

Αντίθετα, στη σχέση κασιώτικου ιδιώματος με το θεσσαλικό ή την ποντιακή διάλεκτο, οι μαθητές παρατήρησαν ότι δεν βρίσκουν πολλές ομοιότητες. Ως κύρια διαφορά με το θεσσαλικό ιδίωμα έθεσαν τη χρήση του αδύναμου τύπου της προσωπικής αντωνυμίας και συγκεκριμένα ανέφεραν ότι *εκεί λένε «σε λέω κάτι», ενώ εμείς λέμε «σου λέω»* χρησιμοποιώντας ως παράδειγμα τη χρήση αυτού του φαινομένου από δασκάλα προηγούμενων χρόνων με καταγωγή από τη Βόρειο Ελλάδα. Σχετικά με την ποντιακή διάλεκτο παρατήρησαν ότι παρουσιάζει περισσότερα κοινά στοιχεία με το θεσσαλικό ιδίωμα, όπως την παράλειψη των καταλήξεων στα ουσιαστικά ή στα ρήματα, π.χ. *ποτήρ, θελ*, και τη βαριά προφορά. Σχολίασαν, ακόμη, το ρήμα *κάνω* και στις τρεις γλωσσικές ποικιλίες. Παρατήρησαν ότι το ρήμα στο θεσσαλικό ιδίωμα μοιάζει με τον αντίστοιχο τύπο στην ποντιακή διάλεκτο, *φτιάνς* και *φτας*, σε αντίθεση με το κασιώτικο ιδίωμα *κάμεις*.

Μέσα από τη σύγκριση και την παρατήρηση των γεωγραφικών ποικιλιών παρακινήθηκαν να ψάξουν και να καταδείξουν τις περιοχές όπου μιλιούνται τα ιδιώματα και οι διάλεκτοι. Οι μαθητές σχολίασαν ότι το θεσσαλικό ιδίωμα και η ποντιακή διάλεκτος – έχοντας ως αφετηρία στον χάρτη την περιοχή του Εύξεινου Πόντου και τη σύνδεση των ιστορικών γνώσεων για την πορεία του ποντιακού πληθυσμού μέχρι την εγκατάστασή τους στην Ελλάδα- χρησιμοποιείται στη βόρεια

8^η Διδακτική Ενότητα

(Διαθεματική προσέγγιση με το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας παράλληλα με το κεφάλαιο *Τηλεόραση και διαφήμιση* της 15^{ης} ενότητας *Τηλεόραση* του Βιβλίου του μαθητή για την επίτευξη του πρώτου στόχου και διαθεματική προσέγγιση με το μάθημα της Θεατρικής Αγωγής για την επίτευξη του δεύτερου στόχου)

Διδακτικοί στόχοι:

- Ανάλυση της γλωσσικής ποικιλίας της διαφήμισης με διαλεκτόφωνη ομιλία βάσει του γλωσσικού, κοινωνιογλωσσικού, σημειωτικού και ιδεολογικού άξονα (Stamou 2011).
- Σχεδιασμός και παραγωγή ενός διαφημιστικού σποτ για ένα προϊόν της αρεσκείας των μαθητών με χρήση μιας γλωσσικής ποικιλίας.

Εφαρμογή- 1^{ος} στόχος

Αρχικά, έγινε προσπάθεια να διερευνηθούν οι απόψεις των μαθητών για την κοινωνιογλωσσική διαφορετικότητα που επικρατεί σε διαφημίσεις, στις οποίες γίνεται χρήση μιας γεωγραφικής ποικιλίας. Προβλήθηκε στους μαθητές η διαφήμιση της Cosmote (<https://www.youtube.com/watch?v=7BeaMO0uzY>). Στη διαφήμιση αυτή χρησιμοποιείται ο βόρειος φωνηεντισμός από τις δύο ηλικιωμένες κυρίες, καθώς περιγράφουν στατιστικά δεδομένα για την παραγωγή γάλακτος και την απόδοση των δύο κατσικών τους. Στη συζήτηση που ακολούθησε, τα σχόλια των μαθητών επικεντρώθηκαν στην ασυνήθιστη σε πραγματικά δεδομένα ασχολία των ηλικιωμένων κυριών με την στατιστική και τον συνδυασμό με τις αγροτικές και κτηνοτροφικές ασχολίες των ανθρώπων που ζουν σε χωριά της επαρχίας, στην επαρχιώτικη εμφάνιση των πρωταγωνιστριών φορώντας μαντίλες και στη γλώσσα που θύμιζε το θεσσαλικό ιδίωμα που γνώρισαν συνομιλώντας με τον φυσικό ομιλητή-δάσκαλο εκείνης της περιοχής. Κατέληξαν ότι όλο αυτό το πάντρεμα είχε ως στόχο να δημιουργηθεί μια ευχάριστη και αστεία διαφήμιση, ώστε να προσελκύσει το ενδιαφέρον του τηλεθεατή.

Στη συνέχεια, για την επίτευξη του πρώτου στόχου προβλήθηκαν δύο διαφημίσεις με χρήση διαφορετικής γλωσσικής ποικιλίας η κάθε μία, ώστε οι μαθητές

να επιλέξουν μία από αυτές για να γίνει η ανάλυση τους βάσει των τεσσάρων αξόνων που αναφέρθηκαν στον αρχικό στόχο. Προβλήθηκαν η διαφήμιση της Kerrygold (<https://www.youtube.com/watch?v=cvyJmvPnH4Y>) και της *Κρητών Άρτος* (<https://www.youtube.com/watch?v=0BCKYgYg1QE>) επιλέγοντας την δεύτερη. Ο λόγος και τα κριτήρια της επιλογής της συγκεκριμένης διαφήμισης ήταν η οικειότητα που είχαν με την κρητική διάλεκτο και τον πολιτισμό του γειτονικού τόπου.

Κατά την ανάλυση της διαφήμισης ζητήθηκε από τους μαθητές να περιγράψουν τον τρόπο ομιλίας, την ενδυμασία, με τι ασχολούνται, τι κάνουν ή τι αντικείμενο κρατάνε, τη γενική εικόνα τόσο των ηθοποιών όσο και του χώρου όπου έγιναν τα γυρίσματα της διαφήμισης, την μουσική υπόκρουση και να αναφέρουν πώς συνδέονται οι παρατηρήσεις με το διαφημιζόμενο προϊόν.

Οι μαθητές, σύμφωνα με τον γλωσσολογικό άξονα, επικεντρώθηκαν στην ονομασία του προϊόντος «*μικιό*», η οποία αποτελεί κρητική λέξη, όπου *μικιό* σημαίνει *μικρό* και ακούγεται τρεις φορές μέσα στη διαφήμιση, όπως *μωρέ μικιό!*, *μικιό*; και *μικιό είναι το μάτι σου*. Ακόμη, σημείωσαν την κρητική προφορά στη λέξη *μικιό*, όπου εμφανίζεται τσιτακισμός στη συνάντηση του *κ* με το *-ιο* και τη λέξης *ούλα* που σημαίνει *όλα* (*μωρέ μικιό, θα τα φας ούλα;*), η οποία χρησιμοποιείται στο γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου. Επίσης, συμπλήρωσαν ότι η ονομασία της εταιρείας παραγωγής *Κρητών Άρτος* παραπέμπει τον τηλεθεατή στην περιοχή της Κρήτης.

Σύμφωνα με τον κοινωνιογλωσσικό άξονα, οι μαθητές παρατήρησαν ότι την κρητική διάλεκτο χρησιμοποιεί ο ενήλικας, ο οποίος εμφανίζεται να φορά την παραδοσιακή στολή με τα στιβάνια και το σαρίκι ή «πέτσα», όπως σημείωσε ο μαθητής κρητικής καταγωγής, ενώ το παιδί τον περιπαίζει κάνοντας λογοπαίγνια με τη λέξη *μικιό*, όπως *μικιό είναι το μάτι σου έχοντας την ανάλογη κρητική προφορά*.

Σχετικά με τον σημειωτικό άξονα, οι μαθητές σημείωσαν ότι όλο το στήσιμο της διαφήμισης στηρίζεται στην παράδοση της Κρήτης και συμπλήρωσαν ότι δεν είναι τυχαία η εμφάνιση του ενήλικα με την κρητική φορεσιά ή η επιλογή της παραδοσιακής κρητικής λύρας τόσο ως στολισμό του παραδοσιακού χώρου που διαδραματίζεται η εν λόγω διαφήμιση όσο και ως μουσική υπόκρουση αυτής. Τέλος, ανέφεραν τον τρόπο επιγραφής της επωνυμίας της εταιρείας παραγωγής ως *Κρητών ΑΡΤΟΣ* στο λογότυπό της. Σημείωσαν ότι, ίσως, στη λέξη *άρτος* τα τρία πρώτα

γράμματα είναι γραμμένα με κεφαλαία γράμματα και αγγλικούς χαρακτήρες που παραπέμπουν στην αγγλική λέξη art, που σημαίνει τέχνη.

Σύμφωνα με τον τελευταίο άξονα, αναφέρθηκαν ότι όλη η παρουσίαση της διαφήμισης μέσα από την παράδοση της Κρήτης είχε ως στόχο να πείσει τους τηλεθεατές για την αυθεντικότητα προέλευσης συνταγής του προϊόντος και της επιλογής αγνών κρητικών υλικών από την εταιρεία παραγωγής ενισχύοντας αυτή την σκέψη και η επωνυμία της εταιρείας *Κρητών Άρτος*. Επίσης, το λογότυπο *Κρητών ΑΡΤος* περνά το μήνυμα της τελειότητας του προϊόντος, όπως ένα έργο τέχνης, και στην προκειμένη περίπτωση τελειότητα του αρτοσκευάσματος σε ποιότητα και γεύση.

Εφαρμογή – 2^{ος} στόχος

Για τον σχεδιασμό και την παραγωγή μιας διαφήμισης οι μαθητές χωρίστηκαν σε δύο ομάδες των πέντε ατόμων. Ζητήθηκε να επιλέξουν ένα προϊόν της αρεσκείας τους που θα ήθελαν να διαφημίσουν, να παραγάγουν ένα διαφημιστικό κείμενο, να εμπνευστούν το σλόγκαν της διαφήμισης και να αναλάβουν τον ρόλο του σκηνοθέτη επιλέγοντας τον τόπο γυρισμάτων, την ενδυμασία, τα σκηνικά και τη μουσική υπόκρουση.

Τόσο η μία όσο και η άλλη ομάδα επέλεξαν γαλακτοκομικά προϊόντα του τόπου τους, η πρώτη το γιαούρτι και η δεύτερη το παραδοσιακό γαλακτοκομικό προϊόν της Κάσου, τη σιτάκα. Και οι δύο ομάδες συμφώνησαν τα δύο γαλακτοκομικά προϊόντα

να προέρχονται από μια υποτιθέμενη εταιρία, την Kasos Farm, και να διαφημίζονται ως προϊόντα που παράγονται από αγνά υλικά της Κάσου. Για το λόγο αυτό στο κλείσιμο της διαφήμισης επέλεξαν την προβολή μιας φωτογραφίας με τη γεωγραφική θέση της Κάσου και θέλησαν να αναγράφεται η επωνυμία Kasos Farm ως λογότυπο και η επιγραφή *Αγνό προϊόν Κάσου*.

Ως σκηνικό χρησιμοποίησαν ένα πανί, όπου ήταν ζωγραφισμένο το εσωτερικό ενός παραδοσιακού κασιώτικου σπιτιού που χρησιμοποιούνταν σε σχολικές γιορτές, όπως φαίνεται στην παρακάτω εικόνα.

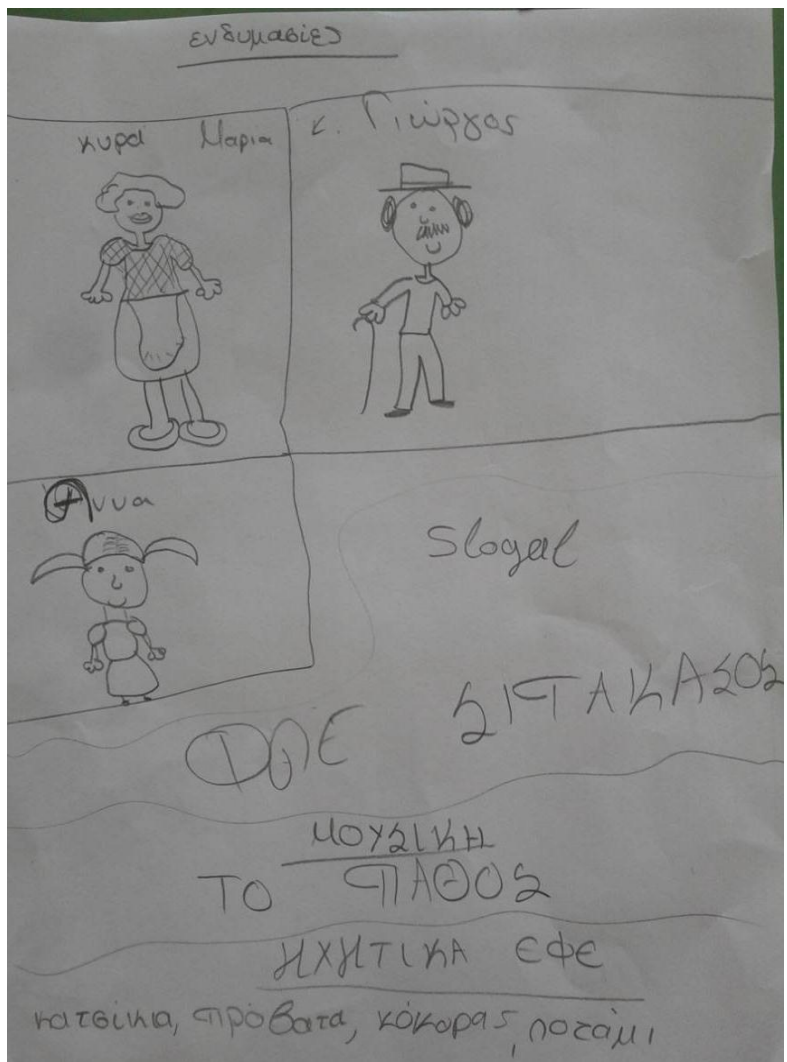

Ως ονομασία του προϊόντος η 1^η ομάδα επέλεξε το «σιτάκα...τάκα τάκα» κάνοντας ένα λογοπαίγνιο μεταξύ της ονομασίας του προϊόντος *σιτάκα* και της έκφρασης *τάκα τάκα* που χρησιμοποιείται για κάτι το οποίο εκτελείται στα γρήγορα, όπως η διαδικασία μαγειρέματος του φαγητού μακαρούνες με σιτάκα. Η 2^η ομάδα επέλεξε ως ονομασία προϊόντος το γιαούρτι *dip's*, όπου *dip* σημαίνει βουτάω, δίνοντας το μήνυμα ότι το προϊόν προσφέρεται και καταναλώνεται και με άλλα φαγώσιμα κάνοντας την απαραίτητη κίνηση βουτήγματος σε αυτό, ενώ παράλληλα έκαναν λογοπαίγνιο της λέξης *dip* με τη λέξη *ντιπ* (=τίποτα) κάνοντας χρήση το θεσσαλικό ιδίωμα.

Όσον αφορά τη μουσική υπόκρουση η 1^η ομάδα για τη διαφήμιση της σιτάκας επέλεξε τον ρυθμό μιας κασιώτικης σούστας (https://www.youtube.com/watch?v=8iKSk_kGOjY) και η 2^η ομάδα το κασιώτικο τραγούδι *Άγιος Κωνσταντίνος* (<https://www.youtube.com/watch?v=Eephrgl2xbc>).

1^η ομάδα – Διαφήμιση για το προϊόν «σιτάκα»

Ο αρχικός σχεδιασμός της διαφήμισης φαίνεται από το παρακάτω πλάνο των μαθητών:

κΓ: Είναι έτοιμο το φαί
 υναικο;
 κΠ: Είναι άντρα μου
 Άννα: Έλα μάνα, τάνκα τάνκα
 τη βζάνκα!
 Κυρ Γιωρ.: Πο, πο ωραίες
 οι μακαρούνες υναικα
 Άννα: Συμφωνώ!
 κ. Π: Εύχορο τσαι χθιόρο
 φαί με τη βζάνκα, τάνκα
 τάνκα. Τσαι α βύκορες
 βελγίες σιτα κα 505
 Παχειρεύεται χθιόρο

Το τελικό σενάριο, το σλόγκαν και το διαφημιστικό κείμενο παρατίθεται παρακάτω:

Σενάριο: Μια γυναίκα, παραδοσιακής οικογένειας, βρίσκεται στην κουζίνα λίγο πριν έρθει ο σύζυγος και τα δύο παιδιά από το σχολείο και δεν έχει προλάβει να μαγειρέψει. Για το λόγο αυτό επιλέγει να ετοιμάσει μακαρόνια με *σιτάκα* που αποτελεί ένα γρήγορο πιάτο, ώστε να είναι έτοιμο το τραπέζι, όταν μαζευτεί όλη η οικογένεια.

Κείμενο:

Γυναίκα: Αχ! Πόσο μου αρέσει να μα(γ)ειρεύω μακαρόνες με *σιτάκα*!

Κόρη: Μα! Σου έφερα τη *σιτάκα τάκα τάκα* που χωρίς αυτή *μακαρόνες* δε *γίνονται*.

Γυναίκα: Ευχαριστώ κόρη μου!

(μπαίνει στο πλάνο ο σύζυγος)

Σύζυγος: *Γλήγορα γυναίκα τη σιτάκα!*

Γυναίκα: Ναι, άντρα μου!

Κόρη: Αμάν αυτά τα *παιάτσια* και σήμερα *αργήσασι!* Πάλι *επιάσασι* κουβέντα με τους φίλους τους;

Γυναίκα: *Παιάτσια* είναι, τι να *κάμομε;*

(μπαίνουν στο σπίτι τα παιδιά)

1^ο παιδί: Γεια *μα*, γεια *μπα!*

2^ο παιδί: Γεια *αερφή!*

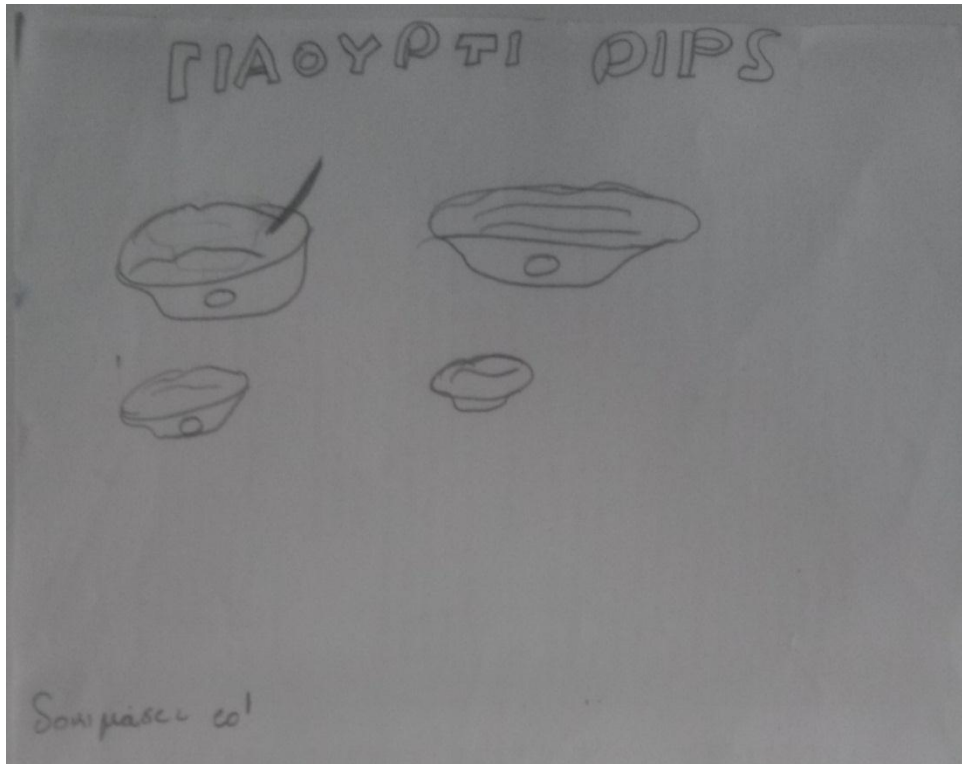
Παιδιά: Μα, πεινάμε πολύ!

(η γυναίκα κοιτάζει την κάμερα)

Γυναίκα: Κάποιες φορές τα παιδιά είναι ανυπόμονα! Για αυτό σε επείγουσες καταστάσεις ...*σιτάκα τάκα τάκα!*

2^η ομάδα – Διαφήμιση για το «γιαούρτι dip's»

Ο αρχικός σχεδιασμός του διαφημιστικού σποτ φαίνεται στις παρακάτω εικόνες:

Διάλογος:

Ναικορέ: να να' νοσημαδία ^{και αφέντα} α που φασα
 Ναικορέ: να! σικωωω! σε φείαζαρι
 Ναικορέ: αφέντα! ζυχαδία σο Γιαούρι Dip!
 Ν. Σε αφέντα (ωω)
 Π. Να φασαφία αφέντα αφέντα γιαούρι και για σου μπαι
 Ν. Για σου αφέντα πολύ βαλε αφέντα ζυχα
 αφέντα με Dip
 Ν. Ζυχαφία καλί μου
 Ν. και σου να σο Dip
 Ν. ΕΛΕΟΣ!!! ΕΠΩ ΠΩ Ε ΘΑ ΤΩΝ ΦΑΩ
 Β. Σε κας σου φασαφία Dip φασαφία σου θα μίνι

Η τελική μορφή του σεναρίου αποτυπώνεται παρακάτω.

Σενάριο: Μια μητέρα έχει μαγειρέψει παραδοσιακά ντολμαδάκια και θέλει να τα συνοδέψει με γιαούρτι. Και όχι με οποιοδήποτε γιαούρτι, αλλά με το γιαούρτι dip's, ώστε να βουτάς τα ντολμαδάκια και τα παξιμάδια σου. Είναι, όμως, τόσο απολαυστικό που μία από τις 2 κόρες της δεν μπορεί να αντισταθεί και το τρώει στα κρυφά.

Κείμενο:

Μητέρα: Πω πω πω, ντολμαδάκια που 'φτιαξα!

1^η κόρη: Ναι, ναι *συμφωνώ!*

2^η κόρη: *Αλιμένετε!* Το γιαούρτι dip ξεχάσατε!

Μητέρα: Ιου!! Πω πω πω!

2^η κόρη: Εεε!!

1^η κόρη: Άφησε και λίγο γιαούρτι για τον μπα!

(η δεύτερη παίρνει το γιαούρτι, για να το φάει μόνη της! Αμέσως μετά μπαίνει και ο πατέρας)

Πατέρας: Άντε *οναίκα*, βάλε *γλήγορα* φαΐ! Πείνασα! Και μη ξεχάσεις το dip!

Μητέρα! Εντάξει!

(Η γυναίκα σερβίρει στον σύζυγο τα ντολμαδάκια χωρίς το γιαούρτι dip)

Πατέρας: Και πού είναι το γιαούρτι dip;

(το πλάνο δείχνει την κόρη που έφαγε όλο το γιαούρτι μόνη της και στη συνέχεια τους δύο γονείς έτοιμους να την επιπλήξουν. Τότε σηκώνεται και απευθύνεται στην κάμερα κλείνοντας στο τέλος το μάτι.)

2^η κόρη: Γιαούρτι dip's! Σε όλες τις γεύσεις και για όλα τα γούστα!

(μετά την προβολή της επωνυμίας προβάλλεται μια επιπλέον σκηνή, όπου ένας κάτοικος της βόρειας Ελλάδας σχολιάζει την κατανάλωση του γιαουρτιού στην Κάσο με την απαραίτητη ομιλία της περιοχής του κάνοντας ένα λογοπαίγνιο.)

Βορειοελλαδίτης: Εκεί *κατ' ζτην* Κάσο, *ντιπ* γιαούρτι *δεν θα μειν'*.

9^η Διδακτική Ενότητα

(Αφιέρωμα στην τοπική επέτειο σχετικά με το Ολοκαύτωμα της Κάσου στις 7 Ιουνίου 1824)

Στόχοι

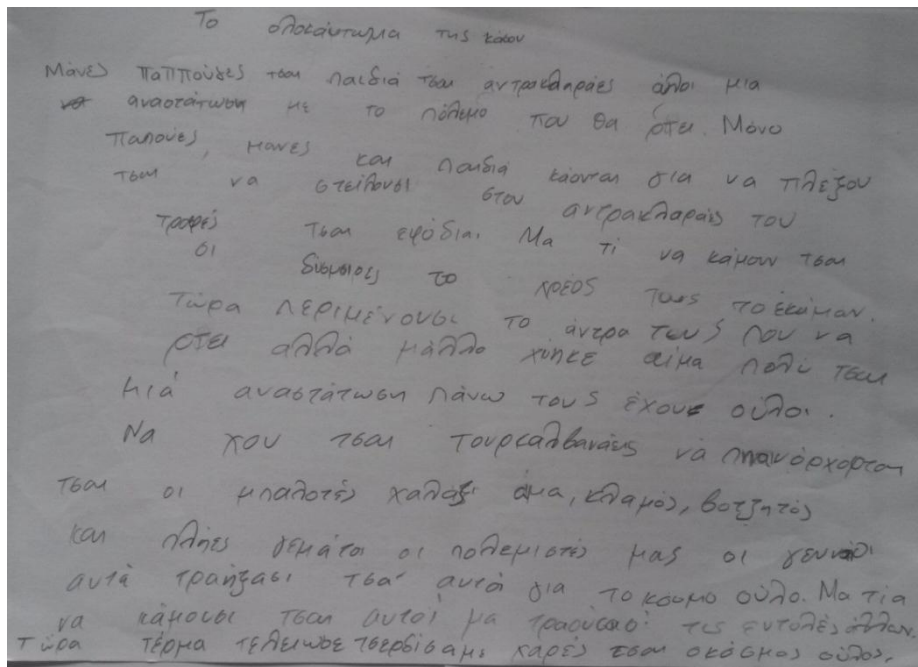
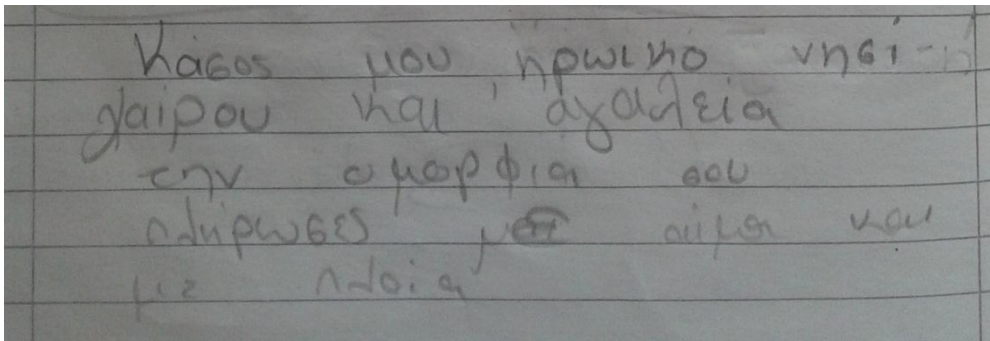
- Γνωριμία και συζήτηση των γεγονότων την περίοδο του Ολοκαυτώματος μέσα από λαογραφικά κείμενα και ποιήματα γραμμένα στο γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου.

Δόθηκε στους μαθητές το λαϊκό ποίημα *Ο πατημός της Κάσου* και μια σειρά ποιημάτων από το βιβλίο *Ιστορίες και Θρύλοι του Πατημού* του Μηνά Ηλ. Περσελή (1998). Έγινε ανάγνωση των ποιημάτων και σχολιασμός των γεγονότων. Ζητήθηκε να αναφέρουν τα ονόματα των Κασιωτών που πρωτοστάτησαν σε αυτή τη μαύρη περίοδο για το νησί και να μεταφέρουν τη δράση τους, όπως περιγράφεται στα ποιήματα. Ορισμένοι μαθητές γνώριζαν και άλλες ιστορίες για τη συγκεκριμένη περίοδο και τις μετέφεραν και στους υπόλοιπους και στο τέλος, εξέφρασαν την άποψη και τα συναισθήματά τους για την έκβαση των γεγονότων. Επίσης, ζητήθηκε να βρουν κασιώτικες λέξεις ή φράσεις μέσα από τα ποιήματα που να περιγράφουν την κατάσταση που επικρατούσε εκείνη την περίοδο στο νησί, όπως *κλαμός*, *βοντζητός*, *πατημός*, *πας τσαι σεισμός είνη* (έγινε), *ίνουτται στίβες τα κορμιά*, *οινιες εψάχνα καταφύ* (=καταφύγιο) *τσι οι γρες να βρου καμάρα* (=σπηλιά) και να αναφέρουν τους χαρακτηρισμούς και τις περιγραφές που δίνονται από τους συγγραφείς για τους Κασιώτες και τους πολιορκητές της Κάσου, όπως *σσα το*

χιλιάρφο αετό ορμούσε (ο Κανταριζής-ήρωας Κασιώτης) στο ρεσάλτο.... κουρσάρους
μες τα τούματα τσαι πειρατής στη τάπια, εφ φοβάται θάνατο, φουρτίνες και δρολάπια.

Η παραπάνω δραστηριότητα τους βοήθησε πολύ στην επόμενη, όταν τους
ζητήθηκε ανά ομάδες να γράψουν ένα ποίημα ή μια μαντινάδα ως αφιέρωμα στην
επέτειο του Ολοκαυτώματος. Στην Κάσο είναι σύνηθες οι κάτοικοι να «συντένουν
μαντινάδες» για ζητήματα που αφορούν την καθημερινότητά τους, τα πολιτικά
δρώμενα, την ξενιτιά ή την ιστορία του ηρωικού νησιού (βλ. Παπαγεωργίου 2016;
Σκουλιός 1998).

Τα ποιήματα και οι μαντινάδες που έγραψαν οι μαθητές είναι τα παρακάτω:

Η ΚΑΝΟΝΕΣ ΕΛΑΞΙΟΘΕΤΕ ΑΝΤΙΤΟΥΡΚΑΡΑΝΑΚΩΔΕΣ
 ΖΩΝΗ ΤΗΝ ΠΕΡΑ ΤΗ ΚΑΡΙΑ ΤΗΣ 7 ΤΟΥ ΙΟΥΝΟΥ
 ΜΕ ΕΠΙΒΡΥΣΕΙΣ ΟΙ ΟΥΡΟΙ ΑΝΟ ΣΥΝ ΚΡΗΤΗ ΗΡΤΑΝ ΟΡΓΑΝΟΣ ΝΟΤΙΣ ΤΩΝ
 ΑΡΜΑΤΑ ΚΑΝΑΝ ΠΕ ΤΑ ΚΑΡΑΘΙΑ.
 ΚΑΙ ΜΕ ΤΗΡΕΝΝΑΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΚΑΘΙΩΝΩΝ ΑΝΟΜΟΝΟΥΣ ΟΙ ΕΠΙΒΡΥΣΕΙΣ
 ΡΟΥ ΕΥΑΣ ΑΝΟΜΟΝΟΥΣ Ο ΖΑΚΑΡΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΚΑΡΑΘΙΑΣ ΕΠΗΡΣΕ ΟΤΩΣ ΤΑΥΤΑ
 ΝΑ ΤΟΥ ΠΕΙ ΤΑ ΝΕΑ ΣΣ ΣΟΥΤΑΝΕ ΠΟΥ ΑΥΤΙΝΟΥΣ ΑΥΤΑΝΤΟ ΣΗΜΕΙΟ ΠΕΡΝΑ
 ΣΑ ΚΑΡΑΘΙΑ ΟΥΣ ΑΝΟ ~~ΕΣ~~ ΤΩΝ ΕΤΟΙ ΔΑ ΝΟΤΙΟΤΕΡΑΙΣ ΤΟ ΝΗΣΙ
 ΕΤΟΙ Ο ΣΟΥΤΑΝ ΑΚΟΥΕΙ ΤΗ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΚΑΤΑΡΕΙΝΕΙ ΤΩΝ ΠΑΤΕΙ ΤΟ ΑΝΟΜΟΝΟΥΣ

Ποίημα για το νησί μας
 Καταραμένος Ιούλος ητο τότες
 π' ούλοι ο καβώτες βραζιώτες,
 στο λεμήςσκι γενναία
 το βράδυ μάγισσας βζις εννέα.
 Ενοσιώδητα βζη μάχη,
 αιμάτα τρέφα ανίση ράχη.
 Οι Τούρκοι - Αλβανοί
 όπως Γιάντα οι Για Μπαροι
 ΕΣΡΩΧΟΝΤΟΥΣΑ ΜΕΤΑΞΙΟΣ ΤΩΣ
 ΜΑΚΣΟΣ ΔΑ ΠΑΙΡΕΙ ΤΗ ΕΞΟΥΣΙΑ
 Ενζωμεταξύ οι Καβώτες,
 Ρουδιώτες τσολ Αμαρυνιώτες

Κλαίω για την ομορφιά της πατρίδας
για την καταγωγή της,
που έμεινε αίμα στα φώδια
στα τα έθια της αδιάστα
οι χέρια στα οι χέρια εφρόντιζα
για τα μέλας της παλικαρία,
στα Ελλάδα στα κόρες της
στα Τουρκικού αγάντα.
αμόνον εγώ εδίδαμε τούτη
τη μορφαία ώρα, που
φεύγουν τα παιδιά, φεύγουν στα
τα ουνά, τρέχεις μονάχα μας
εμίζετε με ψυχολογικά. > φωνάζει
στα δρηνεί η υναίκα του
Ζαχαρία, ετθείνη ε
συμφωνούσε με τον άντρα
της τήδε δε να το λωπίσει

σου απώδωσε τη γάρφα του
το όμορφο νηπί του.

Πίμα εβείθηε σολύ ζωα
ούλεσ οι υναιτες κουραισεναν
τα κλάματα ζωαφοβισοσι
να σπάρου δέβη.

Η μάνας εν εδέχθηθα να
ζάβου τα σπαιδία τας, τσάκομη
μιαν μοιραία φορά να ζάβου
τα λουσια τας.

Ο παπαισ του Αν Μάμμα,
ο τριγευλοσημένος κατάρλαβε
τους τούρκαλους του σπιν
στα κρυφα να σπάρου
το νηπί, αζη πiew μερά της
ελληνησας ζβευδηθησε τότεσά
να λινουσι τρεις
σιετρες...

ευχήθηκε εις το θεο
 τωαι τότε με τα τωαλια
 διεηρινε ένα παγωμα
 γε τούτες τις επιρηές
 βαιρηές. τωρα μέχρι τωαι
 βημερο τωρομε 3 νησάκια
 ονόματι φρεγάδες, τωόβοι
 βτον θη μάμμη τωαι
 να ουδι τις 3 ^{αυτίς} πέτρες.

της Κάσου τ' οδοπαύτωμα
 η ηδραφε ιστορία
 συστηθηκε για ηρωζοβέλιδα
 στα της Κάσου τα
 βιβλία

Η Κάσος είναι ένα νησί
 με μεγάλη ιστορία
 που καταρχάς να να οι φοινικιστές
 το ζαχαρικό κητεές, αβουθής
 τρωχουσι για να γλυτάσασ.

Τωαι της ιστορίας τα νερα μελετησώ
 για να γλυτάσασ.

Είναι πολέμοι, ζαυνοτοί σε ουδέ. 5
 πολέμοι της Κάσου η ιστορία
 για να μας σώστων ουδέ.

Σγατα τους νε τους και τις κρεσ
 τα σνιπο εο-5 αβιαζο. υαίνε αλο το
 νησί και το ιστοροσποζου

Στα πλαίσια διεξαγωγής της γιορτής του Δημοτικού Σχολείου για την επέτειο του Ολοκαυτώματος οι μαθητές επέλεξαν να παρουσιάσουν το ποίημα *Ο Πατημός της Κάσου* συνοδευόμενοι υπό τον ήχο της κασιώτικης λύρας. Έγινε πρόσκληση σε δύο λυράρηδες του νησιού, που τύχαινε να είναι γονείς από δύο μαθητές, και δέχτηκαν με χαρά. Στις πρόβες δόθηκαν από τους καλεσμένους οι κατάλληλες συμβουλές και παρατηρήσεις σχετικά με τον τρόπο ομιλίας και προφοράς του κασιώτικου ιδιώματος.

Ολοκλήρωση εφαρμογής και αποτελέσματα

Στο τέλος των διδακτικών δραστηριοτήτων έγινε συνέντευξη με τους μαθητές, ώστε να εξεταστούν οι γνώσεις και οι εμπειρίες που αποκόμισαν από το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα και γενικότερα οι στάσεις τους απέναντι στην οργάνωση και εξέλιξη της διδασκαλίας. Οι ερωτήσεις που τέθηκαν κινήθηκαν στους θεματικούς άξονες: α) Προτίμηση δραστηριοτήτων, β) Αποτίμηση και διεύρυνση γνώσεων, γ) Αξία διδασκαλίας των νεοελληνικών διαλέκτων και δ) Εκμάθηση ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του τοπικού γλωσσικού ιδιώματος.

Τα σχόλια και οι απαντήσεις των μαθητών είναι:

«Ήθελα να μάθω κι άλλες διαλέκτους, γιατί ήξερα μόνο τα κασιώτικα και τα ποντιακά. Γνώρισα κάποιες διαλέκτους από έργα που παρακολουθούσα, κυπριακά ή θεσσαλονικιώτικα. Μέσα από το μάθημα αυτό έμαθα λίγα πράγματα για διαλέκτους που δεν γνώριζα και δεν είχα ακούσει ποτέ, όπως τη διάλεκτο του κύριου Κώστα (επισκέπτης- φυσικός ομιλητής του θεσσαλικού ιδιώματος). Αξίζει όλοι να μάθουμε διαφορετικές διαλέκτους, γιατί θα μπορούμε να μιλήσουμε πιο εύκολα με άλλους ανθρώπους που μπορεί να μη γνωρίζουν τα νέα ελληνικά καλά. Δεν μπορούμε να πούμε ότι μια διάλεκτος είναι κατώτερη από κάποια άλλη ή περιέργη ή χωριάτικη, γιατί κι εμείς περίπου με τέτοιο τρόπο μιλάμε. Μου φαίνεται ενδιαφέρον να μάθεις καινούριες διαλέκτους, γιατί π.χ. αν φύγεις από κάπου και πας κάπου αλλού που μιλάνε άλλη διάλεκτο, θα την ξέρεις και θα μπορείς να μιλάς με ανθρώπους που είναι εκεί.»

«Στα κασιώτικα αλλάζουν π.χ. λέξεις, δηλαδή καταλαβαίνεις ότι είναι ελληνικά, από τα γράμματα, τόνους και τέτοια, αλλά αλλάζουν κάποια πράγματα π.χ. στο και βάζουν τσ ή αλλάζουν λέξεις π.χ. την κουβέρτα την λένε μπατανία. Και όχι μόνο από τα κασιώτικα, αλλά και από άλλες διαλέκτους αλλάζουν κάποια πράγματα, που και πάλι είναι στα ελληνικά, αλλά μιλιέται στον τρόπο που μιλάνε εκεί πέρα. Από όλο το μάθημα μ' άρεσαν τα ποντιακά. Τον τρόπο που μιλάνε δεν τον είχα ξανακούσει. Αν ο άλλος θέλει να μιλήσει στη διάλεκτό του δεν είναι ντροπή, γιατί εκεί γεννήθηκε και είναι λογικό να μιλάει τέτοια διάλεκτο. Δεν θα έπρεπε να είναι αστείο.»

«Συνήθως στις σειρές είχαν κάτι παράξενες τέτοιες προφορές που μου φάνηκαν στην αρχή λίγο αστείες, αλλά μετά μου φάνηκαν και ενδιαφέρουσες. Θα ήθελα να μάθω μια

διάλεκτο και την έμαθα τώρα.. εντάξει. Αυτή που μιλιέται στην περιοχή του κύριου Κώστα μου έκανε πιο πολύ εντύπωση, γιατί άλλαξε τελείως την προφορά και τον τόνο στις λέξεις. Έμαθα ότι δεν υπάρχει μια γλώσσα η νέα ελληνική, αλλά υπάρχουν και περισσότερες, δηλαδή μπορεί να υπάρχει σε κάθε νομό, 52 νομοί είναι 52 ‘γλώσσες’ διαφορετικές. Δεν είναι αστείες, δηλαδή αν σου φανεί αστεία δεν είναι, μου άλλαξε η άποψη. Και εμείς μένουμε σε χωριό και δεν πρέπει να πεις κάποια άλλη διάλεκτο χωριάτικη».

«Χάρηκα που γνώρισα κι άλλες διαλέκτους. Μου φαινόταν περιέργως, επειδή δεν τις είχα ξανακούσει. Και θα ήθελα να πω ότι καμία διάλεκτος δεν πρέπει να θεωρούμε χωριάτικη, απλά είναι η δική τους διάλεκτος. Μπορεί να σου φανεί εμένα περίεργη, επειδή δεν την έχεις ξανακούσει».

«Θα ήθελα να μάθω κι άλλες διαλέκτους, γιατί μου κινούν την περιέργεια. Θέλω να ακούσω πως λένε, ας πούμε, μια λέξη, αν την αλλάζουν τελείως ή αν την αφήνουν ίδια και απλά αλλάζουν κάποιες συλλαβές. Όλο αυτό σε κάνει να μπαίνεις σε σκέψη και μ’ αρέσει. Δεν θα πω κάτι αρνητικό. Μου έκανε εντύπωση η διάλεκτος που μιλάνε στη Θεσσαλία, γενικά στα βόρεια, γιατί κάποιες φορές εδώ που παίρναμε συνέντευξη τον κύριο Κώστα μας έλεγε διάφορες λέξεις, τον ρωτούσαμε τι σημαίνουν καταλαβαίναμε ότι κάποιες φορές αλλάζει τελείως όλη η λέξη. Δεν έμενε συλλαβή για συλλαβή που να έμενε ίδια. Μου έκανε εντύπωση θα ήθελα να ξέρω παραπάνω λέξεις, γιατί είναι κάτι περίεργο για μένα, κάτι πρωτόγνωρο και θα ήθελα να το εξερευνήσω. Ο καθένας έχει τη διάλεκτό του. Δεν μπορούμε να κοροϊδέσουμε τίποτα, γιατί είναι του μέρους του η διάλεκτος και πρέπει να την τιμάει, όπως τον τιμάει να μένει στο χωριό του ή οπουδήποτε μένει.»

«Εμένα μου αρέσει να μαθαίνω καινούριες διαλέκτους, γιατί ξέρω μόνο κασιώτικα και ‘πρωτευουσιάνικα’ και θα ήθελα να μάθω κάτι παραπάνω. Δηλαδή να ξέρω κι άλλες γλώσσες σε περίπτωση που μπορεί να έρθει κάποιος στο μαγαζί, λέω για παράδειγμα, και να μας μιλήσει με τη διάλεκτό του. Θα ήθελα να ξέρω για να καταλάβω τι θα ήθελε να παραγγείλει. Πρωτευουσιάνικα για μένα είναι η γλώσσα που μιλάνε στην πρωτεύουσα, την Αθήνα, και επίσης, δεν είναι μόνο αυτό. Είναι τα νέα ελληνικά χωρίς καμιά διάλεκτο να μπλέκεται, να το πω. Τα ποντιακά και η διάλεκτος του κύριου Κώστα μου έκαναν εντύπωση. Θα έλεγα να μη ντρέπεστε για τη διάλεκτό σας, γιατί είναι η γλώσσα του τόπου σας, εκεί που γεννηθήκατε. Στην αρχή ντρεπόμουν, αλλά αυτή η δραστηριότητα που κάναμε μαζί και αυτά που μου είπαν οι γονείς μου μού έδωσαν θάρρος και μου έδωσαν αρκετά.»

«Μου άρεσαν και θα ήθελα να τις μάθω καλύτερα. Και η διάλεκτος του κύριου Κώστα είχε πολύ ενδιαφέρον. Και όλες οι διαλέκτοι έχουν ενδιαφέρον. Είναι καλό να γνωρίζεις άλλες διαλέκτους, γιατί αν έρθει κάποιος άλλος θα μπορείς να συνεννοηθείς καλύτερα, γιατί κάποιες λέξεις δεν αλλάζουν και τόσο πολύ και μπορείς να τις καταλάβεις, ενώ κάποιες άλλες αλλάζουν πάρα πολύ, όπως αυτές στη διάλεκτο του κύριου Κώστα. Θα ήθελα κανένας να μη χαλάει την παράδοση του τόπου του.»

«Εγώ ήξερα από μικρός την κρητική διάλεκτο και μετά όταν ήρθα εδώ στο σχολείο άκουσα και μερικές άλλες. Στην αρχή μου φαινότουσαν παράξενες, αστείες, πολύ άγνωστες, αλλά άρχισα να τις μαθαίνω και κατάλαβα ότι δεν είναι τίποτα το συνταρακτικό να τις μάθεις. Είναι ίσα ίσα διασκεδαστικό πράγμα και είναι και εύκολο. Αλλά μερικές διάλεκτοι, όπως του κύριου Κώστα, η θεσσαλική, που αλλάζουν τους τόνους, την προφορά και αφαιρούνε και γράμματα απ' τις λέξεις, είναι κάπως δύσκολη να τη μάθεις αλλά πιστεύω ότι κι εγώ δεν θα δυσκολευτώ να τη μάθω. Κανείς δε πρέπει να χαρακτηρίζει τις διαλέκτους χωριάτικες.»

«Αν δεν γνώριζα για τις διαλέκτους, θα έλεγα ότι κάποιος μιλάει παράξενα. Μου έκανε εντύπωση η γλώσσα του κύριου Κώστα και τα ποντιακά. Από όλη τη διαδικασία, έμαθα πώς μιλάνε στην περιοχή του κύριου Κώστα και τα ποντιακά που μου άρεσαν πάρα πολύ. Αν δεν γινόταν όλο αυτό, δεν θα γνώριζα καμία από αυτές τις διαλέκτους. Μου άρεσε όλο αυτό και θα ήθελα να δω κι άλλες λέξεις και θα τις θυμόμαστε να γνωρίσουμε κάποιον άλλο άνθρωπο από αλλού.»

Συμπερασματικά:

Τα σχόλια των μαθητών επιβεβαιώνουν το ενδιαφέρον που υπάρχει κατά την διδακτική αξιοποίηση της γλωσσικής ποικιλίας. Κατά την επαφή με το γλωσσικό ιδίωμα της Κάσου, οι μαθητές ασχολήθηκαν με τα ήθη και έθιμα του τόπου τους και διάφορα λαογραφικά στοιχεία, ενώ παράλληλα προσέγγισαν γλωσσικά την πολιτισμική κληρονομιά του τόπου τους. Η γνωριμία με άλλες γεωγραφικές γλωσσικές ποικιλίες της ελληνικής και η σύγκρισή τους με το τοπικό γλωσσικό ιδίωμα των μαθητών διεύρυνε τις γνώσεις των μαθητών, αντιλήφθηκαν την ποικιλομορφία της και τα διάφορα γλωσσικά συστήματα που διαθέτει και οδήγησε στην αναθεώρηση της στάσης που έχουν απέναντι στις γεωγραφικές ποικιλίες.

Παράρτημα

➤ 1^ο Ερωτηματολόγιο Ερωτηματολόγιο

Αγόρι Κορίτσι

1. Μιλάτε τα κασιώτικα;

Καθόλου   Λίγο   Αρκετά   Πολύ   Πάρα πολύ

2. Σε ποιο βαθμό χρησιμοποιείτε τα κασιώτικα;

Καθόλου   Λίγο   Αρκετά   Πολύ   Πάρα πολύ

3. Χρησιμοποιείτε τα κασιώτικα στον καθημερινό σας λόγο;

Καθόλου   Λίγο   Αρκετά   Πολύ   Πάρα πολύ

4. Χρησιμοποιείτε τα κασιώτικα στον γραπτό λόγο;

Καθόλου   Λίγο   Αρκετά   Πολύ   Πάρα πολύ

5. Μιλάνε τα κασιώτικα οι γονείς σας;

Καθόλου   Λίγο   Αρκετά   Πολύ   Πάρα πολύ

6. Σε ποιο βαθμό χρησιμοποιούν τα κασιώτικα;

Καθόλου   Λίγο   Αρκετά   Πολύ   Πάρα πολύ

7. Μιλάνε κασιώτικα οι παππούδες σας;

Καθόλου   Λίγο   Αρκετά   Πολύ   Πάρα πολύ

8. Σε ποιο βαθμό χρησιμοποιούν τα κασιώτικα;

Καθόλου   Λίγο   Αρκετά   Πολύ   Πάρα πολύ

9. Μιλάνε κασιώτικα άλλοι στο οικογενειακό σας περιβάλλον;

Καθόλου   Λίγο   Αρκετά   Πολύ   Πάρα πολύ

10. Σε ποιο βαθμό χρησιμοποιούν τα κασιώτικα;

Καθόλου   Λίγο   Αρκετά   Πολύ   Πάρα πολύ

11. Θεωρείτε ότι τα κασιώτικα είναι εύκολα;

Καθόλου   Λίγο   Αρκετά   Πολύ   Πάρα πολύ

12. Ποια είναι η άποψή σας και ποιον χαρακτηρισμό θα δίνετε για τα κασιώτικα;

➤ 2^ο Ερωτηματολόγιο

1. Πώς θα χαρακτηρίζατε τον τρόπο ομιλίας στην πρώτη ηχογράφιση;

Αστείος, γνώριμος, άγνωστος, περίεργος, χωριάτικος, ενδιαφέρων, συνηθισμένος, άλλο

---

2. Αναγνωρίζετε τη «γλώσσα» που χρησιμοποιήθηκε στην πρώτη ηχογράφιση;

Καθόλου   Λίγο   Αρκετά   Πολύ   Πάρα πολύ

3. Γνωρίζετε σε ποια μέρη της Ελλάδας μιλιέται;

---

4. Σε ποια κοινωνική ομάδα πιστεύετε ότι ανήκουν οι ομιλητές;

---

5. Πώς θα χαρακτηρίζατε τον τρόπο ομιλίας στη δεύτερη ηχογράφιση;

Αστείος, γνώριμος, άγνωστος, περίεργος, χωριάτικος, ενδιαφέρων, συνηθισμένος,

άλλο _____

6. Αναγνωρίζετε τη «γλώσσα» που χρησιμοποιήθηκε στη δεύτερη ηχογράφιση;

Καθόλου   Λίγο   Αρκετά   Πολύ   Πάρα πολύ

7. Γνωρίζετε σε ποια μέρη της Ελλάδας μιλιέται;

---

8. Σε ποια κοινωνική ομάδα πιστεύετε ότι ανήκουν οι ομιλητές;

---

9. Αν αναγνωρίζατε μία ή παραπάνω, τότε την/τις ακούσατε πρώτη φορά;

---

10. Γνωρίζετε άλλη «γλώσσα» που μιλιέται στην Ελλάδα;

---

11. Ποια είναι η άποψή σας για τις «γλώσσες» αυτές;

➤ Λεξιλόγιο Ποντιακής διαλέκτου

σάββα (σάβ) από τον (αριθμητικό) (δύο)
 σάββατον (σα) = σάββατον των Σιών.
 Σαυρίτης (σ) ο κείνος Σαυρίτης.
 Σαυρία (σάβ) (σα) (α.ε.) = το σάββα.
 σαρδηνίαν (σα) (ρ. σαρδηνία) = σάββατον νύκτα ή γαρμασό.
 σαυρίτης (σα) (ρ. σαυρία) = ίδιον κατά το οποίο η νύκτα είναι η σάββατον
 μέρα του Σάββατος και γαρμασό κείνος και για αρκετά διάστημα δεν μένει
 στα Ληθέρια, κοντινός κ.λπ.
 σφάρι (σα) λήθ. σφάρια (σα) = προβάτι
 Σφάρια = μαζύων, και σφάρι.
 Ταρσανούλος (σα) (α.ε.) = πολύδρομη κρηνη ή γενεά Σιών.
 τριγών (σα) = τριγωνό (σαν) ομοίως τριγωνό για τα Χριστούγεννα και
 τους γαρμούς.
 τούσον (σα) (σπαρ. τούρι) = τούρακι.
 τούρι (σα) (α.ε.) = τούρακι, τούριον.
 τούριον (σα) (α.ε.) = τούρακι (νύκτα τούριον).
 Φ κείνη = θάψις, θάψις με θάψις.
 κείνη (σα) = θάψις.
 Χ χαίβα (σα) λήθ. χαίβα (σα) (α.ε.) = χαίβα (σαν) χαίβα, χαίβα, χαίβα.
 χαρσοβύβατον (σα) = χαρσοβύβατον από τούρακι
 χιτάρον (σα) (σπαρ. χιτάρον) = το μικρό παιδί.
 χαρσίον (σα) = η ώρα της ημέρας χαρσίον (σπαρ. χαρσίον).
 χιμάρι (σα) = χιμάρι
 Χριστούγεννα = ο μήνας Δεκεμβρίου
 ψυχός (σα) = ψυχολόγος.
 Ω ωθεί = γεννήσθαι.
 ωθεί (σα) λήθ. ωθεί (σα) = αυθό.
 ωθείς = μικρό πρόσωπο το βίβα στα βίβα.

σμασάβαν (σα) = σμασάβαν, θάψις.
 σμασάβαν (σα) σμασάβαν (σα) = σμασάβαν, σμασάβαν, σμασάβαν.
 σμασάβαν (σα) σμασάβαν (σα) = σμασάβαν, σμασάβαν.
 Π παιδός = το παιδί, ο υίος.
 παρανομία = ειδική και τα ειδικά ειδικά που προσδίδει γενεά και
 λήθια.
 (εμδ)ο παρανομία = αυτός που παρανομίζει σε θεινό θεοκότοπο.
 (α) πηθ. παρανομία
 παρανομία (σα) (α) = η γενεά που είναι στον παρφή, θάψις το βίβα και παρανομία
 με τον χαλαρότητα.
 παρανομία (σα) ενία, παρανομία (α) = ομοί. θεοκότοπο με λογική ικανότητα
 για θεινό δίαση.
 (σα) παρσία = η αναρρητική γενεά και ο κέρνος.
 παρσία (σα) και παρσία (σα) λήθ. παρσία (σα) = παρσία με γενεά και κέρ.
 παρσία (α) λήθ. παρσία (α) = παρσία, παρσία (γενεά) παρσία και παρσία.
 (σα) παρσία = η ώρα που λαλούν η παρσία, παρσία.
 (α) παρσία = παρσία παρσία (σπαρ. παρσία, παρσία).
 (α) παρσία = το παρσία παρσία.
 (σα) παρσία = παρσία και παρσία παρσία παρσία σε παρσία, παρσία
 παρσία για τις παρσία παρσία.
 (η) παρσία = παρσία, παρσία.
 παρσία (σα) = το παρσία παρσία.
 Ρ ρινός (σα) ή ρινός (α.ε.) = ρινός.
 (η) ρινός = η ρινός, ομοίως σε κρηνη και ομοίως για το γένος των
 κρηνη.
 Σ (η) σάβαν = η παρσία παρσία.
 σάβαν (σα) σάβαν (σα) = παρσία παρσία και άλλα παρσία.
 σάβαν (σα) λήθ. σάβαν (σα) = παρσία, παρσία.
 (σα) σάβαν = παρσία παρσία ή παρσία παρσία.
 (σα) σάβαν = το παρσία.
 σάβαν = παρσία, παρσία.
 (α) παρσία = το παρσία παρσία.

➤ Portfolio
Σχολιασμός Portfolio

Στο παρακάτω Portfolio Διαλέκτων και Ιδιωμάτων της Ελληνικής Γλώσσας οι μαθητές καλούνται με έναν παιγνιώδη τρόπο να συμπληρώσουν τις σελίδες του προσωπικού τους φακέλου με στόχο να γνωρίσουν την γεωγραφική γλωσσική ποικιλίας της χώρας μας.

Στην αρχή του Portfolio περιλαμβάνεται μια σελίδα με το γλωσσικό πορτραίτο του μαθητή, όπου καλείται να βάλει την φωτογραφία του και να συμπληρώσει τα απαραίτητα στοιχεία. Ακολουθεί το γλωσσικό βιογραφικό, στο οποίο ο κάθε μαθητής καλείται να παρουσιάσει αγαπημένα στοιχεία που έχουν άμεση σχέση με τον πολιτισμό και την κουλτούρα της Ελλάδας, καταγράφει τις επαφές του με άλλες διαλέκτους και ιδιώματα της ελληνικής, απαντά σε μια σειρά ερωτήσεων που αφορούν στις διαπολιτισμικές του εμπειρίες, τα ταξίδια του στην Ελλάδα και την επαφή του με τη γλώσσα των ανθρώπων των διάφορων περιοχών της χώρας. Στη συνέχεια, ακολουθεί ένας πίνακας στον οποίο οι μαθητές θα πρέπει να σημειώσουν το πώς μαθαίνουν τις διαλέκτους και τα ιδιώματα ευκολότερα, στην οποία επιχειρείται η διερεύνηση των στρατηγικών εκμάθησης τους. Οι μαθητές καλούνται να αξιολογήσουν την πορεία τους στο project γνωριμίας με τη γλωσσική ποικιλία και να σημειώσουν ένα ✓ στην περίπτωση που χρησιμοποιούν κάποια από τις στρατηγικές. Στο τέλος του γλωσσικού βιογραφικού υπάρχει ένας πίνακας/ καρτέλα λέξεων, όπου ο μαθητής μπορεί να καταγράψει το λεξιλόγιο από την επαφή του με τη γεωγραφική ποικιλία.

Στο Ντοσιέ οι μαθητές μπορούν να καταγράψουν τις αγαπημένες τους δραστηριότητες. Κάθε φορά που οι μαθητές συμπληρώνουν το Ντοσιέ τους με εργασίες.

Το Portfolio μου!

Ομιλείτε ελληνικά;

Αγαπητέ μαθητή, αγαπητή μαθήτρια,

καλώς ήρθες στο πρώτο σου Portfolio Διαλέκτων και Ιδιωμάτων της Ελληνικής Γλώσσας!

Αυτό το Portfolio Γλωσσών είναι ο ατομικός σου φάκελος όπου μπορείς να παρουσιάζεις:

- ✓ τα πολυγλωσσικά και πολυπολιτισμικά σου βιώματα,
- ✓ τις διαπολιτισμικές σου εμπειρίες,
- ✓ το επίπεδό σου στις ελληνικές διαλέκτους και ιδιώματα που γνωρίζεις ή μαθαίνεις εντός ή και εκτός σχολείου,
- ✓ την εξέλιξή σου στις διαλέκτους και ιδιώματα που μαθαίνεις,
- ✓ τον τρόπο με τον οποίο τις μαθαίνεις ευκολότερα,
- ✓ τις προσωπικές σου στρατηγικές μάθησης.

Επιπλέον, μπορείς να τοποθετείς στο φάκελό σου στοιχεία που τεκμηριώνουν:

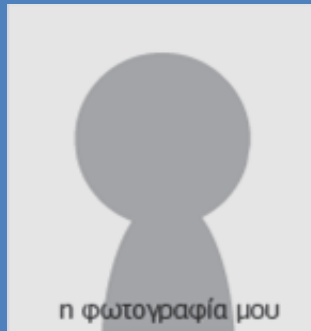
- τις γνώσεις σου,
- τα βιώματά σου σε διαφορετικά γλωσσικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα.

Το Portfolio σου αποτελείται από δύο μέρη:

1. το Γλωσσικό Βιογραφικό
2. και το Ντοσιέ

Όνομα:

Επώνυμο:

Τόπος γέννησης:

Σχολείο:

Ξεκινώ τη συμπλήρωση του Portfolio στις:

Γνωρίζω την Ελλάδα !!

Η παραδοσιακή μουσική που μου αρέσει είναι _____ από _____

Ο αγαπημένος μου παραδοσιακός χορός είναι _____ από _____

Τα αγαπημένα μου παραδοσιακά φαγητά είναι _____ από _____

Ο αγαπημένος μου συγγραφέας είναι _____

Το αγαπημένο μου βιβλίο είναι _____

Το αγαπημένο μου μέρος είναι _____

Θα ήθελα να ταξιδέψω στην Ελλάδα στ_ _

Γ
Λ
ω
σ
σ
Ι
Κ
ό
β
Ι
ο
Υ
ρ
α
φ
Ι
Κ
ό

Μιλάμε ελληνικά.

Οι ελληνικές διάλεκτοι και τα ιδιώματα που γνωρίζω!

Η μητρική μου Γλώσσα
είναι:

Η διάλεκτος/ιδίωμα που
γνωρίζω είναι:

Η διάλεκτος/ιδίωμα που
μαθαίνω στο project του
σχολείου είναι:

Άλλες/-α διάλεκτοι/ιδιώματα
που γνωρίζω είναι:

Αν γνωρίζεις κι άλλες διαλέκτους/ιδιώματα, γράψε εδώ
πότε ήρθες για πρώτη φορά σε επαφή μαζί τους
και τι ξέρεις για αυτές!

We speak Greek.

Ομιλούμε ελληνικά;;;

Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα της Ελλάδας που γνωρίζω είναι ...

Η διάλεκτος ή το ιδίωμα που άκουσα για πρώτη φορά είναι _____

Η διάλεκτος ή το ιδίωμα που καταλαβαίνω, αλλά δεν μιλώ είναι _____

Η διάλεκτος ή το ιδίωμα που καταλαβαίνω και μιλώ είναι _____

Η διάλεκτος ή το ιδίωμα που έχω δει γραμμένη/-ο και δεν μιλώ είναι _____

Η διάλεκτος ή το ιδίωμα που θα ήθελα να καταλαβαίνω, να γράφω και να ομιλώ _____

Η διάλεκτος ή το ιδίωμα που μου έκανε περισσότερο εντύπωση είναι _____

Οι εντυπώσεις μου από συνομιλίες με ανθρώπους από διαφορετικά μέρη της Ελλάδας!

Κάποτε στο σχολείο.....

Σε ένα ταξίδι μου στ.....

Σε μια εκπομπή με αφιέρωμα στ.....

Η γειτόνισσά μας από .....

Πώς μαθαίνω ευκολότερα διαφορετικές διαλέκτους/ιδιώματα

ταιριάζω λέξεις με εικόνες

ακούω με προσοχή τα τραγούδια που μαθαίνω στην τάξη και τα επαναλαμβάνω με τους συμμαθητές μου

επαναλαμβάνω μεγαλόφωνα τις καινούριες λέξεις

αντιγράφω από τον πίνακα τις νέες λέξεις και προσπαθώ να τις απομνημονεύσω

ζητώ από τον δάσκαλο/την δασκάλα μου να μου εξηγήσει ό, τι δεν μπορώ να καταλάβω καλά

χρησιμοποιώ αυτά που έχω μάθει σε παιχνίδια και ομαδικές δραστηριότητες

διαβάζω μεγαλόφωνα τις νέες λέξεις και τις εκφράσεις που μαθαίνω

αντιγράφω πολλές φορές τις νέες λέξεις

χρησιμοποιώ τις νέες λέξεις σε προτάσεις

γράφω τις καινούριες λέξεις που συναντώ σε ένα κείμενο σε ένα τετράδιο

όταν μαθαίνω νέες λέξεις, βάζω σε ομάδες τις λέξεις εκείνες που μοιάζουν μεταξύ τους, για να τις θυμάμαι καλύτερα

όταν έχω μια άγνωστη λέξη σε ένα κείμενο, προσπαθώ να τη μαντέψω από τα συμφραζόμενα

όταν δεν καταλαβαίνω κάποιες λέξεις στο κείμενο τις ψάχνω στο λεξικό

μαθαίνω καλύτερα μια λέξη όταν μοιάζει με κάποια στην μητρική γλώσσα που ξέρω

βρίσκω τα βασικά νοήματα σε ένα κείμενο

θυμάμαι μια νέα λέξη όταν θυμάμαι που είδα ή άκουσα τη λέξη αυτή (π.χ. σε ένα τραγούδι, διάλογο...)

Το επίπεδό μου στις διαλέκτους/ιδιώματα που γνωρίζω ...

Διάλεκτος/Ιδιώμα -----	Καλό	Πολύ καλό	Άριστο
Ακούω			
Διαβάζω			
Γράφω			
Μιλώ			
Άλλο: _____			
Άλλο: _____			

**...και στις διαλέκτους/ιδιώματα που
μαθαίνω!!!**

Διάλεκτος/Ιδιώμα -----	Καλό	Πολύ καλό	Άριστο
Ακούω			
Διαβάζω			
Γράφω			
Μιλώ			
Άλλο: _____			
Άλλο: _____			

Η πορεία γνωριμίας με τις νέες διαλέκτους/ιδιώματα

Ακούω	
Μπορώ να καταλάβω... —	Διάλεκτος/ιδίωμα: _____
την αφήγηση διάφορων ιστοριών	
μια μικρή ιστορία	
έναν διάλογο	
τους στίχους ενός τραγουδιού που ακούω	
τους στίχους ενός ποιήματος	
μια μαντινάδα	
λέξεις, όταν τις ακούω	
την/το _____ διάλεκτο/ιδίωμα, όταν την/το ακούω	

Γράφω	
Μπορώ να γράψω... —	Διάλεκτος/ιδίωμα: _____
μια μικρή ιστορία	
έναν διάλογο	
στίχους ενός τραγουδιού που ακούω	
στίχους ενός ποιήματος	
μια μαντινάδα	
λέξεις, όταν τις ακούω	
έναν διάλογο από _____ σε _____	

ένα ποίημα από _____ σε _____	
τους στίχους ενός τραγουδιού από _____ σε _____ _____	
ένα κείμενο από _____ σε _____	
μια μαντινάδα από _____ σε _____	

Μιλάω	
Μπορώ με ευκολία να ...	Διάλεκτος/ιδίωμα: _____
τραγουδήσω ένα τραγούδι	
τραγουδήσω έναν στίχο	
ονομάσω ορισμένα ζώα	
ονομάσω ορισμένα φυτά	
ονομάσω ορισμένα αντικείμενα	
πω ορισμένα ονόματα	

Εργασία	Γιατί την έβαλα;	Ημερομηνία

Βιβλιογραφία

Αναγνωστόπουλος, Γ. 1924, *Εισαγωγή εις την νεοελληνικήν φιλολογίαν*, Περί της αρχής των νέων ελληνικών διαλέκτων, Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών (1924), pp. 93-108

Ανδριώτης, Ν. 1974, Η ελληνική γλώσσα στους μετακλασσικούς χρόνους, στο *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, 5^{ος} τόμος, 258-267, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, pp. 264-267

Γιαννόπουλος, Γ. 1997, *Σύντομη Ιστορία της Δωδεκανήσου*, Αθήνα

Δελβερούδη, Ρ. 2001, Γλώσσα και διάλεκτος, στο *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός*

Δελβερούδη, Ρ. 2001, *Γλωσσική ποικιλία*, στο *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός για τη γλώσσα*, εκδόθηκε από τον Αναστάσιο Φοίβο Χριστίδη, 54-57. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας

Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Δημοτικού-Γυμνασίου, 2011

Καζαβής, Ν. Ι. 1941, *Τα ελληνικά Δωδεκάνησα*, The national Herald, New York, N.Y.

Κακριδή, Μ. 2000, *Νόρμα, γλωσσική ποικιλία και εκπαίδευση*, Γλωσσικός Υπολογιστής, 2. Διαθέσιμο στις 28/12/2018 < <http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/default.htm> >

Κακριδή, Μ., Κατή, Δ. & Κ. Νικηφορίδου, Κ., *Γλωσσική ποικιλία και σχολική εκπαίδευση*, Γλωσσικός υπολογιστής 1 (1): 103-112, pp. 103-105, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας

Κακριδή, Μ., Δ. Κατή & Κ. Νικηφορίδου. 2000, *Γλωσσική ποικιλία και σχολική εκπαίδευση*, Υπολογιστής, 2. Διαθέσιμο στις 28/12/2018 < <http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/default.htm> >

Κακριδή-Φερράρι, Μ. 2007, *Στάσεις απέναντι στη γλώσσα*, στο Α.-Φ. Χριστίδης (επιμ.), *Θέματα ιστορίας της ελληνικής γλώσσας*

Καμπάκη- Βουγιουκλή, Π. 2009, *Εισαγωγή στις Νεοελληνική Διαλεκτολογία και Παράδοση*, στο *Νεοελληνική Διαλεκτολογία*, Ξάνθη, pp. 23-36

Καραντζή-Ανδρειωμένου, Χ. 2011, *Γλωσσικές ποικιλίες και εκπαίδευση: Όψεις της ελληνικής εμπειρίας*, στα Πρακτικά του 6ου Συνεδρίου Ιστορίας της Εκπαίδευσης, Πάτρα: Παν/μιο Πατρών. pp. 446-454

Καρατζή, Χ. 2007, *Τα όρια της γλωσσογεωγραφίας: Νέες τάσεις στη διαλεκτολογία και τα αρχεία προφορικού λόγου*, 8ο Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας, Ιωάννινα 30 Αυγούστου-2 Σεπτεμβρίου 2007, pp. 874-884.

Κασκαμανίδης, Γ. & Ντίνας, Κ. 2004, *Γλωσσική «ανακύκλωση»; Η παιδαγωγική και διδακτική αξιοποίηση των νεοελληνικών διαλέκτων. Η περίπτωση της ποντιακής*, Γλώσσα 58

Καψάσκη, Α. & Τζακώστα, Μ. 2016, *Στάσεις καθηγητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τη χρήση και τη διδασκαλία των νεοελληνικών διαλέκτων στο σχολείο*, Μελέτες για την ελληνική γλώσσα 36 (2016) pp. 161-174

Κομνηνός, Μ. Κ. 1970, *Το Γλωσσικό Ιδίωμα του Καστελλόριζου*, Ιωλκός, Αθήνα

Κοντοσόπουλος, Ν. Γ. 1994, *Διάλεκτοι και ιδιώματα της νέας ελληνικής*, 2η έκδ. Αθήνα.

Κοντοσόπουλος, Ν. Γ. 2001, *Διάλεκτοι και ιδιώματα της νέας ελληνικής*, Αθήνα: Γρηγόρης, pp. 1-2

Κορρέ, Ε. 2015, *Οι νεοελληνικές διάλεκτοι στη γλωσσική διδασκαλία: Δυνατότητες και προοπτικές*, στα Πρακτικά του Πανελλήνιου Γλωσσολογικού Συνεδρίου Γεωγραφικές και Κοινωνικές Ποικιλίες της Νέας Ελληνικής Γλώσσας και η Παρουσία τους στην Εκπαίδευση, Τζαρτζάνεια 2012, Βόλος, pp. 93-104

Κουρδής, Ε. (2000), *Βόρεια Ελληνικά Ιδιώματα και Θεσσαλικό Ιδίωμα*, Θεσσαλικό Ημερολόγιο 40, pp. 240-247

Κουρδής, Ε. 2007, *Θεσσαλικό ιδίωμα: από τα κοινωνικά σημεία στη γλωσσική ιδεολογία*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

Κωστούλα-Μακράκη, Ν. (2001), *Γλώσσα και κοινωνία: Βασικές έννοιες*, Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο

Μηνάς, Κ. 2002, *Τα γλωσσικά ιδιώματα της Καρπάθου*, Ρόδος: Παγκαρπαθιακός Σύλλογος Ρόδου

Μιχαηλίδου-Νουάρου, Μ. 1935, *Ιστορία της Νήσου Κάσου*, Τυπογραφείον Α.Π. Χαλκιοπούλου

Μπαμπινιώτης Γ., Κλαίρης Χρ. 2005, *Γραμματική της Νέας Ελληνικής-Δομολειτουργική-Επικοινωνιακή*, Ελληνικά γράμματα, Αθήνα

“Νεοελληνικές Διάλεκτοι.” *Οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα της νέας ελληνικής*, στην Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, Ενότητα «Νέα Ελληνική Γλώσσα», Υποενότητα «Μελέτες», Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας. Διαθέσιμο στις 17/3/2018 < http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/studies/dialects/thema_b_1_1/index.html >

Ντίνας, Κ. & Ζαρκογιάννη, Ε. 2009, *Διδακτική αξιοποίηση των νεοελληνικών διαλέκτων*, Εκδόσεις University Studio Press, Θεσσαλονίκη.

Ντίνας, Κ. 2013, *Η γλωσσική ποικιλότητα στο πλαίσιο της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού*, στο Τσιτσανούδη-Μαλλίδη, Ν. (επιμ.), *Γλώσσα και σύγχρονη (πρωτο)σχολική εκπαίδευση. Επίκαιρες προκλήσεις και προοπτικές*. Αθήνα: Gutenberg, pp. 265-303

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2011). Πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας & της Λογοτεχνίας, της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας & Γραμματείας στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Διαθέσιμο στις 28/12/2018 < <http://ebooks.edu.gr/info/newps/> >

Παπαγεωργίου, Ν. Β. 2016, *Οι μαντινά(δ)ες μου*, Κάσος

Παπαζαχαρίου, Δ., Φτερνιάτη, Α., Αρχάκης, Α. & Τσάμη, Β. 2016, *Στάσεις μαθητών Δημοτικού προς την αναπαριστώμενη γεωγραφική ποικιλότητα σε κείμενα μαζικής κουλτούρας*, στο *Studies in Greek Linguistics* 36 (2016), pp. 331-342

Παπάς, Π. 2008, *Άντε μωρή βλαχάρα! : Η ερμηνεία των [li] και [ji] στην ΚΝΕ*, Ψ 28: Γλώσσα και Κοινωνία, pp. 303–13

- Παύλου, Π. 1997, *Η χρήση της κυπριακής διαλέκτου στις διαφημίσεις του Ραδιοφωνικού Ιδρύματος Κύπρου*, Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα 17, pp. 617–27.
- Περσελής, Η.Μ. 1998, *Ιστορίες και Θρύλοι του Πατημού*, Δήμος Κάσου
- Περσελής, Η.Μ. 1993, *Τα αγριολούλουδα της Κάσου- Συνθέσεις και αρώματα από την άγρια φύση του ακριτικού νησιού*, Έκδοση Χημικές Βιομηχανίες Βορείου Ελλάδος σε συνεργασία με το Δήμο Κάσου
- Πλαδή, Μ. 2001, *Γλωσσικές στάσεις και διαλεκτική υποχώρηση*, Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα 21, pp. 618–29
- Ράλλη Α. (2005), *Μορφολογία*, Πατάκης, Αθήνα
- Σεργίδου, Θ. 2006, *Επίσημη γλώσσα, διάλεκτος και κοινωνικός αποκλεισμός*, Πρακτικά 9ου συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρίας Κύπρου, pp. 645-656
- Σκουλιός, Μ.Κ. 2010, *Τα ξύλινα καράβια της Κάσου*, Αθήνα
- Σκουλιός, Μ.Κ. 1998, *Κασίων Μούσα*, Αθήνα
- Σκουλιός, Μ.Κ. 2001, *Οι ανεμόμυλοι και τα αλετοουργεία της Κάσου*, Έκδοση του Υπουργείου Αιγαίου και Δήμου Κάσου
- Σκουλιός, Μ.Κ. 2018, *Το Λεξικό της Κάσου*, Αθήνα
- Σοφός, Α.Μ. 1987, *Παραμύθια*. Τα Λαογραφικά της Κάσου, Τόμος Γ', Αθήνα
- Σοφός, Α.Μ. 1991, *Τα Ποιμενικά*. Τα Λαογραφικά της Κάσου, Τόμος Β', Αθήνα
- Σοφός, Α.Μ. 1996, *Σύμμεικτα*. Τα Λαογραφικά της Κάσου, Τόμος Δ', Αθήνα
- Σοφός, Α.Μ. 1998, *Ιστορικά Μελετήματα*. Τα Λαογραφικά της Κάσου. Παράρτημα 2, Αθήνα
- Σοφός, Α.Μ. 1999, *Ο Αϊ Γιώργης της Χαδιές*. Τα Λαογραφικά της Κάσου, Παράρτημα, Εριφύλλη, Αθήνα
- Σοφός, Α.Μ. 2003, *Ο Αη Μάμας στ' Αποκράνι*, Αθήνα

Στάμου, Γ.Α., Πολίτης Περικλής, Π & Αρχάκης, Α., 2016, Γλωσσική ποικιλότητα και κριτικοί γραμματισμοί στον λόγο της μαζικής κουλτούρας: Εκπαιδευτικές προτάσεις για το γλωσσικό μάθημα, Εκδόσεις Σαΐτα, Καβάλα

Ταρσούλη, Α. (;), *Δωδεκάνησα*, Εκδόσεις Άλφα Ι.Μ. Σκαζικη

Τζιτζιλής, Χ. 2000, *Νεοελληνικές διάλεκτοι και νεοελληνική διαλεκτολογία*, στο Η ελληνική γλώσσα και οι διάλεκτοί της, επιμ. Α.-Φ. Χριστίδης et al., pp. 15-22, Αθήνα: ΥΠΕΠΘ & Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας

Τριανταφυλλίδης, Μ., [1938] 1981, *Νεοελληνική γραμματική: Ιστορική Εισαγωγή. Άπαντα*, Τόμος 3ος, Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών

Τριανταφυλλίδης Μ. (1941/1996), *Νεοελληνική Γραμματική της Δημοτικής*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, ΟΕΣΒ, Θεσσαλονίκη

Τσάμη, Β., Παπαζαχαρίου, Δ., Φτερνιάτη, Ά., & Αρχάκης, Α. (2016), *Η πρόσληψη της γλωσσικής ποικιλότητας σε κείμενα μαζικής κουλτούρας από μαθητές της Ε' και ΣΤ' Δημοτικού*, στο Πρακτικά του 10ου Διεθνούς Συνεδρίου Σημειωτικής, Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, pp. 664-675

Τσιπλάκου, Σ. 2007, *Γλωσσική ποικιλία και κριτικός εγγραμματισμός: Συσχετισμοί και παιδαγωγικές προεκτάσεις*, στο Η. Ματσαγγούρας (επιμ.) Σχολικός εγγραμματισμός: Λειτουργικός, κριτικός και επιστημονικός, Αθήνα: Γρηγόρης, pp. 466-511

Τσιπλάκου, Σ. & Χατζηγιάννου, Ξ. 2010, *Η διδασκαλία της γλωσσικής ποικιλότητας: μια διδακτική παρέμβαση*, Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα 30, pp. 617-629

Φραγκούλης, Κ.Ν. 1921, *Λεύκωμα της Κάσου*, Πορτ- Σάιτ

Χαλκιάδης, Ζ. Ε. 1971, *Λαογραφικά Κάσου*, Αθήνα

Χαλκιάδης, Ζ. Ε. 2013, *Άπαντα Κασιώτικα Λαογραφικά*, Τόμος Α, Έκδοση Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου- Τμήμα Πολιτισμού Δωδεκανήσου

Χαλκιάδης, Ζ. Ε. 2013, *Άπαντα Κασιώτικα Λαογραφικά*, Τόμος Β, Έκδοση Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου- Τμήμα Πολιτισμού Δωδεκανήσου

Χαλκιάδης, Ζ.Ε. 1928, *Κασιώτικα Ηθολογικά Διηγήματα*. Τόμος Α', Πατριαρχικόν Τυπογραφείον, Αλεξάνδρεια

Χαραλαμπίδης, Α. & Χατζησαββίδης, Σ. 1997, *Η διδασκαλία της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας: Θεωρία και πρακτική εφαρμογή*, Θεσσαλονίκη: Κώδικας

Χατζησαββίδης 2003, *Πολυγραμματισμοί και διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας*, στο Ντίνας, Κ. (επιμ.) *Η γλώσσα και η διδασκαλία της*, Βιβλιολογεΐον.

Archakis, A., S. Lampropoulou, V. Tsakona & V. Tsami. 2014, *Linguistic varieties in style: Humorous representation in Greek mass culture texts*, *Discourse, Context & Media* 3(1), pp. 46–55

Berard, V. 1903, *Les Pheniciens et l' Odyssee*. Τόμος Α', Paris.

Blommaert, J. & B. Rampton. 2011, *Language and Superdiversity*, *Diversities* 13(2), pp. 1–20

Browning, R. 1969, *Medieval and Modern Greek*, Cambridge: Cambridge University Press. Ελλ. Μτφρ. Δ. Σωτηρόπουλος με τίτλο *Η ελληνική γλώσσα μεσαιωνική και νέα* (Αθήνα: Παπαδήμας, 1972).

Browning, R. 1991, *Η μεσαιωνική και νέα ελληνική γλώσσα*, 2η έκδ. συμπληρωμένη με την προσθήκη δύο άρθρων του συγγραφέα, Μτφρ. Μ. Ν. Κονομή, Αθήνα: Εκδόσεις: Παπαδήμα

Diercks, W. 2002, *Mental maps: Linguistic-geographic concepts*, στο D. Daniel & D.R. Preston (επιμ.), *Handbook of Perceptual Dialectology*, 2ος τόμ. Άμστερνταμ & Φιλαδέλφεια: John Benjamins, pp. 51–70

Drettas, G. 2000, *Η ποντιακή διάλεκτος και η χρησιμότητά της στην παιδαγωγική της σύγχρονης ελληνικής*, στο *Η Ελληνική Γλώσσα και οι Διάλεκτοί της*, Αθήνα: ΥΠ.Ε.Π.Θ., pp. 35-42

Fanciullo, F. 1985, *Greek and Italian in Southern Italy*, στο *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*. Πρακτικά της 6ης ετήσιας συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. 22-24 Απριλίου 1985, Θεσσαλονίκη: Αφοΐ Κυριακίδη, pp. 93-106

Halliday, M. A. K. & R. Hasan. 1985, *Language, Context and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective*, Victoria: Deakin University Press

Holton, D., Mackridge, P. και Φιλιππάκη- Warburton, E 1999, *Γραμματική της Νέας ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη

Hatzidakis, G. 1892, *Einleitung indieneugriechische Grammatik*, Λειψία

Inoue, F. 1999, *Classification of dialects by image: English and Japanese*, στο D. Preston (επιμ.), *Handbook of Perceptual Dialectology*, 1ος τόμ. Άμστερνταμ & Φιλαδέλφεια: John Benjamins, pp. 147–60

Kalantzis, M. & Cope, B. 1999, *Πολυγραμματισμοί: Επανεξέταση του τι εννοούμε ως γραμματισμό και τι διδάσκουμε ως γραμματισμό στα πλαίσια της παγκόσμιας πολιτισμικής πολυμορφίας και των νέων τεχνολογιών επικοινωνίας*, στο Α.-Φ. Χριστίδης (Επιμ.), «Ισχυρές» και «ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού, τ.2 Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου, 26-28 Μαρτίου 1997, pp. 680-695, Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Kourdis, E. 2012, *Ενδογλωσσική μετάφραση κατ'επιλογήν; Η περίπτωση του υποτιλισμού διαλεκτικών συστημάτων της ελληνικής γλώσσας σε τηλεοπτικά διαφημιστικά μηνύματα*, στο Ζ. Γαβριηλίδου, Α. Ευθυμίου, Ε. Θωμαδάκη, Π. Καμπάκη Βουγιουκλή, *Επιλεγμένες δημοσιεύσεις του 10ου Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας*, Κομοτηνή: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, pp. 870-880

Lambropoulou, S. 1997, *Ancient Greek Survivals in the Dialects "Grico" and "Grecanico" of Southern Italy*, στο *Greek Linguistics '95. Proceedings of the 2nd International Conference on Greek Linguistics (Salzburg, 22-24 Σεπτεμβρίου 1995)*, επιμ. G. Drachman, A. Malikouti-Drachman, J. Fykias & S. Klidi, τόμ. 1, pp. 717-726, Graz: W. Neugebauer Verlag GmbH

New London Group, 1996, *A pedagogy of multiliteracies: Designing social futures*, *Harvard Educational Review* 66, pp. 60-92.

Oztasciyan-Bernadini, I. 1994, *Η ελληνική διάλεκτος της Κάτω Ιταλίας*, Στο *Νεοελληνική Διαλεκτολογία*, Πρακτικά Πρώτου Διαλεκτολογικού Συνεδρίου Νεοελληνικής Διαλεκτολογία, Ρόδος 26-30 Μαρτίου 1992, pp. 64-70. Αθήνα

- Papapavlou, A. N. 1998, *Attitudes toward the Greek Cypriot dialect: Sociocultural implications*, *International Journal of the Sociology of Language* 134(1), pp. 15–28.
- Preston, D. R. 2003, *Language with an attitude*, στο J. K. Chambers, P. Trudgill & N. Schilling-Estes (επιμ.), *The Handbook of Language Variation and Change*. Oxford: Blackwell Publishing
- Silvers, P., Shorey, M. & Crafton, L. 2010, *Critical literacy in a primary multiliteracies classroom: The hurricane group*, *Journal of Early Childhood Literacy*, 10, pp. 379-409
- Stamou A.G. 2011, *Speech style and the construction of social division: Evidence from Greek television*, *Language & Communication* 31(4), pp. 329-344
- Stuart-Smith, J. 2006, *The influence of the media*, στο C. Llamas, L. Mullany & P. Stockwell (επιμ.), *The Routledge Companion to Sociolinguistics*, Λονδίνο & Νέα Υόρκη: Routledge, pp. 140–48
- Tonnet, H. 2009, *Ιστορία της Νέας Ελληνικής Γλώσσας. Η διαμόρφωσή της*, Μτφ: Μαρίνα Καραμάνου, Πάνος Λιαλιάτσης, Αθήνα: Παπαδήμα
- Trudgill, P. 2003, *Modern Greek dialects. A preliminary classification*, In *Journal of Greek Linguistics*
- Wolfram, W. 1999, *Dialect awareness programs in the school and the community*, In Wheeler, R. (ed.) *Language Alive in the Classroom*, Westport, CT: Greenwood Press, pp. 47-66
- Wolfram, W. 2003, *Επίγνωση των διαλέκτων και μελέτη της γλώσσας*, στο Egan-Robertson & D. Bloome (επιμ.) *Γλώσσα και Πολιτισμός. Οι Μαθητές/ τριες ως Ερευνητές/- τριες*. Μτφρ. Μ. Κάραλη. Αθήνα: Μεταίχμιο, pp. 235-266
- Baker, C. 1992, *Attitudes and Language*, Clevedon: Multilingual Matters
- Browning, R. 1972, *Η ελληνική γλώσσα μεσαιωνική και νέα*, Μτφρ. Δ. Σωτηρόπουλος, Αθήνα: Παπαδήμα
- Κοντοσόπουλος, Ν. 1983-4, *La Grèce du ti at la Grèce du inda*. *Γλωσσολογία* 2-3, pp. 149-162

Χατζιδάκις, Γ.1892, *Einleitung in die neugriechische Grammatik*, Λειψία